אלע ווערק פון שלום־עליכם

•

מעשיות פאר אידישע קינדער

Digitized by the Internet Archive
in 2026

https://archive.org/details/unknown0000shol_f9u9

אַלע ווערק פון שלום-עליכם

מעשיות פאַר אידישע קינדער

צווייטע אויפלאגע.

שלום־עליכם פאַלקספאַנד אויסגאַבע—ניו־יאָרק, 1919

שלום־עליכם אין יאָהר 1905.

מעשיות פאר אידישע קינדער. צוויישעם בוך.

Copyright, 1918, by Olga Rabinowitz (Sholom-Aleichem), New York

ערשטע אויפלאַגע — — — — — — — — — — אָקטאָבער 1918
צווייטע אויפלאַגע — — — — — — — — — — — מאַי 1919

אינהאלט

די פאָהן 7
חנוכה־געלד 27
ביו״ם קעניג אחשורוש 51
א פערשטעהרטער פסח 73
ל״ג־בעומר 99
גרינס אויף שבועות 121
שוין איין מאָל א סוכה 135
די ערשטע קאָמוניע 151
דאָס דרוידעל 175
אסתר 205
די ערב־פסח׳יגע עמיגראַציע 217

די פּאַהן

נעשריבען אין יאָהר 1900.

די פּאָהן

א.

קינדער! איך וועל אײַך דערצעהלען א מעשה מיט א פּאָהן. ווי אזוי איך, איין אַרעמאַנ׳ס א יונגעל, האָב בעקומען אויף שמחת־תורה א פּאָהן, ווי שווער זי איז מיר אָנגעקומען און ווי גרינג איך האָב זי פערלאָרן. גאָט האָט מיך געשטראָפט, איך האָב זי אויס־געקרענקט...

אז איך בין געווען א קליין יונגעל, אזוי ווי איהר, האָט מען מיך גערופען „ט א פ ע ל ע ט ו ט א ר י ט ו", דאָס הייסט: „קאָפּעלע קוקאַריקו". ווייסט איהר, פּאַר וואָס? ווייל, ערשטענס, האָב איך געהאַט א דין קוויטשיג קול׳כעל, ווי א יונג האָהנעכעל, וואָס האָט נאָר־וואָס אָנגעהויבען צו קרעהען, און, צווייטענס, האָב איך ניט געקאָנט אויסרעדען קיין „קוף" און קיין „כף" און קיין „גימל", און ווי אויף צו־להכעיס האָט מיין טאַטע בעדאַרפט הייסען קלמן, מיין מאַמע — גיטעל קלמנ׳ס, איך — קאָפּעל גיטעל קלמנ׳ס, און דער רבי — גרשון גאָרגעל דרדקי פון גאַלאַנעוועקע.

— יונגעלע! ווי אזוי רופט מען דיך?

— מיך? טאָפּעל דיטעל טלמנ׳ס...

— העכער אביסעל!

— טאָפּעל דיטעל טלמנ׳ס!...

— נאָך העכער!

איך שריי הויך, אויף א קול:

— ניין, נאָרעלע, — זאָגט צו מיר רב זיאַמע — דו זאָג ניט יטטה; זאָג בעסער: יככה! יככה! יככה!

— יטטה! יטטה! יטטה!...

רב זיאַמע טהוט א מאַך מיט דער האַנד:

— ווייסט איהר, וואָס איך בין דערגאַנגען? אַרויסגעוואָרפען די טרחה! איהם וועט שוין קיין סאָטער אויך ניט העלפען. איין אייבינער קאַליקע!

ב.

האָבען אויף שמחת־תורה א פאָהן, טאַקי וואָס א פאָהן הייסט, א פאָהן מיט א שטעקעל, פון אויבען איין עפּעל, אינ׳ם עפּעל א ליכ־טעל — דאָס האָט ביי מיר דעמאָלט אויסגעוויזען אזא גליק, אזא גליק, וואָס איך האָב גאָר מורא געהאָט אפּילו טראָכטען פון דעם. קאָרג גוטע זאַכען איז פארהאַן אויף דער וועלט? למאי ס׳איז פארהאַן אזעלכע יונגלעך אין חדר, וואָס פערמאָגען נעלד אויף צו קויפען א מעסערעל, א בייטעלע, א שטעקעלע? למאי ס׳איז פארהאַן יונגלעך אזעלכע, וואָס עסען אלע טאָג קאָנפעקטען, קנאַ־קען ניסלעך; פון ביינעל און פון בלינעס שמועסט מען ניט! היינט איז פארהאַן אזעלכע, וואָס עסען וועיסע בולקע א י ן ד ע ר ו ו א כ ע ן . . . אזא מזל!

אוי, קינדערלעך! איך האָב קיין וועיסע בולקע אין דער וואָ־כען קיינמאָל נישט געגעסען! איך בין געהרען געווען, אז איך האָב געהאָט שווארץ־ברויט צו זאַט, מחמת מיר זענען נעווען, נישט פאר אייך געראַכט, ביטערע אַרעמע לייט, אביונים, חאָטש אלע הא־בען ביי אונז געהאַרעווט: דער טאַטע, עליו השלום, איז געווען אונטער־שמש אינ׳ם אונטערשטען קלייזעל פון דער קצב׳ישער קלויז, די מאַמע, עליה השלום, איז נעווען א בריה אויף באָקען קא־רענעם לעקאַך, און די שוועסטער האָבען אונטערגעאַרבייט זאָקען.

— טאָ־פּע! די־טע! טל־מנ׳ם!

— און ביי וועמען לערענסט דו?

— ביי וועמען לערען איך? ביי דרשון דאָרדע! דרדטי פון דאלאראניווטע!...

דער עולם לאכט.

דער עולם לאכט — און איך וויין.

איך וויין נישט פון דעם, וואָס מע לאכט פון מיר, נאָר דער־פאר, וואָס מע שלאָגט מיך. איטליכער, ווער עס האָט גאָט אין האַרצען, דער שלאָגט מיך: דער טאטע, די מאמע, די שוועסטער, דער רבי, די תלמידים. מע לעהרענט מיך, איך זאָל רעדען, „ווי א מענטש“...

דער רבי האָט מיר איינמאָל אריינגעזעצט א „שפּרייזהעלצע!“ און האָט געהייסען די תלמידים, זיי זאָלען מיר שפּייען אין מויל אריין, — טאָמער וועט דאָס זיין א רפואה... האָט זיך אריינגעמישט רב זיאמע דער סטאָליר, וואָס איז געזעסען מיט'ן רבי'ן אונטער איין דאָך.

— וואָס מוטשעט איהר א קינד נעבאָך אומזיסט־אומנישט? אט לאָזט מיך אויף איין מינוט, וועט איהר זעהען, אז ביי מיר וועט ער רעדען, „ווי א מענטש“...

אזוי זאָגט רב זיאמע דער סטאָליר, רופט מיך צו, נעמט מיך אן פאָר'ן בערדעלע און מאכט צו מיר אזוי:

— קוק אויף מיר, יונגעלע, און זאָג מיר נאָך וואָרט ביי וואָרט: „אָץ קוצ — בן קוצ — קצוצי — לקצ“...

איך קוק אויף איהם און זאָג איהם נאָך וואָרט ביי וואָרט: „אָת טוצ — בן טוצ — טצוצי — לטצ“...

— נישט אזוי! — מאכט רב זיאמע. — דו קוק מיר גלייך אין מויל אריין און זאָג מיט מיר אינאיינעם: „יומם השמש לא יככה וירח בלילה“...

איך קוק איהם גלייך אין מויל אריין און זאָג מיט איהם אינ־איינעם: „יומם השמש לא יטטה וירח בלילה“...

קומען צו געהן צו מיר דער י צ ר־ ה ר ע מיט'ן י צ ר־ ט ו ב און מוטשען מיך. דער יצר־הרע זאגט:

— וואס וועסט דו זיך האלטען מיט די גראשענס, נאר איינער? קויף דיר עפּיס: קויף מאהינדלעך, פארהאן זיסע ביי פ י ר א נ ־ ד י ט ש ק י ' ן אויפ'ן שטעלכעל; קויף פלעדלעך גוטע מיט האניגפארפעל, אדער חאטש איין עפּעל א געפרוירענעם, וועסט דו זיך מחיה זיין.

— נאכגעבען די קישקע? — זאג איך. — וועל איך אויפעסען אין איין טאג דאס גאנצע נעלה. איך וויל ניט!

— גערעכט! — זאגט דער יצר־טוב. — א סך גלייכער שוין פערלייהען דער מאמען די עטליכע קאפיקעס! איהר וועט דאס צונוץ קומען.

— א חכם! — זאג איך. — ס'וואל זיין פערפאלען? וואו וועט זי נעמען אויף אפּצונעבען?

— זי מוטשעט זיך נעבאך, — זאגט דער יצר־טוב, — און צאהלט פאר דיר שכר־למוד...

— וואס גיהערט זיך אן מיט דיר שכר־למוד? — זאגט דער יצר־הרע. — קויף דיר בעסער א פייפעלע פון וווייסע לעהם מיט רויטע פינטעלעך, א מעסערעל א שארפס מיט צוויי קלינגלעך און מיט א מעשענעם קאסטען, אדער נאר א בייטעלע מיט א גוט שלעסעל.

— וואס וועסט דו האלטען אינ'ם בייטעלע? — זאגט דער יצר־טוב. — דעם דלות?

— קנעפלעך! — זאגט דער יצר־הרע. — וועסט אנשטופען א פול בייטעלע מיט קנעפלעך, וועט מען מיינען, אז ס'איז גענלה, וועלען דיר אלע יונגלעך מקנא זיין...

— וואס וועט דיר ארויסקומען פון דעם? — זאגט דער יצר־טוב. — אט פאלג מיך, צעטייל גאר דאס נעלד פאר ארעמע לייט, טהו צדקה, וועסט דו פערדיענען א מצוה, ארעמע לייט נעבאך גיהען־אוים פון הונגער.

איהר מעגט מיר גלויבען בנאמנות, איך האָב נישט געוואוסט דעם טעם, וואָס הייסט אָפּעסען אַזוי, אז איך זאָל טאקי באַלד ניט קאָנען עסען נאָך א מאָל.

היינט וועל שמועסט האָבען ביי זיך אין קעשענע א קאָפּיקע, אַיין אייגענע קאָפּיקע — דאָס האָט זיך מיר אפילו ניט געחלומ׳ט.

און שטעלט אייך פאָר, אז איך, קאָפּעל קוקאריקו, וועל מיט א מאָל א נביר און בעקום מיין אייגענס צוויי־און־צוואַנציג קאָפּיקעס!

אפשר מיינט איהר א נס — א פּריץ האָט פערלאָרען און איך האָב געפונען? האָט איהר דוקא נישט נעטראָפען. אָדער טאָמער רעכענט איהר, איך האָב זיי גלאָט אזוי ערגיץ דערטאָפּט, ארויס־גע׳גנב׳עט חלילה פון א פּושקע? נאָט זאָל אייך היטען פון אזא מחשבה! איך האָב זיי, שוועהר איך אייך, פערדינט, כשר פער־דינט, פערהאָרעוועט מיט מיינע אייגענע... פּים.

דאָס איז געווען פּורים, האָט מיך דער טאָטע געשיקט, איך זאָל צעטראָגען דעם שלח־מנות צווישען די בעלי־בתים פון׳ם אונ־טערשטען קלייזעל פון דער קצב׳ישער קלויז. פריהער פלעגט צע־טראָגען דעם שלח־מנות איינע פון מיינע עלטערע שוועסטער, און איצט, אז איך בין שוין אַביסעל אונטערגעוואַכסען, האָט דער טא־טע געזאָגט, אז איך מעג שוין אויך זיין א שטיקעל הילף. האָב איך גענומען דאָס שעלעכעל מיט׳ן פלעדעל, ארומגעטראָגען דאָס פון שטוב צו שטוב צווישען אלע בעלי־בתים פון׳ם אונטערשטען קלייזעל פון דער קצב׳ישער קלויז, געקנעטען מיט די באַרוויסע פּים די קאָלטע גליטשיגע בלאָטע, און פון די גראָשענס, וואָס מע האָט מיר געשענקט פאַר׳ן וועג, האָב איך נעמאַכט א זילבערנעם פערציגער מיט פּיער גראָשענס.

ג.

בעקומען מיט א מאָל אזא אוצר, נעה איך ארום און טראַכט, וואָס טהוט מען מיט, קיין עין־הרע, אזוי פיעל געלד?

— בייטען? — זאָג איך. — מיט וואָס וועלען מיר זיך בייטען?

— איך וועל דיר — זאָגט ער — געבען דאָס מעסערעל מיינס. דו ווייסט דאָך מיין וויס מעסערעל? איין אמת'דינס, א זאוויגאָווס!

א חידוש אביסעל, אויב איך ווייס יואליק'ס מעסערעל! וער ווייסט ניט יואליק'ס מעסערעל? וויפיעל מאָל האָב איך איהם דערוויף מקנא געווען! וויפיעל מאָל האָב איך דאָס געזעהן אין חלום!...

— נו, און איך? — זאָג איך. — וואָס זאָל א י ך דיר געבען דערפאר?

— און דו — זאָגט ער — וועסט מיר געבען דיין זילבערנעם פערציגער.

— נעם! — זאָגט צו מיר דער יצר־הרע. — נעם, ס'איז אַיין אַנטיק פון א מעסערעל. אַלע יונגלעך וועלען דיר מקנא זיין...

איך ווייל ארויסנעמען נעלד; נאָר באַלד פערחאַפּ איך מיך.

— א חכם א איד! — זאָג איך. — פאַר א פערציטער טאָן מען שוין טויפען א ניי מעסערעל.

— אָט אזא מעסערעל? — זאָגט יואליק. — פּורים נאָכ'ן קאַלטען קוגעל!... שא, ווייסט דו גאָר וואָס? איך געב דיר צו א האַלב טוץ קנעפּלעך ביינערנע.

— פאַר דעלט — זאָג איך — טאָן מען טויפען צעהנטויזענד טוץ טנעפּלעך.

— נו, — זאָגט ער — און קאָנפעטען און ניסלעך איז קיין געלט ניט? איך זאָג דיר צו, אַלע מאָל, ווען דו וועסט בעטען, געב איך דיר, ווי איך בין א איד. אָט האָב איך א צוויאָק אַיין אייזערנעם, זעהסט דו? — שענק איך דיר אַוועק דעם צוויאָק אומזיסט. דו זעהסט, וואָספער א צוויאָק?

— וואָס דאַרף איך — זאָג איך — צוויעטעם?

— אַרעמע לייט? — זאָגט צו מיר דער יצר־הרע. — ביזט אַליין אַיין אַרעמאַנ׳ס א יונגעל. ביזט אַליין תמיד הונגעריג. איט־ליכער איז א ותרן אויף יענעם. פֿאַר וואָס האָט דיר קיינער ניט געגעבן, אז ד ו האָסט ניט געהאַט, נישט היינט נעדאַכט?...

ד.

שיער־שיער האָט מיך דער יצר־הרע איינמאָל ניט איבערגע־רעדט.

אין חדר האָב איך געהאַט א חבר — יואַליק, א נגיד׳ס א יונ־געל. ער פֿלעגט האָבן תמיד פּולע קעשענים מיט גוטע זאכן. נאָר יענעם געבן האָט ער פּיינט געהאַט; מע זאָל זיך אויסציהען פֿאַר איהם — נישט א שמעק! פֿלוצים האָט זיך יואַליק עפּעס אָנ־געהויבן צו סיר שטאַרק צושאַרן, צושמייכלען, געוואַרן מיט מיר חבר — די נשמה!

— דו ווייסט? — מאַכט ער צו מיר. — ביזט א וואָהל יונגעל, ווי איך בין א איד. איך האָב דיך ליעב נאָר דערפֿאַר, וואָס דו האָסט פּיינט בעטלען, אזוי ווי אַנדערע: „געב מיר א שטיקעלע! געב מיר א פּיצעלע!" אָנקוקען קאָן איך ניט אָט די בעטלערס!... א שטיקעל קאָנפעקט ווילסט דו?

— א שטיטעל טאָנפעט? — זאָג איך. — פֿאַר וואָס ניט?

— נו, — זאָגט ער — און ניסלעך א צוויי וואָלסט דו גע־קנאַקט?

— ניסלעך? — זאָג איך. — פֿאַר וואָס ניט? איך זאָל האָבן, וואָלט איך דעטנאַטט.

יואַליק לעגט אַריין די האַנד אין קעשענע. איך מיין, אז דאָס נעמט ער אַרויס און גיט מיר. צום סוף רופט ער זיך אָן צו מיר:

— איך וועל דיר געבן מאַרמעלאַד א האַלב שטיקעל און ניס־לעך חדיי... אויב דו וועסט זיך מיט מיר בייטען. וועסט זיך ביי־טען?

ערשטענס, אויף ל"ג־בעומר צו דער סעודה. ל"ג־בעומר צו דער סעודה פֿלעגען אַלע קינדער ברענגען עפּיס אין חדר אַריין: וועך מזומן געלט, וועך איין עסענוואַרג, און וועך א נאַשערייַ. נאָר איך איינער פֿלעג קומען מיט מיין שטענדיג אָנבייסען — א שטיקל ברויט מיט קנאָבל. עס פֿלעגט מיר פֿלאַמען דאָס פּנים; און חאָטש אין קאָהן האָט מען מיך אַריינגענומען גלייך מיט אַלע יונג־לעך, נאָר נעפֿיהלט האָב איך, אַז ס'איז מ צ ד ר ח מ נ ו ת — און ס'איז מיר ניט איינגענאַנגען די שמחה... „אַצינד, האָב איך מיר געטראַכט, הער איך אַייך אַלע מיט'ן קאָטער; איך בין, ברוך־השם, אַזא פֿארשוין, וואָס איך נעה מיט מזומנים. ווי באַלד אַזא נגיד'ס א יונגל, ווי יואַליק, גיט צושטייער א פערטל, מעג איך געבען א קאָפּיקע, וואָרום וואָס בין איך אַקעגען איהם? א גאָרנישט! ווי איז אָבער דער דין, אַז איך גיב א פּיטאַקל, בין איך יוצא? נו, נעב איך טאַקי א גריווינקע — און וויסט וועך איז קאָפּל קו־קאַריקו!"...

און איך האָב אַריינגעבראַקט אין דער קאַראָבקע אויף ל"ג־בעומר צעהן קאָפּיקעס, דאָס איבעריגע געלאָזט אויף שפּעטער.

שפּעטער, זומער־לעבן, ס'איז אויפגעקומען נרינוואַרג, עס האָבען זיך בעוויזען פרישע אויבסטען ביי פּיראָגדיטשקי'ן אין די מול־טערל'ך, איז געקומען וויעדער א מאָל דער יצר־הרע.

— זעהסט — זאָגט ער — נרינע אגרעסען? זעהסט, וואָסערע רויטע וויימפּערל'ך?

— פון נרינע פּירות — זאָג איך — וועלן נאָר הייליג די צייהן.

— מאָך „שהחיינו", — זאָגט צו מיר דער יצר־טוב — שהחיינו איז א מצוה...

— שהחיינו — זאָג איך — וועל איך נאָך צייט האָבען צו מאַכען; דער זומער איז נאָך גרוים. עס וועט נאָך געהן א סדרה פון וויינשטיל און פון פֿלאַמען, פון עפּל און פון בּאַרען, פון דיניעס

— ער וועט דיר — זאָגט ער — צונוץ קומען, נאַרעלע. קאָנסט איהם פּאַרשלאָגען וואו דו ווילסט. קאָנסט מיט איהם אויסגראָבען א גריבעל.

— וואָס דאַרף איך — זאָג איך — דראָבען דריבלעך?

— איך וועל דיך — זאָגט ער — לאָזען דאוונען אין מיין סידור'ל.

— וואָס דאַרף איך — זאָג איך — דאוונען אין פרעמדע סידורים?

— איך וועל דיר געבען — זאָגט ער — אָנמעסטען מיין שבת־דיג קאשקעטעל.

— וואָס דאַרף איך — זאָג איך — מעסטען פרעמדע טאש־טעטען?

— ווילסט דו ניט? נאָ־זשע דיר! — מאַכט יואליק און דער־לאָנגט מיר א בוכענצי אין זייט אַריין. — געפעלט אייך אביסעל א קבצנ'יוק? איך געב איהם אזוי פיעל זאכען: א מעסערעל, און קנעפּלעך, און קאָנפעקטען, און ניסלעך, און א צוויאָק, און א סידור'ל, און א היטעלע אָנמעסטען — וויל ער נאָך ניט! א קבצנ'ישע קישקע — וויפיעל מע לעגט אין איהר ניט אַריין, איז ווינציג! ער מיינט, אז ער האָט א זילבערנעם פערציגער, איז ער שוין א גאַנצער יא־טובי־דאָם! וואַרט אויס, מאָפּעלע טומאַריטע, וועסט אמאָל אָנקומען צו מיר, וועט דיר אויספאַלען באָקאָם!... נחמיה! נא, איך שענק דיר אַוועק דעם צוויאָק!...

יואליק שענקט־אַוועק דעם צוויאָק נחמיה'ן (איין אָרעם יונגעל, וואָס הינקט אויף א פיסעל), און מיט מיר וועדר ער אויס חבר.

ה.

וועט איהר דאָך פרעגען: אויף וואָס פאָרט האָב איך געהאַלטען דאָס געלד?

בעקומען א פּאָהן, בעראַרף מען קריגען א שטעקעל צו דער פּאָהן.

דאָ מוז מען שוין אָנקומען צו רב זיאַמע דעם סטאָליר, טאַקי דער אייגענער רב זיאַמע, וואָס האָט אַמאָל זיך אונטערגענומען מיך אויסלעהרנען רעדען, „ווי א מענטש".

— וואָס וועסט דו עפּיס זאָגען, טאָפּעלע טוטאַריטו?

— א שטעקעל צו דער פּאָהן...

— וואָס הייסט — זאָגט ער — א שטעקעל?

— א שטעקעל — זאָג איך — פון א שטיטעל האָלץ, מע זאָל טאָנען טראָדען די פּאָהן.

רב זיאַמע טרייבט מיט מיר אַווי לאַנג קאָטאָווען, ביז איך צעוויין מיך. דעמאָלט וועדט ער ווייך, וואַרפט־אַוועק אַלע ארבייט, נעמט א שטיקעל האָלץ, א שניץ אהער, א שניץ אהין — פּאַרטיג.

אַצינד פּעהלט מיר נאָר אַיין עפּעל מיט א ליכטעל, נעווייניט־ליך, פון וואַכס, ניט פון חלב, וואָרום חלב, אז וועט אַרויפקאָפּען אויפ'ן עפּעל, איז פערפאַלען דער עפּעל, מע וועט איהם נאָכדעם ניט קאָנען עסען... אָבער וואַכס מאָכט ניט אויס, וואַכס איז כשר.

נו, און וואַכס איז דאָך ביי מיר פאַרהאַן מעהר ווי ביי אַלע יוננלעך. אַדרבה, א יוננעל, אז ער בעראַרף א שטיקעל וואַכס, צו וועמען קומט ער אָן? צו מיר! וואָרום מיין טאַטע איז דאָך אונ־טער־שמש אין אונטערשטען קלייזעל פון דער קצב'ישער קלויז, איז וואָס עס בלייבט נאָך יום־כפּור פון די ליכט נעהער צו איהם — דאָס איז זיין הכנסה. ער שמעלצט דערפון „שמשים" צו די חנוכה־ליכטלעך, הבדלות און סטאָטשיקעס. און וואָס עס פאַלט־אַראָפּ פון די הבדלות מיט די סטאָטשיקעס נעהער צו מיר — דאָס איז מ י י ן הכנסה.

הקיצור, איך האָב אַלסדינג, וואָס מע בעראַרף!

און פון קאוועגעס... איך וועל בעסער איבערלאָזען דאָס געלט, אם ירצה השם, אויף סוכות — זיך קויפען א פאָר.

און ס'איז געבליבען, איך זאָל איבערלאָזען דאָס געלט, אם ירצה השם, אויף סוכות — זיך קויפען א פאָר.

ו.

נאָט האָט געהאָלפען, דער סוכות איז געקומען, און איך האָב מיר געקויפט א פאָר, א גרויסע, א גלאָע, א „צווייזיטענריגע".

פון איין זייט זענען געווען אויסגעמאָלט צווי חיות, וואָס האָבען געהאָט א פּנים פון קעץ, נאָר באמת זענען זיי געווען לייבען, מיט אָפענע מיילער און מיט לאַנגע צונגען. אויף די צונגען ביי זיי זענען געווען ארויפגעטהאָן פייפלעך, אפּנים, שופרות, מחמת ס'איז געשטאַנען אָנגעצייכענט מיט גרויסע אותיות: בחצוצרות וקול שופר.

אונטען, אונטער די לייבען, איז געשטאַנען אויפגעשריבען פון דער רעכטער האַנד: דגל מחנה יהודה. פון דער לינקער האַנד: דגל מחנה אפרים.

דאָס האָט איהר ערשט אין זייט פאָהן. אויף דער אַנדערער זייט איז געווען נאָך שענער. דאָרט זענען געשטאַנען אויסגעמאָלט די פאַרטרעטען פון משה מיט אהרנ'ען, פינקטליך, ווי לעבעדיגע. משה מיט א גרויסען דאשעק אויפ'ן שטערן, און אהרן מיט א גאָלדענער רייף אויף דער גלאָער פּאָטלע. אין מיטען, צווישען משה מיט אהרנ'ען, — א גאנצע חאליאַסטרע אידעלעך, געפּאַקט אינם אויף דאָס אנדערע, מיט תורה'לעך אין די הענד. אלע האָבען זיי אין פּנים, גלייך ווי אין מאמע האָט זיי געהאט: אלע מיט לאַנגע אלץ איינע קאפּאָטקעלעך, אלע מיט שיך און זעקלעך און אלע מיט נאָרטעלעך, אביסעל נידעריגער פון דער דיך... די אידעלעך הויבען פים און זינגען: שישו ושמחו בשמחת תורה.

אָט־אָ־די שלעפּ שוהלען און בתי־מדרשים, וואָס איך האָב אייך דאָ אויסגערעכענט, זענען חלילה נישט צעוואָרפען דער אין ליסי, יענער אין סטריסי, ווי ביי אייך אין יעהופּעץ. ביי אונז, אין כתרי־לעווקע, איז א חיות. ביי אונז געפינען זיי זיך אלע אויף איין נאָס, אויף איין שטיקעל ערד, כמעט אין איין הויף, — און דאָס ווערד אָנגערופען דער „שוהלהויף".

אונזער שוהלהויף איז אינגאַנצען כמעט איין שוהל. זומער, אז די פענסטער זענען אָפען, און איהר נעהט פארבי בשעת מע דאַוונט, ווייסט איהר ניט וואָס איהר זאָלט טהון: צי איהר זאָלט בלייבען שטעהן און שפּרינגען קדושה, צי איהר זאָלט זיך אָנבויגען חאָפען א ברכו, צי איהר זאָלט ענטפערען „אָמן יהא שמיה רבא". בשעת פון אין זייט הערט זיך א געזאַנג „אָז ישיר משה", שרייט עמיצער פון דער זייט: „א־ח־־־ד!" פאלט איינער אריין פלוצים מיט א ניגון פון דער גמרא: „מכלל שהוא צריך לפרט ומפרט שהוא צריך לכלל". שלאָגט איהם איבער נאָך איינער מיט א ניגון: „יתגדל ויתקדש שמיה רבא". קומט צו געהן א דריטער און לאָזט־אוים גאָר מיט אין אָנדער טאָן: „הללויה! הללויה!"...

אונזער שוהלהויף האָט צוויי נעשטאלטען: אין דער וואכען איז ער אָנדערש, שבת און יום־טוב — וויעדער אנדערש. אין דער וואכען איז ער א מארק פון אידישע ספרים, טליתים, ציצית און מזוזות, פוילע עפּעל, קבּרות־בּארלעך, סעמעטשקעס און בעבלעך, מאָהינדלעך, בייגעלעך און צוקערלעקאָך. ציעגען צעלעגען זיך, ווי ביי׳ם טאטען אין ווייננאַרטען, און זענען מעלה־גרה, שאקלען בשעת מעשה מיט די בערדלעך. קומט אָבער שבת און יום־טוב — אוים מארק, אוים מסחר, אוים ציעגען. אידען, זאלען געזונד זיין, קלויבען זיך צענויף רעדלעך־וויים, מע רעדט און מע גראַגערט. מע דערצעהלט נייעס פון דער נאַנצער וואָך, פונ׳ם נאַנצען יאָהר און פון דער נאַנצער וועלט. אויך קינדער, חדר־יונגלעך, זענען דאָ. חדר־יונגלעך פון אלע חדרים לויפען, שפּרינגען, שוועבען אהין און אהער, ווי די פיש אין וואסער; גאָט האָט זיי געשענקט א מתנה —

1.

אריינגעזעצט די פאַהן אינ׳ם שטעקעל, אויפגעפאַסט אויפ׳ן שפּיץ א רויטען עפּעל און אַנגעצונדען פון אויבען דאָס וואכסענע ליכטעל, לאָז איך מיך שמיני־עצרת אויף דער נאכט אין שוהל אריין, צו די הקפות, לעבעדינ־פרייליך, ווי א גליקליכער פרינץ, ווי א בן־מלך, וואָס קיינער איז צו איהם ניט גלייך.

עס שטעלט זיך מיר פאָר, אז איך בין שוין אין שוהל אויבען, אויף דער מזרח־באַנק, מיט אַלע בעלי־בתי׳שע קינדער. די ליכט ברענען. מיין פאַהן איז שענער פון אַלע פאַהנען. מיין עפּעל איז רויטער פון אַלע עפּעל. מיין ליכטעל איז גרעסער פון אַלע ליכט־לער. אין שוהל איז אַיין ענגשאפט, א היץ מיט סכנת־נפשות. ווייבלעך און מיידלעך א סך זענען געקומען קושען די תורה. אָט נעהט רב מלך דער חזן מיט׳ן צעלאָזטען טלית אויף צופריהער, ווי א נענעראל־פעלדמארשאל. נאָר איהם — די בעלי־בתים. רב מלך ציקעלט זיך און זינגט אויף זיין בלעכענער שטימע: „ע־ז־ר ד־־־ל־ים, הושיעה נא!" די ווייבלעך מיט די מיידלעך שפּרינגען אין פּנים אריין, קושען די תורות און שרייען טיט א קוויטש: „דערלעבט איבער א יאָהר! דערלעבט איבער א יאָהר!"— „גם אתם! גם אתם!"

נאָר אייבער מע קומט־צו צום אונטערשטען קלייזעל פון דער קצב׳ישער קלויז, דאָרט וואו איך דאַוון, מוז מען דורכגעהן פּאר־ביי עטליכע שוהלען און בתי־מדרשים: די קאַלטע שוהל, די ליט־ווישע שוהל, דאָס שנייידערשע שוהלכען, דאָס גרויסע בית־מדרש, דאָס קליינע בית־מדרש, דאָס אַלטע בית־מדרש, די ערשטע קלויז, די חסיד׳ישע קלויז, די מתנגד׳ישע קלויז, די נייע קלויז, דאָס נעלע קלייזעל — ביז טע קומט צו דער קצב׳ישער קלויז, און פון דאָרטען שוין לאָזט מען זיך אַראָפּ אין אונטערשטען קלייזעל.

נעם איז ניטא אזא שען נעראַטען ליכטעל, וואַרום ווער פערמאַגט אזוי פיעל וואכם, ווי איך? ווער האָט געהאַפט אזוי פיעל פּעטש מיט סטוסאַקעס, ווי איך, בשעת דער טאַטע האָט מיך געהאַפט אין פּאַלעש אונטער דער באַנק קלויבען די שטיקלעך וואכם פון די צעשמאַלצענע יום־כפּור׳דינע שטיקלעך ליכט?... איך מאַך א פערגלייך צווישען מיין כּאַהן און צווישען די אַלע איבעריגע פּאַהנען — און מיין הארץ וועהט פול מיט גדלות. עס מאַהלט זיך מיר אויס, אז איך וואכם און וואכם העכער און העכער, לענגער און ברייטער, די פּים טראַגען מיך. עס גלוסט זיך מיר לאַכען, שרייען, קוויטשען, חאַפּען א טענצעל...

— אַנו, וויי נאָר! — רופט זיך אָן צו מיר יואליק דעם נגיד׳ס און בלייבט שטעהן פערגאַפּט.

ער בעקוקט מיין פּאַהן. איך בעקוק זיין פּאַהן. „אויך מיר א פּאַהן! — טראַכט איך מיר. — אויך מיר א שטעקל! אויסגעבוינען, גלייך ווי א קאַטשערע!“ איך זעה, אז ער איז א נעקאַכטער, נאָר איך מאַך מיך ניט וויסענדיג און קוק כלומרשט אָן א זייט.

— קאַפּעל! — מאַכט ער צו מיר. — וואו האָסט דו געזומען אזא שען שטעקעלע?

— הא? — זאָג איך און דרעה מיך אויס צו איהם מיט׳ן פּנים.

— וואו האָסט דו דערטאַפּט — זאָגט ער נאָך א מאָל — אזא טשאַקענדיג שטעקעלע?

— וואָס איז דען? — זאָג איך צו איהם. — ווילסט ניך אפשר בייטען אויף דיין צוויאַק?...

יואליק פערשטעהט דעם שטאָך. ער טהוט א גלאַנץ מיט די אויגלעך, א סמאַרע מיט דער נאָז, לענגט־אַריין די האַנד אין קעשענע און טרעט־אַפּ. איך קוק איהם נאָך און קוועל, עס קומט מיר צו א שטיק געזונד. איך זעה, ווי ער רופט־אַפּ נחמיה׳ן מיט׳ן קרומען פיסעל אויף א זייט און סוד׳עט זיך מיט איהם און ווינקט אויף מיר מיט די אויגען. איך זעה נאָענץ גוט, נאָר איך מאַך מיך ניט וויסענדיג. אין א מינוט ארום געהט־צו צו מיר נחמיה מיט׳ן

זיי זענען פריי! מע בעטראכט זיך איינס אויף דאָס אַנדערע די נייע קאַפאָטקעלעך, וועמענ׳ס איז לענגער, די יום־טוב׳דינע קאַש־קעטלעך, וועמענ׳ס קאַפּ איז גרעסער, און מע מעסט אויף פינגער, וועמענ׳ס פּאה איז קירצער. דערביי חאפט מען, געוויינטלעך, וועד א פליק און וועד א שטורך און וועד א קלאַפּ — ס׳איז פרייליך.

נאָר פרייליכער ווי אַלע מאָל איז סוכות, שמיני־עצרת אויף דער נאַכט, פאַר די הקפות, בשעת אַלע יונגלעך פון אַלע חדרים קומען זיך צענויף אַהער מיט די פאַהנען. דאָ מושטירעווען מען זיך אויס אויף כתות, גרויסע יונגלעך בעזונדער און קליינע יונגלעך בעזונדער. דאָ בעטראַכט מען איינס ביי׳ם אַנדערען די פאַהנען, וועמענ׳ס שטעקעלע איז גרעסער, וועמענ׳ס עפּעל איז רויטער, וועמענ׳ס ליכטעל איז פון חלב און וועמענ׳ס — פון וואַכס. דערביי פאַלען נעניג וועדטלעך, חכמות און געלעכטערען. איינער טהוט־אָפּ דעם אַנדערען א שפּיצעל: ער פערלעשט איהם דאָס ליכטעל, אַדער ער פער׳גנב׳עט זיך און בייסט איהם אָפּ דעם עפּעל, בעקומט ער אין טאַטנס מאַטען מיט א פּאַטש אויף פערבייסען — ביז מע צעגעהט זיך איטלעכער אין זיין שוהל אַריין.

ח.

— מזל־טוב! טאַפּעלע טוטאַריטו האָט א פאַהן! שלום עליכם, א גוטער איד, א האַלבען פּנים אָפּגעבריהט...

מיט אַזא בריייטען ברוך־הבא האָבען מיך חברה קונדייסים בע־גענט, אז איך בין געקומען אויפ׳ן שוהלהויף מיט מיין פאַהן.

איך בעטראַכט אַלע פאַהנען און וואַרף א קוק אויף מיין פאַהן — וועד? וואָס? וועמען? ווי קומען זייערע פאַהנען צו מיין פאַהן?

ערשטענס, די פאַהן אַליין. ביי קיינעם שטעהט זי ניט אזוי גלייך אַרויסגעזעצט אין שטעקעל, אז מע זאָל אַרויסזעהן ביירד זייטען. ביי קיינעם איז ניטא אַזא גלייך, קיילעכיג, געטאַקט שטע־קעל. ביי קיינעם איז ניטא אַזא רויטער גלאַטער עפּעל. ביי קיי־

קאָפּ אַראָפּ צווישען די קניהען, און ווין שטיל־ערהייב, קיינער זאָל ניט זעהן, קיינער זאָל ניט הערען, און איך פרעג ביי גאָט אַ קשיא:
— גוואַלד, גוואַלד, רבונו של עולם! פאַר וואָס קומט דאָס מיר? פאַר וואָס און פאַר וואָן?!...

. . . . . .

דאָס לעצטע קאַפּיטל.

איהר ווייסט, קינדער, אַלע מעשיות האָבען אַ סוף און לאָזען זיך אויס אָדער פריילעך, אָדער טרויעריג.

אידישע מעשיות לאָזען זיך אויס, צום מיינסטען, טרויעריג. פאַרהאַן ביי אונז אַ ווערטל, אַז אַ איד, ובפרט אַיין אַרעמאַן, טאָר קיין הנאה ניט האָבען. ס'איז אַ סך וועגען דעם צו רעדען; אַז איהר וועט אונטערוואָכסען, ווען איהר געוואָהר ווערען... דערווייל בעראַרף איך אייך זאָגען, אַז די מעשה מיט מיין פאָהן האָט זיך נאָך ניט אויסגעלאָזט דערמיט, וואָס איך האָב אייך דאָ דערצעהלט. איך האָב נאָך גוט, גוט צוגעקרענקט, געלעגען אין אַ העליש פייער, געזעהן פאַר זיך משונה־מאַדנע זאַכען, שלאָנגען און עקדישען מיט פייערדינע צונגען און ווילדע חיות אינ'ם נעשטאַלט פון מענשען... איך האָב געהערט כישוף־מאַדנע קולות פון קעץ און פון פּיפּער־נאָטערס. איך האָב זיך געוואָרפען, גערעדט פון היץ, געווען פאַר־ביי. מע האָט נישט געהאַלטען פון מיין לעבען. אין אונטערשטען קלייזעל פון דער קצב'ישער קלויז האָט מען שוין אַפּילו אָפּגעזאָגט תהלים אויך. איך בין געווען העכער האַלב אויף י ע נ ע ר וועלט.

נאָר אַזוי ווי ס'איז היינט ערב יום־טוב, און יום־טוב, בפרט שמחת־תורה, בעראַרף מען זיין פריילעך, ווייל איך אויסלאָזען די מעשה מיט מיין פאָהן אויך פריילעך.

ערשטענס, זעהט איהר, אַז איך בין מיט גאָט'ס הילף ניט נעשטאָרבען.

קרומען פיסעל, האלט יואליק׳ס פאהן מיט׳ן קרומען שטעקעל און רופט זיך אן צו מיר:

— געב מיר אנצינדען דאס ליכטעל; מיינס האט זיך פאר־לאשען.

— ס׳איז דען דיין פאהן? — זאג איך צו איהם און בויג איהם אן מיין פאהן מיט׳ן ליכטעל. — איך וויים דאך וועמנ׳ס פאהן דאס איז...

און איידער איך קוק מיך ארום, טראגט־צו נחמיה זיין אנגע־צונדען ליכטעל צו מיין פאהן און מאכט בורא מאורי האש. מיין פאהן צינדט זיך אן, טהוט א פלאקער, פ־פ־פו — אויס פאהן!

. . . . . .

וועז עס פאלט־אראפ פונ׳ם הימעל א שטיין גלייך מיר אין קאפ ארײן, וועז א ווילדע חיה פאלט־אן אויף מיר און ווי׳ל מיך פערצוקען, אדער וועז עס קומט מיר אקעגען א מת אים האלבע נאכט אין ווייסע תכריכים און ווי׳ל מיך ווארגען, — וואלט מיין שרעק נישט בעדארפט זיין אזוי גרויס, ווי בשעת איך האב דער־זעהן מיין נאקעטען שטעקען מיט דער אפגעברענטער פאהן. עס האט זיך ארויסגעריסען ביי מיר פונ׳ם הארצען א געשריי:

— אוי וועה, מיין פאהן! מיין פאהן! מיין פאהן!...

עס האבען זיך א גאס געטהאן טרערען פון מיינע אויגען. די גאנצע וועלט איז פאר מיר געווארען פינסטער. דאס שטעקעל מיט׳ן עפעל מיט׳ן ליכטעל זענען ארויסגעפאלען פון מיינע הענד, און איך האב מיך געלאזט געהן, איך וויים אליין ניט וואוהין. איך נעה און גים און גים מיט הייסע ביטערע טרערען. איך ברעך די הענד און בעוויין מיין פאהן, ווי מע בעווייגט א טוידטען. און איך קום צו געהן אהיים איינער אליין, אהן א פאהן, און איך פערקלויב מיך אין א ווינקעלע, און דא, אין דער פינסטער, זיץ איך, דעם

חנוכה־געלד

געשריבען אין יאהר 1900.

צווייטענס, זייט וויסען, אז אויפ'ן אנדערען יאָהר האָב איך געהאט א פאָהן נאָך א שענערע, מיט א שענערען שטעקעל, מיט א שענערען עפּעל, און בין דוקא נעווען אין שוהל גאַנץ אויבען־אָן, אויף דער מזרח־באַנק, מיט אַלע בעלי־בתישע קינדער. די ליכט האָבען געברענט. מיין פאָהן האָט געשיינט. אידען זענען נענאַנגען מיט די הקפות. רב מלך דער חזן מיט'ן צעלאָזטען טלית איז נע־נאַנגען אויף צו־פריהער, ווי א ענערגעל־פעלדמארשאל. ער האָט זיך נעציקעלט און געזונגען אויף זיין בלעבענער שטימע: „ע ו־ז ר ד־־־ל י ם, ה ו ש י ע ה נ א!" ווייבלעך און מיידלעך אָהן א שיעור האָבען געקושט די תורות, נעשפּרונגען אין פּנים אריין און געשריגען מיט א קוויטש: „דערלעבט איבער א יאָהר! דער־לעבט איבער א יאָהר!" — „גם אתם! גם אתם!"

קינדער, ג ם א ת ם!...

חנוכה־געלד

ד

א.

טרעפט, קינדער, וואָסער יום־טוב איז דער בעסטער פון אַלע ימים־טובים?

חנוכה.

אַכט טאָג כסדר נישט נעהן אין חדר, עסען לאַטקעס מיט שמאַלץ, שפּיעלען אין דרייִדעל און בעקומען פון אַלע זייטען חנוכה־געלד — נו, בעראַרף מען נאָך א בעסערען יום־טוב?

ווינטער. דרויסען איז קאַלט, דער פראָסט ברענט מיט סכנות, די פענסטער זענען פערקאַווועט, בעדעקט מיט שניי, צעמאַהלט אויפ'ן שענסטען אָרט, און אין שטוב איז ווארעם — מחיה־נפשות. דאָס זילבערנע חנוכה־לעמפּעל שטעהט צוגעגרייט נאָך פון בייטאָג. דער טאַטע געהט־אום איבער דער שטוב, די הענד אַרונ־טער, און דאַוועט טעריב. אויסגעשטאַנען שמונה־עשרה, נעמט ער אַרויס פון טישקעסטעל א ווענסען ליכטעל (דעם שמש), זאָגט „עלינו" און מאַכט צו אונז, צו מיר מיט מיין יונגערען ברודער מאַטעל, אויף לשון־קודש:

— אי־אָ! שהוא נוטה שמים ויוסד הארץ... אי־נו־אָ!

איך און מיין ברודער מאַטעל פערשטעהען ניט וואָס ער מיינט, און מיר פרעגען איהם:

— וואָס? א שוועבעלע?

דער טאַטע בעווייזט מיט דער האַנד אַהין, אין קיך אַריין.

אויפ'ן חנוכה־לעמפּעל, זאָגט און זאָגט און הערט גאָר נישט אויף צו זאָגען. מיר וואָלטען וועלען, עס זאָל שוין האָבען איין עק, ער זאָל זיך שוין נעמען צו דער קעשענע, צום בייטעלע. מיר ווינקען זיך איבער, שטופּען־אונטער איינס דאָס אַנדערע:

— מאָטעל, געה־צו, זאָג איהם חנוכה־געלט.

— וואָס עפּים איך זאָל זאָגען חנוכה־געלט?

— אַזוי, וואָרום דו ביזט קלענער, באַדאַרפסט דו בעטען חנוכה־געלט.

— טאָמער פּאַרקעהרט, דו ביזט עלטער, באַדאַרפסט דו בעטען חנוכה־געלט?

דער טאַטע הערט נאָך גוט, אז מיר רעדען פון חנוכה־געלד, נאָר ער מאַכט זיך, ווי ער הערט ניט. שטיל, נישט געהאָפּט, געהט ער צו צום טישקעסטעל און צעהלט געלד. עס געהט אונז איבער א קליין פּרעסטעל איבער'ן לייב, עס ציטערען די הענד, עס קלאָפּט דאָס האַרץ. מיר קוקען אויף דער סטעל, קראַצען זיך אונטער דער פּאה, מאַכען זיך כלומרשט קאַלטבלוטיג, גלייך ווי ניט אונז מיינט מען.

דער טאַטע טהוט א הוסט.

— המ... קינדער, קומט נאָר אַהער.

— הא? וואָס איז?

— נאָט אייך חנוכה־געלט.

בעקומען אונזער חנוכה־געלד, לאָזען מיר זיך גערן, איך און מיין ברודער מאָטעל, פּריהער פּאַוואָלי, ווי די סטאַטיקעס, און נאָכדעם — גיכער און גיכער, מיט א שפּרונג־אונטער און מיט א טענצעל. און ביז מיר קומען אין אונזער חדר'ל אַריין קאָנען מיר זיך ניט איינהאַלטען, קוליען זיך איבער דריי מאָל מיט'ן קאָפּ אַראָפּ, מיט די פּיס אַרויף, שפּרינגען אויף איין פּוס און זינגען־אונטער:

— אי־א־א! ועל כן נקוה לך... אי־א־נו!

— וואָס? א קאַלאָדאַטשמעסער? א שערעל? דאָס אויבער־שטע פונ׳ם שטויסעל?

— מט־אי־אי־א־נו־פע! אמי! אמי! ביום ההוא יהיה יי אחד ושמו אחד... די מאַמע! רופט־אַריין די מאַמע, לאָז זי נעהן הערען בענטשען חנוכה־ליכטלעך.

איך און מיין ברודער מאַטעל לאָזען זיך לויפען ביידע, איינס איבער׳ן אַנדערען.

— מאַמע! גיכער, חנוכה־ליכטלעך!

— אוי, א מכה איז מיר, חנוכה־ליכטלעך! — זאָגט די מאַמע און וואַרפט־אַוועק אַלע ארבייט אין קיך (מע האָט געקוילעט נענז, מע פּרעגעלט שמאַלץ, מע האָט געראַשטשינעט לאָטקעס) און לאָזט זיך לויפען אין שטוב אַריין, און נאָך איהר — ברייגע די קעכין, א שוואַרצע אידינע מיט וואָנצים, מיט א פעט פּנים און מיט תמיד פעטע אויסגעשמירטע הענד. די מאַמע שטעלט זיך אַוועק אין א זייט און מאַכט א פּרום פּנים, און ברייגע די קעכין בלייבט שטעהן ביי דער טיר, ווישט די הענד אינ׳ם קויטיגען פאַרטוך, טהוט א שמיר מיט דער פעטער האַנד איבער דער נאָז פון אונטען ארויף און לאָזט־איבער א שוואַרצען צייכען איבער׳ן גאַנצען פּנים. מיר זענען שטאַרקער פון אייזען, איך און מיין ברודער מאַטעל, אז מיר האַלטען זיך אין און שיסען ניט אויס קיין געלעכטער.

דער טאַטע גיהט־צו מיט׳ן אַנגעצונדענעם שמש צום חנוכה־לעמפּעל, בויגט זיך אַן און מאַכט די ברכה מיט׳ן בעקאַנטען ניגון: „ברוך אתה!" און לאָזט־אויס: „להדליק נר של חנוכה!"

די מאַמע ענטפערט מיט גרויס יראת־שמים „ברוך הוא וברוך שמו, אָמן", און ברייגע שאַקעלט־צו מיט׳ן קאָפּ און מאַכט בשעת מעשה אזעלכע פּיסקעס, אז איך און מיין ברודער מאַטעל האָבען מורא א קוק טהון איינס אויף דאָס אַנדערע.

„הנרות הללו שאנו מדליקין"... — זינגט דער טאַטע אונטער דער נאָז און שפּאַציערט־אַרום הין און צוריק איבער׳ן זאַל, קוקט

— איין זאך וועל איך דיך בעטען, בעני, — בלא חרטה ובלא דרעה, דאָס הייסט: א גאנג זאָל זיין א גאנג! — זאָגט דער פעטער בעני און געהט א גאנג.

— א גאנג איז א גאנג. — זאָגט דער פעטער בעני און געהט א גאנג.

— א גאנג איז א גאנג. — זאָגט דער פעטער און שלאָגט־אָפּ דעם פעטער בעני׳ס א ציגעל.

— א גאנג איז א גאנג. — זאָגט דער פעטער בעני און שלאָגט־אָפּ דעם פעטער׳ס צוויי ציגלעך.

וואָס וויטער־וויטער לאָזען זיי זיך אריין אין דעם שפיעל אלץ טיעפער, קייען בשעת מעשה די בערד, טרייסלען מיט די פּיס אונטער׳ן טיש און זינגען שטילערהייד ביידע איין לידעל.

— אוי, וואָס טהוט מען, וואָס טהוט מען, וואָס טהוט מען? — זינגט דער פעטער מיט א ניגון פון דער גמרא און קייעט איין עק בּאָרד. — זאָל איך געהן אהער? — וועט ער געהן אהין. וועל איך געהן אהין? — וועט ער געהן אהער. באדארף מען בעסער געהן אזא מין גאנג!

— אזא מין גאנג, אזא מין גאנג! — העלפט איהם אונטער דער פעטער בעני מיט׳ן זעלבען נוסח.

— וואָס זשע באדארף איך מורא האָבען? — זינגט דער פעטער וויטער. — טאָמער שלאָגט ער מיר אָפּ יענס ציגעל? — וועל איך ביי איהם צונעמען צוויי ציגלעך. אי, וואָס? טאָמער מיינט ער מיר שלאָגען דריי ציגלעך?

— דריי ציגלעך, דריי ציגלעך, דריי ציגלעך? — העלפט איהם אונטער דער פעטער בעני.

— אוי, ביזט דו א טפש, בעני, א טפש און א גרויסער! — זינגט דער פעטער און געהט א גאנג.

— ביזט אליין א טפש, מיין ברודער, און נאָך א גרעסערער! — זינגט דער פעטער בעני און געהט א גאנג און פערשאפט זיך באלד צוריק.

אויגנע, ביינגע,
סטופּע ציינגע,
אַרצע, בּארצע,
גאָלע שוואַרצע,
עיימאַלי, רייטעלי,
בייגעלי, פיינעלי —
האָפּ!

און פּאַר גרויס שמחה און התּפּעלות געבּען מיר זיך אַליין צו צוויי פּעטש אין די באַקען.

עס עפּענט זיך די טיר און עס קומט־אַריין דער פּעטער בּעני.

— חברה פּלעצעל, אייך קומט חנוכה־געלט!

דער פּעטער בּעני לעגט־אַריין די הענד אין זשילעט־קעשענע, נעמט־אַרויס צוויי זילבערנע גילדען און גיט אונז חנוכה־געלד.

ב.

קיינער אין דער וועלט וועט ניט זאָגען, אַז דער טאַטע און דער פּעטער בּעני זענען ברידער. דער טאַטע — א הויכער, א דאַרער, דער פּעטער בּעני — א קורצער, א גראָבּער; דער טאַטע — א שוואַרצער, דער פּעטע בּעני — א געלער; דער טאַטע — א טרה־שחורה'דיגער, א שווייגער, דער פּעטער בּעני — א פּרייליכער, א רעדנער. טאָג מיט נאַכט, זומער און ווינטער — און דאָך אייגענע ברידער.

דער טאַטע נעמט א גרויסען בוינען פּאַפּיער, צעווירעט אויף קעסטעלעך, שוואַרצע און ווייסע, הייסט אריינטראָגען פון קיך פּאַסאָלים, שוואַרצע און ווייסע — דאָס וועט זיין א דאָמינע.

די טאַטע איז אין קיך, פּרעגעלט שמאלץ און באַקט לאַטקעס. איך מיט מיין ברודער מאָטעל שפּיעלען אין דריידעל: נס נדול היה שם, און דער טאַטע מיט'ן פּעטער בּעני'ן זעצען זיך אַוועק שפּיעלען אין דאָמינע.

יענטע? היינט וואו איז אונזער שוועסטער אירעל? און איהר מאן שלום־זיידעל? און אלע איבעריגע קרובים?

— מאטעל, דו שלאפסט?

— יא, וואם איז דען?

— וויפיעל, טיינסט דו, וועט אונז נעבען דער פעטער משה־אהרן חנוכה־געלט?

— פון וואנען זאל איך וויסען? איך בין דען א נביא? אין א מינוט ארום:

— מאטעל, דו שלאפסט?

— יא, וואם איז דען?

— עמיצער האט אזוי פיעל פעטערס מיט אזוי פיעל מוהמעס, ווי מיר?

— ארער יא, ארער ניין.

אין צוויי מינוט ארום:

— מאטעל, דו שלאפסט?

— יא, וואם איז דען?

— ווי באלד דו שלאפסט, היינט ווי אזוי רעדסט דו מיט מיר?

— דו פרעגסט דאך מיך, מוז איך דיר ענטפערען.

אין דריי מינוט ארום:

— מאטעל, דו שלאפסט?

— טססס — טררר — חילחילחיל — טססס...

מאטעל חראפעט, חארחעלט, פייפט מיט דער נאז, און איך זעץ מיך אויף אויף מיין בעטעל, נעם־ארויס מיין קערבעל, גלעט דאס, בעטראכט דאס.

„דאכט זיך, וואם? — טראכט איך מיר. — א שטיקעל פא־פיער, און וואם קאן מען דערפאר ניט קויפען? צאצקעס, מעסער־לער, שטעקעלעך, בייטעלעך, נים און קאנפעקטען, און ראזינקעס, און באקסערען, און וואם ניט?"

איך בעהאלט דאס קערבעל צוקאפענס אונטער'ן קישען און לייען־אפ קריאת־שמע, קומט־ארייז ברויגע פון קיך מיט א פולען

— פע, בעני, מיר האָבען דאָך נערעט, א נאָנג איז א נאָנג! — זאָגט דער טאָטע שוין אָהן א ניגון און חאָפּט דעם פּעטער בעני פּאָר דער האַנד.

— א גוטער משלי! — זאָגט דער פּעטער בעני. — כל זמן איך האַלט אין מיטען א נאָנג מעג איך מיר נעהן וואוהין איך וויל.

— ניין! — זאָגט דער טאָטע. — א נאָנג איז פּאַרפּאַלען! מיר האָבען דאָך עפּים געשמועסט, בעני, בלא חרטה, בעני, בלא דרעה!

— חרטה? — זאָגט דער פּעטער בעני. — וויפּיעל מאָל מאַכט זיך, אז דו האָסט חרטה?

— איך? — זאָגט דער טאָטע. — ע, בעני, דערפּאָר האָב איך דאָך פּיינט מיט דיר צו שפּיעלען אין דאָמינע!

— ווער זשע נויט דיך, זאָלסט מיט מיר שפּיעלען?

— שוין? מע קריענט זיך שוין איבער א פּאַסאָלקיליע? — רופט זיך אָן די מאַמע און קומט־אָן פון קיך מיט א פערפּלאַמט פּנים, און נאָך איהר — ברייטע מיט א גרויסען פּאָלומעסיק מיט הייסע לאָטקעס מיט שמאַלץ. פון די לאָטקעס זעצט א פּאָרע. אַלע לאָזען זיך צום טיש. איך און מיין ברודער מאָטעל, וואָס האָבען זיך פּריהער אַביסעל געקריענט, נעריסען ווי די קעץ, בעטען זיך ניך איבער, וועלען שלום און זעצען זיך צו די לאָטקעס מיט גרויס כוונה.

ג.

בייאַכט אויפ'ן נעלעגער ליג איך און טראַכט: וויפּיעל קאָן זיך, אשטיגער, ביי מיר צענויפקלויבען, אז אַלע פּעטערס מיט אַלע מוהמעס מיט אַלע קרובים וועלען מיר געבען חנוכה־נעלד? ראשית חכמה, דער פּעטער משה־אהרן, דער מאַמע'ס ברודער, אפּילו זעהר א קאַרגער, נאָר א נגיד. נאָכדעם דער פּעטער איצי און די מוהמע דבורה, וואָס דער טאָטע און די מאַמע זענען מיט זיי ברונז שוין פון כמה וכמה יאָהרען. הייַנט דער פּעטער בייניש און די מוהמע

פֿאַס, ווישט זיך די הענד, קנייטשט מיט׳ן פֿנים, פֿינטעלט מיט די אויגען און קוועטשט: „נקבים, נק־בים! חלולים, חלו־לים!"

איך און מיין ברודער מאָטעלן זיצען אין געהאקטע וואונדערן. עס פֿאַלט אויף אונז אַן א פּחד, א קעלט, אלע מאָל, וען מיר קומען אהער. די מוהמע פֿעסיל זעצט זיך אַוועק אקעגען אונז, לעגט־צענויף די הענד אויפ׳ן האַרצען און נעמט אונז צום עקזאמען:

— ס׳מאכט דער טאטע?
— נאָרניט.
— ס׳מאכט די מאמע?
— גאָרניט.
— געקוילעט געגנ?
— געקוילעט.
— געפֿרעגעלט שמאלץ?
— געפֿרעגעלט.
— געבאקען לאטקעס?
— געבאקען.
— דער פֿעטער בעני געווען?
— געווען.
— געשפֿיעלט אין דאָמינעס?
— געשפֿיעלט.

און אזוי ווייטער.

די מוהמע פֿעסיל שנייצט אונז אויס די נעזער נאָך א מאָל און רופט זיך אַן צום פֿעטער משה־אהרן:

— משה־אהרן, מע באַדאַרף זיי עפּיס געבען חנוכה־געלט.

דער פֿעטער משה־אהרן הערט ניט; ער ווישט זיך די הענד און לאָזט־אויס מיט א קוועטש: „ומפליא ל־ע־שות!"

די מוהמע פֿעסיל פֿוילט זיך ניט דערמאָנען איהם נאָך א מאָל:

— משה־אהרן, די קינדער חנוכה־געלט!

— הא? וואָס? — מאכט דער פֿעטער משה־אהרן און לעגט־איבער די וואטען פון איין אויהער אינ׳ם אַנדערען.

פֿאַלומעסיק מיט קערבלעך... ברייטע געהט ניט, נאָר זי שוועבט אין דער לופטען, זינגט „הנרות הללו שאָנו מדליקין", און מאָטעל שלינגט קערבלעך, ווי די אַלישקעס. „מאָטעל! — שריי איך מיט אַלע כחות. — גאָט איז מיט דיר, מאָטעל, וואָס טהוסט דו? קערבלעך??? "...

איך חאַפּ זיך אויף און שפּיי־אויס דריי מאָל: „טפו־טפו־טפו — א חלום!"

און וועג אַנשלאָפען.

ד.

אויף מאָרגען אין דער פריה, אָפּגעדאַוועט און איבערגעביסען, טהוט אונז אָן די מאַמע אין קעצענע טולופּלעך, וויקעלט אונז איין אין גרויסע וואַרעמע שאַלען, און מיר לאָזען זיך געהן נאָך חנוכה־געלט, פּריהער פון אַלעמען, געוועהנלעך, צום פּעטער משה־אהרן.

דער פּעטער משה־אהרן איז א איד נישט קיין געוונדער, האָט צו טהון שטענדיג מיט'ן מאָגען; וועז מע קומט, טרעפט מען איהם נעבען האַנדפּאַס וויישען זיך די הענד און זאָגען „אשר יצר".

— א גוט מאָרגען, פּעטער משה־אהרן! — שיסען מיר אויס ביידע מיט א מאָל, איך און מיין ברודער מאָטעל, און עס קומט אָקעגען די מוהמע פּעסיל, א אידענע א קלייניטשקע, איין אויג א שוואַרץ, דאָס אַנדערע א וויים, דאָס הייסט, איין ברעם א שוואַרצע, די אַנדערע א וויים. די מוהמע פּעסיל טהוט אונז אויס די טולופּלעך, וויקעלט אונז אויס פון די שאַלען און שנייצט אונז אויס די נעזער אין איהר פּאַרטוך.

— שנייצט־אויס! — זאָגט די מוהמע פּעסיל. — גוט, גוט שנייצט־אויס! זשאַלעווט ניט! נאָך! נאָך! אָט אזוי!...

און דער פּעטער משה־אהרן, אין איין אַלט קעצען חאַלאַטל, מיט א וואַטאָווע יאַרמלקע אויפ'ן קאָפּ, מיט וואַטען אין די אויהערען און מיט אויסגעקראַכענע וואַנצים, שטעהט ביי'ם האַנד־

זענען אונז געפרוירען, רויט, אָננעדראָלען; די מטבעות זענען קר־פּערנע, גרויסע שווערע מטבעות, עפּים זעכסערם פּאַרצייטיגע, דרייערם מאַרנע אָפּגעריבענע, גראָשענם אַלטפּרענקישע, געשווא־לענע, פּערגרינטע — ס'איז שווער, אונמענליך אויסצורעכענען אין דרויסען אויפֿן פּראָסט וויפּיעל דער פּעטער משה־אהרן האָט אונז געגעבען חנוכה־געלד!...

ב.

אונזער צווייטע סטאַנציע אויף נעמען חנוכה־געלד איז דער פּעטער איצי מיט דער מוהמע דבורה, די וואָם דער טאַטע מיט דער מאַמע זענען מיט זיי ברוגז שוין פון כמה וכמה יאָהרען. פּאַר וואָם זיי זענען ברוגז — דאָם וויסען מיר ניט. מיר וויסען נאָר, אַז דער טאַטע און דער פּעטער איצי (לייבליכע ברידער) רעדען ניט צווישען זיך קיינמאָל נישט, חאָטש זיי דאָוונען ביידע אין איין שול און זיצען ביידע אויף איין באַנק, א שטאָדט נעבען א שטאָדט, א סטענדער מיט א סטענדער. און אַז עס קומט יום־טוב צו אויס־נעמעניש (הוצאת התורה) און עס האַלט ביי פּערקויפּען עליות, דינגען זיי זיך, ווילען דוקא ביידע איין עליה, שמייסען איינס דאָם אַנדערע און שמייסען אַריין אין טאָג אַריין. אין שול איז דע־מאָלט א ירידה; אַלע רעדען, ריהרען זיך, שושקען זיך, לאָכען און העלפּען־אונטער דינגען זיך; איטלעכער איז נייגיעריג צו וויכען, פּאַר וועמען וועט בלייבען דער „שישי", אָדער דער „מפטיר". אַז עס געהט־אַריין אין נצחון, דעמאָלט ווילען אַלע, מע זאָל זיך דינגען ביז'ן ביין אַריין. דער שול־שמש, מעכטשי פּאָנפּאָטש מיט די רויטע קאָלטענעס, שטעהט אויף דער בימה, העכער האַלב אַריבער־געבויגען, דער טלית איז איהם אַראָפּגעפּאַלען, די יאַרמעלקע — פּון יענער זייט; ער קוקט אין מזרח־זייט, אויפֿן טאַטען און אויפֿן פּעטער איצי'ן, און זינגט אויף זיין פּאָנפּעוואָטער שטימע:

— אכטצעהן גילדוין אום שישי! צוואָנציג גילדוין אום שישי! צוויי און צוואָנציג גילדוין אום שישי!

— די קינדער חנוכה־געלט!! — שרייט־אויס די מוהמע פּעסיל איהם גלייך אין אויהער אריין.

— אוי, דער באַאוך! דער באַאוך! — מאַכט דער פּעטער משה־אהרן (ער רעדט אַביסעל „בראַדיש") און חאַפּט זיך מיט ביידע הענד ביי׳ם בויך. — חנוכה־געלט וויל׳ט איהר? וואָס דאַר־פען קינדער געלט? וואָס וועט איהר טהון מיט׳ן געלט? הא? אויסגעבען, צעטרענצלען, הא? וויפיעל האָט אייך געגעבען דער טאַטע אייערער חנוכה־געלט? הא?

— מיר א קערבעל, — זאָג איך — און איהם א האַלבם.

— א קערבעל?!! המ... מע באַלעוועט קינדער, מע מאַכט פון זיי א תל! וואָס וועסט דו טהון מיט׳ן קערבעל? — הא? צע־בייטען? הא? זאַלסט דאָס ניט צעבייטען! דו הערסט, וואָס איך זאָג דיר? זאַלסט דאָס ניט צעבייטען! צי אפשר וויל׳סט דו דאָס צעבייטען, הא?

— ניט צעבייטען, יא צעבייטען — וואָס געהט דאָס דיך אָן? — מישט זיך אריין די מוהמע פּעסיל. — נעב זיי אַפּ זייערס און לאָזען זיי געהן געזונטערהייד.

דער פּעטער משה־אהרן געהט־אַוועק צו זיך אין חדר, שארע־וועט מיט די שקראַבעס, זוכט אין אַלע טישקעסטלעך מיט אַלע שופלעדלעך, קראַצט־אויס פון דאַרטען עטליכע מטבעות און רעדט צו זיך אַליין:

— המ... מע פיהרט־איבער קינדער, מע מאַכט פון זיי א תל, א תל־עולם!

און ער רוקט אונז אריין אין האַנד אריין עטליכע האַרטע מטבעות. די מוהמע פּעסיל שנייצט אונז אויס די נעזער נאָך א מאָל (דאָס לעצטע מאָל), טהוט אונז אָן די טולופּלעך, וויקעלט אונז אַיין אין די גרויסע וואַרעמע שאַלען, און מיר געהען ווייטער.

מיר לויפען איבער׳ן ווייסען, געפרוירענעם סקריפּענדיגען שניי און צעהלען די האַרטע מטבעות, וואָס דער פּעטער משה־אהרן האָט אונז אַרייננגעוואָרפען, און מיר קאָנען זיי ניט איבערצעהלען. די הענד

מפטיר פֿאַר זיין יונגערען אייִדעם. נאָר אי „שישי", אי „מפטיר"— אַזאַ! מיט צוויי בייטשען שמייסט מען ניט!... דער מאַטע הויבט זיך אויף, טהוט א וואונק צום שמש.

— הונדערט.

דאָס וואָרט „הונדערט" לויפט־דורך איבער דער שוהל, ווי א בליץ מיט א דונער. דער גאַנצער עולם איז איבערראַשט, אויסער זיך. אַזוי ווייט אַריינצושמייסען מפטיר — דאָס האָט מען נאָך נישט געהערט זינט די שוהל איז א שוהל.

און מעכטשי פֿאַנפֿאַטש טהוט זיך זיינס, גלייך ווי געווויינטלעך:

— הונדערט גילדוין אום מפטיר! הונדערט גילדוין אום מפטיר! הונדערט גילדוין־־־ן... (ער וויל צופֿאַטשען).

דער פעטער איצי הויבט זיך אויף. דער מאַטע טהוט אויף איהם א מאָדנעם קוק, ווי אייִנער רעדט: „משוגע, צי חסר־דעה? ווילסט קויפֿען? קויפֿע!"...

דער פעטער איצי זעצט זיך אַנידער, און דער מפטיר בלייבט פֿאַר אונז...

פון דעסטוועגען, איינס צום אַנדערען געהער זיך ניט אָן. אז עס קומט א שמחה, ביי אונז אָדער ביי׳ם פעטער איצי׳ן, א מזל־טוב, א בן־זכר, א ברית, א פּדיון־הבן, א בר־מצוה, א קנס־מאָל, א פּאַרשפּיעל, אַיין אויפֿרופֿענס, א חתונה אָדער א גט, קומט מען איינס צום אַנדערען, מע בעזעצט זיך אויבען־אָן, מע שענקט „דרשה־געשאַנק", „מי־שברך־געלד" און מע טאַנצט מיט אַלע מחותנים אין קאָהן.

— א גוט מאָרגען אייך, פעטער איצי! א גוט מאָרגען אייך, מוהמע דבורה! — שיכּען מיר אוים בוידע מיט א מאָל, איך און מיין ברודער מאָטע, און מע נעמט אונז אויף פֿאַר זעהר אָנגע־לענטע נעסט.

— איהר מיינט דאָך ניט די הגדה, איהר מיינט די פּאַלירטשי־קעס... — מאַכט צו אונז דער פעטער איצי, קנייפּט אונז אין די בעקלעך, עפּענט־אויף דאָס בייטעלע און גיט אונז חנוכה־געלד, מיר

דער טאַטע און דער פעטער איצי זיצען, דער אַהער, דער אַהין, ביידע פערטיעפט כלומרשט איטלעכער אין זיין חומש; נאָר ווי־פיעל אַיינער גיט, גיט דער אַנדערער מעהר. דער עולם קוועלט, העלפט־אונטער: דרייסיג, דרייסיג! פינף און דרייסיג! זיעבען און דרייסיג! פערציג, פערציג!

מעכטשי פאַנפאַטש קוקט פון אַיינעם אויפ'ן אַנדערען:

— פערציג גילדוין אום שישי! צוויי און פערציג גילדוין אום שישי! פינף און פערציג גילדוין אום שישי!

דער טאַטע און דער פעטער איצי הערען נישט אויף צו שמיי־סען זיך; מע האָט שוין אַריינגעשמיסען ביז פופציג גילדוין. מעכטשי הויבט־אויף די האַנד און ווי שוין צו־פאַטשען פאָר'ן טאַטע'ן:

— פופציג גילדוי---ן...

איז זיך מיישב דער פעטער איצי און הויבט־אויף א פינגער, און דער גאַנצער עולם העלפט־אונטער: איין און פופציג! איין און פופציג! — און מע שמייסט ווייטער. אזוי לאַנג, אזוי בריט, ביז מע שמייסט־אַריין אין עטלעכע און זעכציג גילדוין (אזא מעשה איז נאָך ניט געהערט געוואָרען!), און „שישי" בלייבט פאָר'ן פעטער איצי'ן. קומט צו „מפטיר", טהוט דער טאַטע א קוק אויפ'ן שמש און א מאַך מיט דער האַנד, ווי איינער רעדט: „מפטיר — דאָס געהער צו מיר!"... ביי מעכטשי'ן האָט איהר דאָס גע'פועל'ט; איז אָבער א סברה, אז דער עולם איז ניט מסכים: דינגען זיך — דאָס מוז מען, דערויף איז דאָס יום־טוב, נישטאָ קיין מאַנאַפאַל, קיין חזקה אויף מפטיר!

— צעהן גילדוין אום מפטיר! פופצעהן גילדוין אום מפטיר! צוואַנציג גילדוין אום מפטיר! פופציג גילדוין אום מפטיר!

א גוטער שפרונג! דער טאַטע דרעהט־אויס דעם קאָפ: ווער קריכט דאָס אויף זיין מפטיר? און שטעלט אייך פאָר, אז דאָס שמייסט וויעדער דער פעטער איצי; ער האָט חשק צו קויפען דעם

א מינוט „אפּעסען", דערפאר איז ביי זיי אין שטוב דער אמת'ער גיהנם.

ארויסגעקומען, האָבען מיר געטראָפען עזריאל'קען (דעם מיטעלסטען) פאָהרען רייטענדיג אויף געצי'ן (אויפ'ן עלטערען), און פרויקע מיט מענדל'ען (צוויי נאָך קלענערע) האָבען אונטערגעשמיסען געצי'ן, איינער מיט אײַן ארבעל פון א וואַטאָוועז לייבעל און דער אנדערער מיט א טאָוועל פון א סידור, א חומש, אדער א ספר. חיים'על (א מיטעלסטער צווישען פרויקע'ן און מענדל'ען) האָט דערטאָפט א גערגעלע פון א געקויפלעטער גאַנז, האָט דאָס אָנגעגעבלאָזען מיט אלע זיינע לעצטע כוחות, ער איז אזש געוואָרען ברוין און בלוי, און ס'איז איהם געראָטען ארויסבעקומען פון דעם א מין משונה קול, ווי פון, להבדיל, א חזיר, בשעת מע שטעכט איהם און ער קוויטשעט... זיינווילע (איך וויים ניט, צי איין עלטערער, צי א קלענערער) האָט אָפּגענעבען קאָנצערט אויף א קעמעל, און דוד'על (א קליינער פון א יאָהר פיער) האָט אָנגעטהאָן די שטיוועלעך אויף די הענד און האָט צוגעקלאָפּט מיט זיי צום טאַקט. סענדער'ל האָט געטראָגען א קעצעל אין האַנד, פאַר'ן גערגעלע; דאָס קעצעל האָט ארויסגעשטעלט דאָס צינגעלע, פערמאַכט די אויגלעך, אויסגעצוינגען די פיסלעך, ווי איינער רעדט: „אָט אזוי, ווי איהר זעהט, וועדט מען דא פאַרשווארצט! מע מוטשעט! מע מוטשעט!"... אסתר'ל (דאָס עלטערע מיידל) האָט נעוואָלט אויסקעמען חאַסקי'ן (דאָס קלענערע מיידל), איהר פערפלעכטען א צעפּל; נאָר מחמת חאַסקי'ס האָר זענען זעהר געגרייזעלט און שוין לאַנג נישט געקעמט, לאָזט זי זיך ניט, וויינט זי און חאַפּט פּעטש. שטיל'ער פון אלע איז פּינילע, א קליין יונגעלע מיט קרומע אויסגעבויגענע פיסלעך און מיט איין אונטערגעשטעקט העמדעל'ע. איין חסרון נאָר, וואָס וואו ער שטעלט זיך אנידער, דארט לאָזט ער א סימן... דאָס אלסדינג שטעהרט אבער נים דער מוהמע יענטע'ן, זי זאָל זיך זיצען גאַנץ רוהיג ביי'ם טיש מים צוויי נפשות, איינם ביי דער ברוסט און דאָס אנדערע אויפ'ן שוים, און טרינקען ציקאָריע.

א ווייסען זילבערנעם צוואנציגער און מיין ברודער מאטל'ען א ווייסען זילבערנעם צוואנציגער, און מיר געהען־אוועק פון דאָרטען צום פעטער ביניש.

ו.

אויב איהר קאָנט זיך פאָרשטעלען דעם גיהנם — אָט דאָס איז דעם פעטער ביניש'עס שטוב. וועו איהר זאָלט ניט קומען אהין, טרעפט איהר א ליאַרעם, א געשרוי, א געפילדער. ס'איז דאָרט א פולע שטוב מיט קינדער — האַלב־נאַקעטע, פערשמירטע, פערמורזעטע, נישט קיין געצוואָנגענע, תמיד צעשלאָגענע, שטענדיג צעדראַפּעטע, אָפטמאָל צעבלוטיגטע, מיט סימנים אונטער די אויגען. דער ווייַנט און דער לאַכט, דער זינגט און דער קוויטשעט, דער הוקעט אוף דער פייפט, דער האָט אָנגעטהאָן דעם טאַטע'ס קאַפאָטע מיט פערקאַטשעטע ארבעל אוף דער פאָהרט רייטענדיג אויף א בעזעם, דער טרינקט מילך פון א קריגעל, דער קנאַקט ניסלעך, דער טראָגט זיך אָרום מיט א קעפעל פון א הערינג אוף דער סמאָצקעט א קאַנפעקטעל, אוף פונ'ם נעזעל רינען כיי איהם צוויי קליינע ריטשקעלעך גלייך אין מויל אריין. די מוהמע יענטע איז שטאַרקער פון אייזען, אז זי האַלט־אויס פון דער דאָזינער „קאָמאַנדע". זי שעלט זיי, זי קנייפט זיי, רייסט זיי אוים שטיקער פלייש. זי קלויבט נישט איבער: וועו עס חאַפּט זיך אונטער אונטער דער האַנד, דער בעקומט א זעץ, א טראַסק, א בוכענצי אין זייט אריין. א פאַטש איז דאָרט א וואָכעדיגער נאַנג. „וואַרגען זאָלסט דו זיך! די כפּרה זאָלסט דו זיין! כאַראַפּט זאָלסט דו ווערן!" — דאָס איז פון די קליינע קלוגות; דאָרט קאָנט איהר הערען „קדחת", און „חלירע", און א „מיתה־משונה" — און דוקא אין גוטען מוטה, פונקט ווי איהר זאָגט א גוט־שבת. שטיל ווערד נאָר, בשעת דער פעטער ביניש קומט צו געהן. נאָר מחמת דער פעטער ביניש איז א פערנומענער מענש, זיצט א גאַנצען טאָג אין קליים און קומט אהיים נאָר אויף

— וואָס טהוט איהר דאָ, שקצים? אודאי נאָך חנוכה־געלט? — מאַכט דער פעטער ביניש און נעמט־ארויס און שענקט אונז צו זילבערנע גריוונים.

די חאַליאַסטרע קינדער קוקען־ארויס פון די ווינקעלעך, ווי די טאַראַקאַנעס, גלאַנצען אויף אונז מיט די אויגעלעך, ווי די מייזלעך, ווינקען עפּים צו אונז, בעווייזען עפּים מיט די פינגערלעך, מאַכען בשעת מעשה משוגענע תנועות, ווילען אונז, אַפּנים, צעלאַכען, — קוים־קוים וואָס מיר האַלטען זיך איין, און מיר אַנטלויפען פֿון׳ם דאָזיגען ניהגם.

ז.

מיר געהען ווייטער נאָך חנוכה־געלד, צו אונזער שוועסטער איידעל.

אונזער שוועסטער איידעל און איהר מאַן שלום־זיידעל, עליהם השלום — זיי זענען שוין לאַנג אויף דער אמת׳ער וועלט.

איידעל איז פון קינדווייז אויף געווען א פערווייניטע נשמה; איבער א מינדסטע נאַרישקייט פלעגט זי זיך צעווייניגן, פערגיסען טרערען אויף אייגענע און אויף פרעמדע צרות. נאָר פון זינט זי איז געוואָרען א כלה פאַר שלום־זיידל׳ען, האָט זי ניט אויפגעהערט צו ווייגען. אפשר מיינט איהר דערפאַר, ווייל ס׳איז איהר ניט געפעלען דער חתן? חלילה! זי האָט איהם דען געקענט, וואָס ער זאָל איהר ניט געפעלען? גלאַט אזוי, א כלה פאַר דער חתונה בעדארף ווייגען. אז די שניידערס האָבען איהר געבראכט אָנמעס־טען די חתונה־מלבושים, האָט זי זיך צעווייניט אויף א גאַנצער נאַכט. שפּעטער, צום פּאַרשפּיעל, אז איהרע חברת׳עס זענען זיך צענויפגעקומען טאַנצען, איז זי אַלע מאָל אוועקגעלאָפען צו זיך אין אַלקיר אַביסעל אויסווייגען זיך אין די קישענס. דעם טאָג פון דער חופּה שמועסט מען ניט. דעמאָלט איז געווען א הויר טאָג. זי האָט גאָר ניט אויפגעהערט צו ווייגען. נאָר די רעכטע חתונה איז געווען צום „באַדעקענס", בשעת מנשה פיעדעלי דער כלי־זמר

— מיר זאָל זיין פֿאַר זייַנע ביינדעלעך! — זאָגט זי און טו־לייעט־צו מיט גרויס לייעבשאַפֿט דאָס זויגענדיגע נפֿש'על צום הארצען און דערלאַנגט בשעת מעשה טאַקי א שטורך דעם עלטערען, וואָס אויפֿ'ן שויס: — זעה נאָר, ווי דו עסט, עסען זאָלען דיך די ווערים! אסתר'ל, רחצי, חאַסקי, וואו זענט איהר ערגיץ אין אַלדי שוואַרצע יאָהר? נעם וויש איהם אָפּ דאָס נעזעל גיכער, וואָש מיר אוים א שאָל, איך דאַרף טרינקען אָהן א שאָל! דערלאַנג איהם א סטו־סאַק, ער זאָל זיך דריי מאָל איבערקעהרען! הארץ מיינס, נשמה מיינע, טרייסט מיינער! דאָס מויל מאַכט זיך זיי גאָר ניט צו! א נאַנץ פריהמאַרגען נאָר מע עסט, פֿארחאַפֿט זאָלט איהר ווערען!

דערזעהען מיך מיט מיין ברודער מאָטל'ען, האָבען זיך חברה א לאָז געטהאָן אָקעגען און מע איז אונז בעפֿאַלען, ווי די היישע־ריקען. דער אויף די הענד, דער — אויף די פיס, דער — אויפֿ'ן קאָפּ. חיימ'ל האָט אָנגעבלאָזען דאָס גערגעלע פון דער געקוילע־טער נאַנז גלייך מיר אין אויהער אריין, און דוד'ל האָט מיך ארומ־געחאַפֿט מיט בייד שטיוועלעך. פֿיניע מיט'ן אונטערגעשטעקטען העמדל האָט זיך אָנגעטשעפֿעט מיר אין א פוס, ארומגערינגעלט איהם, ווי א שלענגל, און א מיש־מאַש פון פערשיעדענע קולות האָט אונז גערינצעלט, פערטורקעט די אויהערען.

— אויף די צייהנדעלעך זאָלט איהר שרייען! — שרייט די מוהמע יענטע פונ'ם אַנדערען חדר. — טויב קאָן מען ווערען, פֿאר־לעגען זאָל דאָס צייך! שדים, ניט קיין קינדער, ברענען זאָל די נשמה אייערע!

די מוהמע יענטע שרייט, און די קינדער שרייען — אַלע שרייען. פֿלוצים קומט־אָן דער פעטער ביניש מיט'ן טלית ותפילין (אפנים, פון בית־המדרש). אין איין אויגענבליק ווערד שאַ־שטיל, און די גאַנצע חאַליאַסטרע ווערד פערשוואונדען.

— א גוט מאָרגען אייך, פעטער ביניש! — שיסען מיר אויס, איך און מיין ברודער מאָטל.

אלע ווייבער, אייגענע און פרעמדע, וואָס זענען געשטאַנען דערבייַ, נעהאָלפען צעפלעכטען דער כלה איהרע שענע גרויסע צעפ, האָבען געמאַכט משונה־מאַדנע פּיסקעס, געשנייצט די נעזער, גע־ווישט די אויגען, און איידעל נעבאַך האָט אַזוי געיאַמערט, אַזוי נעהלִיפּעט, אַז זי האָט גע׳חלש׳ט דריי מאָל; מע האָט זי קוים מיט צרות אָפּגעמינטערט.

נאָר אויף וויפּיעל אונזער שוועסטער איידעל איז געווען אַיין אומעטיגע זאַך, איז אונזער שוואָגער שלום־זיידעל געווען א פּרייַ־ליכער יונג, א לעבעדיגער, א קאַטאַוועס־טרייבער, א פערשלעפּטע קרענק און, לאָז ער מיר מוחל זיין, אַיין אייגענעסענע בריאה. דהיינו, ער פלעגט ליעב האָבען דעקוטשען, שנאָלען זיך. דערלאַנגען יענעם א שנאָל גלייך אין שפּיץ נאָז, אָדער אין עק אויהער — דאָס איז געווען ביי איהם דאָס חיות. נישט איין מאָל פלעגען מיר ארומגעהן, איך און מיין ברודער מאַטעל, מיט אָנגעשוואָלענע אויי־הערען. מיר האָבען זיך ממש מחיה געווען, אַז מיר האָבען דער־הערט, אַז דאָס פּאַרפאָלק געהט־אַראָפּ פון קעסט. דעם טאָג, וואָס זיי האָבען זיך בעראַרפט איבערקלויבען פון אונז אויף „אייגענע קעסט", איז ביי אונז אין שטוב געווען חורבן בית־המקדש. איידעל האָט געווויינט, איינגעלעגט די וועלט, און די מאַמע — אויף איהר קוקענדיג. און שלום־זיידעל, וואָס האָט געהאָלפען כלומרשט פּא־קעווען די זאַכען, האָט נאָר ארומגעטאַנצט הין און צוריק, זיך אונ־טערגע׳גנב׳עט אלע מאָל זעהר קונציג און דערלאַנגט אונז א שנאָל אָדער פון פּאַרענט אין שפּיץ נאָז, אָדער פון הינטען אין עק אויהער. ער האָט זיך מיט אונז אָפּגעזעגענט איין מאָל פּאַר אלע מאָל און האָט נאָך געהאָט די העזה אָנצוזאָגען אונז, מיר זאָלען זיך ניט לאָזען לאַנג בעטען און זיין ביי איהם אָפּטע געסט! מיר האָבען זיך געגעבען דאָס וואָרט, מיר זאָלען זיין פּנים ניט אָנקוקען!

נאָר א מענש פערגעסט אַלסדינג, ובפרט א שנאָל. ווי אַזוי נעהט מען ניט נאָך חנוכה־געלד צו אַיין א י י ג ע נ ע ם ש ו ו א ג ע ר ?...

האָט זי געטומען „באזעצען", און רב ברוך בדחן איז ארויף אויפ'ן טיש, צענויפגעלעגט די הענד אויפ'ן בויך, אראָפגעלאָזט דעם קאָפּ, ווי בישעת מע בעווייגט א טוידטען, און האָט אָנגעהויבען מיט'ן שענעם טרויעריגען ניגון, וואָס קאָן נעמען א שטיין, בזה הלשון:

כלה לעבען! כלה לעבען!
וויין זשע, וויין.
דיינע טרערען האָבען אָצינד
דעם זיעבעטען חן.
וואָרום דו טהוסט דאָך איצט פאר'ן בית־דין
של מעלה שטעהן.
אָט באלד וועסט דו, טיידעל,
צו דער חופה גענהן.
באראָרף מען דיר נעבען
צו פארשטעהן,
אז דאָס לעבען איז ביטער,
אזוי ווי חריין;
אז א מענטש איז ניט פון אייזען
און ניט פון שטיין,
א בשר ודם
פון הויט און ביין;
אז מע טהוט די רשעים אין גיהנם שמייסען
זעהר ניט שען,
און זיי טהוען ווייגען און יאָמערען און שרייען
אויף די צייהן; —
לכן באראָרפסט דו תשובה טהון,
זיך האלטען זעהר קליין,
אויסגעהן פון טרערען
און פון געוויין...

און אזוי ווייטער, אָהן איין עק.

צוואנציגער, מיט פיער גילדען, מיט פינף גרייוונים, מיט זעכס פיטאקלעך..."

מיין ברודער מאטעל ווי נישט וואַרטען, ביז איך וועל ענ־דיגען מיין חשבון, און ער נעמט זיך צו זיינע קאפיטאלען; ער לעגט פון איין האנד אין דער אנדערער און צעהלט:

— א צוואנציגער און א צוואנציגער איז צוויי צוואנציגער, און נאך צוואנציגער איז דריי צוואנציגער, און צוויי גילדען איז דריי צוואנציגער מיט צוויי גילדען, און א גרייוני און נאך א גרייוני און נאך א גרייוני — איז אייגאיינעם צוויי צוואנציגער מיט דריי גיל־דען, מיין איך דריי גילדען מיט צוויי צוואנציגער. טפו! וואם רער איך? מע באדארף אנהויבען נאך א מאל פונ׳ם אנהויב!

און ער הויבט־אן נאך א מאל פונ׳ם אנהויב. מיר צעהלען און צעהלען און קאנען ניט אויסרעכענען; מיר רעכענען און רעכענען און קאנען ניט אויסרעכענען. און אז עס קומט צום פעטער משה־אהרנ׳ס אלטע פיטאקעס, שוועדע זעכסערס, אפגעריבענע דרייערס און אנגעשוואלענע גראשענס, פערפלאנטען מיר זיך אזוי שטארק אין חשבון, אז מיר ווייסען שוין גאר ניט וואו מיר זענען אין דער וועלט. מיר פרובען זיך אויסבייטען די דאזיגע מטבעות ביי דער מאמען, ביי׳ם טאטען, ביי ברייניע די קעכין — עס געהט ניט: קיינער ווי זיי ניט נעמען אין האנד אריין!

— וואם איז דאם פאר פיטאקעס? וועד האט דאם אייך אריינ־געוקט אזא געלט?

מיר שעמען זיך אויסזאגען און מאכען א שוויץ.

— ווייסט דו גאר וואם? — זאגט צו מיר מיין ברודער מא־טעל. — לאמיר זיי נעמען און אריינוואַרפען אין אויוועז אריין, אדער גאר אין דרויסען אויפ׳ן שניי, קיינער זאל ניט זעהען.

— א חכם א איד! — זאג איך צו איהם. — שוין גלייכער, דאכט זיך, שוועקשענקען זיי איין ארעמאן.

געקומען צו אירל'ען, געהט אונז שלום־זיידעל אקעגען מיט א גאנץ ברייטען ברוך־הבא.

— סקאצעל קומט! וואָס מאכט איהר גוטס? זעהר קלוג האָט איהר געטהאָן, וואָס איהר זענט געקומען. איך האָב צוגעגרייט פון אייערטוועגען חנוכה־געלט!

און שלום־זיידעל נעמט־ארויס דאָס בייטעלע און צעהלט אונז אויס צו עטליכע נייענקע, גלאַנצענדיגע, זילבערנע מטבעות גלייך אין האַנד אריין, און אייַדער מיר האָבען צייט ארומקוקען זיך און איבערצעהלען די נייע מטבעות, חאַפען מיר שוין צו עטליכע שנאַל, פריהער איך אין שפּיץ נאָז און מאַטעל אין עק אויהער, און נאָכדעם מאַטעל אין שפּיץ נאָז און איך אין עק אויהער.

— אָבער לאָז שוין זיין גענוג צו מוטשען קינדער! — בעט זיך נעבאַך ביי איהם אונזער שוועסטער איידעל מיט טרערען אין די אויגען, און זי רופט אונז אָפּ אָן א זייט, שטופט אונז אָן פולע קעשענעם מיט לעקאַך, מיט ניסלעך און מיט באַקסערען, און שענקט אונז א חוץ חנוכה־געלד.

מיר חאַפען די פּיס אויף די פלייצעם און לויפען אהיים.

ח.

— אָנו, מאַטעל, לאָמיר זיך קאַרשט נעמען צו דער ארבייט, אויסרעכענען, וויפיעל האָבען מיר אונזער אייגענם חנוכה־געלט? נאָר וויסט דו וואָס? דו שווייג; פריהער וועל איך איבערצעהלען מיינס, נאָכדעם וועסט דו צעהלען דיינס.

און איך צעהל: „א קערבעל מיט דריי צוואַנציגער, מיט פיער גילדען, מיט פינף גריוונים, מיט זעכס פיטאַקלעך, — וויפיעל מאַכט דאָס אינאיינעם? אַפּנים, אזוי גרוים, ווי א קערבעל מיט דריי

ביי׳ם קעניג אחשורוש

נעשריבען אין יאהר 1901.

נאָר, ווי אויף צו־להכעיס, קומט ניט קיין אָרעמאַן! וואו זענען אהינגעקומען אלע אָרעמע־לייט, וואָס רייסען ביי די פֿאַלעס, דינגען זיך, זידלען זיך און שעלטען? ניין, דאָס וואָס מע בעדאַרף וועט קיינמאָל ניט קומען! קיינמאָל ניט! קיינמאָל ניט!...

בַּיי״ם קֶעניג אַחַשְׁוֵרוֹשׁ

א.

אַז איך בין געווען א קליין יונגעל — ווייסט איהר, וועמען איך האָב מקנא געווען?

אחשורוש'ען.

ניט יענעם אחשורוש'ען, וואָס האָט נעקענינט פון הודו ביז כוש, אויף הונדערט זיעבען און צוואַנציג מדינות. איך מיין קאָפּעל דעם שניידער מיט דער גילדענער קרוין, דאָס היסט, מיט'ן פּאַפּיערענעם כּפּאָדעק און מיט דער לאַנגער גילדענער רוט פון'ם בעזעם.

אויך מרדכי'ן דעם שני־למלך (לוי דעם שוסטער) מיט דער איבערגעקעהרטער קאָפּאָטע אויף דער לינקער זייט און מיט דער קלאָטשקעוואָטער פּלאָכסענער באָרד האָב איך שטאַרק מקנא געווען.

איך האָב מקנא געווען ושתי המלכה'ן (מאָטעל דעם סטאָליר) מיט'ן קליידעל אויף דער קאָפּאָטע און מיט דער פעטשייליע, וואָס ער פלעגט זיך אונטערבינדען דאָס בערדעל, מע זאָל מיינען אויף איהם, אַז ער איז א נקבה... און וואָס איז אָפּגענאַנגען, אשטייגער, אסתר המלכה'ן (עזר דעם אונטער־שמש) מיט'ן גרינעם פּאַרטוך? און וואָס איז אָפּגענאַנגען המן'ען (יאָסקע דעם בעהעלפער) מיט'ן שארבען אויפ'ן קאָפּ?...

נאָר מעהר פון אַלעמען האָב איך מקנא געווען פייוועל דעם יתום, וואָס פלעגט זיך אָנטהון אין א רויט העמדעל, זיך פערשטע־

איך ניט זיין אין דער חאַליאַסטרע? ניין! איך טאָר נישט, וואָרום איך בין אַ נגידִס אַ יונגעל און דעם זיידען רב מאירִס איין אייניקעל, בעדאַרף איך לײגען, ווי אַ הונד, אַ גאַנצען טאָג אין שטוב און געהן מיט אַלע גרויסע צום זיידען רב מאיר צו דער סעודה.

— וואָס דרעהסט דו זיך, ווי אַ דייטש אויפֿן קאַרעק? — מאַכט צו מיר דער טאַטע בשעת מיר געהען אַלע אינאיינעם צום זיידען רב מאיר צו דער סעודה און איך דערזעה פון דער ווייטען **די „חאַליאַסטרע"**.

— ביזט שוין, קיין עין־הרע, אַ היבש יונגעלע, קאַנסט געהן אַביסעל גיכער! — זאָגט די מאַמע. — אם ירצה השם, שבת־הגדול ווערסט דו אַכט יאָהר, ביז הונדערט און צוואַנציג.

— טשעפּעט איהר ניט, ער האָט דערזעהן די „קאַמעדיאַנטשיקעס"! — רופט זיך אָן מיין עלטערער ברודער משהֿלע, וואָס איז אַליין אויך אַ בעלן זיך אָפּשטעלען אָנקוקען די „קאַמעדיאַנטשיקעס".

— גערע, נעה! — מאַכט צו מיר דער רבי רב איצי, מיין מלאך־המות, און דערלאַנגט מיר אַ שטורך פון הינטען.

איך לאָז־אראָפּ די אויגען אין דער בלאָטע און נעה גלייך מיט אַלע, פערטיעפּט אין אומעטיגע מחשבות, טרויעריגע געדאַנקען: „תמיד מיט אַלע גרויסע! שטענדיג מיט'ן רבי'ן!... אין דער פריה, און ביינאַכט, און שבת, און יום־טוב!... רב איצי'ס רויטע נאָז מיט טאַבעקע, איינגעוונקען זאָל זי ווערען!"...

ב.

דער זיידע רב מאיר איז דער גרעסטער גביר פון שטאָדט. ער זיצט, ווי אַ מאַנארך. אַ גרויסער זאָל מיט אַ גרויסען זילבערנעם הענגלייכטער, וואָס הענגט־אראָפּ פון דער מיט סטעלי. טאַמבעקענע העסעס אויף די וועגד. אַ גרויסע שוועבעלע זילבערנע מנורה אויפֿן טיש מיט אַ סך זילבערנע לייכטער, וואָס די באָבע נחמה

לען פאר „יוסף הצדיק", בשעת חברה האָבען געשפּיעלט יענעס שענע שפּיעל, וואָס ווערד אָנגערופען „מכירת־יוסף". זיינע ברידער פלעגען איהם אראָפּרייסען דאָס רויטע העמדעל, ארויינווארפען איהם אין „לייבען־גרוב", און יוסף הצדיק (פּיוועל הייסט דאָס) פלעגט זיך אוועקשטעלען אויף די קניהעס, צענויפלעגען די הענר און בעי שוועהרען די חיות־רעות, זיי זאלען צו איהם קיין שליטה נישט האָבען, און זינגען בשעת מעשה זעהר א טרויעריג ליעד, וואָס די ווערטער זענען זיך צעגאַנגען אין יערען אבר:

שלאָנגען און עקדישען,
פּארשליסט אייער מויל!
פּארשליסט אייער מויל!
צי ווייסט איהר דען,
צי ווייסט איהר דען,
צי ווייסט איהר וועי איך בין?
איך בין יוסף הצדיק,
יצחק'ס זיין אייניקעל,
יעקב'ס א זוהן,
יעקב'ס א זוהן!...

און חאָטש יוסף הצדיק איז געווען א יתום, איין ארעם בחור'על, וואָס האָט זיך אויפגעהאלטען אין אונטערשטען קליזיעל און נעי לעבט פון א „פּאלג־מיך־א־גאַנג", און חאָטש איך בין געווען א נגיד'ס א יונגעל, דעם זיידען רב מאיר'ס איין אייניקעל, פון דעסטי וועגען וואלט איך מיך מיט איהם געביטען נאָר צוליעב דעם איינעם טאָג פּורים אליין.

אז ס'איז געקומען דער גוטער, דער ליעבער טאָג פּורים, האָב איך פון גאַנץ פריה אָן שוין ארויסגעקוקט אויף דער „חברה", וואָס געהען פון שטוב צו שטוב און א גאַנצע חאליאַסטרע יונגלעך לויפען זיי נאָך פון הינטען מיט באָרפיסע פים אויפ'ן שניי. פּאר וואָס קאָן

דער פעטער אברהם און די מוהמע סאָסי מיט פינף יונגלעך: משה'לע, הערשעלע, וועלוועלע, נאָטעלע, יענקעלע, און פיער מיידלעך: שרה'לע, פויגעלע, רחל'ע, טייבעלע. נאָכדעם דער פעטער בעריש און די מוהמע אסתר'ע מיט זעכס יונגלעך: משה'לע, הערשעלע, וועלוועלע, נאָטעלע, יענקעלע, פישעלע, און פינף מיידלעך: שרה'לע, פויגעלע, רחל'ע, טייבעלע און חנצי. נאָכדעם דער פעטער בנימין און די מוהמע לאה מיט זיבען יונגלעך: משה'לע, הערשעלע, וועלוועלע, נאָטעלע, יענקעלע, פישעלע, שמואליקעל, און זעכס מיידלעך: שרה'לע, פויגעלע, רחל'ע, טייבעלע, חנצי און גנענדעל. נאָכדעם דער פעטער קלמן און די מוהמע איטעל מיט אכט יונגלעך...

נאָר אפשר וואָלט געווען גענוג אויסרעכענען די משפחה? עס קאָן, זאָגט מען, שאדען... דער זיידע האָט איינמאָל נעווּאָלט אויף א ציקאָווסט איבערצעהלען, וויפיעל פּארשוין זיצען ביי"ם טיש, האָט ער גענומען א זילבערנעם בעכער אין האַנד און האָט אָנגעהויבען צו צעהלען: „ניט איינס, ניט צוויי, ניט דריי, ניט פיער, ניט פינף, ניט זעכס, ניט זיבען"... האָט די באָבע ארויסגעריסען ביי איהם דעם בעכער פון האַנד און האָט איהם ניט געלאָזט צעהלען וויטער: „אויף מיינע שונאים'ס קעפּ! וואָס צעהלסט דו, וואָס? פּארהאַן, קיין עין־הרע, געזונ טעלער!"...

צעזויפּגעקלויבען זיך אלע צו דער סעודה, זעצט דער זיידע אליין אויס דעם גאַנצען טיש. דער זיידע רב מאיר האָט ליעב, ס'זאָל זיין שען און ריין און ציכטיג און מיט א סדר — עס קומט־אויס גוט: א פעטער זיצט נעבען א פעטער, א מוהמע נעבען א מוהמע, און אונז, קליינווּאַרג, זעצט מען אויס אזוי, אז ס'אל אויס־קומען נישט א ברודער מיט א ברודער און א שוועסטער מיט א שוועסטער, מחמת אייגענע קאָנען נישט הויזען צווישען זיך; לכן בעראף זיצען א פרעמדער משה'לע מיט א פרעמדען הערשעלע, און א פרעמדער הערשעלע מיט א פרעמדען וועלוועלע, און א וועל־וועלע מיט א נאָטעלע, א נאָטעלע מיט א יענקעלע, א יענקעלע מיט

נעמט זיי ארויס נאָר צוויי מאָל אין יאָהר: פּסח צום סדר און פּורים צו דער סעודה, און עס ווערד ליכטיג אין אַלעווינקעלעך.

גאָנץ אויבן־אָן, אויף א גרויסען שטוהל, מיט גרינם בעצויגען, זיצט דער זיידע רב מאיר אַליין — א קליין אידעל, מיט א שיטער בערדעל, מיט אַביסעל אַיין אויסגעבויגענער נאָז, מיט זילבערנע האָר און מיט שוואַרצע יונגע אויגן. אָנגעטהאָן געהט ער אין א לאַנגער זיידענער קאַפּאָטע מיט א געפלאָכטענעם גאַרטעל און מיט א שטריימעל אויפ'ן קאָפּ. אקעגען איהם אויפ'ן טיש זיצט א גרויסער, א מוראַ'דיגער, א געפלאָכטענער פּורים־קוילעטש, אַיין אָנגעהויבענער שוין, מיט זאָפּראָן פערגעלט און מיט ראָזינקעם אַרומגעשטעקט.

פּונקט אין מיטען טיש זיצט די באָבע נחמה, א הויבע אידינע, נאָך גאָר א שענע, אויסגעפּוצט אין א גאָלדפּאַרביג זיידען קלייד מיט ווייסע עפּעל, מיט א שטערנטיכעל פון דימענטען מיט בריליאַנטען, מיט רייכע פּערעל אויפ'ן האַלז, מיט אויהערינגלעך און מיט פּינ־גערלעך. נעבען איהר שטעהט א גאָנץ גרויסער פּאַלומעסיק מיט הייסע, שמעקענדיגע, געצוקערטע און געפּעפּערטע פּיש, פערפּראַ־וועט מיט ציבעלעם, מיט ראָזינקעם און מיט אַלערליי געווירצען. די באָבע טיילט־אַרויס די פּיש, די שענע זיידענע פּעטשיילע פער־קאַטשעט הינטער די אויהערען מיט צוויי שפּיצען, די דימענטען מיט די בריליאַנטען בשעת מעשה פינקלען און שעמערירען, און דאָס פּנים שיינט און שמייכעלט.

ארום און ארום טיש, פון ביידע זייטען, זיצען די פּעטערס מיט די מוהמעס, אַלע מיט זייערע קינדער, יונגלעך און מיידלעך, וואָס הייסען אַלע נאָך אַלע אייניע זיידעס און באָבעס, פּעטערס און מוה־מעס. פּריהער דער פּעטער צדוק און די מוהמע צביה מיט דריי יונגלעך: משה'לע, הערשעלע, וועלוועלע, און צוויי מיידלעך: שרה'לע, פּויגעלע. נאָכדעם דער פּעטער נפתלי און די מוהמע דבורה'ל מיט פּיער יונגלעך: משה'לע, הערשעלע, וועלוועלע, נא־טעלע, און דריי מיידלעך: שרה'לע, פּויגעלע, רחל'ע. נאָכדעם

בשעת מעשה מיט'ן פינגער, און דער גאנצער עולם חאפּט־אונטער:

צהלה ושמחה!

אויף אלערליי קולות, אלע מאל העכער און העכער. און מיין רבי רב איצי, וואם איז א קליינער מנגן, ער האט א קול פון א שלייען, העלפּט אויך זינגען, דאם הייסט, ער האלט אפּען דאם מויל, פּער־מאכט די אויגען, גיט אכטונג פון דעסטוועגען בשעת מעשה מיט א האלב אויגעל אויף מיר, צי איך זיץ, ווי א מענש, דעם קאפּ האלט ער אביסעל אויף א זייט, קלאפּט מיט'ן מיטעלסטען פינגער אין טיש — הקיצור, ער בעווייזט דעם זיידע'ן, אז ער זינגט אויך אין קאהן... און אז עס קומט צו „ברוך־מרדכי" און „אחור־המן", בענשט מען מרדכי'ן און מע שעלט־אן המנ'ען — עס זאל זיי אנ־געהן א צעהנט־חלק, רבונו של עולם!...

ג.

— נעקומען די פּורים־שפּיעלער! — רופט זיך אן תנחום דער משרת, א איד מיט א רויטער קאפּאטע, וואם זאגט אלעמען „דו", א חוץ דעם זיידע'ן מיט דער באבע'ן.

דערהערט „פּורים־שפּיעלער", שפּרינגען מיר, קליינוואַרג, אלע אין איין רגע ארויס פונ'ם טיש און מיר שטעהען שוין אלע ארום דעם קעניג אחשורוש מיט דער גילדענער קרוין.

— גוט יום־טוב! — שיסען־אויס די חברה אלע מיט א מאל גאנץ פרייליך, און מע שטעלט זיך אויס אין צוויי ציילען. אויף א גילדענעם שטוהל זיצט דער קעניג אחשורוש, און עס טרעט־ארויס אויף איין פוס ממוכן (חיים שמייסער), זינגט א דייטשעם ליעדעל:

בין איך ממוכן פאן די אחשתרנים,
נאך נאר א יונגער הערר — דאם זעהט איהר אין מיין פּנים.

א פישעלע, א פישעלע מיט א שמואליקעל. און די מיידלעך אויך אזוי: א שרה'לע מיט א פויגעלע, א פויגעלע מיט א רחל'ע, א רחל'ע מיט א טייבעלע, א טייבעלע מיט א חנצי, און א חנצי מיט א גנענדעל, א גנענדעל מיט א שרה'לע, א שרה'לע מיט א פויגעלע, און אזוי ווייטער. נאָר מיר האָט ניט געפטאיעט קיין פּאָרעל, האָט מען מיך אַנידערגעזעצט מיט מיין מלאך־המות, דעם רבי'ן רב איצי. דער רבי רב איצי איז ביי מיר נישט נאָר א מלמד, א לעהרער אליין, נאָר אויך א מדריך, א וועגווייזער, א מין גובערנאַנטקע, אויף צו לעהרנען מיך דרך־ארץ, ווי אזוי צו זיצען ביי'ם טיש און ווי אזוי צו עסען.

— אז דו זיצט ביי'ם טיש, — אזוי האָט מיך געלעהרענט מיין גובערנאַנטקע רב איצי — זאָלסט דו זיצען, ווי א מענטש. דו זאָלסט קוקען גלייך, און די הענט זאָלסט דו האלטען אונטער'ן טיש, און נישט רעדען ביי'ם עסען. און אז דו עסט לאָקשען מיט יויך, זאָלסט דו ניט נענעמען מיט דעם לעפעל פונקט אזוי פיעל לאָקשען ווי־פיעל יויך; א זופ יויך — און אוועקגעלעגט דעם לעפעל און אָפּ־געווישט די ליפּען; און וויעדער א זופ יויך — און וויעדער אוועק־געלעגט דעם לעפעל און אָפּגעווישט די ליפּען. נישט חאפּען איין לעפעל נאָכ'ן אַנדערען, ווי א גוי...

אַנידערגעזעצט זיך נעבען מיר און געמאכט א מוציא, נעמט דער רבי רב איצי ארויס די רויטע פעטשיילע פון בוזעם־קעשעני, טרייסעלט־אויס די טאבעקע גלייך צו מיר אין טעלער אַריין, נאָכ־דעם הויבט ער אָן שניצען די נאָז מיט א מאָדנעם קוויטש און מיט א קול פון א שופר און לאָזט־אויס מיט א תקיעה גדולה, און בשעת מעשה קוקט ער אויף מיר מיט איין אויג, צי איך זיץ, ווי א מענש...

שושנת יע־ע־ע־קב!

אזוי הויבט־אָן דער זיידע צו זינגען מיט זעהר איין אַנגענעה־מענער שטימע, תיכף נאָכ'ן ערשטען גלעזעל ווײַן, און קנאקט־צו

— דו ביזט יוסף הצדיק? — רוף איך מיך אָן צו פייוועל דעם יתום, וואָס שטעהט ביי דער זייט מיט איין אויסגעמיעדט פעריאָמערט פּנים.

— יוסף הצדיק. — מאַכט צו מיר פייוועל.

— דו וועסט אויך שפּיעלען? — פרעג איך איהם.

— אַז מע וועט מיר הייסען שפּיעלען, וועל איך שפּיעלען. — מאַכט צו מיר יוסף הצדיק און בויגט זיך אָן צו מיר אויפ'ן אויהער: — נעב מיר א שטיקעל קוילעטש פון אייער פורים-קוילעטש.

— מע וועט דערזעהען, וועט מען זיך בייזערען. — מאַך איך צו איהם שטילערהייד.

— שלעפּ-אַוועק אַווי, אַז קיינער זאָל ניט זעהען. — זאָגט ער צו מיר, און די אויגעלעך בלישטשען.

— גנבה'נען? — זאָג איך.

— דאָס הייסט דען גע'גנבה'ט? — מאַכט ער.

— וואָס דען — זאָג איך — הייסט דאָס? גע'לקח'ענט?

— איך בין טוידט-הונגעריג, — זאָגט ער צו מיר שטילערהייד און ער עסט דעם קוילעטש מיט די אויגען, — פון גאַנץ פריה אָן נאָך אין מיין מויל נישט געהאַט...

דער גאַנצער עולם איז פערטיעפט אין דעם „שפּיעל", נעה איך צו פּאַוואָלינקע צום טיש, פערלעג די האַנד ארונטער, שלעפּ-אַוועק א שטיק קוילעטש און רוק דאָס איהם אַריין אין האַנד אַריין. יוסף הצדיק לאָזט-אַראָפּ קונציג דאָס שטיקעל קוילעטש אין קעשענע אַריין און טהוט מיר א קוועטש ביי דער האַנד.

— ביזט א וואָהל יונגעל. געבען זאָל דיר גאָט אַלדאָס גוטס!

. . . . . .

אויף איין פוס טהו איך טהון שפּרינגון
און אויף מיין זיסער שטימע — זינגון.
פּרענט איהם דער קעניג אחשורוש:
זאָג, מיין ליעבער קנעכט ממוכן,
וואָס ביזט דו געקומען אַהער צו קרוכן?
ענטפּערט איהם ממוכן:
לאָז דער קעניג אחשורוש קיקון,
ווי מע וויל פּאר המנ'ען ניט ביקון...
ווערד דער קעניג אחשורוש אָנגעצונדען:
וואר טהוט דאָס וויידערשפּעניגען מיינע ווערטער,
וואָס איך האָב באָפּוילען אין אַלע ערטער?
ענטפּערט איהם ממוכן:
א פּאַרפּלוכטער יודע, ער טהוט שבת האַלטון,
די קאַפּאָטע איז ביי איהם הונטען ניט צושפּאַלטון,
אויפ'ן אַבטען טאָג טהוט ער די קינדער צו באַשניידון,
וווי קאָנסט דו אַזעלכס אין דיין קעניגרייך נאָר ליידון?
זאָגט דער קעניג אחשורוש:
אויב אזוי, לאָז מען דעם יודען אַהער ברייננון,
מיר וועלען איהם אויף א הויכען בוים אויפהיינגון!
זינגט־אויס ממוכן:
אריין, אריין, אריין,
ברודער מאָנדריש דו מיין!

עס קומט־אריין מאָנדריש מיט דער קלאָטשקעווואָטער באָרד און הויבט זיך אָן פּערענטפּערען פּאר'ן קעניג אחשורוש, דערצעהלט איהם דעם יחוס, פון וואָנען ער קומט־ארוים: „אברהם יצחק ויעקב זענען זיינע זיידעס, די תרי"ג מצוות זענען זיינע עדות". און ער לאָזט־אויס מיט א געזאַנג:

אז אָך און אז וועה איז צו אונזערע הערצער,
אז המן איז ביי דיר א מונדערפערצער!

. . . . . .

געגעבען. — דאָרט וועט זיין א סעודה, נאָרעלע, דאָרט וועסט דו הערען, ווי מיר זינגען לידער... אוי, וואָס פאָר א קוילעטש ביי אייך איז! טעם גן־ערן! צעגעהט זיך אין מויל, ווי א פוטער! איך פֿארשטעה ניט, ווי אזוי זעהט מען פֿאָר זיך אזא־נ־אַנטיק און מע עסט דאָס ניט?

— א טייערע מציאה! — זאָג איך מיט גדלות. — ביי אונז עסט מען דער וואָבען אויך קוילעטש.

— אלע מאָל קוילעטש? — זאָגט יוסף הצדיק און בעלעקט זיך. — און פלייש?

— אלע טאָג! — זאָג איך.

— אלע טאָג? — מאכט ער און טהוט א שלונג. — און איך עס פלייש נאָר איין מאָל אין וואָך, שבת; אי דאָס — ניט אלע שבת, וואָרום ניט אלע שבת נעמט מיך א נגיד. און אז נאָט העלפט, מע פאלט־אריין צו א קבצן, עסט מען קדחת.

— וואָס הייסט מע עסט קדחת? — זאָג איך.

— קדחת עסען ווייסט דו ניט? מע עסט מכות הייסט דאָס. — ניט ער מיר צו פערשטעהן. — ניטא וואָס צו עסען, עסט מען מכות. איך לעב פון דעם, וואָס מע גיט מיר. עוזר דער שמש, לעבען זאָל ער, האלט מיך אונטער, אמאָל מיט א שטיקעל ברויט, אמאָל מיט א קאָרטאָפּל׳. עוזר איז א טייערער איד, א דימענטענע נשמה! דו קענסט איהם? דאָס איז דאָך אסתר המלכה...

— וואו איז דיין טאטע? — פרעג איך איהם.

— איך האָב נישט קיין טאטען.

— וואו איז דיין מאמע?

— איך האָב נישט קיין מאמע.

— דער זיידע? די באבע?

— איך האָב נישט קיין זיידען, איך האָב נישט קיין באבע.

— א פעטער? א מוהמע?

— איך האָב נישט קיין פעטער, איך האָב נישט קיין מוהמע.

— א ברודער? א שוועסטער?

ד.

— אפשר וויל איהר, מיר זאלען אייך שפּיעלען „מכירת־יוסף“ אויך? — רופט זיך אָן דער קעניג אחשורוש און טהוט־אוים די גילדענע קרוין און טהוט־אָן א פּראָסט היטעל.

— נעגוג, נעגוג! — מאַכט דער זיידע, און ער גיט דעם קעניג אחשורוש אין האַנד אריין א זילבערנע מטבע, און הייסט תנחום דעם משרת, ער זאָל נעמען א בעזעם און אויסראָמען די בלאָטע, וואָס די „קאָמעדיאַנטשיקעס“ האָבען אָנגעמאַכט... אין שטוב ווערד א שטיקעל בהלה, א רוקעריי מיט די בענקלעך, און בשעת די משפּחה האַלט אין אויסזעצען זיך צוריק אויף די ערטער, חאַפּ איך מיך דער־ווייל ארויס אויף א מינוט בעגלייטען די „חברה“.

— קום! — מאַכט צו מיר יוסף הצדיק און נעמט מיך אָן ביי דער האַנד. — פּאָלג מיך, קום מיט מיר. איך האָב דיך ליעב, ביזט א וואָהל יונגעל, זעהר א וואָהלער.

— וואוהין? — זאָג איך און דאָס האַרץ טיאַקעט מיר.

— צום קעניג אחשורוש. — מאַכט ער צו מיר. — מיר שפּיעלען שוין מעהר היינט נישט. דאָס געהען מיר צום קעניג אחשורוש צו דער סעודה.

יוסף הצדיק נעמט מיך אָן ביי דער האַנד, און מיר שפּאַנען אויבער דער בלאָטע.

די נאַכט רוקט זיך אָן נעהענטער און נעהענטער, די בלאָטע ווערד וואָס ווייטער אלץ טיעפער. עס דאַכט זיך מיר אויס, אז איך האָב פּליגעל, עס טראָגט מיך אין דער לופטען. אָט באַלד הויב איך אָן פּליהען... שוועבען...

— איך האָב מורא. — זאָג איך צו יוסף הצדיק און האַלט איהם צו ביי דער האַנד.

— וואָס האָסט דו מורא, נארעלע? — מאַכט ער צו מיר און קייעט בשעת מעשה דאָס שטיקעל קוילעטש, וואָס איך האָב איהם

— איהר האָט זיך געזומען צום עסען, און דאָס געלט האָט איהר פֿאַרגעסען! — זאָגט ושתי.

— ושתי איז ניט קיין שבור, ער ווייסט, אַז דער גראָשען איז דער עיקר! — רופט זיך אָן המן, און איהם האָלט־אונטער אסתר המלכה, געווויינטליך, אויך מיט אַ גראָס.

נאָר אַז עס קומט צו דער „חלוקה" פון׳ם געלד, הערט מען אויף רעדען צום גראָס. מע רעדט פֿראָסט, ווי אַלע מענשען רעדען, בשעת עס האָלט ביי געלד... דעם גרעסטען חלק נעמט־אַראָפּ, געווויינטליך, דער קעניג אחשורוש. דאָס איז שוין ביי זיי אַ תקנה פון יאָהר צו יאָהר. נאָר אַז עס קומט צו די איבעריגע חברה־לייט, וועלכע האָבען אַ שטיקעל מחלוקת: ממוכן פרענט אַ קשיא, פֿאַר וואָס קומט ושתי׳ן מעהר פון איהם? ער, ממוכן, דאַרף האַרעווען מעהר פון אַלעמען, שפּרינגען אויף איין פוס, לויפֿטערען די שפּראָך, שיטען מיט גראָמען, שפּאַרען די שענע ווערטער, — און אַז עס קומט צום טיילען זיך, ווערד ושתי אַ מיוחס! באשר וואָס איז? ער געהער זיך אַן אַ קנעפּעל מיט׳ן קעניג אחשורוש; אַ שניידער מיט אַ סטאָליר שלאָגען תמיד בלאָט...

— לאָז זיין שטיל! — צעשרייט זיך אויף איהם דער קעניג אחשורוש. — דו שמייסער, דו פערדעל־טרייבער, דו וואָגען־שמירער, דו לעהמענער דישעל, דו פּאָפּיערענע שלייע, דו גלעזערן פּלעקעל, דו רימענע אָקס! דו האָסט אַ העזה צו רעדען אָקעגען דעם קעניג אחשורוש? אָט ווארף איך דיר אַריין אַ מעסטעל פּעטש אין די יאָסלים, וועסט דו געהן ביי מיר אויפ׳ן דראָנזשיק!...

ממוכן וועלד אַנשוויגען. פֿאַר׳ן קעניג אחשורוש האָבען אַלע אַרטיסטען דרך־ארץ, וואָרום ער איז דער בעל־הבית, דער אַנטערפּרעניער הייסט דאָס... מאָנדריש בורטשעט אָפילו אונטער שטילערהייד, איהם האָלטען־אונטער די אַלע איבעריגע; נאָר איין אסתר המלכה לאָזט־אַראָפּ די עטליכע מטבעות אין קעשענע אַריין,

— איך האָב נישט קיין ברודער, איך האָב נישט קיין שוועס־טער. איך האָב קיינעם נישט, קיינעם נישט, איך בין אַ יתום בין איך!

איך האַפּ אַ קוק אויף זיין פּנים און אויף דער לבנה, און עס דאַכט זיך מיר, אַז ער און די לבנה האָבען אַיין קאָליר... איך רוק מיך צו צו איהם נאָך נעהענטער, און מיר לויפען נאָך דער „חברה" מיט אונזערע קליינע פּיסלעך גאַנץ געשמיידיג.

ב.

— אָט דאָ זיצט דער קעניג אחשורוש. — מאַכט צו מיר יוסף הצדיק, און מיר לאָזען זיך אַראָפּ אַלע אַין אַ קליין פּינסטער שטי־בעל, מיט ערד נעדעקט.

— פּריידע־עטעל, אַרויס פון בעטעל! — רופט זיך אָן דער קעניג אחשורוש צו זיין ווייב, אַ קראַנקע אידינע, אַ יאַדעשליווע, וואָס בשעת זי הוסט, חאַפּט זי זיך מיט אַיין האַנד ביי׳ם קאָפּ און מיט דער אַנדערער ביי׳ם האַרצען. „חברה" האָבען זיך אַנגעזונגען אַ גאַנצען טאָג מיט ליעדער און זענען שוין אַזוי גע־וואָהנט געוואָרען מיט׳ן גראָס, אַז אָהן אַ גראָס איז זיי שוער צו רעדען...

— די שענע פּיש זאָלט איהר געבען צום טיש! — זאָגט ממוכן. — קוילעטש האָבען מיר אַליין, אויף צו קנאַקען מיט די צייהן, און דרייעקעניג המן־טאַשען, וואָס מע פּארשפּאָרט זיך צו זיי וואַשען, און פּלאָדען מיט פּלעדלעך, מיט פּורים׳דיגע קניידלעך, און בראָנפען אַ פּלעשעל האָט אונז געשענקט רב יהושע־העשעל... מאַנדריש, בינד־אויף דעם זאַק, אָט געב איך דיר אַ קנאַק!

— איידער באַקומען אַ קנאַק אין באַק, איז גלייכער אויפבינדען דעם זאַק, — זאָגט מאַנדריש מיט אַ דרייגאַרעניגען גראָס און ווי׳ל אויפבינדען דאָס זעקעל.

לעקט זיך אוש... זיי קוקען שוין ארויס, מע זאל געהן צום טיש, זיך נעמען צו דער אכילה... נאָט האָט זיי געהאָלפען, דער קעניג אחשורוש נעמט זיך צום פלעשעל, גיסט־אָן א גלעזעל בראָנפען און טרינקט דעם ערשטען כוס לכבוד דעם „הייליגען" יום־טוב פורים; און נאָך איהם נעמען אלע צו גלעזלעך בראָנפען. און מע זעצט זיך צום טיש, אלע, פון גרויס ביז קליין, א חוץ פריידע־עטעל, וואָס פֿארעט זיך ביי״ם אויוועז; און אפילו דער שווארצער קאָטער חאפט זיך אויף, גלייכט זיך אוים דעם רוקען מיט א געהניץ און נעהט צום טיש און שטעלט זיך אוועק אקעגען און וואַרט, טאָמער וועט ער עפּים נאשען פון דער סעודה... איך און יוסף הצדיק און די נאקעטע שפּעלעך מיט די געקרייזעלטע קעפּעלעך זעצען זיך אוים אלע אויף א לאַנג בענקעל, וואָס הינקט אויף א פוס און עס שאָקעלט זיך; און מיר, קליינווואַרג, צעלאַכען זיך פוג״ם הינקעדיגען בענקעל, אזוי ווי פון דער שענסטער קאָמעדיע, און ערשט דאָ דערזעהט מיך „חברה" און וואונדערט זיך: עפּים א נייער, ניט קיין קענטליכער פֿארשוין!

— ווער איז דער אגרעם? — פרעגט דער קעניג אחשורוש.

יוסף הצדיק דערצעהלט זיי, ווער איך בין און ווי איך קום אהער. דעם עולם איז דאָס, אפּנים, שטאַרק געפּעלען, מחמת איט־ליכער נעהט־צו, טהוט מיר א זעץ איבער דער פּליצע, א קניף אין בעקעל, און איטליכער זאָגט איין אנדער ווערטעל, נעווייגטליך, צום גראָס, און די סעודה הויבט זיך אָן. פריידע־עטעל טראָגט־צו פוג״ם אויוועז שטאַרק־געפּעפּערטע פיש מיט קאַרטאָפּלים, און חאָטש זיי זענען נישט פערפראַווועט מיט אלערליי געווירצען, ווי ביי״ם זיידען רב מאיר, נאָר זיי ווייזען מיר אוים דוקא זעהר בע׳טעמ׳ט. איין חסרון נאָר, וואָס זיי זענען פול מיט ביינדלעך! דערפאר עסען אבער אלע פון איין טעלער, און דאָס איז מיר דוקא שטאַרק גע־פעלען: איטליכער שטופט דעם נאָפּעל — ס׳איז פרייליך! נאָך די פיש נעמט „חברה" וויערער צו ביסלעך בראָנפען, און מע

זאָגט דערביי א ווערטל, און „חברה" וועלט ווערד וויעדער לעבעדיג, פרייליך, און מע הויבט־אָן רעדען וויעדער צום גראָם.

— נישט מעהר זאָלען די נגידים פאַרמאָגען אויף זייערע לייבער, וויפיעל מיר וועלען ברענגען אהיים פאַר אונזערע וויבער! — זאָגט ממוכן.

איך בעטראַכט די זיצונג פונ׳ם קעניג אחשורוש. אין מיטען שטוב א נרויסער טיש, צוגעדעקט מיט א גראָבען טונקעלען טיש־טוך. ביי איין זייט א וואַרשטאַק מיט געציינ, ביי דער אנדערער זייט א הילצערן בעטל מיט א סך קישענס כמעט ביז דער סטעלי. אקענען אויוועז א טאַפּטשאַן. אויפ׳ן טאַפּטשאַן זיצט א שווארצער קאָטער, האלט די לאַפּקעס אונטער זיך און דרימעלט. פון אויפ׳ן אויוועז קוקען־אַראָפּ עטלעכע פּאָר שווארצע, קארע אוי נרויע אויגעלעך.

— אַראָפּ, ממזרים! — מאַכט צו זיי יוסף הצדיק און ווינקט צו זיי מיט׳ן פינגער. די שווארצע, קארע, נרויע אויגעלעך לאָזען זיך לאַנג נישט בעטען און גלימשען זיך אַראָפּ איינצינווייז פונ׳ם אויפ׳ן אויוועז מיט צערישענע העמדלעך, וואָס פערשטעלען דאָס לייב נאָר ביז עטוואָס נידערינער פונ׳ם פופיק... יוסף הצדיק, ווייזט אוים, איז דאָרט א היימישער מענש, וואָרום די נאַקעטע קינדער־לעך נעהן־צו צו איהם, ווי די קליינע שעפּעלעך, בוינען־אָן צו איהם די נעקרייזעלטע קעפּעלעך, ער זאָל זיי גלעטען.

— איהר זענט הונגעריג? — זאָגט צו זיי יוסף הצדיק. — אָט וועלען מיר באַלד עסען. מיר האָבען אייך נעבראַכט אלע גוטע זאכען.

און ער רעכענט זיי אויס אלע „גוטע זאכען", וואָס מע האָט היינט נעבראַכט, און די קליינע שעפּעלעך קוקען זיך איבער, שלינ־גען די שליים און בעלעקען זיך. און יוסף הצדיק גלעט זיי די נעקרייזעלטע קעפּעלעך, שלינגט די שליים גלייך מיט זיי און בע־

עפּים זעהר אויפגעלענט. איך פּיהל, אז ס'איז מיר גוט, גוט אָהן איין עק! פּלוצים...

ו.

פּלוצים עפּענט זיך די טיר, און איך דערזועה דעם טאַטען מיט'ן רבי'ן רב איצי, און עס וועדט מיר פּינסטער אין די אויגען. וואָס דער טאַטע האָט געקלערט, בשעת ער האָט מיך דערזעהן טאַנצען מיט „חברה" אין קאָהן, וויים איך ניט. איך האָב נאָר געזעהן, אז ער איז געבליבען שטעהן צוגעקאָוועט צום אָרט, געקוקט אויף מיר, אויף דער „חברה"־און אויפ'ן רבי'ן; דער רבי האָט געקוקט אויף מיר, אויף דער „חברה" און אויפ'ן טאַטען; איך האָב נעקוקט אויפ'ן טאַטען, אויף דער „חברה" און אויפ'ן רבי'ן... און „חברה" האָבען געקוקט אויפ'ן טאַטען, אויפ'ן רבי'ן און אויף מיר... קיינער פון אונז האָט ניט געקאָנט אויסרעדען א וואָרט. איז אַרויסגעטראָטען ממוכן און האָט זיך אָנגערופען מיט א גראָם, ווי זיין שטייגער איז:

— וואָס שטעהט איהר אין איינע יסורים? ס'איז דאָך היינט עפּים פּורים! לאָמיר מאַכען א כוסה, און דוקא א גרויסע! פּאַרבייסען מיט פּלאָדען, סע האָט זיך געפּונען אייער שאַדען!...

און ממוכן טראָגט אונטער דעם טאַטען א גלעזעל בראַנפּען מיט פּערבייסען. דער טאַטע שטופּט איהם אָפּ פון זיך אָהן וועטער. ממוכן פּאַלט ביי זיך ניט אַראָפּ און רעדט ווייטער:

— הנגיד רב אָשר ברב מאיר! איך געפּעל אייך ניט אין שליעך? וועל איך טרינקען אליין, ונאמר אמן!...

און ממוכן קעהרט־איבער דאָס גלעזעל בראַנפּען און זינגט א ליעדעל:

וואָס מעהר קבצן
מעהר הוליאקע,
וואָס מעהר נגיד
מעהר סאַבאַקע!

טרינקט לחיים, און מע וועלט לעבעדיג גאָר אויף אַיין אַנדער אופן; מע שטעהט־אויף פונ'ם טיש, מע נעמט זיך פּאָר די הענד און מע גייט נאָר א טענצעל און מע זינגט א ליעדעל:

וואָס מיר זענען
זענען מיר,
אָבער אידען
זענען מיר!
וואָס מיר האָבען
האָבען מיר,
אָבער צרות
האָבען מיר.

— רוסקאַווּ פּעסניא! — צעשרייט זיך מאַנדרעש אויף א קול. — רוסקאַווּ פּעסניא פּאַראַוואי!...

און „חברה" זינגט א רוסיש ליעדעל, טאַנצט און פּלעסקעט־צו מיט די הענד:

נאַדאָ זנאַט
קאָק גוליאַט!
פּערד באָנאָם
אָטוועטשאַט!
מי פּיאָם, מי גוליאיעם,
ואתה מלך חי וקיים!
לאָמיר, אידען, טרינקען לחיים!
לשנה הבאה בירושלים!

— אי, ס'איז ביי אונז גוט? — זאָגט צו מיר יוסף הצדיק, וואָס האָט איבערגעהאָפּט דעם הונגער און איז געוואָרען גאָר אַיין אַנדער מענש, און ער נעמט אָביסעל בראָנפען, און ער גיט מיר אויך אָביסעל בראָנפען און שלעפּט מיך טאַנצען. איך וויים ניט, וואָס מיט מיר איז די שמחה אזוי גרויס, נאָר איך פיהל מיך

בלוט זאל געהן! אזא בחור'על פון כמעט דאם נייענטע יאהר! ער זאל געדענקען, ווי אזוי נאכצולויפען פורים־שפיעלער, קאמעדיאנ־טשיקעס, שלעפערס!... פארשטעהרען אלעמען דעם יום־טוב!...

איך לאז נישט קיין טרער, נאר איך פיהל, אז עס פלאמט מיר א באק און דאם הארץ איז מיר שווער, ווי א שטיין. איך קלער נישט פון דעם פסק, וואס איך וועל האבען אין דער היים פונ'ם רבי'ן. מיין קאפ איז מיר גאר ערגיץ אנדערש. מיינע מחשבות זע־נען גאר דארטען, ביי'ם קעניג אחשורוש, ביי יוסף הצדיק, ביי די קליינע נאקעטע שעפעלעך מיט די געקרייזעלטע קעפעלעך, און אין די אויהערען הערט מיר ניט אויף צו קלינגען דאס זיסע רוסישע ליעדעל:

נאדא זנאט
קאק גוליאט!
פערעד באנאם
אטוועטשאט!
מי פיאם! מי גוליאיעם!
ואתה מלך חי וקיים!
לשנה הבאה בירושלים!...

וואָם מעהר אביון
מעהר ספּיוואקע,
וואָם מעהר עושר
מעהר סוויניאקע!...

— מאָנדריש, וואָם שווייגסט דו? מאַך זיי א מי־שברך, די נגידים פון שטאָדט, און טרינק א כוס פון זייער כבוד וועגן!

און מאָנדריש גיסט זיך אָן א גלעזעל בראָנפען און מאַכט א מי־שברך די נגידים פון שטאָדט:

— מי שברך! נעמען זאָל זיי קורח! קורח זאָל זיי נעמען! עסען זאָלען זיי וועדעם! וועדעם זאָלען זיי עסען! אָן נאָט זאָלען זיי פּאַרגעסען! פּאַרגעסען זאָלען זיי אָן גאָט! שכור זאָלען זיי זיין ווי לוט! ווי לוט זאָלען זיי זיין שכור! אין מויל זאָל זיי זיין ביטער! ביטער זאָל זיי זיין אין מויל! שיסען זאָל זיי א קויל! א קויל זאָל זיי שיסען!...

— וואָם שווייגט איהר זיי, רב אָשר'ע!? — רופט זיך אָן דער רבי רב איצי און טהוט א רעכטען שמעק טאַבאַק און א קנאַק מיט צוויי פינגער אין דער לופטען.

— איהר זעהט דען ניט, אז ס'איז שכורים? — זאָגט דער טאַטע אויסער זיך פון כעס און נעמט מיך אָן ביי דער האַנד אזוי שטאַרק, אז עס טהוט מיר וועה, און מיר געהען אַרויס אַלע דריי פונ'ם קענינ אחשורוש אָהן א זייט־געזונד. אין דרויסען שטעלט זיך דער טאַטע אָפּ, טהוט א קוק אויף מיר און שענקט מיר צוויי רעכטע פּעטש.

— דאָס — זאָגט ער — איז ערשט אַיין אויפגאַב. דיין פּסק וועסט דו ערשט האָבען אין דער היים פונ'ם רבי'ן... הערט זשע צו, רב איצי! איך נעב אַייך איהם איבער אויף אַייערע הענט! איהר זאָלט איהם קאַטעווען וויפּיעל עס וועט אין איהם אַריין!

א פערשטעהרטער פסח

נעשריבען אין יאהר 1901.

אַ פּערשטעהרטער פּסח

א.

— רב ישראל! רב ישראל? זייט זשע מוחל! איהר קאַנט זיך אונטערנעמען, ס'וואָל זיין פּאַרטיג דעם קינד'ס מלבושים'לעך אויף יום־טוב?

אזוי שרייט די מאַמע צו ישראל דעם שניידער מיט אַלע כחות, מחמת ישראל דער שניידער איז טויב, ווי די וואַנד.

ישראל, א הויכער איר מיט א לאַנג פּנים און מיט וואָט אין די אויהערען, טהוט א האַלבען שמייבעל און א מאַך מיט דער האַנד, ווי אייגער רעדט: „פּאַר וואָס זאָל ניט זיין פּאַרטיג?"...

— נעמט זשע איהם, זייט מוחל, אַראָפּ א מאָם, נאָר מיט א תנאי, אויב עס קאָן זיין פּאַרטיג אויף פּסח.

ישראל דער טויבער טהוט א קוק אויף דער מאַמע, ווי אייגער רעדט: „א מאַדנע אידינע! דאָכט זיך, נענוג אז מע זאָגט אין מאָל?"... און ער שלעפּט ארוים פון בוזעם־קעשענע א לאַנגע פּאַפּיערענע מאָם מיט א גרויסער ענגלישער שער און שטעלט מיך אוועק און הויבט מיך אָן אויסצומעסטען אין דער לענג און אין דער בריים, און די מאַמע שטעהט ביי דער זייט און קאָמאַנדעוועט:

— לענגער, נאָך לענגער!... בריייטער, נאָך בריייטער!... למען־השם, די הויזלעך ניט פּאַרשמעלען!... און דאָס קאַפּאָטקעלע זאָל זיין מיט א „פּאַלבאָם"!... אויף עטליכע פינגער!... נאָך, נאָך א ביסעלע!... אָט אזוי!... אין סטאָן זאָל חס־ושלום ניט זיין קורץ!...

— עט, וואָס איז שייך, מיר וועלען זיך ניט קריענען... איהר פֿארשטעהט א מעשה? רב יהושע־הערש!... איבערניצעווען איין אלטען פֿאליטאָ!... גוואלד געשריגען!...

— געדענקט זשע, רב ישראל, וואָס איך בעט אייך: ניט שמאָל, און ניט קורץ, און א „פֿאלבאָם", און דער סטאָן — גראָם און „פֿראָ־סטאָרנע"...

— און א שפּאָל...? — ווייל איך מיך אריינמישען אין מיטען.

— שטיל, לאָז אויסרעדען א וואָרט! — זאָגט די מאָמע און דערלאָנגט מיר מיט'ן עלענבויגען אין זייט אריין. — געדענקט זשע נאָך א מאָל: ניט קורץ, און ניט שמאָל, און דאָס סטאָנדעל, און א פֿאלבאָם... למען־השם, א פֿאלבאָם!...

— און א קעשענע?... — פֿרוב איך מיך נאָך א מאָל.

— וועסט ניט אַנשטומט ווערען? — זאָגט צו מיר די מאָמע.— האָסט דו געזעהען, א קינד זאָל האָבען א טבע זיך אריינמישען בשעת עלטערע רעדען!...

ישראל דער טויבער נעמט דאָס פֿעקעל סחורה אונטער דער האַנד, טהוט א שמיר די מזוזה מיט צוויי פינגער און א זאָג פון דער טיר:

— ווילט איהר, הייסט דאָס, דוקא ס'זאָל זיין אויף פּסח?... א גוטען יום־טוב.

ב.

— א, אָט איז רב גדליה! מע זאָל דערמאָנען משיח'ן!... איך האָב נאָר־וואָס אין זינען געהאַט צו שיקען צו אייך נאָך א מאָל!

גדליה איז א איד א שוסטער, איין אויסגעדינטער סאָלדאַט, פון פֿאָרענט אָהן צייהן, מיט א גרויס קיילעביג בערדעל, וואָס מע דערקענט, אז אמאָל, שוין לאַנג, איז דאָס געווען אין מיטען אויסגעגאַלט.

בעל־הבתיש... נאָך, נאָך!... זשאַלעווטע ניט קיין מאַטעריע, וואָרום א קינד וואַכסט!...

ישראל דער שניידער ווייסט אַליין נאָנץ גוט, אז „א קינד וואַכסט", ענטפערט ער נישט דאָס אַנדערע וואָרט און טהוט זיך זיינס. אויסגעמאַכטען מיר אַלע איבערים, טהוט ער מיך א שטופ־אַף פון זיך, ווי אייגער רעדט: „קאָנסט געהן, ביזט פריי!"... מיר ווילט זיך זעהר, אז דאָס קאַפאָטקעלע זאָל זיין פון הינטען מיט א שפאַלט און מיט א קעשענע, נאָך דער „היינטיגער מאָדע", נאָר איך ווייס ניט, צו ווענען זאָל איך מיך ווענדען. ישראל דער טויבער דרעהט־צענויף די מאָם אויף צוויי פינגער און רעדט בשעת מעשה צו דער מאַמע האַלבע ווערטער:

— א שווערער פאַר־פסח!... נרויסע בלאָטעם!... פיש — יקרות!... קאַרטאָפלים — מיט גאָלד!... אייער — ניט א לעק!... ארבייט — געשלאָגען!... נייע מלבושים — לא!... לאָטעם און לאַטעם און לאָטעם!... אז רב יהושע־הערש קאָן שוין הייסען איבער־ניצעווען איין אַלטען פאַליטאָ!... רב יהושע־הערש אַליין!... יאָה־רען!... הא?... עק וועלט!...

די מאַמע וועדר דערפון ווינציג־וואָס נתפעל. זי שלאָנט איהם איבער אין מיטען:

— וויפיעל וועט איהר זיך הייסען, אשטייגער, אַנמעסטען אַרום און אַרום פאַר דער ארבייט, רב ישראל?

ישראל דער טויבער נעמט־ארויס פון זשילעט־קעשענע א ביי־נערן ראָזשיקעל, בויגט־אויס דעם גראָבען פינגער פון דער לינקער האַנד, אזוי אז עס וועדר א גריבעל; שיט ער אָן אין גריבעל אריין א בערגעלע טאַבעקע, טראָגט דאָס צו פאַוואַלינקע צו דער נאָז און שלעפט אריין דאָס בערגעלע טאַבעקע אזוי קונציג, אז עס פאַלט נישט קיין סימן אפילו אויף די וואָנצים. נאָכדעם טהוט ער א מאָך מיט דער האַנד און א זאָג:

— לאָזט־צו נאָך א קאָפּעטשקע. — זאָגט די מאַמע. — נאָך, נאָך... וואָס זשאַלעווט איהר א שטיקעל לעדער?... אָט אזוי... ס'זאָל איהם חלילה ניט קוועטשען אין די פינגער!...

— קוועטשען אין די פינגער. — זאָגט איהר נאָך גדליה.

— לעדער זאָלט איהר געבען, רב גדליה, פונ'ם בעסטען. איהר הערט? נישט קיין פוילען!

— פוילען. — זאָגט איהר נאָך גדליה.

— פֿאַרשוועם זאָלט איהר לעגען גוטע, זיי זאָלען ניט אָפּ־רייבען זיך.

— אָפּרייבען זיך. — זאָגט־נאָך גדליה.

— און די אַבצאַסען זאָלען חלילה ניט אָפּשפרינגען.

— אָפּשפרינגען. — זאָגט־נאָך גדליה.

— איצט קאָנסט דו געהן אין חדר אַריין. — זאָגט מיר די מאַמע. — דו זעהסט חאָטש, ווי מע ברענגט זיך אויס פון דיינעטוועגען? זאָלסט חאָטש וועלען לערנען, וועסט דו זיין א מענטש, אניט — וואָס וועט פון דיר זיין? א גאַרנישט מיט א נישט, א הינטשלעגער!...

איך וויים נאָך אַליין ניט, וואָס עם וועט פון מיר זיין: א מענש, א גאַרנישט מיט א נישט, אָדער א הינטשלעגער? איך וויים נאָר, אז בזה הרגע וויל זיך מיר זעהר־זעהר, אז די שטיוועלעך זאָלען מיר סקריפּען. אוי, וויל זיך מיר סקריפּקעם!...

— וואָס ביזט דו געבליבען שטעהן, ווי א לעהמענער גולם? — רופט זיך אָן צו מיר די מאַמע. — פֿאַר וואָס געהסט דו נישט אין חדר אַריין? געה, מע וועט שוין מעהר נישט געבען גאַרנישט!

גדליה דער שוסטער לאָזט זיך געהן און קעהרט זיך אום צו־ריק.

— וויל איהר, הייסט דאָס, „נעפֿרעמענאָ" אויף פסח? — זאָגט גדליה. — א גוטען יום־טוב!...

— רב נדליה! — מאכט צו איהם די מאמע. — זאגט נאר, איהר וועט זיך קאנען אונטערנעמען אויפנייהען דעם קינד א פאר שטיוועלעך אויף פסח?

נדליה דער שוסטער איז א פרייליך אידעל, וואס בשעת ער רעדט חאפט ער א טענצעל.

— איהר וויסט „נעפרעמענאָ" אויף פסח? — מאכט ער צו דער מאמע. — ס'איז דיר אַיין אנטיק! איטליכער וויל אויף פסח! חיה'לע רב מאטעל'ס האָב איך צוגעזאגט אויף פסח צוויי פאָר באָטיקלעך, פאר איהר און פאר דער טאכטער, — מוז מען איהר מאכען... יוסילע רב שימעל'ס האָט באשטעלט ביי מיר פיער פאָר שטיוועלעך אויף פסח — מוז מען מאכען... היינט פוינעלע רב אברהם'ס האָב איך שוין לאנג צוגעזאגט א פאָר באָטיקעס; עס זאלען פאלען שטיינער פונ'ם הימעל — וועט זיך ניט העלפען! און משה דער שניידער האָט מיך געבעטען א פאָר קעפלעך, קאָן מען איהם אויך ניט אָפזאגען! און זיאמע דעם סטאליר א פאָר „סאָיווקעס" באַדאַרף מען אונטערווערפען — עס העלפט נישט! היינט אַסנה דער אלמנה'ס מיידעל האָט זיך צו מיר צוגעטשעפעט, איך זאל איהר, למען השם...

— הכלל, — שלאָגט איהם איבער די מאמע — לאָמיך הערען ווערטער: קאָנט איהר, הייסט דאָס, נ י ש ט אונטערנעמען זיך, ס'זאל זיין פאַרטיג אויף פסח? שיק איך נאָך אַיין אַנדער שוסטער...

— פאר וואָס זאל איך ניט קאָנען? — זאגט נדליה מיט א טענצעל. — צוליעב אייך לעג איך אַוועק אלע אַנדערע אַרבייט — און אייערע שטיוועלעך מוזען, אם ירצה השם, זיין אויף פסח; ס'איז עפּים א תירוץ?

און נדליה דער שוסטער קראצט־אויס א שטיקעל בלוי פאפּיער, שטעלט זיך אַוועק אויף איין קניה און נעמט מיר א מאָס.

— א שפּאַלט. — זאָג איך.

— האַ? — מאַכט ישׂראל׳ן און בויגט זיך צו מיר מיט׳ן אויהער.

— א שפּאַלט! — שריי איך צו איהם הויך, ער זאָל דערהערען.

— א שפּאַלט?

— א שפּאַלט!

— וואו א שפּאַלט?

— פון הינטען.

— וואָם פון הינטען?

— א שפּאַלט! מיט א קעשענע!

— וואָם פאַר שפּאַלטען? וואָם פאַר קעשענעס? — מישט זיך אַריין בתיה די שניידערין, א קליין ווייבעלע, וואָם זיצט און טהוט דריי אַרבייט מיט א מאָל: מיט א פּוס וויעגט זי א קינד, מיט די הענד אַרבייט זי א זאָק און מיט׳ן מויל רעדט זי און בייזערט זיך: — נאַ דיר גאָר שפּאַלטען! נאַ דיר גאָר קעשענעס! וואו האָסט דו אויף קעשענעס? ער ווי׳ל קעשענעס? לאָז איהם די מאַמע געבען אויף קעשענעס, וועט ער האָבען קעשענעס! נאַ דיר גאָר קעשענעס!...

איך האָב שוין חרטה אויף דער גאַנצער מעשה. עס זאָל חאַטש ניט אָנקומען צו דער מאַמע!

— ווילסט דו, הייסט דאָס, ס׳זאָל זיין דוקא מיט א שפּאַלט?— מאַכט צו מיר ישׂראל׳ דער שניידער און נעמט־אַרויס דאָס רא־זשיקע׳ל מיט טאַבעקע. — געה, יונגעלע, אַהיים, סע וועט זיין א שפּאַלט.

— און מיט א קעשענע? — זאָג איך צו איהם און טאָך פאַר איהם א רחמנות־פּנים.

— געה, יונגעלע, אַהיים, — מאַכט צו מיר ישׂראל׳, — איך וועל שוין זעהן, ס׳זאָל זיין אַלסדינג...

ג.

נעהענדיג פונ׳ם חדר אהיים, חאפּ איך מיך אריין קודם כל צום שניידער מכח דעם שפּאלט און מכח דער קעשענע.

ביי א גרויסען טיש שטעהט ישראל דער טויבער אהן א קאפּאטע, מיט א ברייטען טלית־קטן, פערטיעפט אין דער ארבייט; אויפ׳ן האלז עטליכע לאנגע פאדעמס. אין זשילעט עטליכע נאדלען. ער צייכענט מיט א קרייד׳ל, שערט מיט א שער, קראצט זיך מיט׳ן מיטעלסטען אויסגעבויגענעם פינגער פון הינטען און רעדט צו זיך אליין האלבע ווערטער, ווי זיין שטייגער איז:

— „פאלבאמעס" מאך זיי... גראם זאל זיי זיין... „פראסטאר־נע"... פון וואם?... פון אתה ירצת?... מע שניידט זיך די פינגער... קוים, קוים... ווי מיט קרעפּעל־פלייש...

ארום טיש זיצען עטליכע שניידער־יונגען און נייהען, ווארפען מיט די נאדלען גיך־גיך און זינגען אלע אינאיינעם א ליעדעל. אייר־נער א געלער בחור, מיט קליינע אויפ׳ן פנים, מיט אביסעל איין איינגעפאלענער נאז, זינגט אויף א גלעקעלשטימע און ציהט מיט׳ן פאדעם צום מאקט:

אוי, דו פאהרשט אוועק,
און אוי, דו פאהרשט אוועקעט, —
און מיך לאזט דו אי־ווי־ווי־ווי־ווייבער!...

און די איבעריגע חברה חאפּען־אונטער מיט א קוויטש:

אט שטעך איך זיך!
אט הענג איך זיך!
אט טרינק איך זיך!
איך טהו מיר א מעשה אי־וואי־וואי־וואנעט!...

— וואס וועסט דו זאגען, יונגעלע? — מאכט צו מיר ישראל.

— דו בעסער רעד אידיש! — מאכט צו מיר קאַרפּע, טהוט א לעק די פּאָדעשוווע מיט דער צונג און מאכט א צייכען מיט זיין גראָבען שוואַרצען נאָגעל ביי דער זייט פּאָדעשוווע.

— וואָס איז דער שכל — זאָג איך צו איהם שוין אויף אידיש — וואָס איז דער טעם פון סקריפקעם? וואָס לעגט איהר אזעלכעם אין שטיוועלעך, זיי זאָלען סקריפּען?

— א? סקריפקי? — מאכט קאַרפּע. — א שטיוועלע סקריפּען דאַרף מען א צוקער.

— פּשוט, — זאָג איך — צוקער? וואָס איז דער שכל?

— א צוקער? — זאָגט קאַרפּע און גיט מיר צו פערשטעהן דעם שכל: — א צוקער קלאָפּ־קלאָפּ, סקריפּ־סקריפּ...

— אהא? — מאך איך צו איהם. — דעם צוקער מסתמא צע־קלאָפּט מען, טרישטשעט ער. נו, און וווייטער לעגט מען ניט אריין גאָרניט?

— א בראָנצין, — מאכט קאַרפּע — א ביסנעם בראָנצען.

— בראָנפּען? — זאָג איך. — וואָדקי הייסט דאָס? זאטשעם וואָדקי? מילא כאָטש — סקריפּ־סקריפּ; אָבער וואָדקי? נא־שטשא טאָבי וואָדקי?

קאַרפּע מוטשעט זיך און גיט מיר צו פערשטעהן, און דוקא אויף אידיש, דעם שכל, אויף וואָס מע בעדאַרף האָבען בראָנפּען. איידער מע לעגט־אריין, זאָגט ער, אין די שטיוועלעך דעם צוקער, כּיוון מען פריהער די פּאָדעשוווע גוט בעשפּריצען מיט בראָנפּען, אניט, נעמט זיך ניט צו גוט דער צוקער.

— אהא! — זאָג איך. — יא אוועש דאָברע צעקייט. יאָק נע באודע וואָדקי, טאָק נע באודע סאָהער; יאָק נע באודע סאָהער, טאָק נע באודע סקריפּען.* אם אין קמח אין תורה — בין איך

---

* אהא, איך האָב שוין רעכט צעקייט: אז ס'וועט ניט זיין קיין בראָנפּען, איז אומזיסט דער צוקער, און אז ס'וועט ניט זיין קיין צוקער, וועט ניט סקריפּען.

איך נעם די פּים אויף די פּליציעם און לויף־אַוועק פון דאָרטען מיט אַ שמחה צו גדליה דעם שוסטער מכה סקריפּקעם אין די שטיוועלעך.

גדליה דעם שוסטער טרעף איך ניט אין דער היים. ביי׳ם ווארשטאָק זיצט זיין ארבייטער קאַרפּע איבער אַיין אויסגעגלעטער פּאַדעשווע.

קאַרפּע איז אַ געזונדער, אַ בריייטבייניגער שייגעץ, מיט אַ נעשטופּעלט פּנים, מיט אַ לעדערן רייפּעל אויף די שוואַרצע האַרטע האָר.

— וואָס דו, יונגעלע, ווילסט? — מאַכט ער צו מיר אויף אידיש. — מודה אני, פריידי מאַני, טאַטעלע מאַמעלע, אַ נעב איהם אַ ענטפער... זאָג, וואָס דו ווילסט?

— חאַשאַיען! — ענטפער איך איהם אויף רוסיש. — יאָ אַטשעם חאַטיל אימעט דאָ וואַש חאַשאַיען גדליה! *

— בעל־הבית נעגאַנגען אַ ברית, מאַך אַ קידוש, טרונק אַ ברענטען. — מאַכט צו מיר קאַרפּע וויעדער אויף אידיש, און בכדי איך זאָל פערשטיין אַקוראַט וואָס ער מיינט, טהוט ער זיך אַ שנאַל מיט׳ן פינגער איבער׳ן האַלז.

איך זאָג מיך אַוועק אַקעגען אויף אַ לעדערן בענקעל און לאָז מיך אַריין מיט קאַרפּע׳ן אין אַ בריייטען שמועס מכח לערער, „טאַוואַר", מכח שטיוועל, פּאַדעשווע, פּלעקלעך, אַזוי לאַנג, אַזוי בריייט, ביז איך קום־אַרויף אויף סקריפּקעם. ער רעדט אויף אידיש, און איך אויף רוסיש. פערשטעהט ער ניט, וואָס איך רעד, מאַך איך צו איהם מיט די הענד:

— יאָ זשע טאַבי, גויעשער קאַפּ, דבר׳ען פּאַוואַשעמו: קאַזשי מיני שכל שאָ טשאַבעטקעלי מאַכען טררר! טררר! **

---

* איך האָב זעהר נעדאַרפט האַבען צו אייער בעל־הבית גדליה. — ** איך רעד דאָך מיט דיר, גויעשער קאַפּ, אויף דיין שפּראַך! זאָג־זשע מיר דעם שכל, ווי קומט דאָס, וואָס א שטיוועלע סקריפּעט?

— אהינצוצו זאלסט דו גאָר אפילו ניט קוקען — דאָרטען שטעהט דער פסח'יגער באָרשט!...

איך דרעה מיך אַרום פון איין אָרט אין אינ'ם אַנדערען, פלאָנטע מיך אונטער די פיס. איך האָפּ א שטורך, א זעץ, א שלייד'ער.

— אייגנגעזונקען זאָל ווערען דער רבי דיינער! קראָנק געווען אייך האָלטען אין חדר נאָך א טאָג! ניט זאָלסט זיך דאָרפען אַרומ־דרעהען, ווי א סאָוואָלע, טאָמער איז ווינציג ארבייט טאָמער! ביי לייטען קינדער זיצען אויף איין אָרט זיצען זיי... קראָנק אזא בחור'ען נאָך א מאָל די פיער קשיות?

— מאָמע, — זאָג איך — איך קען זיי שוין אויף אויסוועניג!

— א גדולה! — זאָגט די מאָמע. — קאָסט קאָרג געלט קאָסט דו?...

קוים מיט צרות דערלעבט דעם אויפדערנאכט, וואָס דער טאָטע געהט אַרום מיט א ליכטעל, מיט א הילצערנעם לעפעל און מיט א פלעדערווויש און איז בודק חמיץ, און איך העלף איהם זוכען די שטיקלעך ברויט, וואָס ער אליין טאָקי האָט זיי צוגעגרייט אויף אלע פענסטער... „סך הכל איין מעת־לעת, — טראָכט איך מיר — נאָך איין נאכט און איין טאָג — און איך וועל מיך אָנטהון יום־טוב'דיג, ווי א פרינץ, א נייי קאָפּאָטקעלע מיט א שפּאָלט און מיט א קעשענע פון הינטען, און די שטיוועלעך וועלען סקריפען!... וועט מיך די מאָמע מסתמא פרעגען: „וואָס איז דאָס פאָר א סקריפעריי?" וועל איך זיך מאכען כלומרשט ווי איך וויים ניט פון וואָס צו זאָגען... היינט דער סדר, די פיער קשיות, ארבע כוסות, און די פסח'יגע מאכלים: לאָטקעס, און קניידלעך, און קוגעלעך, און חרעמזלעך"... איך דערמאָן מיך אָן די מאכלים, און עס הויבט מיר אָן צו ציהען דאָס האָרץ. איך האָב א גאנצען טאָג כמעט גאָרנישט געגעסען.

— לייען־אפּ קריאת־שמע — זאָגט צו מיר די מאָמע — און גיה לעג זיך שלאָפען. היינט עסט מען נישט קיין וועטשערע: ס'איז ערב פסח...

איהם מסביר די זאך מיט א פסוק, און איך עפענ־אויף דאס בייטע־לע און געב־אַף קארפע'ן מיין גאנץ פערמעגען: דאס גאנצע חנוכה־געלד, מיט'ן שלח־מנות־געלד, און געזעגען זיך אַף מיט איהם גאר פריינדליך, און קארפע רוקט מיר אריין א גרויסע, שווארצע האנד, אויסגעשמירט מיט סמאלע, און זאגט מיר אַף אויף גיך: „מורה אני, פריידי מאני, טאטעלע מאמעלע, א נעב איהם א געזונטעלע"... איך לויף אהיים איבערבייסען, און פון דאָרט — צוריק אין חדר אריין זיך בעריהמען פאר אלע יונגלעך, וואס פאר א מין מלבושים־לעך מע נייהט מיר אויף פסח: א קאפאטקעלע פון הינטען מיט א שפאלט און מיט א קעשענע! און שטיוועלעך מיט סקריפקעס! מיט סקריפקעס! סקריפקעס!...

ד.

— מאמע, איך בין פריי! — קום איך צו לויפען אהיים א פאר טאג פאר פסח און זאג איהר אן א בשורה, אז מע האט אונז צע־לאזט פונ'ם חדר.

— א גדולה אויף דער באבע! זאלסט דערלעבען אנזאגען בע־סערע בשורות! — ענטפערט די מאמע, וואס איז פערטאראמט מיט'ן פסח. זי האט אונטערגעבונדען ביידע דיענסטען מיט וויסע פעטשיילעס און געגעבען זיי בערשטלעך, בעזעמס מיט פלעדער־וויישען אין די הענד אריין, און אלעיין האט זי זיך אויך אונטערגע־בונדען מיט א וויסער פעטשיילע, און אלע דריי דיניגען און שמירען, וואשען און רייבען, שייערען און כשר'ען אויף פסח. איך קאן מיר קיין ארט נישט געפינען. וואו איך זיץ און וואו איך שטעה און וואו איך גיה — איז שלעכט.

— אוועק מיט די חמצ'דיגע מלבושים פון דער פסח'יגער שא־פע! — טהוט די מאמע אויף מיר א געשריי מיט אזא אימפעט, גלייך ווי איך וואלט געגאנגען מיט פייער ארום פולווער.

— פאוואלי, אט טרעטסט דו אן אויף א פסח'יגען זאק!

דיגען אָנטהון מאַכט מיך דערווייל׳ע די מאַמע פסח׳יג: זי צוואָגט מיר אויס דאָס קעפּל מיט היים זודיג וואַסער און מיט א געלעכל פון איין איי. זי קעמט מיך און רייסט מיר די האָר; קנייטש איך זיך, שענקט זי מיר אַל׳ע כאָל א שטורך מיט׳ן עלענבויגען, אָדער א פּאַטש:

— הו וועסט ניט אויפהערען דרעהען זיך, ווי א וואָרעם?... א קינד זאָל ניט קאָנען איינשטעהן! מע טהוט איהם גוטס, איז ער נאָך ניט צופריעדען!...

איבערגעקומען, ברוך השם, דאָס צוואָגען אויך, זיץ איך מיר אין איין העמדל ביי׳ם טיש און וואַרט אויף מיינע נייע מלבושים־לעך און בעטראַכט דעם טאַטען, וואָס איז נאָר־וואָס געקומען פונ׳ם מרחץ מיט נאַסע פּאות נאָך. ער זיצט איבער א גראָבען ספר און לערענט שטיל׳ערהייר מיט א ניגון פון דער גמרא און שאָקעלט זיך:

— „ל צ ו ר ך מ ר ו ר נ ו ה ג י ן — צוליעב מרור איז מען זיך נוהג, ל ק ח ת ת מ כ א — נעמען חריין, ו כ י ו ן ש ה ו א ח ר י ף — און מחמת ער איז האַרבליך, י כ ו ל י ן ל פ ר ר ו ב ר י ב א י׳י ז ע ן — קאָן מען איהם אָנרייבען אויף א ריב־אייזען"...

איך קוק אויפ׳ן טאַטען, און עם מאַהלט זיך מיר אויס, אז נאָך אזא איין עהרליכער איד, ווי דער טאַטע, איז ניטא אויף דער וועלט, אז נאָך אזא כשר׳ער פּסח, ווי ביי אונז, איז ניטא אין ערגיץ, אז נאָך אזעלכע מלבושים׳לעך, ווי ביי מיר, וועט ניט זיין ביי קיי־נעם! נאָר למאי ברענגט מען זיי נאָך ניט? וואָס איז די מעשה? טאַמער זענען זיי הלילה ניט פאַרטיג אויף פּסח — דאָס ווי׳ל איך גאָר נישט נעמען אויפ׳ן קאָפּ! ווי אזוי וועל איך געהן אין שוהל אריין? וואָס וועלען זאָגען מיינע חברים? ווי אזוי וועל איך מיך זעצען צום סדר? די שעה זאָל גאָר ניט זיין, איך וועל דאָס גאָר ניט איבערטראָגען!...

איך לעג זיך שלאָפען, און עס חלומ׳ט זיך מיר, אז ס׳איז שוין פּסח... איך גיע מיט׳ן טאַטען אין שוהל אַריין דאוונען... מיינע נייע מלבושים׳לעך קנאַקען... מיינע שטיוועלעך סקריפּען: סקריפּ! סקריפּ! סקריפּ!... „ווער גיהט דאָס?“ — פּרעגען פּרעמדע מענ־שען. — „דאָס איז מאָטעל משה־חיים אברהם־העדש ראובן׳ס יונ־געל“... פּלוצים — איך וויים ניט פון וואַנען עס נעמט זיך א שווארצער, א קודלאַטער הונד און פּאַלט־אַן אויף מיר „האַוו־האַוו“ און חאַפּט מיך פּאָר׳ן קאַפּאָטקעלע... שטעהט דער טאַטע און האָט מורא צוגעהן, און מאַכט מיט די הענד און שרייט: „פּאַשאָל! פּאַשאָל!“... הערט איהם ניט דער הונד און רייסט מיך פון הינטען, סאָמע ביי׳ם שפּאַלט, סאָמע ביי דער קעשענע, און רייסט מיר אָפּ א האַלב קאַפּאָטקעלע און וויל אַנטלויפען... לויף איך איהם נאָך מיט כחות און פּערליר א שטיוועלע, און בלייב שטעהן אין דער בלאָטע מיט איין שטיוועלע און מיט איין באָרפּוס... הויב איך אָן ווייגען און שרייען: „גוואַלד! גוואַלד גוואַלד!“... און איך חאַפּ מיך אויף און דערזעה אונזער דיענסט־מיידל בוילה שטעהט נע־בען מיר, רייסט פון מיר די קאַלדרע און שלעפּט מיך פּאָר א פּוס:

— זעה נאָר, ווי מע קאָן איהם נישט דערוועקען! שטעה שוין אויף! די מאַמע האָט געהייסען, מע זאָל דיך אויפוועקען. מע באַ־דאַרף ארויסטראָגען דעם לעצטען חמץ!...

ה.

דער טאַטע וואַרפּט־אַריין דעם הילצערנעם לעפּעל מיט׳ן פּלע־דערווויש אין אויוון אַריין און פּערברענט דעם חמץ... אין שטוב וועדר פּסח׳יג... אומעטום איז ריין, אומעטום איז כשר... דער טיש איז גרייט... די ארבע כוסות שמייכלען צו מיר פון דער ווייטען... אט־אָט, נאָך א שעה, נאָך א שעה וועט וועדן פּסח... אט־אָט, נאָך א שעה, נאָך א שעה, וועל איך מיך אָנטהון יום־טוב׳דיג... נאָר ביז דער שנייידער מיט׳ן שוסטער וועלען כּיר ברענגען מיין יום־טוב־

ישראל׳ דער טויבער נעמט־אַרויס דאָס ראָזשיקעל, בויגט־אויס דעם פינגער, שיט־אַן א בערגעלע טאַבעקע און ציהט־אַריין אין נאָז אַריין.

— וואָס איז דאָס פאַר א קישקע? — זאָגט די מאַמע נאָך א מאָל און טהוט מיך א דרעה.

— וואו האָט איהר א קישקע? — זאָגט ישראל׳ און טהוט מיך א דרעה צוריק. — דאָס איז דער „פאַלבאָם". איהר האָט דאָך געבעטען א „פאַלבאָם" זאָל זיין. איהר האָט שוין פאַרגעסען?

— א שענער פאַלבאָם! — זאָגט די מאַמע און טהוט מיך א דרעה. — א בייזע ווייסטע חלשות! פע, א בזיון! כלעבען, א בזיון!

ישראל׳ פאַלט, חס ושלום, ביי זיך ניט אַראָפּ. ער בעטראַכט מיך פון אויבען ביז אַראָפּ, ווי א פּראָפעסאָר, און זאָגט, אז עס לינט אויסגעצייכענט גוט, מע בעדאַרף נאָר ניט בעסער! „אזא איין אַרבייט מאַכט מען ניט אפילו אין פאַריזש! דאָס קאַפּאַטקעל׳ע זינגט, ווי איך בין א איד, סע זינגט!"...

— געפעלט דיר דאָס זינגען, וואָס סע זינגט? — זאָגט די מאַמע און פיהרט מיך צו צום טאַטען. — וואָס זאָגסט דו אויף דעם נעזאַנג?

דער טאַטע דרעהט מיך אויף אַל׳ע זייטען, בעטראַכט דאָס קאַפּאַטקעל׳ע און געפינט, אז די הויזל׳ך זענען יא אַביסל׳ צו לאַנגליך...

ישראל׳ נעמט־אַרויס דאָס ראָזשיקעל׳ און איז מכבד דעם טאַטען מיט א שמעק טאַבעקע.

— צו לאַנגליך די הויזען, רב ישראל׳!

— הא?... וואָס?... לאַנגליך, זאָגט איהר? ווייסט איהר ניט וואָס מע טהוט? פאַרקאַטשעט מען זיי.

— זענט איהר אפשר אויך גערעכט. — זאָגט דער טאַטע. — וואָס זשע טהוט מען אָבער, אז זיי זענען אַביסל׳ צו בריים, ווייזען אויס, ווי צוויי זעק?

אזוי ווי איך זיין פערטיעפט אין די טרויעריגע מחשבות, עפענט זיך די טיר און עס קומט אריין ישראל דער שניידער מיט דער ארבייט. פאר גרוים שמחה חאפּ איך מיך אויף, טהו א שפרונג און א פּאל מיט'ן בענקעל אינאיינעם, שיער ניט נעבראכען האלז־און־נאקען. לויפט־אריין די מאמע פון קיך מיט א פּסח'יגען שמאלץ־לעפּעל אין האנד.

— וואם האט דאם אזא קלאפּ געגעבען וואם? ווער איז דאם געפאלען ווער? ס'איז דו, ברענען זאלסט דו ניט אויפ'ן פייער? א רוח, א שד, ניט קיין קינד! האסט דו זיך חלילה ניט א זעץ געטהאן ערגיץ, חלילה? א מצוה אויף דיר! לויף ניט, שפרינג ניט! נעה ווי א מענטש!...

און צו ישראל'ען זאגט זי:

— איהר האלט וואָרט, רב ישראל! און איך האב שוין געוואלט שיקען צו אייך!

ישראל טהוט א האלבען שמייכעל און א מאך מיט דער האנד, ווי איינער רעדט: „א שענע מעשה, כלעבען! איך זאל נאך ניט האלטען קיין וואָרט?"...

די מאמע לעגט־אוועק דעם שמאלץ־לעפּעל און העלפּט מיר אריינקריכען אין די נייע הויזלעך אריין, טהוט מיר אן דאם צי־צענע ארבע־כנפות'על, וואם זי אליין האט מיר אויפגענייהט אויף פּסח, און פון אויבען טהוט זי מיר אן דאם קאפּאטקעלע, און איז צופריערען, וואם ס'איז געווג גראם און „פּראסטאָרנע"...

איך טהו מיך א טאפּ פון הינטען — א צרה, א שלאק: נישטא קיין סימן פון קיין שפּאלט און פון קיין קעשענע! פערנייהט, גלאט און נאנץ, ארום און ארום!...

— וואם איז דאם פאר א קישקע? — רופט זיך אן פּלוצים די מאמע צו ישראל דעם טויבען און דרעהט מיך אויף אלע זייטען.

האָב געאַרבייט מיט דער גאַנצ, באַדאַי נישט געשלאָפען א נאַכט!... איך, אַז איך געב א וואַרט, כּיעג דונערען און בליצען!...

די מאַמע מעכט מיר אָן די שטיוועלעך, טאָפּט מיך און קוועטש מיך און פרעגט מיך, צי פיהלּ איך ניט חם וחלילה, אַז עס זאָלּ מיך ערגיץ קוועטשען?

— קוועטשען? — זאָגט גדליה. — מיר דאַכט, אַז אין די שטיוועלעך קאָנען אַריין נאָך א פּאָר פיסלעך, ווי ביי אייער זוהן.

— אָנו, שטעלּ זיך אָקאָרשט אַנידער אויף דער ערד! — זאָגט די מאַמע.

איך שטעלּ זיך אַנידער און קוועטש די פּאָדעשוועס, איך ווילּ הערען, ווי זיי סקריפּען — וועך? וואָם? וועמען? קיין פּיפּס הערט מען פון זיי ניט!...

— וואָם קוועטשט דו אַזוי? — זאָגט צו מיר די מאַמע. — האָב צייט, דאָם יאָהר איז נאָך לענוג גרויס! איך בין דיר ערב, אַז דו וועסט זיי, אם ירצה השם, צעריסען ביז איבער א יאָהר פּסח!... אַצינד געה זיך דורך מיט'ן טאַטען צו יחיאלּ דעם קערזשנער, וועט מען דיר אויסקלויבען א קאַשקעטעלּ אויף יום־טוב; נאָר פּאַוואָלי די שטיוועלעך! קלאָפּ ניט אַזוי מיט די פּאָדעשוועס, זיי זענען ניט פון אייזען!...

יחיאלּ דער קערזשנער זיצט די אַנדערע שטוב פון אונז. מיר חאָפּען זיך אַריין דורכ'ן הויף צו אים אין קלייט אַריין.

יחיאלּ איז א איד פון לעבאָרען דוקא א וויסער, מיט וויסע האָר; נאָר אַזוי ווי ער האָט שטענדיג צו טהון מיט שוואַרצע גע־פּאַרבטע היטלעך, איז ער שטענדיג ווי אויסגעשמירט אין סאַושע; די נאָז איז ביי אים תמיד פון ביידע זייטען פערבלאָוט, און די פינגער זענען ווי אייזענטונקען אין טינט.

— ברוך־הבא, א שכן, סקאָצעלּ קומט! — מאַכט צו אונז יחיאלּ דער קערזשנער גאָר פריינדלידְ. — פאָר וועמען ווילט איהר דאָס א קאַשקעט אויף יום־טוב? פאָר זיך אליין טאַקי, צי פאָר אייער יונגעלּ?

— א הסרון — די כלה איז צו שען! — מאכט ישראל און ציהט־ארויס א בערגעלע טאבעקע אין נאז ארויס. — ברייט, זאגט איהר? שמאל איז ערגער, טויזענד מאל ערגער!...

איך הער נישט אויף צו טאפען זיך פון הינטען: איך זוך דעם שפאלט מיט דער קעשענע.

— וואס זוכסט דו דארטען? — זאגט צו מיר די מאמע. — דעם נעכטיגען טאג?

„אלטער ליגנער! — טראכט איך מיר און קוק אויף ישראל'ן, ווי א גזלן. — טויבער לאך, א רוח אין דיין טאטען ארויס!"...

— פארניץ געזונט! — זאגט צו מיר ישראל דער טויבער און צערעבענט זיך פאר דער ארבייט, און דער טאטע נעמט זיך צוריק צום שלחן־ערוך און לערענט מיט'ן זעלבען ניגון:

— „ מ י ש ש כ ח — וועד עס האט פארגעסען, ל א כ ו ל א פ י ק ו מ ן — צו עסען דעם אפיקומן"...

— טראג נעזונט! — זאגט צו מיר די מאמע, אז ישראל דער שניידער געהט אוועק, און זי הערט זיך ניט אויף צו שפיעגלען אין מיין קאפאטקעלע. — דו זאלסט זיך נאר ניט אנהויבען מיט קיין קונדייסים, ניט שלאגען זיך מיט קיין שקצים, וועסט דו דאס, אם ירצה השם, טראגען און טראגען, אבי נעזונט!...

ו.

— אט איז רב גדליה אויך! — זאגט די מאמע. — מע זאל דערמאנען טשיח'ן!... פארטיג דעם קינד'ס שטיוועלעך?

— נאך א מין פארטיג! — זאגט גדליה דער שוסטער מיט א טענצעל און טראגט די אויסגעפוצטע שטיוועלעך אויף א פינ־גער, ווי מע טראגט אויף א שטענגעל צרישע צאפעלדינע פיש, נאר־וואס געהאפט פונ'ם טייך. — ס'איז דיר נאר איין אקציע מיט זיי!... די גאנצע וועלט ווי אויף פסח זאל זיין פארטיג! איך

דאָם קאַשקעטעל פֿאַסט מיר! ס'איז מעהר נישטאָ ביי איהם, זאָגט ער, ווי דאָם איינס, ער זאָל אַזוי ריין זיין פון שלעכטס!... דער טאַטע דינגט זיך מיט איהם לאַנג־לאַנג; יחיאל שוועהרט זיך, אַז נאָר צוליעב אונז גיט ער דאָם אַוועק אַזוי וואָלוועל, כמעט אוג־טער'ן קרן, ער זאָל אַזוי האָבען א כשר'ען פּסח און אַלדאָם גוטס!...

איך זעה, אַז דעם טאַטען איז דאָם קאַשקעטעל שטאַרק נע־פּעלען, מהמת ער גענהט צו אַלע מאָל, שפּיגעלט זיך אין דעם, טהוט מיר א גלעט די פּאה'לעך...

— ער זאָל חאָטש איבערטראָגען דעם זומער. — זאָגט דער טאַטע.

— צוויי זומערען! — זאָגט יחיאל און שפּרינגט־אונטער צום טאַטען. — דרייַ זומערען! אַזא יאָהר אויף מיר, וואָס פּאַר א קאַש־קעטעל דאָם איז! פּאַרניץ געזונט!...

ביז איך קום אַריין אין שטוב אַריין איז שוין דאָם קאַשקעטעל ביי מיר אויף די אויהערען. איך פּיהל, אַז ס'איז אויף מיר אַביסעל צו גרויס.

— אָהן אַיין אומגלויק. אַבי ס'איז נישט ענג! — זאָגט די מאַמע און רוקט דאָם מיר אָן כמעט ביז דער נאָז. — זאָלסט דאָם נאָר נישט אויסטהון אַלע מינוט און אָנטהון צוריק! זאָלסט ניט טאַפּען מיט די הענט!... טראָג געזונט!...

ז.

געקומען מיט'ן טאַטען פּאַר־נאַכט אין שוהל אַריין דאַוונען, טרעף איך שוין דאָרטען אַלע מיינע חברים: איציק און בערעל, און לייבעל, און אייזיק, און צדוק, און וועלוועל, און שמעיה, און קאָפּעל, און מאיר'ל, און חיים־שלום, און שכנא, און שעפּסל, און נאָך און נאָך. אַלע געהען אָנגעטהאָן יום־טוב'דיג. אַלע מיט נייע קאַפּאָטקעלעך, אַלע מיט נייע שטיוועלעך, נייע קאַשקעטלעך. נאָר קיינער טראָגט ניט אזא לאַנגע קאַפּאָטע מיט א „פּאַלבאָם",

— פּאַר מיין זוהן. — זאָגט דער טאַטע מיט גדלות. — נאָר איהר זאָלט מיר ווייזען עפּיס רעכטס... עפּיס אזעלכעס... איהר פּאַרשטעהט?...

— דהיינו? — פרעגט יחיאל און קוקט אויף די פּאָליצעס.

— דהיינו, — זאָגט דער טאַטע און ווייזט איהם אויף די הענד — ס'זאָל זיין אי פּיין, אי שען, אי נוט, אי וואָוועל, אי אזוי... איהר פּאַרשטעהט?

— האָב איך פון אייערטוועגען פונקט דאָס, וואָס איהר באַדאַרפט! — מאַכט יחיאל און טהוט א חאַפּ פון דער פּאָליצע עטליכע היטעלעך מיט א מאָל, און איטליכס היטעלע, בשעת ער טהוט דאָס א נעם אויף דער האַנד, טהוט זיך דאָס ביי איהם א דרעה אליין פון זיך, עפּיס טאַקי נאָר ווי דורך א כשוף!... אלע מינוט מעסט ער מיר אָן איין אַנדער היטעלע, טרעט־אָפּ אויף א האַלב ארשין, טהוט מיר א קוק אין פּנים אריין מיט א שמייכעלע און א זאָג צום טאַטען:

— לאָמיר האָבען אזא יאָהר, ווי סע פּאַסט איהם! הא? ווי געפעלט אייך א היטעלע? שוין איין מאָל א היטעלע!

— ניין, רב יחיאל, נישט דאָס מיין איך! — זאָגט דער טאַטע און ווייזט איהם אויף די פינגער. — איך וואָלט וועלען א מין קאַשקעטעל אזעלכעס, ס'זאָל זיין, איהר פּאַרשטעהט, א מין אידיש טאַקי, נאָר מיט דער מאָדע, אָהן צאַצקעס, בעל־הבתיש, און און און... איהר פּאַרשטעהט?

— זאָגט זשע אזוי! — מאַכט יחיאל און חאַפּט־אַראָפּ מיט א לאַנגען שטעקען פון דער אויבערשטער פּאָליצע א קאַשקעטעל, א האַלב־קייליעניגס, א קאָליראַנדיגס, מיט קעסטעלעך, מיט א ווייך דאַשעקעל, און טראָגט דאָס צו אויף איין פינגער, און עם דרעהט זיך ביי איהם גיך־גיך, ווי א מיהלבעל... פּאַוואָלינקע טהוט ער דאָס מיר אָן אויפ'ן קאָפּ, קוים וואָס ער ריהרט זיך צו, גלייך ווי מיין קאָפּ וואָלט געווען פון דין גלאָז און ער האָט מורא, ער זאָל זיך ניט צעברעכען, און ער ווינשט זיך אזא יאָהר, אזא מזל, ווי

שלעפּ די פּיס. עס ברענט א פּייער אין מיין האַרצען! עס גיהט מיר נישט אַיין די אַרבע כּוסות, וואָס מיר וועלען באַלד טרינקען, די פּיער קשיות, וואָס איך וועל פֿרעגען דעם טאַטען, די הגדה, וואָס מיר וועלען זאָגען, די גוטע געפּעפּערטע פּיש, וואָס מיר וועלען עסען מיט אונטערגעוויקטער מצה, די הייסע קניידלעך, די חרעמזלעך מיט די פּאַלירטשיקעס, מיט די אַלע איבעריגע גוטע זאכען — אַלץ, אַלץ איז מיר נישט ליעב, נמאס, פערשטעהרט, פערשטעהרט!...

* * *

ביי׳ם סדר זיצט דער טאַטע, דער „מלך", אין א ווייכען קיטעל מיט דעם סאַמעטענעם קאַשקעט אויפֿ׳ן קאָפּ, אויבען־אָן, אויף דעם הסב־בעט. נעבען איהם זיצט די מאַמע, די „מלכה", מיט דעם אַנטיקמאַרענעם קלייד, מיט דער זיידענער פּעטשיילע און מיט די שענע פּערעלעך, וואָס נעבען איהר צו זעהר פּיעל חן. אַקעגען זיי זיץ איך, דער בן־מלך, דער „פֿרינץ", אָנגעטהאָן אין נאָלע נייעם פון קאָפּ ביז פּיס. פון אַיין זייט זיצט ביילה דאָס דיענסט־מיידעל, אָנגעטהאָן מיט א נייער ציצענער „פּלאַטי" און מיט א ווייסען אָנגעקראָכמאַלעטען פּאַרטוך, וואָס קנאַקט און טרישטשעט, ווי א מצה. פון דער אַנדערער זייט זיצט די אידינע די קעכין, ברויגע מיט די וואָנצים, מיט א נייער געלער פּעטשיילע אויפֿ׳ן קאָפּ; זי האַלט זיך צו דאָס פּנים מיט אַיין האַנד און שאָקעלט זיך. זי איז אָנגעבריט צו „האַרבען" די הגדה...

— כּהאַלחמאַ ענ י א, — זינגט דער מלך מיט זעהר א שענער שטימע, און די מלכה העלפּט איהם הויבען די שיסעל, און דאָס פּנים שיינט איהר און ליכט, ווי א שטערן. ביילה לאָזט־ארָאָפּ די רויטע הענד אויפֿ׳ן ווייסען פּאַרטוך, און דער פּאַרטוך שעלעשטשעט, ווי א בלאָט. ברויגע דערהערט א אידיש וואָרט, מאַכט זי א פּרום פּנים און פּערקרימט זיך אויף צו ווייגען. אַלע זענען אויפּגעלעגט, אַלע זענען יום־טוב׳דיג, נאָר דער פּרינץ איז

ווי איך, קיינער נעהט ניט אין אזעלכע „שטיוואלעס", ווי איך, און ביי קיינעם זעה איך ניט אזא מין משונה מאדנע קאשקעט, ווי ביי מיר... פון שפאלטען, פון קעשענעס און פון סקריפקעס רעד איך שוין ניט; מע האט מיך רעכט אפגענארט, אנגעטהאן א ספּאדעס!...

חברה האבען מיך בעגעגענט מיט א געלעכטער:

— אט דאס זענען דיינע נייע בגדים'לעך, וואס דו האסט זיך אזוי באריהמט? וואו איז דיין שפּאלט פון הינטען? וואו איז דיין קעשענע, וואס דו האסט געזאגט? פאר וואס הערט מען עפּים ניט דיינע שטיוועלעך זאלען סקריפּען?...

געגנג ס'איז מיר אזוי אויך שווער אויפ'ן הארצען, זאלצען זיי מיר נאך אויף די וואונדען! איטליכער זאגט אויף מיר איין אנדער שטעכווערטעל:

איציק זאגט: וואס איז דאס ביי דיר פאר א קאפּאטוכע?

בערעל: א חאלאט!

לייבעל: א חלאמידע!

אייזיק: א חלאמינדריק!

צדוק: א זשיפּעצי!

וועלוועל: א קליידעל!

שמעיה: א קראנאלינע!

קאפּעל: זעה נאר א פּאר תחתונים מיט צוויי „טשאבעטעס"!

מאיר'ל: און א קאשקעאוט!

חיים־שלום: א קאטערוכע!

שכנא: א לאקשענטאפּ!

שעפּסל: א פּאמעניצע!...

איך בין אזוי צעקאכט, אז איך הער אפילו נישט הערש־בער דעם חזן, ווי שען ער דאוונט... איך קום צו זיך נאר דעמאלט, וועז דער עולם זאגט שוין איינער דעם אנדערען „א גוט יום־טוב! א גוט יום־טוב! א גוט יום־טוב!"... מיט א שווער געמיטה און מיט א פערקלעהמט הארץ גיע איך מיט'ן טאטען אהיים, קוים וואס איך

דער פרינץ ווי׳ל אויפהערען ווײנען, קאָן ער נישט; עס קוועטשט איהם, עס שטיקט איהם. עס האָט זיך איהם מיט א מאָל געעפענט א קוואַל, א גאַנצער ברונען.

— זאָג, וואָס איז דיר? וואָס טהוט דיר וועה? וואָס שווייגסט דו? ענטפער! צי דו ווילסט, דער טאַטע זאָל דיך אַנידערלעגען און אַריינפיצקען לכבוד פסח?...

שטעהט־אויף דער פרינץ און פלאַנטעט מיט דער צונג:

— קשיא, איך וועל דיך פרעגען פיער טאַטעס... מיין איך — מאַטע, איך וועל דיך פרעגען פיער... קש... קש...

דעם פרינץ ווערען אונטערגעהאַקט די פים, און ער פאַלט מיט׳ן קאָפּ אויפ׳ן ווייסען טישטוך און ווײנט און חליפעט, ווי א פיצע־לע קינד...

א פערשטעהרטער, א פערשטעהרטער פסח!...

עפּים נישט מיט אַלעמען. דאָס האַרץ איז איהם פּערשטיינערט, די אויגען פּערצוויגען מיט א רויבעל. ס'זאָל ניט זיין פּסח צום סדר, וואָלט ער זיך צעווייטנט. און אז ער וואָלט זיך אויסגעווינט, וואָלט איהם אפשר געוואָרען אַביסעל גרינגער...

— ה ש ת א ע ב ד י — לאָזט־אוים דער מלך מיט א ניגון און מיט גרויס גדלות — היינט זענען מיר קנעכט, ל ש נ ה ה ב א ה ב נ י ־ ח ו ר י ן — איבער א יאָהר זענען מיר פּריַע מענטשען!...

דער מלך זעצט זיך אַנידער און שפּאַרט זיך אָן אויף דעם הסב־בעט. נאָר איהם זעצען זיך אַנידער אַלע אויף זייערע ערטער און מע וואַרט, ביז דער פּרינץ וועט אויפשטעהן און וועט פּרעגען די פּיער־קשיות: „מה נשתנה?" — וועט דער מלך נאָכדעם ענטפּערען א תירוץ: „עבדים היינו"... דער פּרינץ זיצט אָבער, ווי צוגעקאָווען צום בענקעל: ער קאָן זיך ניט ריהרען פּונ'ם אָרט.

— נו?... — טהוט א מאָך דער מלך מיט דער האַנד.

— שטעה אויף! — זאָגט די מלכה. — פּרעג דעם טאַטען די פּיער קשיות!

דער פּרינץ ריהרט זיך ניט. ער פּיהלט, אז עמיצער האָט איהם אָנגענומען ווי מיט איין אָפּצוויינג ביי'ם גאָרגעל און וואַרגט איהם. דער קאָפּ בויגט זיך איהם אויף א זייט. די אויגען הויבען איהם אָן שפּרינגען — שפּרינגען; עס טיילען זיך אָפּ צווי קיי־לעכיגע טרערען, ווי פּערעלעך, קויקלען זיך איבער די בעקלעך און קאַפּען, פּאַלען גלייך אויף דער הגדה.

— וואָס איז דיר? וואָס איז דאָס פּאַר א געוויין פּלוצים, אין מיטען דערינען, ביי'ם סדר? — צעשרייט זיך די מלכה און וועדר אין כעס. — דאָס דאָנקסט דו אזוי אָפּ פּאַר די נייע מלבושים'לעך, וואָס מע האָט דיר געמאַכט אויף יום־טוב?

ל"ג־בעומר

געשריבען אין יאָהר 1901.

ל"ג־בָּעוֹמֶר

א.

— אַנו, קומט נאָר אַהער, קינדער, איך באַדאַרף אייך עפּיס זאָגען אַ נייעס! — אַזוי רופט זיך אָן צו אונז אַ טאָג פאַר ל"ג־בעומר דער רבי רבי יודעל מלאָך־המות, און מיר שטעלען־אויף מויל און אויהערען, וואָס וועט אונז עפּיס דער רבי זאָגען פאַר אַ „נייעס"?

איך זעה, ווייסע־חברה'ניקעס, אַז איהר ווילט, איך זאָל אייך דאָ אָפּמאָהלען מיין רבי'ן, וואָס פאַר אַ פּנים ער האָט — טהו איך אייך צוליעב; נאָר בתנאי, איהר זאָלט מיך ניט קוועטשען, פאַר וואָס מע האָט איהם גערופען מיט'ן נאָמען „מלאָך־המות". אַ קלוג יונגעלע וועט זיך אַליין שטויסען פאַר וואָס: מחמת מיר האָבען פאַר איהם מורא געהאַט, ווי פאַר אַ מלאָך־המות. וועט איהר דאָך פרעגען: פ א ר ו א ס האָבען מיר פאַר איהם מורא געהאַט, ווי פאַר אַ מלאָך־המות? מחמת ער פלעגט אונז שמייסען מיט אייזערנע ריטער ביז בלוט זאָל געהן. אי, פאַר וואָס האָט ער אונז געשמיסען מיט אייזערנע ריטער ביז בלוט זאָל געהן? — מסתמא האָבען מיר פערדיענט; מיר האָבען נישט געווואָלט לערנען... למאי האָבען מיר נישט געווואָלט לערנען? מסתמא זענען מיר געווען גרויס שקצים... הקיצור, ס'איז דאָך אַ מעשה אָהן אַ סוף — מע האָט איהם גערופען „רב יודעל מלאָך־המות", און זייט זיכער, אַז ער האָט דעם נאָמען פערדיענט כשר, חאָטש אויסזעהען האָט ער אויס־געזעהען דוקא נישט ווי אַ מלאָך־המות: אַ קליינס, אַ נידעריגס,

לען זיך לאָזען לויפען אהיים; נאָר איין קוק פונ'ם רבינ'ס קליינע אויגעלעך איז געגוג, אז מיר זאָלען בלייבען צוגעקאָוועט צו אונ־זערע ערטער.

— אהא! — רופט זיך אָן דער רבי שוין נאָר מיט איין אנ־דער נוסח. — זעה נאָר, זעה! שוין פּאַרטיג אויפ'ן פּידפּאַליק!? איהר האָט נאָר דערהערט דאָס וואָרט „פּריי", האָט איהר שוין פּאַר־געסען דעם עול פונ'ם חדר און זענט שוין נרייט צו שפּרינגען, ווי די ווילדע צאָפּקעלעך — האָץ־האָץ־האָץ! זאָג איך אייך אָן, טאָמער חלילה... איהר ווייסט דאָך שוין וואָס איך מיין? לאָם איך זעהען אויף עמיצען פון אייך א רים אויף דער קאָפּאָטע, אָדער א דראַפּ אויפ'ן פּנים, אָדער אַווי עפּים א סימן פון שקצ'עריי, — מאָך איך פון אייך...

דער רבי רב יודעל נעמט־אַרויס דעם קאַנטשיק פון דער גמרא „מסכת מכות" און מאַכט צו אונז אזוי:

— ווייסט איהר וואָס, קינדער? וואָס טויג אונז וועטער? מוסר? שטראָפּעריי? — נאַרישקייטען! איהר וועט דאָך מיך ג ע ו ו י ס ניט פּאַלגען, וועל איך דאָך אייך נאָכדעם ג ע ו ו י ס דאַרפען שמייסען; אמעהר, לעגט זיך שוין איינציגווייז אנידער, לאָם איך אייך נעבען לעת־עתה צו עטליכע שמיצלעך, איין אַדערויף הייסט דאָס... אי וואָס? טאָמער וועט דאָס זיין קאַרגליך? האָט קיין יסורים ניט: אם ירצה השם, נאָך ל"נ־בעומר וועל איך אייך, נישקשה, פּאַרבעסערען... נו, חברה, מאַכט זשע ניט, איך בעט אייך, קיין לאַנגע שהיות, הויבט־אָן שפּילעיען הויזלעך, איין עבירה די צייט, דער טאָג שטעהט ניט!...

און דער רבי בעטראַכט די ריטלעך פונ'ם קאַנטשיק נאָנץ רוהיג, ווי מע בעטראַכט, אַשטייגער, ערב שבת די פּאָרעם פון די ציצית אינ'ם טלית־קטן; ער גלייכט זיי אויס, פּרובט זיך פּריהער מיט זיי אַביסעל אויף דער לופט; נאָכדעם שטעהט ער אויף, געהט־צו צו דער לאַנגער באַנק, נעמט א נוטען שמעק טאַבעקע און

א טרוקענס, ווי א גרוגרת דרבי צדוק, ווי א פייג היימט דאָס; דאָס פּנים טונקעל־גרין־געלבליך, ווי א פּאר־א־יאָהריגער לולב, און געקנייטשט, ווי א מצה שמורה; די באַקען איינגעפאַלען; א בער־דעל קוים־קוים וואָס סע שפּראָצט, אי דאָס — נאָר ערטערווייז; א נאָז, זעהט איהר, גראָד א היבשע; הויבט זיך אָן דין און לאָזט זיך אוים גראָב, און אויסגעבויגען, ווי א שופר; און אין גאַרגעל א קנאָפּ, וואָס גליטשט זיך אַראָפּ און אַרויף, גלייך ווי עס וואָלט ארומגעלאָפען דאָרטען אינוועניג א מייזעל...

— וואָס פּאַר א טאָג האָבן מיר מאָרגען? — פרעגט אונז דער רבי מיט א ניגון, בויגט־אַיין דעם קאָפּ און מאַכט צו אַיין אויגעל.

— ל"ג־בעומ־ר! — שרייען מיר אוים אַלע אין איין קול, ווי די ציענעלעך, אז זיי שרייען: „מעעע!"...

— וואָס איז ל"ג־בעומר? — פרעגט ער אונז ווייטער מיט'ן אייגענעם נוסח.

— דרויי און דרייסיג טאָג אין דער ספירה! — ענטפערען מיר איהם.

— וואָס טהוען חדר־יונגלעך ל"ג־בעומר?

— חדר־יונגלעך ל"ג בעומר לעגען זיך צענויף אַלע אינאיינעם און מאַכען א סעודה.

— וואָס נאָך טהוט מען ל"ג־בעומר?

— מע נעמט די „פייל־ענבויגענס" מיט די „ראָדביקסלעך" און מע גיהט גענוּאָפּענט מיט כלי־זין און מיט געזאַנג ווייט־ווייט הינטער'ן שטאָדט ארוים.

— אָט אזוי — רופט זיך אָן דער רבי און עפענט־אויף דאָס אויגעל — אָט אזוי האָב איך אייך ליעב! אָט אזוי זענט איהר וואָהלע יונגלעך! און דערפאַר לאָז איך אייך אָפּ פריי כמעט אויף אַנדערהאַלבען מעת־לעת.

דערהערט דאָס וואָרט „פריי" און נאָך „אויף אַנדערהאַלבען מעת־לעת", טהוען מיר א שטעה־אויף אַלע פון די ערטער און ווי־

א חתן, און ציקעלט זיך בשעת מעשה, פונקט ווי רב הערש־בער דער חזן:

— יע־עמוד החתן יום־טוב־ליפמאן ברב שלום־אייזיק מפ־טיר!... נישקשה, שעם זיך ניט, רב ליפא, דו ביזט טאקי א בר־מצוה־יונגעל, און א חתן דערצו, מיט א זייגער און מיט א זילבער־נער קאפערטע, נאר פון דעסטוועגן, איינס צום אנדערן געהער זיך ניט אן — לכבוד ל"ג־בעומר מעגסט דו זיך מטריח זיין אנידערלעגן אט דא אויפ'ן בענקעל. איך וועל דיר חלילה קיין שלעכטס ניט טהון, איך וועל דיר נאר אפשמייסען, מעהר גארנישט!... איך בין דיר ערב, אז ביז דער חתונה וועט זיך פארהיילען... ליפא, ליג גלייך, ליפא, מאך ניט קיין אנשטעלען, איך האב קיין כח ניט צו בארגן זיך מיט אזא בחור'ען, ווי דו! אט אזוי, לאז אייך וואהל באקומען!... אצינד פארשפילעט זיך גאנץ פיין, קינדערלעך, וואשט די הענט און דאוונט אייך אפ מנחה און — מארש אהיים. נאר שטיל, פיין, שען, אזוי ווי איך האב ליעב... און, אם ירצה השם, איבערמארגן גאנץ פריה זאלט איהר מיר זיין אט דא אלע אויפ'ן אָרט, נאר ווי עס געהער צו זיין, פיינטשיק! איהר הארכט, וואס מע רעדט צו אייך? לאם איך זעהען אויף עמיצען א שפרינגעלע! א האר!!... א גוטע נאכט, געהט געזונט, און האט אייך א פרייליכען יום־טוב!

ב.

אויף מארגען האט גאט ארויסגעצויגען די זון פון איהר פוטער־פאס און האט אונז געשענקט א שענעם, א ליכטיגען, א פרייליכען זומערטאג, איינעם פון יענע שענע ליכטיגע זומערטעג, וואס אפילו אין דעם פינסטערען וויסטען כתרילעווקע, וואס ליגט ביי'ם טייך „שטונקיילא", איז די לופט שמעקענדיג, פריש, מחיה־נפשות. דער הימעל איז לויטער בלוי. די פויגעלעך זינגען. עס גלוסט זיך אין דרויסען ארויס, אויף דער לופט. עס ציהט אהין, ווייט־ווייט פון

איז אַנגעבריט צו דער אַרבייט... מיר לאָזען זיך לאַנג נישט בע־
טען, ווי יצחק בשעת אַברהם אָבינו האָט איהם געפיהרט צו דער
עקדה. מיר שטעהען־אויף אייניציגווייז און געהען־צו צו דער באַנק,
ציהען־אַראָפּ די הויזלעך און לעגען זיך אַנידער שטיל, אַהן ווער־
טער, דאָם העמדעלע אַרויף, מיט'ן פּנים אַראָפּ, ווי אַיינער רעדט:
„נאָט אַייך, רבי־לעבען, דאָם וואָס איהר האָט געוואָלט"...

— אָט אזוי, יוסילע, האָב איך דיך ליעב! — מאַכט צו מיר
דער רבי און שענקט מיר עטליכע גרינגע שמיצלעך דערפאַר, וואָס
איך האָב מיך געלעגט דער ערשטער. — אָט אזוי, קעצעלע: איינס...
צוויי... דריי... פיער... פינף... זעהסט דו? איצט, אז דער רבי
שמייסט־אָפּ, ווערד מען גאָר אַיין אַנדער מענטש?... אַצינד, מאַ־
טעלע, — מאַכט ער צו מיין ברודער מאָטעלן — קום נאָר דו
אַהער!... די „יוסילעך" מיט די „מאָטעלעך" האָב איך ליעב דער־
פאַר, וואָס זיי לאָזען זיך נישט לאַנג בעטען. זיי, אז מע זאָגט „לעג
זיך", לעגען זיי זיך... שמואליקעלן, נשמה מיינע, ליג, ליג, נאָרעלע,
עם וועט לאַנג נישט געדויערען, נישט מעהר זאָל דער אידישער
גלות געדויערען!... און דו, לייבעניו, וואָס געדויערט ביי דיר אזוי
לאַנג דאָם צעשפּילען זיך? מאַך עס בקיצור!... אברהמ'עלע, מיין
טייערס, דיר בין איך שולדיג א חוב נאָך פון נעכטען. עס וועט
שוין זיין ביי אונז אינאיינעם איין רעבענונג... שימעלע! וואָס
מאַכט עפּים די ציגע, וואָס דו ביזט געפאָהרען אויף איהר ריי־
טענדיג? דו מיינסט, אז איך האָב שוין פּארגעסען?... הערשעלן
דער קליינער! זאָג הערשעלן דעם גרויסען, ער זאָל זיך מטריח זיין
פּארקאַטשען דאָם העמדעל; נישקשה, דא זענען גאָלע מאַנסביליען...
קום נאָר אַהער, טאַפּעלע טוטאַריטו! האָב קיין פּאַראיבעל ניט,
וואָס איך בין דיך מכבד מיט „אחרון"; דער טאַטע דיינער דער
שמש איז נישט געווואָהנט געווארען צו גרעסערע כיבודים...

אַפּגעשמיסען קאַפּל'ען אויף, גלייכט זיך דער רבי אוים די
ביינער, נעמט זיך מיט'ן גראָבען פּינגער ביי'ם גאָרגעל, אויפּ'ן
חזנ'ישען שטייגער, און זינגט־אוים מיט'ן ניגון, וואָס מע רופט־אויף

צוקערלעקאכלעך מיט מאנדעלבייגעלעך, און האָזענע ניסלעך עפּיס גאָר אַ גוזמא — אהאָ! און נאָך צעהן גראָשען דערצו! כּאַלאָדיעץ!...

— יענקעלע־בענקעלע־פלעשעלע — בול־בול־בול! באַווייז זיך אַרויס מיט דיין גוטס: אַ בולקע אַ גאַנצע, אַ פערטעל עוף, אַ גלעזל געלע־נענשמאַלץ — וואָס איז דאָס? אַ פלעשעל כּעד? הערסט דו, ביזט דאָך עפּיס גאָר אַ מזיק, כּלעבן!...

— משה'לע־שטויסעלע, קלאָפּ אין שוהל! אַלטע ווייבער שלאָפען! קום נאָר אהער, האָסט געבראַכט בראָנפען? — האָב איך דיך לויעב, וואָרום וואו האָט איהר געזעהען אַ „סעודה" אָהן בראָנפען?...

— אבי—פּאָטער, קלמן — טאָטער, טאָטער — קלמן, שניאור — זלמן, זלמן — שניאור, שלאָף אין שלייער! באַווייז, באַווייז, שעם זיך ניט! אַ האָלב איי סך־הכל?... אַ שטיקעל ברויט מיט האָניג?... אויך אַ מטבע! נעב אהער, נישקשה, עס מאַכט ניט אויס! דערויף איז דאָס ל"ג־בעומר, אַ שותפות'דיגע סעודה!...

— טאָפּעלע טוטאריטו! ווייז וואָס האָלטסט דו דאָרטען? אַ טאָפּיטע מיט אַ שטיטעל בולטע מיט אַ טעפּעל טנאָבעל? וואָס האָט דיר די מאַמע אַזוי ווינציט דערעבען?... — ליפּא שלום־אייזיק'ס מאַכט איהם נאָך, ווי ער רעדט מיט דער „טוף", און חברה קאַטשען זיך פּאָר געלעכטער, און קאָפּעל אַליין לאַכט אויך.

— יואליק־בייליק האָט דעם גרעסטען חלק! דו ביזט דאָך עפּיס אַ נגיד'ס אַ יונגעל, ביי דיר קעהר אודאי זיין אַ גאַנצער אוצר פון ביצים און פון שמאַלץ, פון ווין און פון בראָנפען און פון כל־טוב! אִיא, איך האָב געטראָפען? צוויי בולקעס, אַ גאַנצע האַלבע געבראָטענע קאַטשקע, אהאָ! אַ צעהנדליג אייער, און טיי און צוקער. היינט ניסלעך, מיט באָקסערען, מיט ראָזינקעס מיט מאַנדלען, און פּאָמעראַנצען, און אַ לימענע אויך — ניט געדאַכט זאָלסט דו ווערען! קום אהער, לאָם איך דיר חאָטש זאָגען אַ דאַנק!

דער בלאָטיגער שטאָדט אַרויס, דאָרט, וואו עס שפּראָצט א גרעזעלע, און די בויטער זענען בערעקט מיט נרינע בלעטלעך, דאָרט, וואו גאָט׳ס פויגעלעך טאַנצען און שפּרינגען, פישטשען און זינגען... אין יענעם פריהמאָרגען האָבען מיר זיך נעתאָפּט, איך און מיין ברודער מאָטעל, אויפשטעהן וואָס פריהער, אָפּראָוונען וואָס גיכער, נעמען דעם אָנבייסען מיט זיך — און מאַרש צו ליפּא שלום־אייזיק׳ס! וואָס עפּעס צו ליפּא שלום־אייזיק׳ס? ווייל, ערשטענס, איז ליפּא שלום־אייזיק׳ס דער עלטערסטער פון די תלמידים, א בר־מצוה־יונגעל, און א התן דערצו, מיט א זייגער און מיט א זילבער־נער קאָפּערטע; און, צווייטענס, איז דאָרט פּאַרהאַן א הויף א גרויסער, וואָס דאָרט פלעגען מיר פערבריגנגען דעם אַנדערען האַלבען טאָג פרייטאָג, שפּרינגען אויף איין פוס, שפּיעלען אין „קוצי־באָבע", אין „עקאָך און מקח", אָדער אין „קאָמערקאָמערהויז", אָדער אין „באַהעלטערלעך", אָדער אין „טרעפּענישען"...

אז מיר זענען געקומען, איך און מיין ברודער מאָטעל, צו ליפּא שלום־אייזיק׳ס, האָבען מיר שוין דאָרטען געטראָפען די גאַנצע חברה (אָרום און אָרום זענען מיר געווען פיער און פערציג פּאָרשוין, תלמידים פון צוויי חדרים: פון „רב יודעל מלאָך־החמות" און פון „רב אפרים תלין").

— אָט זענען שוין די „יוסילעך" מיט די „מאָטעלעך" אויך דאָ! ווייזט, וואָס האָט איהר געבראַכט? — רופט זיך אָן ליפּא שלום־אייזיק׳ס, און ער חויבט־אָן צענויפנעמען די מתנות, וואָס יעדער האָט געבראַכט צו דער סעודה, און אויסרופען אויף א קול איטלעכען צום גראָס:

— מענדעל, מע מעג עסען פון דיין פענדעל! אָנו, ווייז וואָס האָסט דו דאָרטען? צוויי אייערבייגעל, א שטיק לעקאָך, איין איי מיט זעכס גראָשען.

— איציק־שפּיציק, נאָדעל־טעשעל! נעמ אין קלייט, חאַפּ א פלעשעל! עפּעס זעה איך ביי דיר, קיין עין־הרע ניט, א גאַנצען אוצר: צוויי קיכלעך, דריי אייער, א שטיק דאָרע קישקע, עטליכע

— וועד האָרכט זיי? וועד האָט מורא פאַר הינט? — זאָגט יואליק דעם נגיד'ס מיט שטאַרקייט.

— דו אַליין האָסט מורא פאַר א הונט אימת־מות! — האָקט איהם איבער דוד'ע־צעהאָקטע־ליפּ.

— נישט פאַר א הונט, אפילו פאַר א קאַץ!... — האָפּט־אונטער שעפּסע, א יונגע מיט איין אָפּגעבריהטער באַק, און צווישען חברה וועד א געלעכטער.

יואליק דעם נגיד'ס וועד אַנגעצונדען, למאי מע לאָכט פון איהם, געהט ער צו צו שעפּסע'ן מיט דער אָפּגעבריהטער באַק און טראָגט איהם אונטער א פייג גלייך אונטער דער נאָז; האָפּט ער א זעץ פון דוד'ע־צעהאָקטע־ליפּ אין זייט אריין; ענטפערט ער צוריק; הויבט ער אָן האָפּען פּעטש פון אלע זייטען... אין איין אַנדער צייט וואָלט זיך קיינער ניט איינגעשטעלט ארויסטרעטען פראַנק און פריי קעגען א נגיד'ס א יונגע, נאָר ל"ג־בעומר מאַכט נישט אוים, ל"ג־בעומר איז מען פריי...

— שאַט! — רופט זיך אָן ליפּא שלום־אַייזיק'ס. — געזונ אייך קריעגען זיך! וווייסט איהר, וואוהין מיר זאָלען געהן היינטיגען ל"ג־בעומר?

— וואוהין? וואוהין?

— קיין גאַלאַגאַנאָווקע!

— קיין גאַלאַגאַנאָווקע! קיין גאַלאַגאַנאָווקע! — שרייען אלע אין איין קול, און אפילו קאָפּע'ל קוקאריקו העלפט קוויטשען אויף זיין דין קול'כע'ל: „דאַלאַדאַנאָווטע! דאַלאַדאַנאָווטע!"...

און ס'איז געבליבען, אז מיר געהען קיין גאַלאַגאַנאָווקע.

ג.

גאַלאַגאַנאָווקע איז א דערפּע'ל, ניט ווייט פון כתריל'עווקע. אז איהר פאָהרט צו אונז קיין כתריל'עווקע, מוזט איהר פריהער דורכ־פאָהרען דאָס דאָזיגע דערפּע'ל; אז איהר פאָהרט־דורך דאָס דאָזיגע

יואליק דעם נגיד׳ס געהט־צו, די הענד אין די קעשענעס, מיט גרויס גדלות, און ליפּא שלום־אייזיק׳ס דערלאַנגט איהם א שנאַל אין נעזעל אריין. צווישען עולם וועלט א געלעכטער.

— אַצינד, קינדער, זעצט זיך אוים אלע אַט א דאָ, צווישען די קלעצער, — זאָגט ליפּא שלום־אייזיק׳ס, — לאָמיר זיך אקאָרשט נעמען צו דער סעודה! בראָקט און עסט און „לאָז אייך וואהל באקומען", ווי דער רבי זאָגט, אז ער שמייסט אונז אפּ... וועד האָט א גלעזעל? געב אהער, לאָמיר טרינקען לחיים! לחיים, מלך! אז מע טרינקט, איז מען פריילעך! לחיים, נח! פון פלעשעל ציהט מען כח! קום אהער, ניסעל, נעם בראָנפען אביסעל! לחיים, שעפּסעל! כּאָך א שנעפּסעל! לחיים, אברהם־משה! דו האָסט דאָך ליעב א כּוסה א גרויסע! לחיים, טאָפּעלע! דאָס זאָל דעבען דעזונד מיט דלית מיט אלדאָם דומם! טרינט־אוים דאָם דאָנצע דלעזעל, אַניט דים איך דיר אריין אין דאָרדעל מיט דוואלה, וועסט דו ערדער מאכען!...

אלע לאכען, און קאָפּעל אליין לאָכט אויך.

— קינדער! זאָגט, וואוהין נעהען מיר היינטיגם יאָהר? — טהוט א פּרעג ליפּא שלום־אייזיק׳ס נאָך דער סעודה.

עם וועדר א נעשריי, א געפּילדער. איטליכער זאָגט זיין מיינונג, וואוהין מע זאָל נעהן.

— אויף יענער זייט בית־עולם! — זאָגט מלך דער אלמנה׳ס.

— אויף דער ליוואדע! — מאכט נח דעם שוחט׳ס.

— צו דער ציגעלני! — שרייט־אוים אברהם־משה דעם ווייסנער׳ס אויף א הילביג קול.

— צו דער ציגעלני! צו דער ציגעלני! — העלפען איהם אונטער עטליכע קולות מיט א מאָל.

— דאָרט איז פאַרהאַן הינט, איהר האָט שוין פאַרגעסען? — רופט זיך אָן ניסעל, א יונגעל א בלייכם מיט אַיין איבערגעשראָקענעם קוק.

— מיר וועלען זיין באווייזען וועד מיר זענען! — זאָגט יואליק דעם נגיד'ס, וואָס האָט גאָר פערגעסען, אז מע האָט איהם נאָר־וואָס אויסגעלאכט און „אָנגעבוכעט".

— מיר וועלען זיין די „בני־ישראל", און זיי וועלען זיין די „פּלשתים"! — פּאָלט מיין ברודער מאָטעל אויף א המצאה, און דאָס געפעלט אַלעמען.

— איהר זאָלט מיך וועלען פּאָלגען, — לעגט־פּאָר חיים, א גמרא־יונגעל פון רב אפרים תלין'ס חדר — וואָלטען מיר זיך באַ־דאַרפט איינטיילען אין צוויי מחנות: איין מחנה וועט הייסען „יהודה" און די אַנדערע — „אפרים". לאָז ליפּא שלום־אייזיק'ס זיין דער פיהרער פון דער „מחנה יהודה", דאָס הייסט, פון „יודעל מלאך־המות'עס" חדר, און מענדעל לאָשעק וועט זיין דער פיהרער פון דער „מחנה אפרים", דאָס הייסט, פון „אפרים תלין'ס" חדר.

— געראַטט, ווי איך בין א איד! — העלפען איהם אונטער עטליכע מיט א מאָל. — יעקב אָבינו, בשעת ער איז געגאַנגען מלחמה האָלטען מיט עשו'ען, האָט אויך אזוי געטהאָן; ער האָט זיך געטראַכט: טאָמער פּאָלט־אָן דער שונא און צעשלאָגט איין מחנה, וועט די אַנדערע מחנה מאכען א פּליטה...

— קיינער, קיינער וועט נישט מאכען קיין פּליטה! — זאָגט ליפּא שלום־אייזיק'ס. — מיר וועלען שלאָגען די „פּלשתים" ער חרמה — מאכען פון זיי א תל! קינדער, נעמט די כלי־זיין און קומט אויף די פּלשתים!

— לאָמיר זיננען עפּים א ליעדעל, קינדער!

— א ליעדעל! א ליעדעל!

— וואָכער א ליעדעל זאָלען מיר זיננען?

ראָז, דוואָ, טרי, טשעטירע! פּאָידעם, פּאָידעם נאָ קוואָטירע!
אַכטער, באַכטער, קאָלישקא! וואָסיעם דענני ראַבאָשקא!

דערפֿעל, טוזט איהר בענגענען א גאנצע טיטשקע מיט קליינע שקצים'לעך מיט גרויסע היטלען, וואָס לויפֿען אייך נאָך נאָכ'ן וואָגען, ,וארפֿען שטיינדלעך, רייצען־אָן די הינד, מאכען משוגענע העויות און זינגען בשעת מעשה עפּים א פֿאסקודנע ליערעל:

זשיר, זשיר, פֿארחאָוויק!
זאהוביוו טשערעוויק!
א יא שאָוו,
טאי נאשאָוו,
טאי פֿידניאָוו,
טאי פֿישאָוו...! *

און חאָטש די דאָזיגע ווערטער האָבען נישט קיין טעם און קיין ריח, פון דעסטוועגען פערדריסט דאָס אייך נאָנץ גוט; און נישט אזוי די ווערטער, ווי דאָס געלעכטערעל זייערס; און נישט אזוי דאָס געלעכטערעל, ווי די שטיינדלעך, וואָס זיי וואַרפֿען; און נישט אזוי די שטיינדלעך, ווי די הינד, וואָס זיי רייצען־אָן אויף אייך...

— וואָס וועלען מיר אָבער טהון, — פֿרעגט איינער פון אונז — טאָמער הלילה פֿאלען־אָן אויף אונז די שקצים'לעך?

— וואָס האָרכען מיר שקצים'לעך, — זאָגט ליפּא שלום־אַיי־זיק'ס — אז מיר זענען, קיין עין־הרע, פֿיער־און־פֿערציג פֿארשוין, אָנגעוואָפֿענט מיט כלי־זיין, מיט „פֿייַלענבויגענס", מיט „ראָדביקס־לעך" און גלאָט מיט שטעקלעך? אדרבה, לאָזען זיי זיך פֿרובען אָנפֿאַלען אויף אונז!

---

* איד, איד, פֿאַרך, האָסט פֿערלאָרען א שוך! בין איך נעגאנגען, און האָב איהם נעפֿונען, און האָב איהם אויפֿגעהויבען, און בין מיר אוועקגענאנגען.

— קינדער! ציהט־אן די פייערנבויגענס! — קאמאנדעווט ליפּא שלום־אייזיק'ס צו דער „מחנה יהודה".

— קינדער! ציעלט אייך מיט די ראדביקסלעך גלייך אויפ'ן „פּלשתי"! — קאמאנדעווט מענדעל־לאשעק צו דער „מחנה אפרים".

מיר ציהען־ן אונזערע פייערנבויגענס און ציעלען זיך מיט די ראדביקסלעך, און נח דעם שוחט'ס ציהט־אויס מיט א ניגון:

בחר ד' ביעקב —
איזבראל פאן־באג ביעקב;
אל תירא, עבדי יעקב —
ניע פוגאיסיא, בארין יעקב!

און מיר חאפען־אונטער אויף רוסיש:

ניעט, ניעט, ניטשאווא,
ניע באימסא ניקאווא,
טאלקא באגא אדנאווא!...

דער „פּלשתי" האט זיך, אפנים, שטארק איבערגעשראקען פאר אונזערע „צוויי מחנות"; ער האט ארויפגענומען דאס היטעל, האט זיך איבערגעצויגט דריי מאל, אויסגעשפּיגען און האט זיך אנגענרופען צו אונז מיט א גראב קול:

— ווי טשאהא, זשידעניאטא, נעכריסטי פראקליאטעיע? * — — און האט אונז געמאכט א רעכטען „מי־שברך" און זיך געוואלט ארויפּ פונ'ם וואגען מיט דער בייטש און זיך שטעלען מיט אונז מלחמה האלטען.

---

* וואס טהוט איהר דא, אידעלעך, נישט קיין נעטויפּטע, פערשאלטענע?

— פע, פע! א אידיש ליער! א אידיש!...
און נח דעם שוחט׳ס ציהט־אוים מיט א ניגון אויף זיין שען קול׳כעל:

אמר ד׳ ליעקב —
סקאזאל פאן־באג דא יעקב:
אל תירא, עבדי יעקב —
ניע פוגאיסיא, בארין יעקב!

און מיר אלע חאפען־אונטער פרייליך אויף רוסיש:

ניעט, ניעט, ניטשאווא,
ניע באימסא ניקאווא,
טאלקא באנא אדנאווא!...

ד.

— וואו נעמט מען איצטער עטליכע פלשתים? — רופט זיך אן יואליק דעם נגיד׳ס און ציהט־אן דעם פיילענבויגען.
— איך וואלט זיך אן זיי נוקם געווען! — מאכט יענקעל און שטעלט־אן דאם ראדביקסעל.
— געמאכט פון זיי א תל! — רופט זיך אן חיים און צעלאזט זיך מיט א שטעקעל.
— צעריסען אויף צווייען! — זאגט אברהם־משה און בעווייזט מיט די הענד, ווי אזוי ער וואלט צעריסען א פלשתי אויף צווייען.
— שאט, קינדער! — רופט זיך אן איינער. — אן פאהרט אונז אקעגען א „פלשתי" מיט א פאר אכסען!

דאם איז זיך געפאהרען פון דארף אין שטאדט ארויין א גוי מיט א גרויס שמויסען היטעל, זיך געזעסען גאנץ רוהיג אין וואגען, געפיפקעט א ליולקע, געדרעהט מיט דער בייטש און אונטערגעטריבען די אכסען: „היי, היי, סאב סאלאוויי!"

— זיי האָבען זיך אָפּגעשטעלט אויפֿן שפּיץ בארג פון די בערג „ארמט". — ענטפערט איהם דאָס אַנדערע יונגעל, גלייך ווי ער וואָלט דאָס געוואוסט פּאַר געווים.

— וואָס עפּים ארמט? — טהוט איהם יענער א פּרעג נייגיעריג.

— ווייל ארמט איז דער העכסטער פון אַלע בערג! — ענטפערט איהם יענער, ווי א מענש, וואָס ווייסט אַלסדינג אויף דער וועלט.

איך לייג און הער זיך צו צו די דאָזיגע רעד פון די צוויי יונגלעך, און איך פערשטעה ניט, ווי קומט אהער ארמט? ארמט איז דאָך אין ארץ־ישראל, און מיר זענען אין חוץ־לארץ! נאָר באַלד צוריק פערענטפער איך מיר אַליין די קשיא מיט א נייער קשיא: למאי די פּלשתים? די פּלשתים זענען דאָך אויך דאָרטען, פון דעסטוועגען געהען מיר דאָך אויף די פּלשתים!...

יענע צוויי בערעוודיגע חברה־לייט הערען ניט אויף צו רעדען צווישען זיך. איינער פרעגט, דער אַנדערער ענטפערט.

— וואָס וועט זיין נאָכדעם, אשטיינגער, אז מיר וועלען, אם ירצה השם, צייננעמען די פּלשתים?

— וואָס, האָסט דו געוואָלט, זאָל זיין?

— איך מיין, וואָס וועלען מיר טהון מיט זייער לאַנד?

— וואָס, האָסט דו געוואָלט, זאָלען מיר טהון?

— איך מיין, צי מיר זאָלען דאָס לאַנד „פּאַרוויסטען", די שטעדט „פּאַרברענען" און זייערע וויבער מיט זייערע קליינע קינדער „שלאָגען צום שארפען שוועדט"?

— למאי זאָלען מיר ברענען שטעדט? און וואָס האָסט דו צו די קליינע קינדער נעבאַך?

— סטייטיט, סע שטעהט דאָך אָבער אזוי געשריבען אין פּסוק!

— א משל! יענס איז געווען אמאָל, און דאָס איז היינט! עס וועט זיין גענוג פון זייערטוועגען, אז מיר וועלען אויף זיי ארויפֿלעגען כּס, זיי זאָלען אונז צאָהלען צינז...

דער שמועס פון די צוויי וויסע־חברה'ניקעס, די ווייבע וואַרעמע לופט, דער בלויער הימעל, דאָס גרינע גראָז און דער ריח

— ווייסט איהר וואָס? לאָמיר דעם דאָזיגען פּלשתי לאָזען צו־רוה! — זאָגט יואליק דעם נגיד'ס. — וואָס האָט ער אונז גע־טהאָן? מיר געהען דאָך מלחמה האַלטען מיט די קליינע „פּלשתים'לעך"...

— גערעכט, ווי איך בין א איד, גערעכט! — שרייען מיר אויס אַלע מיט א שמחה, און גורטען־אָן אונזערע לענדען, און לאָזען זיך לויפען, ווי די גבורים, אַלץ מיט דעם אייגענעם ניגון:

גאל ד' את יעקב —
ספּאַסאל פּאַן־באָג את יעקב;
אַל תירא, עבדי יעקב —
ניע פּוגאַיסיא, בארין יעקב!...

און מיר אַלע חאַפּען־אונטער אויף רוסיש:

ניעט, ניעט, ניטשאָווא,
ניע באימסיא ניקאָווא,
טאַלקא באָגא אַדנאָווא!...

— אַצינד, קינדער, לאָמיר זיך צוזעצען אַביסעלע אָפּרוהען! — קאָמאַנדעוון אונזערע ביידע קאָמאַנדירען, ליפּא שלום־אייזיק'ס און מענדעל־לאָשעק, און מיר פערקאַטשען די קאַפּאָטקעלעך און זעצען זיך אויס אַלע אין פעלד, אויפ'ן גרינעם נראָז, און ציהען זיך אויס אויף דער ערה, און קוקען ארויף, אין ריינעם בלויען הימעל אריין, וואו עס שווימען שטיקלעך וואָלקענס, ווייסע ווי זילבער און דינע ווי רויך, וואו א לאַנגע שורה פויגעלעך שוועבען שטילערהייה, טוקען זיך אין טיעפען הימעל און ווערען פערשוואונדען.

— וואו זענען, אשטייגער, אהינגעקומען די פויגעלעך? — טהוט א פרעג איין יונגעל ביי'ם אַנדערען און קוקט אין הימעל אריין.

— וואָס שווייגט איהר, קינדער? — רופען זיך אָן צו אונז אונזערע צווויי קאָמאַנדירען, און כיר שטעלען־אָן די פייַלענבויגענס מיט די ראָדביקסלעך, און נח זינגט:

דרך כוכב מיעקב —
ווזאָשלאָ זוויעזדא איז יעקב;
אַל תירא, עבדי יעקב —
ניע פּוגאַיסיא, בארין יעקב!

און מיר האָפען־אונטער אויף א קול:

ניעט, ניעט, ניטשאָווא,
ניע באָימסיא ניקאָווא,
טאָלקא באָגא אַדנאָווא!

און די מלחמה פון די „בני־ישראל" מיט די „פלשתים" האָט זיך אָנגעהויבען.

. . . . . .

קוועטשט מיך ניט, אידישע קינדער, איך זאָל אייך דערצעהלען, ווי אַזוי איז געגאַנגען די מלחמה צווישען די „בני־ישראל" און צווישען די „פלשתים"! פרעגט מיך ניט, ווער פון זיי האָט גובר געווען? למאי זאָלט איהר מיר אָנטהון יסורים?... איך קאָן אייך נאָר עדות זאָגען, אַז די „קינדער ישראל" האָבען זיך געשטאַרקט, ווי די לייבען, געלאָפען, ווי די הירשען, און געשלאָגען זיך מיט מסירות־נפש, ווי די אמת'ע גבורים, אַזוי אַז אַפילו „טאָפעלע טוטאַריטו" איז געשפּרונגען אין פייער אַריין, ווי א מזיק, און האָט געקוויטשעט אויף זיין דין קול'בעל:

פון דער ערד וואַרפען־אַן אויף אונז עפּיס א מין זיסקייט, א דרימעל, וואָס צעגעהט זיך אין אַלע אברים. מיר וואָלטען אזוי געלעגען א גאַנצען טאָג, עס זאָל זיך ניט געווען אויפהאָפען איינער מיט א געשרייַ:

— פּלשתים! פּלשתים!...

ה.

אז מיר האָבען זיך אויפגעהאָפט אויף די פּיס, האָבען מיר דערזעהען פּאַר זיך א טשערעדע פון שעפּלעך, און עטליכע יונגע פּאַסטוכער מיט גרויסע בוללאָווע זענען געשטאַנען, אונז בעטראַכט און איבערגעשמועסט זיך אייַנער מיט'ן אַנדערען א. זייַער לשון:

— שאָ צע טאַקע, הריציו?

— מאַבוט, נעטשיסטא?

— ני, צע זשידעניאַטא איז קאַסריליאָווצי.

— נעכריסטי סאָבאַטשי!

— טאי שטשע סלאָמאקאַמי, דיווים!

— דאָוואי, חלאָפּצי, טרעשטשאַטי!

— סאָבאַק נאַצקאָוואַטי!

— דערזשי, חלאָפּצי!

— היי, חלאָפּצי, חלאָפּצי!...*

---

* — וואָס איז דאָס, הריצע?

— אפּנים, רוח'לעך?

— נייַן, ס'איז כתריליעווקער אידעלעך.

— אידען — כלבים.

— אוז נאָך מיט שטעקלעך, זעה!

— נעמט, חברה, קלאַפּט זיי!

— די הינט אנרייצען!

— האַלט, חברה!

— עי, חברה! חברה!...

געהט־צו דיר מאַמע, דערזעהט אונז און טהוט אַ פּלעסק מיט דיר הענד:

— אַ דונער איז מיר! אַ שלאַק איז מיר! ירחמיאל, וואו ביזט דו? קום נאָר אַהער, וועסט דו זעהען אַ שענס!

נעהט־צו דער טאַטע, אַ איד אַ קראַנקער, פון זינט איך געדענק איהם הוסט ער, בלייבט שטעהן, בעטראַכט אונז ביידען פון קאָפּ ביז פיס, און עס הויבט זיך אָן אַ חתונה — מיר זאָלען איהם זאָגען: וואו זענען מיר געווען? וואָס האָבען מיר נעטהאָן? און מיט וועמען האָבען מיר זיך געשלאָגען? מיר שטעהען ביידע, איך און מיין ברודער מאַטעל, און קוקען־אַראָפּ אויף דער ערד און טראַכטען זיך: „הלואי וואָלט זיך איצטער געעפענט אַ קבר, וואָלטען מיר פּטור געווארען פון אַלע צרות!"... און דער טאַטע הערט נישט אויף צו פרעגען:

— נו, זאָגט שוין: וואו זענט איהר געווען? וואָס האָט איהר געטהאָן? מיט וועמען האָט איהר זיך געשלאָגען?

און די מאַמע שטעהט ביי דער זייט און טאָטשעט איהם:

— אויך מיר אַ טאַטע! ער זאָל דאָס זאָגען אַ קרום וואָרט! ביי לייטען אַ טאַטע לענט־אַנידער און פיצקעט־אָן, אַ קינד זאָל וויסען דאָס אַנדערע מאָל! סע זאָל פיהלען! סע זאָל געדענקען!...

דער טאַטע אָבער שלאָגט אונז ניט. ער שלאָגט אונז קיינמאָל ניט. ער נעמט אונז נאָר מיט וועהרטער. ער הערט אונז ניט אויף צו פרעגען: וואָס וועט זיין פון אונז דער תכלית? ער עסט זיך אָפּ דאָס האַרץ. ער פערהוסט זיך און זאָגט, אז מיר זענען איהם מקצר ימים... וויינען מיר שטילערהייד, און זאָגען זאָגען מיר ניט, אַ וואָרט ניט.

— וואָרט! וואָרט! — זאָגט צו אונז די מאַמע. — לאָמיר נאָר דערלעבען מאָרגען, אם ירצה השם, איך וועל אייך שוין צושטעלען אַ בענקעלע ביי'ם רבי'ן!...

— טינדער! טלאפט זיי! האדרעט זיי! זיי זאלען אונז דעדענטען!...

נאר, אוי וועה, וואם האבען נעבאך געקאנט טהון די „בני־ישראל", אז עם האבען זיך ארויסגעמישט די כלבים, די הינד פון די „פלשתים", און האבען אנגעמאכט א שרעקליכע מהומה, א טו־מעל אין אונזערע צוויי כחנות, און די „בני־ישראל" האבען געמוזט אנטלויפען צוריק מיט בזיונות (פריהער פון אלע איז געלאפען יואליק דעם נגיד'ס פייל אויט'ן בויגען!) נישט אזוי פאר די „פלשתים", ווי פאר זייערע הינד, וואם האבען אונז נאכגעיאגט ביז אין שטאדט אריין... אוי וועה, פון אונזערע צוויי כחנות איז געווארען איין מחנה! מיר האבען שוין מעהר נישט געזונגען קיין „אל תירא עבדי יעקב, ניע פוגאיסיא בארין יעקב"... ניין! מיר האבען שוין געזונגען איין אנדער ליעדעל. מיר האבען געשריגען:

— גוואלד, רבונו של עולם! הושענא!!... שמע ישראל!!!...

ו.

געקומען אהיים זענען מיר שוין שפעטליך, ארום מנחה־צייט, און האבען זיך ארויסגע'גנב'עט, איך און מיין ברודער מאטעל, איינציגווייז, און האבען זיך בעזעצט אין א ווינקעלע שטיל, ווי די טייבעלעך, מע זאל חלילה ניט דערזעהן אויף אונז קיין סימנים, די צעפליקטע קאפאטקעלעך. בעדארף אבער דער גוטער יאהר אנ־טראגען א גאסט, אונזערע א מוהמע רייזעל פון יאמפעלי. א גדולה, זי האט זיך ניט געזעהען מיט אונז שוין באלד אנדערהאלבע, יאהר!

— יוסיל! מאטעל! — רופט אונז די מאמע. — די מוהמע רייזעל איז געקומען!

מיר ריהרען זיך ניט פון די ערטער.

— וואו זענט איהר ערגיץ? — שרייט די מאמע. — וואם האט איהר זיך באגראבען דארטען?

מיר שווייגען שטיל.

גרינם אויף שבועות

געשריבען אין יאהר 1903.

* * *

אויף מאָרגען נאָך ל"ג־בעומר, אַז מיר זענען געקומען אין חדר אַריין, האָבען מיר שוין געטראָפען די מאַמע אין חדר מיט נאָך עטלעכע מאַמעס, וואָס זענען געקומען אונז צושטעלען בענקעלעך צום רבי'ן. און דער רבי, רב יודעל מלאך־המות, האָט זיך דוקא נישט געלאָזט לאַנג בעטען און האָט אונז מקיים פסק געווען אלעמען פון זיין בריטער האַנד, אַזוי ווי ער האָט אונז צוגעזאָגט, חלילה נישט דורכגעלאָזט קיינעם. און אַז ס'איז געקומען צו ליפּא שלום־אַיי־זיק'ס, האָט ער מיט איהם לאַנג־לאַנג גערַאַנגעלט זיך, געבאָרעט, ליפּא, א בר־מצוה־יונגעל און א חתן מיט א זייגער און מיט א זילבערנער קאַפּערטע, האָט נישט געוואָלט בשום אופן זיך לעגען פאַר די וויבער — און ליפּא האָט אויסגעפיהרט זיינם: די וויבער זענען זיך צעגאַנגען, און דער רבי האָט איהם אריינגעצימבעלט אריבער פופציג.

פון דעמאָלט אָן האָבען מיר זיך געגעבען דאָם וואָרט, און אַייך, קינדער, זאָג איך אויך אָן דאָם אייגענע, אַז איהר זאָלט קיינמאָל, קיינמאָל נישט מלחמה האַלטען מיט די „פּלשתים"!...

גרינס אויף שבועות

א.

ערב שבועות האָב איך אויסגעבעטן ביי דער מאַמע, עליה השלום, איך זאָל מיר אַליין געהן הינטער דער שטאָדט, אָנרייסען און ברענגען אַהיים גרינס אויף שבועות.

און די מאַמע האָט מיך געלאָזט איינעם אַליין געהן הינטער דער שטאָדט, אָנרייסען און ברענגען אַהיים גרינס אויף שבועות. לאָז זי האָבען דערפאַר א לֵיכטיגען גן־ערן.

אַיין אמת'ע נסיעה קאָן מען אָנרופען נאָר די נסיעה, וואָס א מענש מאַכט איינער אַליין, אָהן חברים, אָהן א שום איבערשלאָג. איך בין מיר איינער אַליין, א פריי פויגעלע, אין דער גרויסער בריייטער וועלט; איבער מיר איז די גאַנצע גרויסע בלויע יאָר־מעלקע, וואָס מע רופט זי „הימעל"; מיר איינעם אַליין לייכט די שענע ליכטיגע טאָג־מלכה, וואָס מע רופט זי „זון"; פון מיינעט־וועגען אַליין האָבען זיך עס צונויפגעקלויבען דאָ, אין פרייען פעלד, די אַלע זינגערס, מיט אַלע פייפערס, מיט אַלע שפרינגערס, און נאָר צוליעב מיר אַליין האָט זיך צענומען די שמעקענדיגע רויז, צע־שפרייט דער לאַנגער, דער גלעלער „סאָנישניק", צעצווייקעלט און צעשפרענקעלט דאָס גאַנצע בריייטע פעלד מיט אַלע אַנטיקלעך פון דער מילדער נאַטור. קיינער קוועטשט מיך נישט, קיינער שטעהרט מיר נישט, קיינער זעהט מיך נישט, א חוץ גאָט, און איך קאָן מיר טהון וואָס איך וויל: וויל איך — זינג איך מיר א שענעם „כבקרת".

בייזע מחשבות, ווילדע אינסטינקטען וואכען־אויף אין מיר, און א מאָדנע געפיהל פון נקמה נעמט מיך אַרום דורך און דורך, און איך הויב זיך אָן נוקם זיין אין די שונאים — און נאָך ווי אַזוי נוקם זיין!...

געהאַט האָב איך מיט זיך, אויף אָנצוריסען גרינם אויף שבועות, מיטגענומען כלי־זיין: א מעסערעל מיט צוויי קלינגלעך און א שווערד, אפילו א הילצערנס, נאָר א שארפס.

דאָס דאָזיגע שווערד איז ביי מיר פערביבען פון ל"ג־בעומר. און חאָטש איך בין מיט דעם געגאַנגען ל"ג־בעומר אויף מלחמה מיט מיינע איבעריגע חברים הינטער דער שטאָדט, פון דעסטוועגען קאָן איך אייך שוועהרען (איהר מעגט מיר גלויבען אָהן א שבועה), אז עס האָט נישט פערגאָסען קיין אין טראָפען בלוט. דאָס איז געווען א כלי פון דעם מין כלי־זיין, וואָס דאָס מיליטער טראָגט בשעת שלום. ס'איז טאקי, הייסט עס, נישטא קיין שום סימן פון מלחמה, שטיל און רוהיג ארום און ארום, נאָר גאָרנישט, גלאַט אזוי, פון „דרך־שלום" וועגען, לאָזען זיך שטעהן צוגעגרייט שווערדען, ביקסען, האַרמאַטען, קאַנאָנען, פערד, סאַלדאַטען — הלואי זאָל מען זיי נישט בעדאַרפען, ווי מיין מוהמע עטעל פלעגט זאָגען, בשעת זי האָט געפֿרעגעלט מאַלינעס...

ב.

דאָס איז ידוע אויף דער גאַנצער וועלט, אז בשעת מלחמה ציעלט מען זיך טרעפען דעם עלטערען, דעם אָפיציער; דעם געמיינען אז מע קאָן טרעפען, איז נאָך בעסער; דעמאָלט פאַלען שוין במילא די סאַלדאַטען, אזוי ווי שטרוי. דערפאר וועט אייך שוין קיין חידוש נישט זיין, וואָס איך בין צום אַלעם ערשטען אָנגעפאַלען אויף דעם „גלית הפלשתי", איהם דערלאַנגט מיט דעם שווערד א געשמאקען האַק איבער'ן קאָפּ מיט'ן געלען היטעל און היבשע עט־

ווי׳ל איך — שריי איך משוגענערווייז און ריים זיך אויפ׳ן האלז. ווי׳ל איך — לעג איך צענויף די האנד, ווי א שופר, און בלאז מיר א „תקיעה גדולה" און שפיעל מיר א „טרובאטש". ווי׳ל איך — טהו איך מיך גאר א וואלגער, ווי איך שטעה און געה, אויפ׳ן גרינעם גראז און קאטשע מיך אויף אלע זייטען, ווי א לאשעקעל. וועך וועט מיר זאגן א דעה און וועמען הער איך? איך בין פריי! איך בין פריי!

דער טאג איז געווען אזוי ווארעם, די זון אזוי שען, דער הימעל אזוי לויטער, דאס פעלד אזוי גרין, דאס גראז אזוי פרישׁ, און אויפ׳ן הארצען איז מיר געווען אזוי גרינג, און אויף דער נשמה אזוי גוט, אז איך האב גאר פערגעסען, אז איך בין דא א ווילד־פרעמדער און אז איך בין ארויסגעקומען אהער צו אנרייסען גרינס אויף שבועות, און האב מיר פאראגשטעלט, אז איך בין דא א מושל, א פרינץ, און דאס גאנצע פעלד, וואס מיין אויג חאפט־אזוים, מיט אלסדינג וואס אין פעלד, און אפילו מיט דעם גאנצען בלויען שטיק הימעל — דאס אלץ געהערט צו מיר, איך בין דערויף דער אייניציגער בעל־הבית, און א י ך האב דערויף צו שאפען — און ווייטער קיינער נישט. און ווי א מושל, וואס איהם אלץ געהערט און ער אויף אלץ געווען־טיגט, הויבט זיך מיר אן וועלען ארויסבעווייזען מיין ממשלה, מיין כח און מיין גבורה — אלץ וואס איך קאן און וואס איך ווי׳ל...

קודם כל געפעלט מיר נישט אט דער לאנגער דראנג מיט דעם געלען היטעל (דער סאנישניק), וואס בעקומט מיט א מאל ביי מיר אין די אויגען א פנים פון א שונא, א מין „גלית הפלישתי". און די אלע איבעריגע פלאנצונגען, מיט שטעקלעך און אהן שטעקלעך (באב און פאסאלים) — דאס זענען לויטער שונאים, דאס זענען די „פלשתים", וואס האבען זיך בעזעצט דא ביי מיר אויף מ י י ן ערד, — וועך האט געשיקט נאך זיי? און יענע נידעריגע, די גראבע מיט די גרינע קוטשמעס, וואס זיצען אזוי געריכט, האלט ביי דער ערד (קרויט), — וואס טהוען זיי דא די דאזיגע קוטשמעס? זיי וועלען זיך נאך אנ׳שבור׳ען און מאכען מיר איין אומגליק... לאזען זיי געהן אין דער ערד ארײן — איך דארף זיי נישט! און

הרג׳עט, גע׳מזיק׳ט אויף טוידט, — לאָז מיך אזוי וויסען שלעכטס, ווי איך וויים, פון וואנען עס האָט זיך צו מיר געזומען אזא רציחה! אומשולדיגע קאָרטאָפּלים נעבאָך. וואָס זענען געזעסען טיף אין דער ערד, האָב איך פון דער ערד אַרויסגעגראָבען און האָב זיי מוסר מודעה געווען, אז פון מיר בעהאַלט מען זיך נישט!... יונגען קנאָבעל מיט גרינע ציבעלקעלעך האָב איך אַרויסגעריסען מיט׳ן וואָרצעל, רעטאַכלעך זענען געפלויגען ביי מיר, ווי די האַלעשקעס — און לאָז מיך גאָט שטראָפען, אויב איך האָב נהנה געווען אפילו א שטיקעל רעטאַך, וואָרום איך געדענק גאָנץ גוט פון דער מגילה די ווערטער: „ובבזה לא שלחו את ידם" — ראָבער־וועז האָבען אידען נישט געראָבעווועט... און אַלע מינוט, אז דער יצר־הרע איז געקומען צו מיר און מיך אָנגערעדט, איך זאָל גענישען א ציבעלקע, פערזוכען א קנאָבעלקע, איז מיר דער פסוק פון דער מגילה געקומען אקעגען מיט די ווערטער, מיט׳ן טראָפ און מיט דער נגינה: ובבזה לא שלחו את ידם!... און איך האָב נישט אויפגעהערט צו שלאָגען, האָקען, בראָקען, מזיק׳ען, ממית׳ען און שניידען אויף שטיקלעך יונג און אַלט, קליין און גרויס, אָרעם און רייך, אָהן א שום רחמנות...

אַדרבה, איך האָב מיר פאָרגעשטעלט, אז איך הער זייער שרייען מיט זייער וויינען מיט זייער בעטען זיך ביי מיר — און עס זאָל דאָס מיך אָנהויבען אַהרען! מערקווירדיג! איך, וואָס האָב נישט געקאָנט זעהן, וויי מע קויעט איין עוף, וויי מע שמייסט א קאַץ, וויי מע בעלעדינט א הונד, וויי מע שלאָגט א פערד, — זאָל איך זיין אזא מין טיראַן, איין אכזר?!... „נקמה! — חאָב איך א פער־שכור׳טער נישט אויפגעהערט צו שרייען. — נקמה! איך וועל זיך מיט אייך אָפרעכענען פאַר אידיש בלוט! איך וועל אייך שוין באַצאָהלען פאַר ירושלים, און פאַר ביתר, און פאַר די אידען אין שפאַניען מיט פאָרטוגאַל, און פאַר די אידען וואָס אין מאַראָקא, און אויך פאַר אונזערע, וואָס אין אומאַן אמאָל און וואָס אין אַנ־דערע ערטער אויך היינט... און פאַר די אידישע ספר־תורה׳ס, וואָס

ליכע זעץ פון הינטען, — און דער רשע האָט זיך אויסגעצויגען, ווי לאַנג ער איז, פאַר מיינע פיס. נאָך איהם האָב איך אַנידערגעלאָזט נאָך היבשע עטליכע געזונדע רשעים, די שטעקענס פון זייערע הענד ארויסגעריסען און פערוואָרפען צו אַלדי שוואַרצע יאָהר. און די נידעריגע די גראָבע, מיט די גרינע קוטשמעס, האָב איך גענומען צו דער אַרבייט גאָר אויף אַיין אַנדער אופן: וועמען איך האָב נעקאָנט, האָב איך אַראָפגענומען די גרינע קוטשמע, און די איבע־ריגע האָב איך געטראָטען מיט די פיס, געמאַכט פון זיי א תל־עולם!

בשעת מלחמה, אז דאָס בלוט צעהיצט זיך און מע געהט־אַריין אין התפעלות, שניידט מען אויף וואָס די וועלט שטעהט. אז מע האַלט ביי פערגיסען בלוט, פערלירט מען זיך און מע ווייסט נישט, וואו מע איז אין דער וועלט. דעמאָלט לעגט מען נישט קיין כבוד אויף קיין עלטערס, מע קוקט נישט אויף קיין שוואָבע פרוי, מע האָט נישט קיין רחמנות אויף קיין קלייניע קינדער, און בלוט, בלוט, בלוט גיכט זיך, אַווי ווי וואַסער... איך, בשעת אָנפאַלען אויף דעם שונא, האָב נאָך נישט געפיהלט אין זיך אַזאָ כעס מיט אַזאָ ברען, ווי נאָך די ערשטע עטליכע גוטע קלעפ, וואָס איך האָב אַיינגעטיילט דעם שונא; נאָר וואָס ווייטער האָב איך מיר אַלץ מעהר געהיצט, זיך אַליין אונטערגעגעבען אַלע מאָל מעהר חשק, און איך בין אַזוי אַריין אין דער אַרבייט, איך בין געווען אין אַזאָ עקסטאַז, אין אַזאָ רציחה, אז וואָס ס'איז מיר געקומען פאַר די אויגען — דאָס האָב איך גע־בראָקט, געשניטען אויף אַלע זייטען, און מעהר פון אַלעמען האָבען, פון מיר גאָליטען נעבאָך „קליינוואַרג"... די יונגע קיילעביגע אַר־בוזלעך, קאָבאָקלעך מיט די גראָבע בייכלעך, די קלייניע פּיצלעך אונגערקעלעך, וואָס קריכען נאָר־וואָס אַרויס פון דער גרינער „האָ־דענע" מיט די גאָלע נאָפּפּעלעך, — זיי האָבען מיך צערייצט נאָר מיט זייער שטילשווייגען און מיט זייער קאַלטקייט; און איך האָב זיי אַיינגעטיילט אזוי, אז זיי וועלען מיך האָבען צו גע־דענקען: איך האָב געהאַקט קעפּלעך, געשניטען בייכלעך, ערי־סען אויף דער האַלב, געבראָקט אויף שטיקלעך, צעשלאָגען, צע־

זי נישט געטוטן קיינמאל: ער פלעגט אונז צאָלן מיט גאָרטן־ווארג, אמאל מעהר, אמאל ווינציגער — מיר האָבן זיך מיט איהם קיינמאל נישט געקריגט.

איז געווען א גערעט, פלעגט ער אליין אנשיטן אונז א פולן קעלער מיט קאַרטאָפלים און מיט אוגערקעס אויפ'ן גאנצן ווינטער; און אז נישט — פלעגט ער זיך אפּבעטן ביי דער מאמע:

— ניע וויבאטשאי, אווראומיכא, בא נע ווראדילא! — דאס הייסט: האָב קיין פּאראיבעל נישט, אברהמ'ס ווייב, ס'איז נישט גערָאטן! און די מאמע פלעגט איהם מוחל זיין דאס מאל און אנזאגן, אז, אם ירצה השם, אויפ'ן אנדערן יאהר זאל ער נישט זיין קיין דבר־אחר. און טאקי אזוי פלעגט זי איהם זאגן, כהאי לישנא ממש:

— ליאדיזש, אהרימאו סערדצע, יאק באה דאסט נא טאי האד שאב טי נע בואו סוויניא!...

— דאברע, אווראומיכא, דאברע! — פלעגט איהר אחרים אפּענטפערן און האלטן ווארט: די ערשטע גרינע ציבעלעס מיט'ן ערשטן יונגען קנאבל האט ער תמיד געברַאכט צו אונז; די ערשטע יונגעטשקע קאַרטאָפּעלעך מיט די ערשטע גרינע אוגערקעס זענען תמיד געווען ביי אונז, גיכער ווי ביי די נגידים. און איך האב נישט איין מאל געהערט פון אונזערע שכנים און שכנה'טעס, אז דער אלמנה איז גאר נישט אזוי שלעכט, ווי זי מאכט דעם אנשטעל. „זעהט נאר, מע טראגט איהר אריין אין שטוב פון כל טוב"... סע פערשטעהט זיך, אז איך האב דאס באלד אפּגע־טראגן דער מאמען אין אויהער אריין. האט זיי די מאמע גוט אויסגעשאלטן:

— זאלץ זיי אין די אויגען, שטיינער זיי אין הארצען! וועד סע פארגינט מיר נישט, דעד זאל אלין נישט האבן! איך ווינש זיי איבער־א־יאהר אויף מיין שטיגער!

סע פערשטעהט זיך, אז איך האב באלד איבערגעגעבן אונ־זערע שכנה'טעס, וואס די מאמע האט זיי געווינשעוועט... סע פער־

מע האָט ״ערִיסען, און פּאַר די... אוי אוי גוואלד! רא־
טעוועט! ווער האָלט דאָס מיך פּאַר׳ן אויהער?״...

צוויי רעכטע סטוסאָקעס פון הינטען און א פּאָר כפול־שמונה־
דיגע פּעטש פון פּאַרענט האָבען מיך אין איין כּהרף־עין אוסגע־
ניכטערט, און איך האָב דערזעהען פּאַר זיך א בעקאַנטען פּאַרשוין,
וואָס איך וואָלט געמעגט שווערען, אז ס׳איז אָחרים דעם באַש־
טאַנשטשיק.

ג.

אָחרים דער באַשטאַנשטשיק האָט פון קדמונים געהאָלטען א
״באַשטאַן״, א גאָרטען, אָדער א ״באָקטשי״, ביי אונז הינטער דער
שטאָדט. דאָס הייסט, ער האָט אָפּגעדונגען א דעסיאַטינע ערד און
דאָרטען פערפיהרט א גאָרטען, געזעצט קאָווענעס און דיניעס, אור־
גערקעס און קאַרטאָפּלעס, ציבעלעס און קנאָבל און רעטאַכלעך
און שאר ירקות, און געהאָט דערפון שען פּרנסה. פון וואַנען האָב
איך געקענט אָחרימ׳ען? וויל ער האָט מיט אונז געהאַנדעלט,
דאָס הייסט, ער פלעגט לייהען ביי מיין מאַמען געלד אלע ערב
פּסח, און ארום סוכות־צייט פלעגט ער אָנהויבען בים־לעכווייז פונ׳ם
פּדיון אייניצאָהלען, און דאָס געלד פלעגט פערשריבען ווערען ביי
דער מאַמען אין גראָבען סידור אויף דעם לינקען מאָווע (דאָרט
איז געווען איהר נאָנצע בוכהאַלטעריע), אין א זייט, אָפּגעטרעטען
פון אָחרים׳ס וועגען א בעזונדער פּלאַץ, א בעזונדערע קאָנטע, און
אָנגעצייכענט פון אויבען מיט גדוסע אותיות: ח ש ב ו ז ע ר ל
א ח ר י ם. און נאָכדעם איז שוין געמאָנגען די חשבונות: ״פון
אָחרים א קערבעל. פון אָחרים נאָך א קערבעל. פון אָחרים צוויי
קערבלעך. פון אָחרים א האַלב קערבעל. פון אָחרים א זעקעל
קאַרטאָפּלים״. און אזוי ווייטער... און חאָטש די מאַמע איז געווען
א אידענע נישט קיין גביר׳טע, איין אַלמנה מיט קינדער, און האָט
געלעבט פון ״פּראָצענט״, נאָר ביי אָחרימ׳ען קיין פּראָצענט האָט

— וואו זאל ער דיר נעמען ווייגשען? **אין א באשטאן איז נישטא קיין ווייגשען.**

— למאי איז נישטא אין א באשטאן קיין ווייגשען?

— וואָרום אין א באשטאן וואכסען נישט קיין ווייגשען־בוימער.

— למאי וואכסען נישט אין א באשטאן קיין ווייגשען־בוימער?

— למאי, למאי, למאי — דו ביזט א געשלייערטע שיקסע! — מאכט צו מיר די מאמע און וואַרפט מיר אויף א פאטש.

— אווראמיכא, נע בעיי דעטינא! — מאכט צו איהר אחרים און שטעלט זיך איין פאר מיר.

אט אזא מין ערל איז געווען אחרים, און ביי איהם בין איך דאם געלעגען אצינד אין די הענד.

מיט'ן שכל בעראף מען פערשטעהן, אז ס'איז כן הסתם אזוי געווען די מעשה: אחרים, אז ער איז אנגעקומען און דערזעהן ביי זיך אויפ'ן באשטאן אזא חורבן, האט ער תחילת בעראפט נישט פערשטעהן, וואם טהוט זיך דא. דערזעהן אזא נפש, ווי איך, ארבייט מיט דעם שווערד אויף אלע זייטען, האט אחרים בעראפט איבערקלערען אויף מיר מי יודע וואם: א נישט־גוטער, א שרע־טעלע, איין אנשיקענים, — און האט געווים זיך איבערגע'צלמ'ט עטליכע מאל. נאר נאכדעם, אז ער איז צוגעגאנגען נעהענטער און דערזעהן, אז דאם ארבייט אזוי געטריי דוקא א אידיש יונגעל, און דוקא מיט א הילצערנעם שווערד, האט ער מיך אנגענומען ביי'ם אויהער, נאר אזוי געשמאק, אז עם האט מיך צוגעצויגען צו דער ערד, און איך האב אנגעהויבען שרייען נישט מיט מיין קול:

— אי! אי!! אי!!! ווער ציהט דאם מיך פאר'ן אויהער?

ערשט העט־שפעטער, נאך די רעכטע סטוסאקעם און נאך די אמת'ע פעטש, וואם אחרים האט מיר אויסגעטיילט, האבען מיר זיך בעגעגענט מיט די אויגען און האבען זיך ביידע דערקענט איינם דאם אנדערע, און מיר זענען ביידע געווען איבערראשט, געבליבען אהן לשון.

שטעהט זיך, אז פאר אזעלכע ווערטער זענען זיי געווען אויף דער מאמע לחרוג ולאבד און אנגערופען זי מיט אזא נאמען, וואס מיר איז נעווען א חרפה צו הערען... סע פערשטעהט זיך, אז מיך האט דאס פערדראסען און איך האב דאס באלד אפגעטראגען דער מאמען. האט מיך די מאמע מכבד געווען מיט צווי פעטש און אנגעזאגט, איך זאל אויפהערען ארומטראגען „שלח־מנות" פון איינעם צום אנדערען... פון די פעטש האב איך געווויינט, און דאס וואלט „שלח־מנות" האט מיר געפיקט אין מוח: איך האב נישט פערשטאנען פאר וואס רופט זי דאס עפיס „שלח־מנות"?

א יום־טוב פלעגט זיין ביי מיר, אז איך פלעג דערזעהן פון דער־ווייטען אחרים'ען מיט די גרויסע שטיוואלעם און מיט דער גראבער ווייסער, וואראמער, וואלענער סוויטע, וואס ער האט זי געטראגען זומער און ווינטער. דערזעהן אחרים'ען געהן, האב איך געוואוסט, אז דאס טראגט ער אונז א פולע פעלענע מיט גארטען־וואראג, און איך פלעג לויפען אין קיך אנזאגען דער מאמע די בשורה, אז אחרים איז געקומען.

ד.

בכלל דארף איך מודה זיין, אז צווישען מיר מיט אחרים'ען איז געווען א מין ליעבע א פערבארגענע, א מין סימפאטיע, וואס מע קאן זי נישט ארויסגעבען אין וועלט. נערעדט האבען מיר צווישען זיך כמעט קיינמאל נישט; ערשטענס, דערפאר, וואס איך האב נישט פערשטאנען זיין לשון און ער האט נישט פערשטאנען מיין לשון (דאס הייסט, איך איהם האב פערשטאנען, נאר ער מיך — מכות!). און, צווייטענס, האב איך מיך געשעמט: אזא גרויסער אחרים — ווי אזוי דערד מען מיט איהם? פלעג איך דארפען אנ־קומען צו דער מאמען, זי זאל זיין צווישען אונז דער טאלמאטש. — מאמע, פרעג איהם, פאר וואס ברענגט ער מיר נישט קיין ווינשעל?

מיט די פּיס, און די קאַרטאָפֿלים פון דער ערד ארויסגעגראָבן, און די האָדענע פון די אוגערקעלעך, נאָר־וואָס אויפגעגאַנגענע אוגער־קעלעך... און פּאָר וואָס? פּאָר וועמען?

— זאָ שטשאָ, שווראומיכא, זאָ שטשאָ?...

מיהר האָט אַחרים נישט געקאָנט רעדען: עס האָבען זיך איהם, אַפּנים, געשטעלט די טרערען אין האַלז.

דעם רעבטען אמת מוז איך אייך זאָגען, קינדער: איך וואָלט בעסער געוואָלט זיין געפאַטשט פון אַחרימ׳ס הענד, אייִדער האָבען דאָס, וואָס איך האָב געהאַט פון דער מאַמען פּאָר שבועות און פּונ׳ם רבי׳ן נאָך שבועות... היינט די בזיונות, וואָס איך האָב נאָכדעם געהאַט א גאַנץ קיילעבינ יאָהר פון מיינע חברים אין חדר, וואָס האָבען מיר צוגעזעצט זעהר א לייטישען נאָמען: „באַשטאַנ־שטשיק", יוסיל באַשטאַנשטשיק"!... דער דאָזיגער שענער נאָמען איז מיר פערבליבען העט־העט כמעט ביז דער חתונה...

אָט ווי אַזוי איך בין געגאַנגען רייסען גרינס אויף שבועות.

— שווראומיכינע העטינא!? — האָט אָחרים אויסגעשריען און האָט זיך איבערגע׳צלמ׳ט, און האָט ענומען בעטראכטען די היזקות, וואָס איך האָב איהם דאָ אָנגעארבייט, בעקוקט יעדע גראדקע מיט איטליכם שטיקעל ערה, און עם האָט איהם אזוי אָנגענומען ביי׳ם הארצען, אז עם האָבען זיך איהם געשטעלט טרערען אין די אויגען. ער האָט זיך אוועקגעשטעלט אקעגען מיר, צענויפגעלעגט ביידע הענד ביי זיך אויפ׳ן בויך און א פרעג געטהאָן מיך נאָר איין ווארט:

— זא שטשא? — פאר וואָס קומט דאָס מיר, הייסט דאָס...

ערשט דאָ האָב איך צעקויט, וואָס פאר א חתונה איך האָב אָנגעארבייט און וועמען איך האָב אזוי שטארק גורם היזק געווען. און איך האָב זיך אליין געפרעגט: „פאר וואָס? פאר וואָס?“...

— חאָרים! — כאָכט צו מיר אָחרים און נעמט מיך אָן פאר א האנד, און איך בויג זיך צו צו דער ערד פאר שרעק; איך מיין, אט־אט מאכט ער פון מיר א פרעזשעניצע. נאָר אָחרים טשעפעט מיך נישט; ער האלט מיך נאָר שטארק פאר דער האנד, נאָר אזוי שטארק, אז עם שפרינגען מיר די אויגען פונ׳ם קאָפ, און פיהרט מיך אָפ אהיים צו דער מאמע, און דערצעהלט איהר אויס אלסדינג, און גיט מיך איבער אויף אירערע הענד...

ה.

זאל איך אייך דערצעהלען, וואָס איך האָב געהאט פון דער מאמע? זאל איך אייך אויסמאהלען איהר שרעק מיט איהר כעס מיט איהר ברעכען די הענד, בשעת אָחרים האט איהר איבערגע־געבען מיט אלע פישטשעווקעס דעם נאנצען חורבן, וואָס איך האָב איהם אָנגעמאכט אין באשטאן? אָחרים האט זיך נישט געפוילט, געמוען דעם שטעקען און בעוויזען מיט איהם דער מאמען, ווי אזוי איך האָב געארבייט אהער און אהין, אויף אלע זייטען, ווי אזוי איך האָב געהאקט און געבראקט און געשטאכען און געטרעטען

שוין איין מאל א סוכה!

נעשריבען אין יאהר 1903.

שוין איין מאל אַ סוכה!

א.

פֿאַרהאַן מענשען, וואָס האָבען קיין זאַך נישט געלערענט און קענען אַלסדינג, אין ערגיץ נישט געוועזען און ווייסען אַלסדינג, אויף קיין זאַך נישט פערטראַכט זיך און פערשטעהען אַלסדינג.

„געבענשטע הענד!" — אַזוי רופט מען זיי, די דאָזיגע גליק־ליכע מענשען, און די וועלט איז זיי מקנא, חידוש'ט זיך און האָט אָפּשיי.

אָט אַזאַ מענש איז געווען ביי אונז אין כתריעוקע, און ג ע־רופען האָט מען איהם: ש ו י ן א י י ן מ א ל מ ש ה.

דערפאַר האָט מען איהם גערופען ש ו י ן א י י ן מ א ל מ ש ה, ווייל אויף יעדער זאַך, וואָס ער האָט געזעהן, געהערט אַדער ג ע־מאַכט, האָט ער ליעב געהאַט צו זאָגען: „ש ו י ן א י י ן מ א ל א ז ו י".

— ביי אונז אַ חזן אין שוהל — שוין איין מאל אַ חזן!

— מע האָט געטראָגען אַיין אינדיק אויף פּסח — שוין איין מאל אַיין אינדיק!

— מאָרגען וועט דאָס זיין אַ פראָסט אין דרויסען — שוין איין מאל אַ פראָסט!

— איז דאָס געפלויגען פּעטש צו די הקפות — שוין איין מאל פּעטש!

נאָר אַלע זענען געווען איבערצייגט, אז משה קאָן; אַלע האָבען געזאָגט, אז וועָן ער האָט געצייג, קעהרט ער איבער וועלטען. דער גאַנצער אומגליק איז געווען, וואָס ער האָט נישט געהאַט קיין גע־צייג. מיין איך פערקעהרט: דאָס איז טאַקי געווען דאָס גליק, וואָס איבער דעם איז די וועלט נישט איבערגעקעהרט געוואָרען, און די וועלט, הייסט דאָס, איז געבליבען אַ וועלט.

אַז מע האָט משה'ן ניט צעריסען אויף שטיקלעך, איז ער געווען אייגער אַ גליקליכער! האָט זיך איבערגעדרעהט אַ שלאָם — צו וועמען איז מען געגאַנגען? צו משה'ן. האָט זיך געשטעלט דער זייגער — צו משה'ן. פערשטאָפט געוואָרען דער קראָהן פונ'ם סא־מאָוואָר און עס קאָן זיך נישט צאָפען — צו משה'ן. טאַראַקאַנעס, פרוסאַקעס און אַנדערע מיאוסקייטען האָבען זיך פערפיהרט אין שטוב — וועמען פרעגט מען? משה'ן. אַ טחויר האָט זיך אַרייג־געחאַפט און שטיקט אַלע נאַכט די עופות — מיט וועמען האָלט מען זיך אַיין עצה? מיט משה'ן. וויעדער אַ מאָל „שוין איין מאָל משה", און טאַקי אָבער אַ מאָל „שוין איין מאָל משה"!

אמת, דעם איבערגעדרעהטען שלאָם האָט מען טאַקי נאָכדעם פערוואָרפען אַיין איבערגעדרעהטען ערגיץ אויף אַ שאָפע, דעם זייגער האָט מען געמוזט אָפגעבען צום זייגערמאַכער, און דעם סא־מאָוואָר — צום קעסלער, די טאַראַקאַנעס מיט די פרוסאַקעס מיט די אַנדערע מיאוסקייטען האָבען זיך, אָפנים, פאָר משה'ן וויניציג־וואָס איבערגעשראָקען, און דער טחויר האָט זיך געטהאָן דאָס, וואָס אַ טחויר דאַרף טהון... נאָר „שוין איין מאָל משה" איז געבליבען דער אייגענער „שוין איין מאָל משה", וואָס פריהער. פאָרט „גע־בענשטע הענד"! און מסתמא איז דאָך אין איהם עפּעס געווען אַזעלכעס — אַ וועלט איז דאָך נישט משוגע! אַ סימן האָט איהר: פאָר וואָס געהט מען נישט צו מיר, אָדער צו אייך, מיט קיין איבער־געדרעהטע שלעסער, מיט קיין זייגערס, סאַמאָוואָרען, טחוירען, טא־

— אוי, אידען, בין איך אַיין אַרעמאַן — שוין איין מאָל איין אַרעמאַן!

און אַזוי אויף אַלסדינג.

און געווען איז משה... איך קאָן אייך נישט זאָגען. וואָס ער איז געווען. ער איז געווען א איד; נאָר פון וואָס ער האָט געלעבט — איז שווער צו וויסען. ער האָט געלעבט, ווי עס לעבען אַ סך טויזענדער, צעהנער טויזענדער אידען לעבען אין כתרילעווקע. געדרעהט זיך אַרום א פּריץ, דאָס הייסט, נישט אַרום פּריץ אַליין, נאָר אַרום די פּריצים, וואָס ביי׳ם פּריץ, און נישט אַרום די פּריצים גופא, נאָר אַרום די אידען, וואָס דרעהען זיך אַרום די פּריצים, וואָס ביי׳ם פּריץ. און צי האָט ער געהאַט פּרנסה — דאָס איז שוין וויעדער א בעזונדערע מעשה, וואָרום ש ו י ן א י י ן מ א ל מ ש ה איז געווען א מענש, וואָס האָט פיינט געהאַט זיך בעריהמען מיט זיין גוטסקייט און בעקלאָגען זיך אויף זיין שלעכטסקייט. תמיד איז ער געווען פרייליך, תמיד זענען איהם די בעקלעך געווען רויט, איין וואָנסע אַביסעל לענגער פון דער אַנדערער, דאָס היטעל אויף א זייט, און די אויגען תמיד גוטע, שמייכלענדיגע, שטענדיג קיין צייט נישט געהאַט און אַלע מאָל, צו יעדער צייט, געווען גרייט פון יענעמ׳ם וועגען געהן צעהן מייל צו־פוס.

אָט אַזא מין פּאַרשוין איז געווען אונזער „שוין איין מאָל משה".

ב.

נישט געווען איין זאַך אויף דער וועלט, וואָס „שוין איין מאָל משה" זאָל דאָס נישט קאָנען מאַכען: א שטוב איז א שטוב, א זייגער איז א זייגער, א מאַשינע איז א מאַשינע, א לעמפּעל, א דריידעל, א קראַהן, א שפּיגעל, איין עמער, א שטייג — און וואָס נישט?

אמת, קיינער האָט נישט געקאָנט אָנווייזען אויף די הייזער מיט די זייגערס מיט די מאַשינעס, וואָס זענען פון זיינע ענד.

ביי אונז צוגענומען די דירה. מיר האָט נאָך נישט אַזוי באַנג געטאָן די דירה, ווי די סוכה, וואָס מיר האָבען דאָרטען געהאַט, א שטענדיגע, פון יאָהר צו יאָהר, מיט א פליגעל, וואָס הויבט זיך אויף און לאָזט זיך אַראָפּ, און מיט א שענער געמאָלטער סטעלי פון גרינע און געלע שטעקעלעך, אויסגעלעגט אין קעכטעלעך מיט מנן־דוד'ען. אמת, גוטע פרייַנד האָבען אונז אויסגעלערט דאָס האַרץ, אז מיר וועלען זי נאָך אמאל אָפּקויפען צוריק, אָדער נאָט וועט העלפען, מיר וועלען זיך אויסבויען איין אַנדערע דירה, א סך א בעסערע און א גרעסערע און א שענערע פון יענער דירה... דאָס איז אָבער געווען אלץ נישט מעהר ווי טרייסטווערטער, קאָלטע רפואות, פונקט אזעלכע טרייסטווערטער, ווי בשעת איך האָב צעברעכען (אומגעהרען, געווויינטליך) דאָס בלעכענע זייגערעל מיינם אויף שטיק־שטיקלעך, האָט מיך די מאַמע מכבד געווען מיט פּעטש, און דער טאַטע האָט מיר אויסגעוויישט די אויגען, מיר צוגעזאָגט קויפען אַיין אַנדער זייגערעל, א כך א בעסערס און א גרעסערס און א שענערס פון יענעם זייגערעל... וואָס מעהר דער טאַטע האָט מיר געלויבט דאָס נייע זייגערעל, וואָס מע וועט מיר אמאל קויפען, אזוי מעהר האָב איך געווויינט נאָך יענעם, נאָכ'ן אַלטען זייגערעל... שטילערהייד, אז דער טאַטע זאָל נישט זעהן, האָט די מאַמע געווינט נאָך דער דירה. און דער טאַטע האָט געזופצט און געקרעכצט, און א שווארצער וואָלקען האָט צוגעדעקט זיין פּנים, און בריַיטע קנייטשען האָבען זיך געלעגט אויף זיין גרויסען וויי־סען שטערן.

איך האָב דאָס געהאַלטען פאַר א גרויסער עולה פון'ם רכונו־של־עולם, וואָס ער האָט צוגענומען ביי אונז אונזער אייגענע דירה...

— איך בעט דיך, זאָלסט מיר געזונט זיין, וואָס וועלען מיר טהון מיט א סוכה?

ראַקאַנעס, פֿרוכטאַקעס און אַנדערע מיאוסקייטן? נישט אַלע טענ־ שען זענען גלייך, און טאַלאַנטן אויף דער וועלט זענען, אַפֿנים, פֿאַרהאַן געצעהלטע.

ג.

מיט דעם דאָזיגען „שוין אין מאָל כּשה" זענען מיר געוואָרען גאַנץ נאָהענטע שכנים אין איין דירה, אונטער איין דאַך. איך זאָג „געוואָרען", ווייל ביז אַהער זענען מיר נעזעסען אין אונזער אייי־ גענער דירה. נאָר עס האָט זיך ביי אונז פֿלוצים געגעבען אַ דרעה דאָס רעדעל, די צייט איז אונז געוואָרען שלעכט, קיין „אַנזעצערס" האָבען מיר נישט געוואָלט זיין, — האָבען מיר די דירה פֿערקויפֿט, אַרומגעצאָהלט זיך מיט די חובות און אַריבערגעצויגען זיך (ערב ראש־השנה איז דאָס געווען) צו הערשקע מאַמציס, אין איין אַלטער תורבה, אָהן אַ גאָרטען, אָהן אַ הויף, אָהן אַ גאַניק, אָהן לייב און אָהן לעבען.

— נו, אַ „חאַטע"! — זאָגט די מאַמע כלומרשט מיט אַ גע־ לעכטער, און איך זעה ביי איהר טרערען אויף די אויגען.

— זינדיג נישט! — זאָגט צו איהר דער טאַטע, שוואַרץ ווי די ערד. — דאַנקען גאָט דערפֿאַר.

פֿאַר וואָס „דערפֿאַר" — וויים איך נישט. אפֿשר דערפֿאַר, וואָס מיר זיצען נישט אין דרויסען? איך וואָלט ליעבערשט גע־ זעסען אין דרויסען, אויידער דאָ, ביי הערשקע מאַמצים אין שכנות, מיט פֿרעמדע יונגלעך און מיט פֿרעמדע מיידלעך, וואָס איך וויים זיי נישט און קען זיי נישט, און וויל זיי נישט וויסען און וויל זיי נישט קענען מיט זייערע געלע הערלעך, מיט זייערע נאַסע נעזע־ לעך, מיט זייערע דינע פיסלעך און גראָבע בייכלעך, וואָס אַז זיי געהען קאַטשען זיי זיך, ווי די קאַטשקעלעך, צלייַן האַלטען זיי אין איין עסען, און אַז יענער עסט, קוקען זיי אין כּויל אַריין... איך האָב דאָס געהאַלטען פֿאַר אַ גרויסע עולה פון גאָט, וואָס ער האָט

ביי איהם די דירה, ווי אזוי ער האט זיך געשלאגען פאר דער דירה, און ווי אזוי די דירה איז געבליבען זיין דירה...

— וואו רעבענט איהר, רב משה, צו שטעלען די סוכה? — פרעגט דער טאטע ביי „שוין איין מאל משה'ן", און „שוין איין מאל משה", פערריסען דאס היטל און פערטראכט, ווי א גרויסער ארכיטעקטאר, וואס בעקלערט זעהר א גרויסען פלאן, ווייזט מיט ביידע הענר פון דאנען אהער און פון דארטען אהין, און ווי געבען צו פערשטעהן, אז וועו די דירה שטעהט נישט אין דרויסען און האט א הויף, פערשפארט מען דעמאלט צווויי וועגר, און די סוכה וועלר ביי איהם פארטיג אין איין טאג — וואס זאג איך אין איין טאג? אין איין שעה! נאר אזוי ווי די דירה האט נישט קיין הויף און מע דארף האבען פיער וועגר, וועט דאס ביי איהם אביסעל געדויערען, נאר דערפאר וועט דאס זיין א סוכה — שוין איין מאל א סוכה! דער עיקר, ס'זאל נאר זיין מאטריאל.

— מאטריאל וועט זיין, האט איהר זשע אינסטרומענטען? — פרעגט איהם הערשקע.

— אינסטרומענטען וועלען זיך געפינען, האט איהר זשע געהילץ? — פרעגט איהם משה.

— געהילץ איז פארהאן, האט איהר זשע צוויעבעם? — פרעגט איהם הערשקע.

— צוויעבעם קאן מען קריגען, האט איהר זשע סכך? — פרעגט איהם משה.

— עפים זענט איהר מיר היינט צו „דאסינ"! — מאכט הערשקע.

— צו וואסינ? — פרעגט איהם משה און קוקט איהם נלייך אין די אויגען ארויו, און ביידע צעלאכען זיי זיך.

ה.

נאר אז הערשקע מאכציס האט געבראכט צו שלעפען די ערשטע עטליכע ברעטלעך מיט די ערשטע פאר קלעצלעך,

אזוי רופט זיך אָן די מאמע צום טאטען אין איינעם פון די עשרת־ימי־תשובה.

— דו קעהרסט אודאי וועלען זאָגען: וואָס וועלען מיר טהון אָהן אַ סוכה?

אזוי ענטפערט איהר דער טאטע, כלומרשט מיט אַ שפּאָס, און איך זעה, אז עס קאָסט איהם געוונד; איך זעה, אז ער קעהרט זיך אָפּ אויף אַ זייט, מע זאָל נישט זעהן זיין פּנים, וואָס איז בעדעקט מיט אַ פינסטערער שוואַרצער חמאַרע, און די מאמע שנייצט די נאָז אין פּאַרטוך, שלינגט די טרערען, און איך — אויף זיי קוקענדיג. פּלוצים קעהרט זיך אויס דער טאטע מיט'ן פּנים צו אונז עפּים זעהר לעבעדיג.

— שא! מיר האָבען דאָך דאָ עפּים אַ שכן משה.

— „שוין איין מאָל משה"? — העלפּט איהם אונטער די מאמע, און איך וויים נישט, צי זי לאַכט, צי זי מיינט דאָס ערנסט? אַפּנים, אז ערנסט, וואָרום אין אַ האַלבער שעה אַרום דרעהען זיך אַרום ביי דער שטוב אַלע דריי, דאָס הייסט: דער טאטע און משה און הערשקע מאַמצים, אונזער בעל־הבית, און מע זוכט אַיין אָרט, וואו צו שטעלען די סוכה.

ד.

הערשקע מאַמצים'עס דירה איז אַפילו אזוי אַ גאַנץ פיינע דירה, נאָר איין חסרון: זי שטעהט אין דרויסען און האָט נישט קיין פּיצעל הויף. זי זעהט־אויס, ווי מע האָט זי פערלאָרען אין מיטען גאָס: עמיצער איז געגאַנגען און האָט פערלאָרען אַ דירה. אָהן אַ הויף, אָהן אַ הויז, אָהן אַ דאַך, די טיר פון יענער זייט געפּעל, ווי אַ קאַפּאטע מיט'ן סטאָן פון פּאַרענט און מיט די קנעפּלעך פון הינטען — און רעדט מיט הערשקע'ן, וועט ער אייך פערקלאָפּען דעם קאָפּ מיט זיין דירה: ווי אזוי ער האָט זיך געלאָדען פּאַר דער דירה, ווי אזוי ער האָט אויסגעלאָדען די דירה, ווי אזוי מע האָט געוואָלט צונעמען

— קום, וועסט דו זעהן די סוכה, וואָס מיר האָבען אויסגע־בויעט! — אַזוי זאָג איך דעם טאַטען און שלעפּ איהם אַרויס פּאַר דער פּאָלע אין דרויסען אַרויס, און דער טאַטע קוועלט־אָן פון אונ־זער אַרבייט, קוקט אויף משה'ן מיט אַ שמייכעלע און זאָגט צו איהם, בעווייזענדיג אויף מיר:

— האָט איהר חאָטש געהאַט פון איהם, רב משה, אַ שטיקעל „פּאָמעטש"?

— שוין איין מאָל אַ „פּאָמעטש"! — זאָגט משה און קוקט־אַרויף אויפ'ן דאַך פון דער סוכה מיט יסורים. — אונזער הערשקע זאָל שוין ברענגען צו טראָגען דעם סכך, וואָלט שוין געווען שוין איין מאָל אַ סוכה!

ו.

הערשקע מאַמציס האָט אונז געפיהרט מיט'ן סכך, אָפּגעלעגט פון טאָג אויף טאָג, ביז גאָט האָט געהאָלפען דעם טאָג פון ערב סוכות, האָט ער געבראַכט צו פיהרען אַ וואָגען מיט דינע, דינע שטע־קעלעך, אַ מין קאַמיש, וואָס וואַכסט ביי אונז אויף יענער זייט טייך אין געמייזעבטס, און מיר האָבען זיך גענומען דעקען די סוכה; דאָס הייסט, דעקען האָט געדעקט משה אַליין, און איך האָב געהאָלפען צעטרייבען די ציגען, וואָס האָבען זיך צוגעהאָפּט צום דאָזיגען סכך, ווי צו עפּים רעכטס. איך וויים נישט, וואָס פּאַר אַ טעם האָבען זיי געפונען אין די דאָזיגע ביטערע, גרינע שטעקעלעך.

מיטן הערשקע מאַמציס'ס שטוב שטעהט אין דרויסען, דאָס הייסט, אין אַ רשות־הרבים, איז פון די ציגען געווען נישט אָפּ־צוטרייבען זיך. אָט האָט איהר אַוועקגעטריבען איינע, איז נעקו־מען די אַנדערע, נאָך נישט אַוועקגעטריבען די אַנדערע — אַהא, אָט איז שוין די ערשטע נאָך אַ מאָל אויסגעוואַכסען!

איך האָב זיי געטריבען מיט שטעקענס:

— אַ קאָזא, וואָן פון דאַנען! וווייטער ביזט דו דאָ, דו נאַ־רישע ציגע? אַ קאָזא!

האָט „שוין איין מאָל משה" געזאָגט, אז עס וועט, אם ירצה השם, זיין „שוין איין מאָל א סוכה". און איך בין געווען זעהר נייגיעריג צו וויסען, ווי אזוי וועט ער דאָס מאַכען פון די דאָזיגע עטלעכע ברעטלעך מיט די פּאָר קלעצלעך א סוכה? איך האָב מיך אויסגעבעטען ביי דער מאַמע, זי זאָל מיך לאָזען זיין דערביי, בשעת משה וועט מאַכען די סוכה, און ביי משה'ן אליין האָב איך דאָס באַלד גע'פּועל'ט; נישט נאָר ער האָט מיר ערלויבט צו זיין דערביי, אדרבה — ער האָט מיר געזאָגט, איך זאָל איהם זיין א „פּאָמעטש", דאָס הייסט, איך זאָל איהם העלפען דערלאַנגען און צוהאַלטען וואָס ער וועט מיר הייסען.

סע פערשטעהט זיך, אז איך בין פון אזא מעשה געווען אויפ'ן זיעבעטען הימעל. א קליניגקייט — איך וועל העלפען בויען א סוכה! און געהאָלפען האָב איך זעהר א סך: געהאָלפען מאַכען מיט די ליפּען, בשעת משה האָט געקלאָפּט מיט'ן האַמער, געהאָלפען אין געהן אין שטוב ארײַן גלייך מיט איהם עסען, געהאָלפען שרייען אויף די איבעריגע קינדער, זיי זאָלען אונז ניט שטעהרען די ארבייט, און געהאָלפען אונטערטראָגען איהם אלע מאָל דעם האַמער, בשעת ער האָט בעדאַרפט דעם זאַסטופּ, און דערלאַנגען איהם די אָפּצווייגע, בשעת ער האָט בעדאַרפט האָבען א צוויאָק. איין אַנדערער אויף זיין אָרט וואָלט פּאַר אזא מין „העלפען" מיט אזא מין „אונטערטראָגען" געוואָרפען אין קאָפּ ארײַן דעם האַמער אָדער די אָפּצווייגע; נאָר „שוין איין מאָל משה" איז געווען א מענש אָהן א גאָל; איהם האָט נאָך קיינער נישט געהאַט די זכיה צו זעהן, ער זאָל זיין אין כעס.

— כעס, האָט ער געזאָגט, איז עבודה־זרה; אזוי ווי די עבודה־זרה העלפט, אזוי העלפט כעס...

און מחמת איך בין געווען זעהר פערטיעפט אין דער ארבייט, האָב איך גאָרנישט בעמערקט, ווי אזוי און פון וואַסערע נסים ס'איז ביי אונז פּאַרטיג געוואָרען די סוכה.

דירה. האבען זיך איהר די אויגען נישט אויסגעטריקענט אויף קיין מינוט. דער טאטע, וואס איז אליין אויך ארומגעגאנגען אהן א קאפ, האט דאס נישט געוואלט ליידען, איהר געזאגט, זי זאל מורא האבען פאר נאכט, זי זאל נישט זינדיגען, ווארום ס'איז פארהאן נאך ערגערס, דאנקען גאט דערפאר... נאר דא אין סוכה, בשעת ליכט־בענשען, האט זי פערשטעלט די אויגען מיט ביידע הענד און האט געקאנט ווייגען און ווייגען שטילערהייד, קיינער זאל נישט וויסען, אז זי ווייגט. נאר נישט מיך נארט מען: איך האב נאנץ גוט געזעהען, ווי די פליעצע טריסלען זיך איהר און טרערען רי־נען דורך די ווייסע, דינע פינגער, און זיי פאלען אויפ'ן ווייסען טישטוך. און איך וויים אפילו ו ו א ס זי ווייגט!... איהר גליק, וואס דער טאטע גרייט זיך אין שוהל ארײן, טהוט־אן די שבת'דינע, שוין אפילו צעהאקטע, נאר פארט זיידענע קאפאטע, נעמט זיך ארום מיט'ן געפלאכטענעם זיידענעם גארטל, שטעקט־ארײן ביידע הענד אין גארטל ארײן און מיט א טיעפען יום־טוב'דיגען אפיץ זאגט ער צו מיר:

— קום, לאמיר גהען. שוין צייט גהען אין שוהל ארײן דאוונען.

איך נעם די סידורים מיט די מחזורים, און מיר לאזען זיך מיט'ן טאטען אין שוהל ארײן, און די מאמע בלייבט דאוונען אין דער היים, און איך וויים פריהער וואס זי וועט טהון: ז י ו ו ע ט ו י י נ ע ן. זי וועט זיך קאנען גוט אנווייגען! והראיה, אז מיר זענען געקומען צורײ און ארײן אין סוכה ארײן מיט'ן שענעם ברי־טען „גוט־יום־טוב", און דער טאטע האט זיך געשטעלט מאכען קידוש, דעם שענעם יום־טוב'דיגען קידוש מיט'ן שענעם יום־טוב'־דינען ניגון, האב איך זיך צוגעקוקט צו איהרע אויגען — זענען זיי נעווען רויטליך און אונטערגעשוואלען די קישעלעך פון אונטען. אויך די נאז האט שטארק געגלאנצט, געבלישטשעט — און דאך האט זי מיר אויסגעזויזען שען, ווי די מוטער רחל, אדער ווי אביגיל, אדער ווי די מלכה שבא, אדער ווי אסתר המלכה. און קוקענדיג אויף איהר, דערצאל איך מיך אן אלע אונזערע שענע אידישע טעכ־

דער רוח ווייסט זיי, פון וואַנען זענען זיי נעווען אַהער געוואָרען, אַז ס'איז ביי אונז פֿאַרהאַן גרינער סכך! אַפּנים, זיי האָבען געגעבען צו וויסען אייגן דאָס אַנדערע — נישט אַנדערש; וואָרום עס האָבען זיך צענויפגעקלויבען אַרום אונז אַלע ציעגען פון דער גאַנצער שטאָדט, און איך, איינער אַליין, האָב געמוזט מיט זיי אַלע מלחמה האַלטען!

אַז גאָט האָט געהאָלפֿען, דער גאַנצער סכך איז שוין געלעגען אויף דער סוכה, זענען די ציעגען געבליבען שטעהן, ווי די נאַראַנים, געקוקט אַרויף מיט נאַרישע אויגען און נאַריש געמעלדעט. איך האָב דערלעבט אַן זיי אַ נקמה און האָב זיך אַנגערופען צו זיי:

— פֿאַר וואָס שלעפּט איהר איצטער נישט קיין סכך, נאַרישע ציעגען?

עס ווייזט אויס, אַז זיי האָבען מיך פערשטאַנען: זיי האָבען זיך אייניגווייז אַנגעהויבען צעגעהן זוכען זיך אַיין אַנדער עובדא, און מיר האָבען זיך גענומען אויספּוצען די סוכה פון אינוועניג. קודם כל האָבען מיר אויסגעשאָטען די ערד מיט גלעזען זאַמד; נאָכדעם האָבען מיר אַרומגעהאַנגען די וועגד מיט אַלערליי קאַלדרעם פון אַלע דריי שכנים, און דאַרט, וואו עס האָט נישט געהאַפּט קיין קאַלדרעם, איז געהאַנגען א שאַל, און אַז עס האָט נישט געהאַפּט קיין שאַלען, איז געהאַנגען א טישטוך אַדער א ליילעך; און ערשט נאָכדעם האָבען מיר אַרויסגעטראָגען די טישען מיט די בענקלעך, די לייכטער מיט די בענשליכט, דאָס געפּעם מיט די מעסערם מיט די נאַפּלעען מיט די לעפּעל, און אַלע דריי בעל־הבית'טעם זענען געגאַנגען בענשען לויכט און מאַכען א ברכה „לישב בסוכה".

ז.

מיין מאַמע, עליה השלום, איז געווען א אידינע, וואָס האָט ליעב געהאַט וויינען. ימים נוראים — דאָס זענען געווען א י ה ר ע ימים טובים, און פון זינט מיר האָבען פערשפּיעלט אונזער אייגענע

דאָ זיצט מיין מאַמע די יפת־תואר, די מלכה שבא, און דאָ וועלען מיר מאַכען מיאַרגען, אם ירצה השם, דעם שענעם „שהחיינו" איבער דעם שענסטען פון אַלע פֿירות, איבער'ן אתרוג — אַך, ווער קאָן זיך צו מיר נלייכען? ווער קאָן זיך צו מיר נלייכען?!

ח.

נאָכ'ן טאַטען מאַכט קידוש „שוין איין מאָל משה" — נישט דער קידוש, וואָם ביי'ם טאַטען, אָבער נאָר לא! און נאָך איהם — דער בעל־הבית אַליין, הערשקע מאַמציס, — אַ פֿראָסטער איד, אַ פֿראָסטער קידוש. און מיר געהען זיך וואַשען און מאַכען המוציא, און אַלע דריי בעל־הבית'טעם ברענגען צו טראָגען די גוטע, וואַרעמע, פרישע, געפעפֿערטע, מחית־שמעקעריגע פיש — און איטלעכער זיצט זיך מיט זיין געזינדעל ביי זיין טיש. אַ סך קוילעטשען. אַ סך הענד טונקען־איין וועכען קוילעטש אין הייסער פיש־יויך. אַ סך מיילער עסען. און אַ ווינטל בלאָזט־אַריין אין סוכה דורך די דינע שוואַכע וועגטלעך און דורכ'ן שיטערען סכך, און די ליכט־לעך שמעלצען זיך, און אַלע עסען, עסען געשמאַק די יום־טוב'דינע סעודה — און עס שטעלט זיך מיר כאָר, אז ס'איז נישט קיין סוכה, נאָר אַ פאַלאַץ, אַ גרויסער, אַ ליכטיגער פאַלאַץ, און מיר, אידען, מיוחסים, פֿרינצען, בני־יחידים, זיצען דאָ און עסען און טהוען זיך אָן וואוילטאָג. „אַשריכם, ישראל! וואויל איז צו אייך, אידעלעך! — טראַכט איך מיר. — קיינעם איז נישט אַזוי גוט, ווי אייך! מכות האָט נאָך עמיצער אַ זכיה צו זיצען אין אַזא שענער סוכה, געדעקט מיט גרינעם סכך און אויסגעשאָטען מיט גלעזען זאַמד און בעהאָנגען מיט די שענסטע קאָלדרעם פון דער וועלט, און אויפ'ן טיש יום־טוב'דיגע קוילעטשען מיט אמת גוטע יום־טוב'דיגע פיש, וואָם דאָס אַליין איז אַ מאכל־מלכים; היינט ווער שמועסט, אז מע וועט נאָך..." פלוצים — טרר־רראַך! דער גאנצער דאַך מיט'ן סכך — אויף אונזערע קעפ; און נאָכ'ן דאַך — איין וואַנר און די אַנדערע

טער, די יפת־תואר׳ס, וואָס איך בין מיט זיי פֿאַרפֿליכט בעקענט געווארן אין חדר. און קוק איך אויף מיין שענער מאַכּען מיט איהר שען קלאָר־ווייס פּנים, וואָס שיינט־ארויס פֿון דער שענער זיידענער יום־טוב׳דיגער פעטשיילע, מיט איהרע שענע גרויסע פערזאַרגטע אויגען, פערקלעהמט מיך ביי׳ם האַרצען, וואָס אויפֿלכע שענע ווייסע הענד דארפען נעבאַך אליין קאָכען און באַקען, און עס פערדריסט מיך אויפֿן רבונו־של־עולם, פֿאַר וואָס ער גיט אונז נישט קיין געלד א סך, און איך בעט ביי גאָט, ער זאָל מיך בעגליקען, איך זאָל געפינען עפּים אַיין אוצר פון א סך גאָלד און דימענטען מיט ברי־ליאַנטען, אָדער לאָז קומען משיח, וועלען מיר אַלע געהן קיין ארץ־ישראל, און דארטען וועט דאָך שוין אונז אַלעמען זיין גוט!...

אזוי טראַכט איך מיר, און מיינע געדאַנקען הויבען מיך אויף און פערטראָגען מיך ווייט־ווייט, אַהין, צו מיינע גילדענע חלומות, וואָס איך וועל זיי נישט פערבייטען אויף כל הון דעלמא. און דער שענער יום־טוב׳דיגער ניגון פונ׳ם טאַטען׳ס שענעם יום־טוב׳דיגען קידוש גיסט זיך מיר אריין אין די אויהערען אריין:

כי בנו בחרת,
ואותנו קדשת
מכל העמים!...

און איך פערשטעה די טייטש פון די דאָזיגע שענע, גוטע וועדטער:

דען אונז האָסט דו אויסדערוועהלט,
און אונז האָסט דו אויסגעקלויבען
פון אַלע פעלקער!...

א קלייניגקייט, א פאָלק א מיוחס ביי גאָט? א פאָלק א בן־יחיד? און עס וועדט מיר גוט אויפֿן האַרצען: פונ׳ם דאָזיגען גליקלעכען אויסדערוועהלטען פאָלק! און עס שטעלט זיך מיר פאָר, אז איך בין א פרינץ... יאָ, א פרינץ, און די סוכה — דאָס איז א פאַלאַץ, און דאָ רוהט די שכינה, און

די ערשטע קאמוניע

א מעשה לכבוד פסח.

געשריבען אין יאהר 1904.

וואנד בויגען זיך, פאלען כורעים, און עפּים א ציעג פליהט פון אויבען אראפּ גלייך אויף אונז, און מיט א מאל ווערד פינסטער־חושך, אלע ליכט אויסגעלאשען, אלע טישען איבערגעקערט, און מיר אלע, מיט די קוילעטשען, מיט'ן געפעס, מיט דער ציעג, לינען אין זאמר. און די לבנה שיינט, און די שטערען קוקען, און די ציעג חאפּט זיך אויף מיט שרעק אויף די דינע פיסלעך, בלייבט שטעהן א ווייל און קוקט זיך ארום מיט נארישע אויגען, ווי א זינדיגער מענש, און באלד חאפּט זי די פים אויף די פלייצעס און מארש, ווי איין עזות־פנים, איבער טישען און איבער בענק און איבער קעפּ מיט א געשרייי: „מע־ע־ע־ע!" די ליכט אלע אויסגעלאשען, דאס געפעס צעבראכען, די קוילעטשען אין זאמר, מיר אלע איבער־געשראקען אויף טוידט. די וויבער קוויטשען, די קליינע קינדער ווינען — א חורבן! איין אמת'ער חורבן!

* * *

— א שענע סוכה האט איהר אנידערגעשטעלט, — זאגט צו אונז נאכדעם דער בעל־הבית, הערשקע מאמצים, מיט אזא טאן, גלייך ווי מיר וואלטען ביי איהם געקומען פאר דער סוכה מי יודע וויפיעל, — אז איין ציעג האט זי געקאנט אנידערלענען. א שענע סוכה!

— שוין איין מאל א סוכה! — זאגט „שוין איין מאל משה", שטעהט ווי איין אויסגעפאטשטער און בעטראכט מיט קאפּ, פון וואנען, אייגענטליך, האט זיך געקומען דער דאזיגער חורבן. — שוין איין מאל א סוכה!

— יא, שוין איין מאל א סוכה! — קרימט איהם איבער דער בעל־הבית מיט סם־המות, און אלע העלפען איהם אנטער אין איין קול:

— שוין איין מאל א סוכה!...

די ערשטע קאָמונע

קאַפּיטעל א.

א מענש וועלכער מיט אלסדינג נעוואָהנט.

הערט איהר? ס׳איז גאָר נישטאָ די צרה אויף דער וועלט, וואָס א מענש זאָל מיט איהר ניט קאָנען געוואָהנט ווערען. דאָבט זיך, וואָס קאָן שוין זיין ערגער פון צייהנווהטיג? פון דעסטווע־ גען קאָן איך בערגגען א ראיה פון מיין רבי׳ן רב מאָנישׂ. מיין רבי רב מאָנישׂ האָט געזאָגט, אז וועו ער זאָל חלילה לעידען אויף צייהנווהטיג, וואָלט ער זיך א מעשה אָנגעטהאָן. כך הוה. אז ס׳איז געקומען די צייט, וואָס ער האָט אָנגעהויבען רייסען זיך אויף די צייהן, האָט ער תחילת געשריגען ניט מיט זיין קול, גע־ קראָבען אויף די גלייבע וועגד, ארומגעטאַנצט איבער דער שטוב אוו צעטריבען דעם גאַנצען חדר אהיים. אויף מאָרגען, אז מיר זענען געקומען אין חדר ערויין, האָבען מיר איהם געטראָפען מיט אַיין אונטערגעבונדענער באַק אוו מיט אַיין אויפגעטראָגענער ליפּ, אוו ער האָט שוין געקרעכצט שטילערהייד. אויף איבערמאָרגען זענען שוין געווען ביי איהם ארומגעלעגט ביידע באַקען מיט קי־ שעלעך, דאָס פּנים האָט געגלאַנצט, ווי בעשמירט מיט פּוטער, אוו געזעסען איז ער שטיל, ווי א קעצעלע, ניט ארויסגעלאָזט אפילו קיין פּיפּס.

— וואָס הערט זיך, רבי, מיט אייער צאָהן?

— פון וואַנעט ווייסט איהר, אַז מ י ן ציעג האָט אַיך צעבראָכען דאָס טעפּל? — זאָגט צביה־לאה.

— מיינע געווים ניט! — מישט זיך אַריין די דריטע שכנה, א קלײן וויבעל מיט שוואַרצע אויגעלעך, וואָס הייסען הייסט זי פּערעלע, און רופען רופט מען זי „שוועבעלע", דערפאַר, וואָס זי צינדט זיך גיך אָן און ווערד באַלד פּערלאָשען — פּונקט דער חיפּך פון איהר מאַן, אונזער אַלטען בעקאַנטען משה, דער וואָס מע רופט איהם „שוין איין מאָל משה". איהר דאַרפט איהם געדענקען פונ׳ם פּערגאַנגענעם סוכות, אויב איהר האָט געלייענט מיין מעשה „שוין איין מאָל א סוכה".

קאַפּיטעל ב.

א י ם ש כ נ ו ת — ו ו א ָ ל ו ע ל ש ל י י ע ר ם.

די וואָס מיינען, אַז די דריי שכנות, וואָס זענען געשטאַנען ביי איין אויוונען, געמוסען וואַסער פון איין דייזשקע, געגאַסען איין איין פּאַמעניצע און אַזוי ווייטער, האָבען חלילה שטענדיג געהאַט צווישען זיך א שלעכט לעבען, — האָבען זיי א גרויסען טעות. אמת, מע קאָן ניט זאָגען, אַז ס׳איז ביי זיי געווען א לעבען ווי אונטער׳ן אויוונען; מע זאָל זיך, הייסט דאָס, שטאַרק ליעב האָבען, חלש׳ען איינס נאָך דאָס אַנדערע — דאָס אויך ניט. א מענש איז אומעדום, קודם כל, נישט מעהר ווי א מענש, און מענשען בכלל האָבען זיך ליעב נאָר פון דערווייטען. די אַלע שענע בילדער, וואָס מענשען מאָהלען־אָפּ, ווי אַזוי מע וועט לעבען אַמאָל אַלע אינ־איינעם גאַנץ ברידערליך, אַלע אויף איין קעשענע, מע וועט צע־שטויסען די שווערטען אויף גראַבאַייזענס און די ביקסען אויף שניידמעסערס, און מע וועט זיך מעהר נישט קריענען, נישט זידלען, נישט טהון אויף צו־להכעים, לעבען ווי גאָט אין אָדעס — דאָס אַלסדינג וועט זיין, אַז משיח וועט קומען. און ביז דעמאָלט וועלען

— וואָסער צאָהן? — מאַכט צו אונז דער רבי מיט א ביטער שמייכעלע: — עס רייסען מיך שוין, ברוך השם, אַלע צייהן.

איך האָב דאָס אייך נעבראַכט אַהער, בכדי עס זאָל אייך קיין חידוש ניט זיין, וואָס מיר זענען זיך געוואָהנט געווארען מיט הערש־קע מאַמציס'עס דירה, כמעט פערגעסען שוין, אז מיר האָבען גע־האַט אַמאָל אַיין אייגענע דירה, א גרויסע דירה, א שענע דירה, מיט א הויף, און מיט א גאָרטען, און מיט א סובה, און מיט א שפּיזאָרני, און מיט וואָס ניט? אמת, די מאַמע האָט נאָך אַלץ נאָנץ אָפּט אונטערגעזיפצט און געגעבען אָנצוהערעניש דעם טא־טען, אז ס'איז נישטא וואו עפּיס אַוועקצולעגען פון דאָנען אַהין. דערויף האָט איהר דער טאַטע, געווייגטלעך, אָדער גאָר ניט גע־ענטפערט, אָדער געענטפערט מיט א זיפּץ. און אז זי האָט איהם גוט דערגאָנגען מיט וועריטער, אויסגעוויזען מיט ראיות, אז אין בעלי־הבתישקייט מוז מען האָבען א שטיקעל קעמערעל, חאָטש א ווינקעלע א בעזונדערס, האָט איהר דער טאַטע א זאָג געטהאָן: „זינדיג ניט, דאָנקען גאָט דערפאָר". און דאָס איז שוין געווען א תירוץ אויף אַלסדינג: אויף דעם, וואָס זיי דאָרפען, דריי בעל־הבית'טעס, שטעהן ביי איין אייוועז; אויף דעם, וואָס אַלע דריי שכנים בעדאַרפען שפּעטן וואָסער פון איין דייזשקע און גיסען אין איין פּאָמעניצע; אויף דעם, וואָס פּאַר אַלע עופות איז פּאַרהאַן סך הכל איין שטייג, און אויף דעם, וואָס אז עמיצע'ס ציעגען טהוען־אָן שאָדען — וויסט מען אָפילו ניט וועמע'ס.

— צביה־לאה, אייער ציעג טהוט מיר צום טוידט: זי האָט מיר היינט ג'פטר'ט דאָס מילכיגע טעפּעל! — קלאָגט זיך די מאַמע פאַר דער בעל־הבית'טע.

— און אז אייער ציעג האָט מיר נעבטען אויסגעוועצט א טאַפ־ליע? — ענטפערט איהר אָפּ צביה־לאה, א אידינע א גראָבע מיט א קול פון א מאנסביל.

— פון וואַנעט וויסט איהר, אז מ י י ן ציעג האָט אייך אויסגעוועצט א טאַפליע? — זאָגט די מאַמע.

וואָס איהר מיינט ניט, אז סע שפּיעלט זיך מיט אייך דער מלאך־המות.

און אזוי טענה'ען זיך אויס ביידע וועיבער מיט מיין מאַמע, געבען איהר צו פערשטעהן, פּאַר וואָס מע האָט זי ליעב, און רעכענען איהר אויס אזעלבע מעלות, וואָס האָבען ניט קיין שיעור.

די גרעסטע פון אלע מעלות אבער, וואָס מיין מאַמע האָט באמת, איז די מעלה, וואָס זי האָט ליעב שלום. זי צענעמט די צדדים, פערעדט זיי די צייהן.

— וואָס טויג אייך, זייט־זשע מוחל, מיר דערצעהלען, פּאַר וואָס איהר האָט מיך ליעב? איהר דערצעהלט מיר בעסער, זייט־זשע מוחל, צביה־לאה־לעבען, ווי אזוי איז אייך געגאַנגען מיט'ן לעצטען טראַגען?

אדער:

— איהר דערצעהלט אונז בעסער, זייט־זשע מוחל, פּערעלקרוין, נאָך א מאל, פּאַר וואָס האָט איהר זיך צעקריגט איבער־א־נייעם מיט אייער שוועגערין רחל'ע די גרינע? איהר האָט דאָך ניט לאַנג איבערגעבעטען זיך מיט איהר!

יאָ, וועז ניט מיין מאַמע, וואָלט געווען, ווי מע זאָגט, דריי שלייערם א גראָשען. ס'איז אזוי אויך געווען, מאָהלט אייך, גענוג בזיונות, א מיין מאַמע, וואָס האָט, זאָגט זי, קיינמאל ניט געהערט קיין גראָבהייט, בעדאַרף אויסהערען א ז ע ל כ ע וועלטער מיט א ז ע ל כ ע קלאַות, און מיט איהרע אייגענע הענד צענעמען די דאָזיגע צוויי וועיבער, וואָס אז זיי וועלען אין כעס, זענען זיי ערגער, זאָגט זי, פון די חיות רעות; זיי זענען גרייט אויפן דאָס אנדערע אדער אפּבייסען די נעז, אדער אַרויסריסען די אויגען! וויפיעל געזונד דאָס קאָסט דער מאַמע — דאָס וויים א י ך. איך האָב ניט אין מאל געטראָפען די מאַמע זיצען און וויינען (אויף אלסדינג וויינט זי) און בעקלאָגען זיך אויף וואָס פּאַר א לעבען זי איז איבערגעקומען! און קומט דער טאַטע, וווישט זי אויס די אויגען, גלייך ווי גארניט געווען.

דריי שכנות, וואָס שטעהען ביי אַיין אויוועז, מוזען אַמאָל צעקריע־
גען זיך, צעאַמפּערען זיך, רעכט אויסזידלען זיך אוז אפשר נאָך
עפּיס ערגער אויך...

מילא, פוז צביה־לאה'ן, הערשקע מאַמיצים'עס ווייב, שמועסט
מען ניט. זי איז דאָך די בעל־הבית'טע פוז דער שטוב, האָט אַיין
אייגענע „נחלה", מיינט זי גלאַט, אז אַלע בעדאַרפען האָבען פּאַר
איהר דרך־ארץ, אוז אָהן אַ „זייט־זשע מוחל" טאָר מען גאָר מיט
איהר ניט רעדען. ביי מיין מאַמען האָט זי דאָס דוקא גע'פּועל'ט;
מיין מאַמע רעדט גאָר אַנדערש נישט מיט איהר:

— זייט־זשע מוחל, צביה־לאה, די פּאַמעניצע איז שוין פּול,
ווי אַיין אויג.

אָדער:

— זייט זשע מוחל, צביה־לאה, אַייער יויך־טעפּעל האָט זיך
געשטעלט אין אויוועז פּאָפּערויק, אוז איהר האָט שוין אַ גוט אויג,
ניט קיין יויך.

אָדער:

— זייט־זשע מוחל, צביה־לאה, אַייער קליינינקער האָט שוין
דאָרטען מחילה אָנגעאַרבייט אַ שענע חתונה!...

דערפּאַר טאָקי האָלט צביה־לאה פוז מיין מאַמע אַיין עולם
ומלואו, אוז זי זאָגט דאָס איהר אַלע מאָל אין די אויגען, בשעת
זי צעקריעגט זיך מיט דער דריטער שכנה, מיט פּערעלע'ן.

— איהר ווייסט, בתיה־לעבען, — זאָגט זי צו איהר מיט אַ זיס
שמייכעל: — איהר ווייסט, פּאַר וואָס איך האָלט מיט אַייך אזוי?
נאָר דערפּאַר, וואָס איהר זענט ניט קיין שוועבעלע.

פּערעלע פערשטעהט דעם שטאָך, רופט זי זיך אָן הויך צו מיין
מאַמע, אוז אויך זיס, ווי קאַנדעלצוקער:

— ווייסט איהר, בתיה־לעבען, פּאַר וואָס איך האָב אַייך אזוי
ליעב? נאָר דערפּאַר, וואָס איהר האָט ניט קיין אייגענע „חאַטע",
וואָס סע רינט פוז די וועגד אוז סע קאַפּעט פוז דער סטעלי, אוז

יונגלעך אויף די מיידלעך און די מיידלעך אויף די יונגלעך, ביז מע הויבט זיך אן געבען קלעפּ. מיר, יונגלעך, פלאנטען זיך איין אין די רויטע הערעלעך פון די מיידלעך, און זיי, די מיידלעך, מאכען אזא קוויטשעריי, ביז עס קומט צו לויפען הערשקע מאמצים, א בייזער איד, וואס האט פיינט „ספראווע"; ער גיט פעטש פון דער פולער האנד אויף אלע זייטען: „פיטש־פאטש — זאגט ער — אי ניקאקיך!" א גליק, וואס סע מישט זיך אריין „שוין־איין־מאל־משה", רייסט־ארויס די יונגלעך פון הערשקע'ס הענד:

— לאז שוין זיין איין מאל איין עק!

א מאדנער מענש דער „שוין־איין־מאל־משה" — א קינדערשע נשמה ביי איהם. טאג ווי נאכט וואלט ער זיך מיט אונז אפגעגעבען. פון העלפען אונז כאבען, בויען, צענויפשטעלען, צענויפלעגען וכדומה — פון דעם שמועסט מען ניט; דערויף איז דאך עפּעס „שוין־איין־מאל־משה" א בעל־מלאכה, וואס האט א שם אויף דער וועלט. ווי קאן ער שטעהן און קוקען בשעת יענער שניצט, שניידט, טהוט עפּעס? „געב אהער, דו שייגעץ איינער, וועל איך דיר ווייזען, ווי אזוי מע שניצט מיט א מעסער!" — נאר דאס איז בלאטע. איך דארף אייך זאגען בסוד, אז „שוין־איין־מאל־משה" האט זיך ניט געפוילט פערקאטשען די פאלעס און חאפען מיט אונז אינאיינעם א שפּיעל אין „קאמער־קאמער־הויז", עקקאך־און־מקח", „אום־ציגראד" וכדומה. און מיט איהם שפּיעלען איז נעווען, זאג איך אייך, א פערגעניגען! פרייליכער, ווי שמחת־תורה! וואס־זשע טהוט גאט? בעדארף ער איהם געבען א ווייב פערעלע, וואס מע רופט זי „שוועבעלע", לאזט זי איהם נישט מישען זיך צווישען קינדער. אט איין אומגליק! איך וועל זאגען מיט'ן לשון פון מיין רבי'ן רב מאנוש. מיין רבי רב מאנוש, אז די רביצין האט איהם דעקוטשעט מיט געלה, פלעגט ער זיך חאפען ביי דער לינקער פאה און שרייען: „גוואלד! ווער האט אויסגעטראכט דאס מין ווייב אויף דער וועלט?"... אין יענער צייט, ווען איך בין, למשל, קיסר און מע קומט צו מיר און מע פרעגט מיך: וואס טהוט מען מיט

— וואָס איז? — פרעגט זי דער טאַטע דערשראָקען.
— וואָס „וואָס איז"? — מאַכט די מאַמע תמ'עוואַטע.
— וואָס ביזט דו פאַרווויינט?
— איך? — זאָגט די מאַמע כלומרשט פרייליך, און טרערען קייקלען זיך פון איהרע שענע אויגען איבער איהרע ווייסע שענע באַקען. וועלן איך שעם זיך ניט פאַר'ן טאַטען, פאַל איך איהר אויפ'ן האַלז און קוש איהר אוים יעדעם גליעה, מיין טייערער־טייערער מאַמען!

קאַפּיטעל ג.

מ ע ר ע ד ט פ ו ן ק ל ײ י נ ו ו א ר ג א ו ן פ ו ן ו ו י ב ע ר.

און מיר, קלײַנוואַרג, קינדער פון די דריי שכנים אין איין שטוב, ווערען דאָך אודאי וואָס וויטער אַלץ נעהענטער, און מיט דער צייט — די לעצטע גומע ברידער, ווי עס געהר צו זיין חברים! און איבערהויפט — די יונגלעך. ארום און ארום זענען מיר זיעבען יונגלעך. איך מוז אַייך זיי אויסרעכענען ביי די נעמען: הערשקע מאַמצים'עם פיער בנים, צוויי רויטע און צוויי שוואַרצע — אייזיק, איציק, הילליק און ישראַליק; „שוין־אין־מאַל־משה'ס" צוויי יונג־לעך — יואַליקעל און שואַליקעל; און איך — אברהמעל, דער מחבר פון דער דאָזיגער געשיכטע. אָחוץ די זיעבען יונגלעך, זענען פאַר־האַן זעכס מיידלעך: צוויי צביה־לאה'ס טעכטערלעך און ביידע מיט גאָלע הערעלעך: איטקע און ביילקע; און פיער פּערעלע'ס מיידלעך: רייזעלע און פויגעלע און חנה'לע און יענטעלע.

די יונגלעך מיט די מיידלעך זענען צוויישען זיך פייער מיט וואַסער. מע האָט זיך אזוי פיינט, אז ממש מע קאָן זיך איינם דאָס אַנדערע ניט אָנקוקען. טאַמער טרעפט זיך עפּים אין שטוב א שאַדן, לעגט מען אַרויף די באָד איינס אויף דאָס אַנדערע, די

איצט נעמט „שוין־אין־מאָל־משה'ן" מיט'ן ווייב, מיט צוויי יונג־לעך און פיער מיידלעך, — וויעדער א מאָל אַכט.

— פֿלאי־פֿלאים! טאקי נאָר מן השמים! — האָבען א זאָג גע־טהאָן די מאַנסביל־ען אויף צור־כלומרשט.

— א באַשערטע זאך! — האָבען אונטערגעהאַפּט די וויבער שוין אַביסעל ערנסטער.

— הערט נאָר אויס, אידישע קינדער, טאָמער וואָלט געווען א כברא, אז מע זאָל מאַבען אויף די אַכט טאָג א מין יד־אַחת?

אזוי האָט זיך א זאָג געטהאָן אייניער פון די מאַנסביל־ען, דאַכט זיך, „שוין־אין־מאָל־משה", און הערשקע מאַמצים האָט איהם אונ־טערגעהאַפּט:

— א מין שותפות, בחברותא הייסט דאָס, וואָס גאָט גיט, אַבי אינאיינעם, אי ניקאַקיך!

— אויף זייער לשון וועלד דאָס אָנגערופען „קאָמונע". — שטעלט־אַריין דער טאַטע, און „שוין־אין־מאָל־משה" מאַכט דע־רויף א פּירוש, צעלענט די זאך אויף טעלערלעך:

— „קאָמונע" הויסט: מיינס־דיינס, שלי־שלך, שלך־שלי, איין שיסעל, איין קעשענע, איין דעה.

— ובכרט פּסח, — זאָגען שוין אַלע מאַנסביל־ען מיט איין מאָל, — וואָס אַלע אידען עסען איין ברויט, די אַרעמע מצה, אַלע אידען טרינקען איין משקה, צימוקים־ווין, און אַלע — צו פּיער כוסות, און אַלע עסען איין מאכל, מרור, און אַלע זאָגען פון איין הגדה. פּסח איז דער בעסטער יום־טוב. פּסח וואָלטען אַלע אידען געמעגט מאַכען „קאָמונע".

אָפּגעזאָגט, האָבען די מאַנסביל־ען נעהאַפּט א קוק אויף די וויי־בער: וואָס וועלען זיי עפּים זאָגען דערויף? די וויבער האָבען אָבער גאָנץ קלוג אונטערגעשווויגען. זיי האָבען זיך, אַפּנים, גע־טראַכט: „וואָס דאַרפען מיר, וויבער, נעמען אויף זיך דעם האַר־מידער? איהר ווילט „קאָמונע" — לאָז זיין „קאָמונע"! א קשיא אויף א מעשה, טאָמער מאַכט זיך נאָכדעם, עס לאָזט זיך אויס א

ווייבער? — וואָלט איך געווים געזאָגט: מע זאָל זיי אַלע אויס־קוילען, ווי די גענז, נאָר איינע זאָל מען איבערלאָזען — די מאַמע מיינע.

אַצינד, אַז מיר האָבען זיך אַביסעל בעקענט מיט אַלע שכנים און שכנות, וואָס זיצען ביי הערשקע מאַמצים, און מיט זייערע געזינדלעך, — געהען מיר אריבער צום ענין המעשה, דאָס הייסט, צו דער „קאָמונע" גופא, פון וואַנען זי האָט זיך גענומען, ווי אַזוי זי איז געוואָרען, און וואָס מיט איהר איז געווען דער סוף.

קאַפּיטעל ד.

דער ערשטער געדאַנק פון „קאָמונע".

ס'איז שוין לאַנג ידוע פאַר דער גאַנצער וועלט, אַז אַלע גרעסטע אידעען קומען אומגעריכט, דורך א קלייניגקייט. אויך די אידעע פון „קאָמונע" ביי אונזערע דריי שכנות איז געבוירען געוואָרען אומגעריכט, דורך א נאַרישקייט. ס'איז אַזוי געווען די מעשה: באַלד נאָך פּורים, אַז דער עולם האָט אָנגעהויבען שמועסען מכח מצה אויף פּסח און אויסרעכענען וויפיעל יעדער בעדאַרף האָבען מעהל, האָט זיך געטראָפען א מאָדנער נס: עס האָט זיך אַרויס־בעוויזען, אַז מיר אַלע בעדאַרפען האָבען גלייך, ניט מעהר און ניט ווינציגער. אָט האָט איהר אייך דעם חשבון פון אויבען־אויף: דער טאַטע, די מאַמע און איך — זענען דריי איהרע; היינט וואַרטען מיר, עס דאַרפען קומען צו אונז געסט: מיין עלטערע שוועסטער אסנה מיט איהר מאַן דניאל מיט דריי קינדערלעך פון א קליין שטעדטעל פון בעסאַראַביע (עס איז זיי היינט נעבאַך נישט גוט די צייט און זיי קלויבען זיך קיין אַמעריקאַ) — האָט איהר א קיימא־לן פון אַכט איהרע. היינט הערשקע מאַמצים מיט'ן ווייב, מיט זייערע פּיער בנים און מיט צוויי טעכטערלעך — האָט איהר אייך פונקט אַכט.

שטעלען אלע אינאיינעם פסח'יגען באָרשט, און אין שטוב איז וויע־דער געווען ששון ושמחה, גוט אויפ'ן הארצען. נאָכדעם האָט מען אָנגעקויפט אלע אינאיינעם עטליכע פּאָר עופות מיט א פּאָר אינדי־קעס, וואָס גאָט האָט זיי צוגעשיקט א כשר'ע מציאה (א משוגענער גוי האָט זיך מערהר ניט געהייסען בעצאָהלען ווי צען גילדען פּאָר צוויי אינדיקעס, ווי די קעלבלעך די גרויס), און מע האָט אלע עופות פערוואָרפען אין איין שטויג (די שטייג האָט צורעכט גע־מאַכט, געווינטליך, „שוין־איין־מאָל־משה"), און די אינדיקעס האָט מען געלאָזט שפּאַציערען איבער דער שטוב, און פּאָר אונז, קליינ־ווארג, איז דאָס געווען א שטיקעל געשעפט: מיר האָבען זיך מיט זיי גערייצט, מיר האָבען צו זיי געפייפט, און זיי האָבען געשריגען: „האָלדיר־האָלדיר!" — און קיינער האָט אונז ניט געזאָגט קיין וואָרט. און די וווייבער האָבען זיך געווינשעוועט, מע זאָל דערלע־בען איבער א יאָהר מיט די מאַנען און מיט די קינדערלעך געזונ־דערהייד און מע זאָל וויעדער קויפען בשותפות אלע אינאיינעם אזעלכע עופות און אזעלכע אינדיקעס. נאָכדעם האָט מען גע־קויפט אלע אינאיינעם צוויי זעקלעך קאַרטאָפּלים אין גלייכען געלד, און אייער עפּים גאָר א מציאה פון א גנב — דריי גילדען א שאָק! גאָט האָט זיי צוגעשיקט א גויע מיט אייער, אויף קיין שלעכט אָרט זאָל זי ניט שטעהן! — און די וווייבער האָבען געלאָבט פון דער גויע, א נאָרישע גויע, א געשלייערטע האַנזי! און מע האָט זיך וויעדער געווינשעוועט, מע זאָל דערלעבען איבער א יאָהר מיט די מאַנען און מיט די קינדערלעך געזונדערהייד און מע זאָל וויעדער איינקויפען אלע אינאיינעם בחברותא אזעלכע געראָטענע קאַרטאָפּ־לים און אזעלכע פרישע אייער! וואָס דאַרפט איהר מערהר? פסח'יגע קויהלען צום סאָמאָוואָר האָט מען געקויפט אלע אינ־איינעם א זעקעל כמעט אומזיסט, ס'איז גאָר א חרפּה אויסצוזאָגען פּאָר וויפיעל; הוינט חריין און פּאַסטערנאַק און שאָר ירקות — אלסדינג בזיל הזול! „איין ערב פסח פון גאָלע מציאות!" — האָ־בען געזאָגט די וווייבער און האָבען געלאָבט, און מיר, קליינווארג,

בוידעם, — זאָלט איהר אויף אונז ניט אַרויפלעגען די באָר"... בקיצור, די ווייבער האָבען דאָם אָפּגעאַרבייט נאָנץ דיפּלאָמאַטיש, ווי געווײנטלעך ווייבער, און דער פּלאָן פון „קאָמונע" איז אָנגענומען געוואָרען, נאָר ניט מיט א מאָל, ביסלעכווייז.

קודם כל האָבען אַלע דריי שכנות געקויפט בשותפות א זעקל מעהל, און מען איז אַוועק אין איין קלאָפּ באָקען מצות. און די מצות זענען דאָם יאָהר דוקא גערָאָטען. און מע האָט געבראַכט צו פיהרען די מצות, און מע האָט זיך געווינשעוועט איינם דאָם אַנדערע, מע זאָל דערלעבען איבער א יאָהר מיט די מאַנען און מיט די קינדערלעך געזונדערהייד און מע זאָל ווידער אַלע אינאיינעם באָקען מצות. ס'איז געווען א חיות אָנצוקוקען די גוטפריינדשאַפט מיט דער ליעבשאַפט פון די ווייבער, נלייך ווי מע האָט זיך קיינמאָל נישט נעקריעגט, נישט געזידעלט, נישט פערביטען מיט קיין וואָרט אַפילו. און נישט נאָר די ווייבער — די מאַנסבילען, און אויך מיר, קליינווארג, האָבען זיך יענעם טאָג נעפיהלט אַזוי גוט, ווי נאָך קיינמאָל ניט, זינט מיר זיצען אַלע אונטער איין דאַך. און מערקווירדיג! אַפילו הערשקע מאַמצים, וואָס איז תמיד בייז און אין כעס אויף דער גאַנצער וועלט (דערפאַר, וואָס זיינע צווויי שוואַגעריקעס האָבען אַמאָל געוואָלט אויסלאָדען ביי איהם די דירה), איז דעם טאָג געווען עפּים מאַדנע אויפגעלעגט, נישט געגעבען פּעטש, „פּיטש־פּאַטש אי ניקאַקיך", ווי זיין שטייגער איז, און האָט נאָר אונטערגעזונגען ליעדלעך שטילערהייד! און צביה־לאה'ס מאַנסבילשע שטימע איז יענעם טאָג געווען עפּים דינער און ווייכער. מיט איינעם וואָרט, א גוטער מלאך איז דורכגעפלויגען אין בער הערשקע מאַמצים'ס דירה. די שכינה האָט נערוהט אויף איהר.

נע'פטר'ט די מצות, האָבען די ווייבער אַוועקגעשטעלט אַלע אינאיינעם א דייזשקעלע באָרשט (דאָם דייזשקעלע האָט פערזאָרגט, געווינטלעך, „שוין־איין־מאָל־משה"), און מע האָט ווידער א מאָל געוואונשען זיך, מע זאָל דערלעבען איבער א יאָהר מיט די מאַנען און מיט קינדערלעך געזונדערהייד און מע זאָל ווידער

קאַפּיטעל ה.

די זיילען פון דער „קאָמונע" שאָקלען זיך.

עס פערשטעהט זיך פון זיך אַליין, אַז צענויפשטעלען די טישען מיט די בענקלעך, אויפשטעלען די כוסות מיט די קערות און אויסבעטען די הסב־בעטען האָט געדויערט אויף זיך „שוין־איין־מאָל־משה". וועהר עס האָט איהם נישט געזעהען צרומטאַנצען דעם דאָזיגען פאַרנאַכט, דער האָט גאָר קיין שענס ניט געזעהען! די בעקלעך האָבען איהם געפלאַמט, דאָס היטעל איז איהם אַראָפּגעפאַהרען אויף א זייט, איין וואָגנס, די לאַנגע, האָט זיך ביי איהם אויסגעצויגען נאָך לענגער. ער האָט אויסגעזעהען, ווי א קאַמאַנדיר פון א שיף, אַדער ווי א פעלדמאַרשאַל אויף דער מלחמה, אַדער ווי א גבאי צו הקבות. ער האָט נישט געלאָזט קיינעם זיך צוריהרען צו קיין זאַך: אַליין האָט ער צענויפגעטראָגען בענקלעך, אַליין צענויפגעשטעלט די כוסות, אויסגעשטעלט דאָס זאַלצוואַסער מיט'ן חרוסת מיט די שאַר ירקות, און אַליין אויסגעבעט אַלע פיער הסב־בעטען (מיין שוואָגער דניאל איז אויך געווען פערעבענט אין קאָהן). און אַז ס'איז געקומען צו די הסב־בעטען, האָט ער געקאַמאַנדעוועט, מע זאָל איהם צענויפטראָגען וואָס מעהר קישענס.

— נאָך א קישען!
— נאָט אייך נאָך א קישען.
— נאָך א קישען!
— נאָט אייך נאָך א קישען.
— נאָך א קישען!
— וואָס טויג אייך אַזוי פיעל קישענס?
— נאָך א קישען!

און ס'איז אויסגעוואַכסען פיער הויכע הסב־בעטען... וואָס זאָג איך הסב־בעטען? פיער הויכע מויערען, וואָס אַז מע איז געקומען

האבען געפייפט צו די אינדיקעס, און די אינדיקעס האבען געשרי־גען: „האלדיר־האלדיר!", און מע האט זיך געווינשעוועט, מע זאל דערלעבען איבער א יאהר מיט די מאנען און מיט די קינדערלעך געזונדערהייד און מע זאל וויעדער מאכען אינאיינעם אלע איין פסח. מע האט ארויסגעזוהען בעשיינפערליך, וו עס קאן גאר ניט זיין קיין גרעסערע חכמה אויף דער וועלט, ווי וו מאכט יד־אחת.

— קאמונע! איהר שפיעלט זיך מיט קאמונע? — האבען א זאג געטהאן די מאנסביליען אויף א ליצנות. און די וויבער האבען אונטערגעהאפט דאם ווארט „קאמונע", נאר גערופען האבען זיי דאם „קאמונעס", און האבען ארויסגעזאגט בפירוש, וו זיי וואלטען זיך ניט אפגעזאגט, ס'זאל א גאנץ יאהר זיין ביי זיי „קאמונעס". נור די וויבער זענען געווען אויפגעלעגט, און די מאנסביליען — וודאי, און מיר, קליינווארג, — וודאי און וודאי!

געבליבען איז אויפ'ן לעצטען טאג נאר כיש און פלייש און ווין אויף ארבע כוסות. מילא, פיש — דאם האט געזומען אויף זיך, געווייגטליך, „שוין־איין־מאל־משה", וואהרום וואו האט איהר אויף דער וועלט נאך צוא בריה אויף קויפען כיש, ווי ער? ער וועט ברענגען צו טראגען פיש, וועט זיין שוין איין מאל פיש! מיט ווין און מיט'ן הרוסת האט מען זיך פערלאזט איננאנצען אויף מיין טאטען, מחמת דער מבין אויף ווין איז ער. און טובל'ען דאם געפעם האט מען געשיקט אונז, יונגלעך (פאר די מיידלעך האט מען געפונען איין אנדער ארבייט: העלפען די מאמעס כשר'ן און רייבען און שייערען און פוצען), און מיר האבען פערקאטשעט די הויזלעך און זענען אוועק צום טייך לעבעדיג, פרייליך. בקיצור, ס'איז געווען „ליהודים", אלע זענען געווען פערנומען, אלע הענד האבען געארבייט, קיינער איז ניט געזעסען לעדיג א מינוט אפילו, ביז'ן לעצטען טאג ערב פסח, ביז מע האט פערברענט דעם חמיץ, געגאנגען אלע אין מרחץ אריין, געקומען אהיים, איבערגעטהאן זיך אלע יום־טוב'דיג און מע האט געזומען גרייטען זיך צום סדר.

— איהר הערט, בתיה־לעבען? דער סאָמאָוואר, ברוך השם, זידט שוין...

און אַלע דערפיהלען, אז א חמאָרע רוקט זיך אָן אויף הערשקע מאָמצים'עס שטוב, און די פרייליכקייט מיט דער לעבעדיגקייט, וואָס ס'איז געווען ערב פּסח, איז ניטאָ — אַוועק, אַוועק מיט'ןווינד און מיט'ן רויך.

— זאָלט איהר מיר זיין געזונט און שטאַרק, צביה־לאה־לעבען און פּערעל קרוין, פּאַרגעסט ניט, אז ס'איז יום־טוב און מיר זיצען ביי איין טיש! — זאָגט צו זיי די מאָמע שטיל־ערהייד, און אויף איהר פּנים ליגט אַזוי פיעל טרויער, אַזוי פיעל אָנגסט, אז עס פּערנעמט מיך ביי'ם האַרצען.

איך פּערשטעה איהר טרויער, איך פיהל איהר אָנגסט. איך האָב בעמערקט נאָך בשעת ליכט־בענשען, אז זי ווייניט, ווייניט אויף דער דירה, וואָס מיר האָבען פּערלאָרען, און וואָס מיר בעדאַרפען זיצען אין שכנות מיט אזעלכע גראָבע מענשען, זיצען מיט זיי ביי איין טיש, ביי איין סדר! ערשט פּאַר־אַ־יאָהרען אין דער צייט איז געווען ביי אונז אָביסעל א שענערער טיש, אָביסעל א רייכע־רער סדר. פּאַר־אַ־יאָהרען איז דער טאָטע געווען איין מלך, די מאָמע איז געווען איין מלכה, און איך בין געווען איין פּרינץ. היינט זיצען דאָ צענויפגעקוועטשט עטלעכע מלכים, עטלעכע מלכות, און א סך־א סך פּרינצען, און אַלע פּרינצען נעהרען אָנגעטהאָן יום־טוב'דיג, אַזוי שען, ווי איך, און אפשר נאָך אָביסעל שענער... ניין, זאָגט אייך וואָס איהר ווילט, ס'איז ניט דער פּאַראַאָהריגער סדר!

מאָמע, איך פּערשטעה דיין טרויער! איך פיהל דיין אָנגסט!

פון שוהל, האָבען די פיער בעלי־בתים בעדארפט זיך מיט אַנגסטען ארויפדראפֿען ארויף. און אז זיי האָבען זיך ארויפגעדראפֿעט ארויף און בעזעצט זיך, האָבען זיי מורא געהאט, זיי זאָלען חלילה ניט אראָפּפאַלען.

דער ערשטער האָט זיך ארויפגעהאפֿט דער בעל־הבית, הערשקע מאַמצים. ער האָט ניט געוואָגט חס ושלום קיין שום חסרון אויף די הסב־בעטען; ער האָט נאָר א קנייטש געטהאָן מיט די פּלייצעס, א מאָך געטהאָן מיט כעס:

— נ־נ־א, א עסעבעט!

— הא? שוין איין מאָל א עסעבעט? — האָט זיך אָנגערופען צו איהם „שון־איין־מאָל־משה" מיט א שמייכעלע פון א גרויסען קינצלער, וואָס איז אַליין צופֿריעדען מיט זיין ארבייט.

— ס'זאָל ניט זיין דאָס אייגענע, וואָס מיט דער סוכה. — רופט זיך אָן דער בעל־הבית, הערשקע מאַמצים, מיט א שטאָך.

— איך האָב שוין אויך געקלערט דאָס אייגענע. — זאָגט דער טאַטע מיינער און מאָסטעט זיך אויף דעם הסב־בעט, האַלט זיך מיט ביידע הענד אָן גאַרטעל און טרעט־אַיין די קישענס, ווי מע טרעט־אַיין א וואָגען היי.

— מיט פרעמדע הענט איז גוט פייער שאַרען. — רופט זיך אָפּ די בעל־הבית'טע צביה־לאה מיט גאַל, און „שוועבעלע" שטעלט זיך אַיין פּאַר איהר משה'ן און טהוט א זאָג צום מאַן מיט כעס:

— אומעדום באדארפסט דו ארויסבאַווייזען, אז דו קאָנסט עסעבעטען וואָלט איך זיי געבעט! לאָזען זיי זיך בעטען!

עס פערשטעהט זיך, אז צביה־לאה קאָן דאָס ניט איבערטראָגען און טהוט א זאָג צום מיין מאַמען כלומרשט אין גוטען מוטה:

— איהר זעהט, בתיה־לעבען? דאָס שוועבעלע האָט זיך שוין אָנגעצונדען...

און „שוועבעלע" בויגט זיך אָן צו מיין מאַמען און רוימט איהר אַיין א סוד פּאַר גאַנץ בראָר:

בעווייזען מיט איהר גאַנצער שענקייט און מיט איהר גאַנצען גלאַנץ פון אַמאָל. די מוטער רחל, אסתר המלכה, שולמית פון שיר־השירים, די מלכה־שבא — די זענען נאָר אַ דמיון! גיט איהר אַפּ צוריק די פֿערעל מיט די אויהערינגלעך מיט די פינגערלעך, וועט איהר זעהען, וואָס הייסט אַ יפֿת־תואר!... נאָר פערפאַלען! ניטאָ קיין פֿערעל! ניטאָ קיין אויהערינגלעך! ניטאָ קיין פינגערלעך! אויסגעטהאָן! אוועקגענעבען! גוואַלד, וואָס האָט צו אונז דער רבונו־של־עולם? פאַר וואָס שטראָפט ער אונז אזוי?!...

. . . . . .

— ק־ד־ש! — זינגט־אויס דער מלך פון די מלכים, דאָס הייסט, דער טאָטע מיינער, קוים־קוים וואָס ער קריכט־ארויס פון דעם הסב־בעט, נעמט דעם כוס אין איין האַנד, שפּאַרט זיך אָן כיט דער אַנדערער האַנד אָן טיש, פעררייסט דעם קאָפּ ארויף, מאַכט־צו די אויגען און הויבט־אָן דעם שענעם פּסח'יגען קידוש מיט'ן שענעם פּסח'יגען נוסח, נאָר מיט עפּים אַ מאָדנעם טרויע־רינען ניגון, — ניין, ס'איז נישט דער ניגון, וואָס פּאַר־אַ־יאָהרען! און עס מאַהלט זיך מיר אויס, אַז אינ'ם טאַטענ'ס קידוש הערט זיך אַ קלאָג צום בית־דין־של־מעלה, אַ קלאָג פּאַר דער דירה, פּאַר דעם אין־שכנות־זיצען, פּאַר דער מאַמע'ס פֿערעל מיט די אויהע־רינגלעך מיט די פינגערלעך און פּאַר די איבעריגע צרות, יסורים און הארצוועהטויג, וואָס גאָט האָט אונז מיט זיי בעוויליגט היינטיגם יאָהר פון זיין ברייטער האַנד.

איהר ווייכט ניט, וואָס האָט צו אונז דער רבונו־של־עולם? פאַר וואָס שטראָפט ער אונז אזוי?!...

קאַפּיטעל ו.

דער פּרינץ נעמט זיך איבער.

און חאַטש עס זיצען דאָ א סך פּרינצען, און אַלע געהען אָנ־געטהאָן יום־טוב'דיג, אַזוי שען, ווי איך, און אפשר נאָך שענער — דאָך פּיהל איך, אַז איך בין ניט דאָס, וואָס אַלע. און חאַטש עס זיצען דאָ עטליכע מלכים מיט עטליכע מלכות, דאָך פּיהל איך, אַז מיין טאַטע איז ניט דאָס, וואָס אַלע טאַטעס, און מיין מאַמע איז ניט דאָס, וואָס אַלע מאַמעס. אויב יענע זענען מלכים, איז ער א מלך איבער די מלכים, ווארום ער איז דאָ דער שענסטער און דער איידעלסטער פון אַלע; און אויך די מאַמע איז דאָ די שענסטע און די איידעלסטע פון אַלע. ער קוקט־אַריין אין סידור אַריין, פיהרט דאָס רעדעל, ווי אַיין עלטערער, ווי א פּעלדמארשאַל, און אויף איהם קוקענדיג וואָס ער טהוט, טהוען איהם נאָך אַלע. אויך די מאַמע איז א וועג־ווייזער פאַר די איבעריגע וויבער, האַלט פאַר זיך א גרויסען גראָבען קרבן־מנחה, מישט־מישט די בלעטלעך מיט איהרע שענע ווייסע פינגער, און דאָס ווייכט ליכטיגע פּנים בשעת מעשה שיינט איהה, ווי די זון, און די איבעריגע וויבער זעהען־אויס קעגען איהר עפּים מאָדנע שוואַרץ, ווי די ציגיינערינס. מאַהלט אַיין, מיין שוועסטער אַסנה איז, קאָן מען זאָגען, אויך נישט קיין מיאוס וויבעל, נאָר ווי קומט זי צו דער מאַמע! אַנו, פאַהרט־אוים די גאַנצע וועלט און געפינט מיר נאָך אַזא יפת־תואר, ווי מיין מאַמע! אַיין עבירה, וואָס פונ'ם אָפּט וויינען, וואָס זי ווינט, וואַכטען איהר קישעלעך אונטער די אויגען. אַיין עבירה, וואָס פונ'ם קאַכען, וואָס זי קאַכט אַליין, וועלען איהר די שענע ווייסע הענד בעצויגען ווי מיט א קאָרע פון אויבען. אַיין עבירה, וואָס צוליעב מיין שוועסטער אַסנה האַט זי נעבאַך געמוזט ניט־לאַנג פערקויפען די פּערעל איהרע מיט די אויהערינגלעך מיט די פינגערלעך, און זי קאָן זיך איצט ניט

„מע־א־אי!" — דאָס הייסט: „אז ניט דער און ניט יענער — טאָ מאכט שוין איהר פריהער קידוש!"

איך ווייס ניט, וואָס פאר א פריילעכקייט עס לייגט פערבאָרגענען אין דער דאָזיגער מימיקע, נאָר אויף אונז, קליינווארג, פאלט־אן דערפון פלוצים א געלעכטער, און נאָך וואָס פאר א געלעכטער! מיר שטיקען זיך שטילערהייד אין די קולאקעס, האָבען מורא א קוק טהון איינס אויף דאָס אנדערע, מע זאָל חלילה ניט אויסשיסען. נאָר וויפיעל קאָן זיך א מענש איינהאלטען? א מענש איז דאָך ניט קיין אייזען, ובפרט, אז סע זיצען ביי'ם טיש, קיין עין־הרע, אַווי פיעל קלאָפערס, ווייסע־חברה'ניקעס, וואָס קאָנען לאָכען, — איז געגנוג, אז עמיצער פון אונז זאָל געבען א חליפ, א הוסט, אדער א שלוקערץ, זאָל זיך דער איבעריגער חברה אויסווייזען, אז דאָס האָט שוין איינער געווויס אויסגעשאָסען. אין אזעלכע מאָמענטען, הערט איהר, איז געפערליך, מע שפיעלט זיך מיט פייער, וואָרום וואָס מעהר מע האָט מורא — מעהר לאָכט מען. איהר קאָנט דאָס פרובען אויף אייערע קינדער. לאָזט־ארויס א בעפויל, אז מע טאָר ביי'ם טיש ניט לאָכען, וועט איהר זעהען וואָס ס'וועט זיך טהון: תחילת וועט מען זיך שטיקען ווי ווייט מע וועט קאָנען, נאָכדעם וועט ווערען אזא שיסערייי, אז איהר וועט סוף־כל־סוף אליין אויך אויסשיסען א געלעכטער. דעם שכל דערפון וויסען מיר ניט; לאָזען די חכמים, וואָס געבען זיך אפ מיט אלערליי חכמות, אויפקלערען די דאָזיגע חכמה אויך, און מיר וועלען זיך אומקעהרען צוריק צו אונזער קידוש.

אז גאָט האָט געהאלפען, די מלכים האָבען שוין מיט גאָט'ס הילף אלע אפגעמאכט קידוש, און ס'איז נעקומען צו אונז, קליינ־וואָרג, איז אויפגעשטאנען הערשקע מאמצים'עס בן, דער עלטערער (אייזיק), און האָט אנגעהויבען זאָגען דעם „סברי מרנן ורבנן ורבותי" אויף א מאָדנעם קול, נלייך ווי עמיצער וואָרנט איהם. האָט דער יונגערער ברודער זיינער (איציק) ארויסגעלאָזט א מין „קכי". האָט זיך דער דריטער (הילק) צעלאכט, און דער קליינער (ישראליק) — נאָך איהם, און נאָך זיי שוין מיר אלע, און אייזיק

קאפיטעל ז.

די זיידען פון דער „קאמונע" הויבען־אן פאלען.

ווי אלע גרויסע אידען, אזוי אויך אלע גרעסטע אומגליקן, וואס טרעפען זיך אויף דער וועלט, נעמען זיך אפטמאל פון א קליינigkeit, פון א נארישקייט. אויך די „קאמונע", וואס ווערד בעשריבען ביי אונז אט דא, איז פלוצים אנידערגעפאלען אין כאמע אנהויב, און איבער א קליינigkeit, איבער א נארישקייט. ומעשה שהיה כך היה:

ווי באלד דער טאטע האט אפגעמאכט דעם קידוש און האט צוריק אריינגעזעצט זיך אין דעם הסב־בעט, האבען זיך אויפגעחאפט ביידע מיט א מאל, מיין שוואגער דניאל און אונזער בעל־הבית הערשקע מאמצים, און האבען זיך אבער באלד ביידע צוריק אנידערגעזעצט, געוואלרען רויט, ווי פייער, זיך פערשעמט, אפנים.

מאכט דער טאטע צו הערשקע מאמצים אויף שטום־לשון (מחמת נאך קידוש טאר מען שוין נישט מפסיק זיין): „נו־א!" — דאס הייסט, ער איז איהם מכבד, ער זאל מאכען פריהער קידוש. ענטפערט איהם הערשקע מאמצים אויף דער זעלביגער שפראך: „אי־א!" — און בעווייזט מיט דער האנד אויף מיין שוואגער דניאל (א גראבער יונג! ער מיינט, אז ער טאר שוין אויך ניט מפסיק זיין!). רופט זיך אן מיין שוואגער דניאל און מאכט מיט'ן קאפ: „אי־אי!" — דאס הייסט: איך ניט, לאז איין אנדערער מאכען פריהער קידוש! מישט זיך אריין „שוין־איין־מאל־משה" (ער האט תמיד ליעב אריינמישען זיך!) און טהוט א מאך מיט די הענד: „מי־א־נו?" — דער פשט איז: „ממה־נפשך, אדער דער, אדער יענער!" ענטפערט איהם דערויף דער טאטע אלץ אויפ'ן וואונק:

און האט זיך באלד אויפ'ן אָרט פערגאנגען אויף טוידט. דעמאלט איז אָנגעפאלען א געלעכטער שוין אויף אלעמען. עס האבען גע־לאכט גרויס און קליין: דער טאטע און די מאמע און „שוין־איין־מאל־משה" און אלע ווייבער. עס האט זיך מיר אויסגעווייזען אין דער מינוט, אז עס לאכען די כוסות, די טעלער מיט די לעפעל, מיט דעם לאמפּ, מיט די וועגד — אלע און אלין האט געלאכט.

ניט געלאכט האט נאר איין הערשקע כאבּיצים מיט די בייזע אויגען. ער האט געלאזט יואליקל'ען אביכעל זיך אויסלאכען; נאכדעם איז ער אויפגעשטאנען, פאר כעס, אפּנים, פערגעסען, אז יואליקעל האט אלין א טאטען ביז הונדערט און צוואנציג יאהר, א טאטען, וואס האט אלין אויך הענד און קאן זיך אלין אפּרע־כענען מיט זיין קינד, און ער האט איהם אראפּגעלאזט דעם איי־גענעם „פיטש־פאטש אי ניקאקיך!", וואס זיינע אייגענע פיער בנים, און דער גאנצער עולם איז געווארען איבערראשט. געוויינט־ליך, האט די דאזיגע מעשה בעדארפט פערדריסען יואליקעל'ס מא־מע, און „שוועבעלע" האט א בלישטשע געטהאן מיט די אויגעלעך און א זאג געטהאן צו צביה־לאה'ן:

— טאמער וואלט איהר געזאגט אייער מאן, סע זאל איהם אפּ־דארען די הענטעלעך?

האט צביה־לאה לאנג נישט געקלערט און באלד אויפ'ן אָרט א זאג געטהאן צו „שוין־איין־מאל־משה'ן" אויף איהר מאנסביליגער שטימע:

— טאמער וואלט איהר געזאגט אייער ווייב, ס'זאל זיך איהר שטעלען דאס שווארצע פיסקעלע אויף א זייט?

וואס ווייטער איז געווען — קאן איך אייך ניט בעשרייבען. דאס הייסט, קאנען קאן איך, נאר איך וויל ניט. עס פאסט ניט. ס'איז ניט שען פאר קיין מלכה'ס, וואס זיצען אויבען־אן ביי דער רעכטער האנד פון זייערע כלים, ס'איז ניט שען ניט פאר זיי און ניט פאר אונז און ניט פאר אייך, ס'איז א חרפה, א בזיון פאר לייטען... לאמיר בעסער מאכען א שווייג.

אליין אויך בתוכם, און אזוי איז ער זאסטרעמפּעט געוואָרען אין מיטען, ניט אהין, ניט אהער, אוש געוואָרען ברוין און בלוי, ס׳איז געווען א רחמנות צו קוקען אויף איהם! איז אויפגעשטאַנען הערשקע מאַמציס און האָט איהם אַראָפּגעלאָזט א פּאַטש פון אויבען אַראָפּ און אַרויסגעוואָרפען איהם פונ׳ם טיש און א זאָג געטהאָן דערבי, ווי זיין שטייגער איז: „פּיטש־פּאַטש אי ניקאַקיך!“ און א מאָך געטהאָן צום אַנדערען (צו איציק׳ען), ער זאָל אויפשטעהן מאַכען קידוש.

האָט זיך איציק אויפגעהאָפּט, ווי א מזיק, און א זאָג געטהאָן דעם אייגענעם „סברי מרנן ורבנן ורבותי“ שוין אַביסעל צו הויך, צו גייציג, אזוי, אז ער האָט זיך, אפּנים, אליין איבערגעשראָקען פּאַר זיין קול און האָט זיך געוואָלט אַראָפּלאָזען נידעריגער מיט א טאָן. האָט איינער פון דער חבריא א מאָך געטהאָן: „עהיט!“— האָט שוין איציק דערפּאַר נישט געקאָנט זאָגען א וואָרט, אזוי שטאַרק האָט דאָס איהם געשטיקט. האָט ער נעבאָך געהאָפּט פון זיין טאַטען, הערשקע מאַמציס, דעם זעלבען פּסק, וואָס אייזיק, דאָס הייסט: „פּיטש־פּאַטש אי ניקאַקיך!“ און אויף איציק׳ס אָרט איז שוין געשטאַנען דער דריטער (חילוק).

דער דאָזיגער חילוק האָט נאָר אָפּגעזאָגט א האַלבען „סברי מרנן“ — דעם „רבנן ורבותי“ האָט ער שוין נישט געקאָנט אַרויסזאָגען. איהם איז געפעלען געוואָרען גראָד אַצינד א קוק טהון אויף מיין שוואָגער דניאל׳ס קינדערלעך און דערזעהן, ווי די דריי האַלטען זיך ביי די נעזעלך, אַנגעבלאָזען די בעקלעך, ווי די פּאַחירלעך, אָט־אָט ווערען זיי צעזעצט.

און אָט אזוי האָט איטליכער בעוונדער בעקומען פון הערשקע מאַמציס זיין פּסק: „פּיטש־פּאַטש אי ניקאַקיך!“, געמוזט אָפּטרעטען דעם אָרט איינער דעם אַנדערען, ביז ס׳איז געקומען צו „שוין־אין־מאַל־משה׳ס“ קינדער (צו יואליקל׳ען מיט שואליקל׳ען). און אז יואליקל האָט זיך אוועקגעשטעלט מאַכען קידוש, האָט ער שוין נישט געקאָנט אַרויסלאָזען אפילו דאָס ערשטע וואָרט „סברי“

דאָם דרויִדעל

נעשריבען אין יאָהר 1903.

עפּיזאָג פון דער קאָמונע.

אויף מאָרגען, צום צווייטען סדר, איז שוין יעדער נעזעסען ביי זיך, ביי זיין טיש, און אָפּגעריכט דעם סדר, ווי גאָט האָט גע־באָטען, — נעזעסען טאקי אַלע אין איין חדר, ביי הערשקע מאָמצים אין זאַל, נאָר איינס צום אַנדערען מיט'ן הינטען, שטאַרק אָנגעדרו־דעלט... און מע האָט קוים דערלעבט דעם ערשטען טאָג חול־המועד, מע זאָל זיך קאָנען צעטיילען צוריק מיט די מצות, מיט דער שמאַלץ און מיט די אייער און מיט די קאַרטאָפּלעס און מיט די שאָר ירקות, אפילו דאָס דייזשקעלע באָרשט האָט מען נעמוזט צעניסען אין בע־זונדערע טעפּ, און בשעת מעשה האָבען די ווייבער, געוויינטלעך, נישט נעלעגט קיין כבוד אייניע אויף דער אַנדערער, זיך דורכגע־וואָרפען מיט שטעכווערטלעך און אָנצוהערענישען אויף די מאַנס־בילען.

— „קאָמונעס" האָט זיך זיי פּאַרנלוסט! משוגעים האָבען דאָס אויסגעטראַכט און נאָראַנים טאַנצען נאָך! נאָט אייך נאָר „קאָ־מונעס"! זיעבעצעהן „קאָמונעס" די שונאים אין קאָפּ און אין האַרצען און אין די קישקעס!

נאָך פּסח איז דער טאַטע געגאַנגען איבער דער שטאָדט זוכען אייַן אַנדער דירה אויף צו דינגען, און אויף איהם קוקענדיג — אויך „שוין־איין־מאָל־משה". צביה־לאה איז אפילו נעווואָרען ווייך ווי טוג, און הערשקע מאָמצים האָט א זאָג נעטהאָן, כלומרשט פּאַר־בייגעהענדיג, אז תיכף נאָך שבועות, אם ירצה השם, שטעלט ער זיך איבערדעקען דעם דאָך; עס האָט זיי אָבער נעהאָלפּען, ווי א טוידטען באַנקעס. מיין מאַמע האָט נעזאָגט שטילערהייד דעם טאַטען, איין מאָל פּאַר אַלע מאָל, אז אומזיסט ווילּ זי דאָ אויך ניט זיצען! אין דרויסען חלילה, אבי ניט ביי הערשקע מאָמצים!

אָט אזוי האָט זיך פון דער ערשטער „קאָמונע" ביי אונז אין כתרילעווקע אויסגעלאָזט א טייך.

דאָם דרײדעל

א.

מעהר פון אַלע מיינע חברים אין חדר און מעהר פון אַלע יונגלעך פון דער גאַנצער שטאָדט און מעהר פון אַלע מענשען אויף דער וועלט — האָב איך ליעב נעהאַט מיין חבר בעני מאיר פּאַל־קאָוואי׳ס. דאָם איז געווען א מין ליעבשאַפט מיט א מאָדנער צו־געבונדענקייט מיט א מורא־האָבען אינאיינעם. ליעב האָב איך איהם נעהאַט דערפאַר, וואָם ער איז געווען שענער און קלינגער און בריה׳־שער פון אַלע יונגלעך, און צו מיר איז ער געווען צוגעלאָזט, געטריי, זיך איינגעשטעלט פאַר מיר, געגעבען פּעטש, געמאַכט א „פּזר" מיט א „שלשלת", דאָם חיסט, געריסען פאַר די אויהערען אַלע יונגלעך, וואָם האָבען מיך געוואָלט זאַטשעפּען.

און מורא האָב איך נעהאַט פאַר איהם דערפאַר, וואָם ער איז א גרויסער און שלאָגט זיך. און שלאָגען האָט ער נעקאָנט ווי מען ער האָט געוואָלט און ווען ער האָט נעוואָלט, מחמת בעני איז געווען דער עלטערער, דער גרעסטער און דער רייכסטער פון אַלע יונגלעך אין חדר. דער פאַטער זיינער, מאיר פּאַלקאָוואי, חאָטש ער איז געווען נישט מעהר ווי א פּאַלקאָוואי שניידער, איז ער אָבער געווען דערפאַר א איד א נגיד און האָט נעשפּיעלט אין שטאָדט א ראָלע פון א שענעם בעל־הבית: נעהאַט א שענע שטוב און א שטאָדט אין מזרח־וואַנד (די דריטע פונ׳ם ארון־קודש), פּסח — די

זענען טאָקי פון איין יחוס, ס׳איז אָבער פאָרט נישט דאָס; ביק איז פאָרט נישט טעלעפּאָן... נאָר מיר קעהרען זיך אום צו מיין חבר בעני.

ב.

געווען איז בעני א פיין בחור׳ל, א פּעמפּיקעוואָטער, א ראַבע־טיניער, מיט גלעזל שטעכעדיגע האָר, מיט ווייסע פּעקלעך, מיט שיטערע צייהנדלעך און מיט מאָדנע רויטע בולבעוואָטע אויגלעך, ווי ביי א פּיש. די דאָזיגע בולבעוואָטע אויגלעך האָבען תמיד געשמייכעלט און געקוקט כּמוזר׳יש, און דערצו האָט ער גע־האָט א פּערריסען נעזל, אזוי, אז דאָס גאַנצע פּנימ׳ל האָט אויס־געזעהן ביי איהם, ווי ביי א גרויסען עזות־פּנים — און דאָך איז מיר דאָס דאָזיגע פּנימ׳ל דוקא געפעלען, און כּיר זענען געוואָרען מיט בעני׳ן חבר פון דער ערשטער שעה אָן, וואָס מיר האָבען זיך דערקענט.

די ערשטע קענטשאַפט אונזערע איז געשלאָסען געוואָרען אונטער׳ן טיש, זיצענדיג מיט׳ן רבי׳ן ביי׳ם חומש. אז די מאַמע האָט מיך געבראַכט צו פיהרען אין חדר, האָב איך געטראַפען דעם רבי׳ן, א איד מיט גרעדיכטע ברעמען און מיט א שפּיצעביגער יארמלקע, זיצען מיט אלע תלמידים ביי׳ם חומש איבער דער סדרה בראשית. נישט געמאַכט קיין לאַנגע שהיות, — אָפּגעבען עקזאַמען האָט מען נישט בעדאַרפט, צושטעלען מעטריקעס אויך נישט, — האָט מיר רער רבי א זאָג געטאָן:

— קריך אהינצוצו, אויף יענער באַנק, צווישען יענע צוויי יונגלעך.

און איך בין אַרויפגעקראָכען אויף דער באַנק, זיך אַריינגעחאַפּט צווישען צוויי יונגלעך און האָב שוין געהייכען א „צוגענומענער". קיין בעזונדערע שמועסען צווישען מיין מאַמען מיט׳ן רבי׳ן האָט אויך נישט בעדאַרפט זיין. ס׳איז ביי זיי געווען אַיין אָפּגערעדטע זאַך נאָך פון יום־טוב.

בעסטע מצה־שמורה, סוכות — דעם שענסטען אתרוג, שבת גענומען צו זיך אין אורח, א נדבה געגעבען די שענסטע, א גמילות־חסד געטראָגען אקעגען, די קינדער אָפּגעגעבען צו די בעסטע מלמדים — בקיצור, מאיר פּאָלקאָוואי האָט זיך „געמענטשעלט", געוואָלט ווערען א בעל־הבית צווישען אַלע בעלי־בתים, זיך איינשרייבען צווישען חברה — נאָר בלאָטע! נישט אזוי גיך קויפט מען זיך אין ביי אונז אין כתריל־עווקע אין חברה ארײַן, נישט אזוי גיך פערגעסט מען ביי אונז אין כתריל־עווקע יענעמ׳ס יחוס, פון וואַנען ער שטאַמט־אַרויס. א שניידער מעג זיך „מענטשלען" צוואַנציג יאָהר בסדר, אויספיינען זיך אויפ׳ן שענסטען אופן, וועט ער ביי אונז אין כתריל־עווקע בלייבען שניידער. נישטאָ גאָר, מיין איך, אזא זייף אויף דער וועלט, וואָס זאָל קאָנען אָפּוואַשען ביי אונז דעם דאָזיגען פלעק. אך! וויפיעל, מיינט איהר, וואָלט, אשטייגער, מאיר פּאָל־קאָוואי געלאָזט זיך קאָסטען, מע זאָל איהם אויסמעקען דעם נאָמען „פּאָלקאָוואי"? דאָס אומגליק זיינס איז געווען, וואָס א פאַמיליע האָט ער געטראָגען נאָך טויזענד מאָל ערגער, ווי דער נאָמען. שטעלט אייך פאָר, אז אין פּאָס איז ער געשטאַנען פערשריבען: „קאָניעווסקי מעשטשאַנין מאיר מאָוושאָ־ווי טש טעלעצי".

א מערקווירדיגע זאך! מאיר׳ס עלטער־עלטער־זיידע, זאָל האָ־בען דאָרטען א ליכטיגען גן־עדן, וואָס איז מסתמא געווען אויך א שניידער, אז ס׳איז געקומען צום אויסטראַכטען זיך א פאַמיליע, האָט ער גאָר נישט געקאָנט געפינען קיין לייטישערען נאָמען; נע־חיי־בי וואָלט ער געהייסען, מע זאָל איהם פערשרייבען: „פינגער־הוט", „אונטערשלאָק", „קניפּנאָדעל", „גרויסלאָטע", „לאַנגער־סטאַן" — אפילו אויך נישט אזעלכע שענע נעמען, נאָר גאָרנישט, זיי האָבען חאָטש א שייכות מיט שניידערייַ. אָבער טעלעצי! וואָס איז איהם געפעלען געווארען א טעלעצי? וועט איהר זאָגען: למאי ביק? ס׳איז דען נישטאָ קיין מענשען, וואָס טראָגען דעם נאָמען ביק? זאָגט אייך אָבער וואָס איהר ווילט — ביק אוו טעלעצי

א ש ת ו — זײַן ווײַב! געב מיר א באָקסער, וועל איך דיר געבן א ציה פון מײַן פּאָפּיראָס!

און איך פּיהל עמיצענס ווערעם הענטעל אין מײַן האַנד, און איך טאָפּ־אָן עטליכע קלײנע, גלאַטע, גלימשינע חוויזן־קנעפּלעך. איך בין זיך מודה, אז נישט איך דערף קנעפּלעך, נישט איך האָב באָקסערן, נישט איך רוּיכער פּאָפּיראָסן. נאָר מיר איז געפּע־לען דער דאָזיגער אײַנפּאַל, און איך ענטפער איהם מיט'ן זעלבען ניגון, וואָס ער, און שאָקעל זיך גלייך מיט אַלע:

— ו ת ה ר — און זי איז טראָגעדיג געוואָרן! ווער האָט דיר געזאָגט! ו ת ל ד — און זי האָט געוואונן! אז איך האָב ביי זיך באָקסערן?...

און אַזוי האָבען מיר זיך איבערגעשמועסט די גאַנצע צייט, ביז דער רבי האָט, אַפּנים, אָנגעשמעקט, אז האָטש איך שאָקעל זיך גאַנץ געשמאַק, נאָר דער קאָפּ איז מיר נישט ביי'ם חומש; האָט ער מיך פּלוצים געגעבען א חאַפּ אויף דער וועלטקע, צום עקזאַמען הייכט דאָס:

— זאָג נאָר, דו! הער נאָר, ווי אַזוי הייסט דו דאָרטען? דו מוזט אודאי וויסען, וועמענ'ס זוהן איז געווען קין און ווי אַזוי האָט געהייסען קין'ס ברודער?

די דאָזיגע קלאַץ־קשיא האָט מיר אויסגעוויזען אַזוי ווילה, גלייך ווי מע וואָלט מיך, אַשטייגער, פּלוצים א פּרעג געטהאָן: וועז איז אויפ'ן היכעל א יריד? אָדער ווי אַזוי מאַכט מען פון שניי גא־מעלקעם און זיי זאָלען נישט צעגעהן? — אז בסך־הכל איז מיר גאָר דער קאָפּ געווען ערגיץ וויים איך וואו — אונטען, ביי די קנעפּלעך.

— וואָס קוקסט דו אויף מיר אַזוי? — פּרעגט מיך דער רבי. — דו הערסט נישט, וואָס מע רעדט צו דיר? איך פּרעג ביי דיר, זאָלסט מיר זאָגען אויף א ווייַלע, ווי אַזוי האָט געהייסען אדם הראשון קין'ס פּאָטער, און וואָס האָט זיך אָנגעקאָהרט מיט קין'ען זיין ברודער הבל. וואָס חוה האָט זיי געהאַט?

— נעדענק זשע, זאָלסט זיך לערנען, ווי סע גיהער צו זיין! — זאָגט צו מיר די מאַמע, שוין שטעהענדיג ביי דער טיר, און דרעהט־אויס נאָך א כאַל דעם קאָפּ צו מיר און קוקט, קוקט אויף מיר מיט געפיהל, אויסגעמישט מיט פרייד, ליעבשאַפט און רחמנות. דער מאַמע'ס קוק פערשטעה איך זעהר גוט: זי האָט הנאה, וואָס איך זיץ צווישען בעל־הבתישע קינדער און לערען, און סע טהוט איהר וועה דאָס הארץ, וואָס זי דאַרף זיך מיט מיר שיידען.

איך בין זיך מודה, אז מיר איז געווען אויפ'ן הארצען א סך פרייליכער, ווי מיין מאַמען; איך זיץ צווישען אזוי פיעל נייע חברים, קיין עין־הרע, וואָס בעטראַכטען מיך און איך בעטראַכט זיי — מיר בעטראַכטען זיך איינס דאָס אַנדערע. נאָר דער רבי לאָזט אונז לאַנג נישט זיצען אהן ארבייט. ער צעשאַקעלט זיך און שרייט־אוים אויף א קול, מיט א ניגון, און מיר אַלע — נאָך איהם, איינער איבער'ן אַנדערען, אויף קולי־קולות:

— ו ה נ ח ש — און דער שלאַנג! ה י ה — איז געווען! ע ר ו ם — קליגער! מ כ ל — פון אַלע! ח י ת — חיות! ה ש ד ה — פוג'ם פעלד! א ש ר — וואָס! ע ש ה — ער האָט געטהאָן!

יונגלעך, וואָס זיצען אזוי נאָהענט איינס מיט'ן אַנדערען, האָטש זיי שאַקלען זיך און שרייען, ווי איז דאָס מעגליך, זיי זאָלען נישט וועהן בעקאַנט, זיך דורכוואַרפען מיט א פּאָר וועהרטער האָטש? און ס'איז טאַקי אזוי געווען.

בעני מאיר פּאַלקאָוואי'ס, וואָס איז געזעסען מיט מיר אינ־איינעם שטאַרק צענויפגעקוועטשט, פרובט מיך פריהער מיט א קנייף פּאָר דעם פוס און קוקט זיך איבער מיט מיר מיט די אויגען, און נאָכדעם צעשאַקעלט ער זיך שטאַרק און זינגט גלייך מיט'ן רבי'ן און מיט אונז אַלע אויף א קול דעם חומש און וואַרפט־אַריין זיינע אייגענע וועהרטער, בזה הלשון:

— ו ה א ד ם — און דער מענטש! י ד ע — האָט באַוואוסט! נא דיר אַוועקעט די דאָזיגע קנעפּלעך! א ת ח ו ה — חוה'ן!

אָנגערופען בגילופין. וואָס איז די מעשה? א גדולה — דער רבי איז נישטאָ! וואו איז ער? אַוועקגעאָנגען ערגיץ אויף א ברית, אינאיינעם מיט דער רביצין. דאָס הייסט, חלילה נישט אינאיינעם; א רבי געהט קיינמאָל נישט אינאיינעם מיט א רביצין. פריהער געהט דער רבי, און נאָכדעם, הינטען, געהט נאָך די רביצין.

— א לאָמיר זיך וועטען! — רופט זיך אָן איין יונגעל מיט א בלויער נאָז, יהושע־העשעל הייסט ער.

— צו וויפיעל געווט? — זאָגט דער אַנדערער, קאָפּעל־בונעם, א יונגעל מיט א צעריסענעם ארבעל און סע זעהט זיך ארוים דער שפּיץ פונ׳ם שווארצען עלענבויגען.

— צו פערטעל פונט באָקסערען.

— לאָז זיין צו פערטעל פונט באָקסערען. איז וואָס, זאָגסט דו, לאָמיר האַרכען?

— איך זאָג, אז מעהר ווי פינף־און־צוואַנציג וועט ער נישט אויסהאלטען.

— און איך זאָג — זעכס־און־דרייסיג!

— זעכס־און־דרייסיג? אָט וועלען מיר באלד זעהן! חברה, נעמט איהם!

אָט אזוי האָט אויסגעקאָמאַנדעוועט יהושע־העשעל מיט דער בלויער נאָז, און עטליכע יונגלעך מיט א מאל האָבען מיך א נעם געטהאָן, ווי דער רוח דעם מלמד, מיך אַנידערגעלעגט אויף דער באַנק, און דוקא מיט׳ן פּנים ארויף. צוויי האָבען זיך געוועט מיר אויף די פּיס, צוויי — אויף די הענד, איינער האָט מיר צוגעהאלטען דעם קאָפּ, איך זאָל זיך נישט דרעהען, און נאָך איינער האָט אָנגעשטעלט אקוראט אקעגען מיין נאָז צוויי פינגער פון דער לינקער האַנד (אָפּנים, ער איז נעווען א ליואק, א געלינקטער!); די צוויי פינגער האָט ער צענויפגעלעגט, ווי א בייגעלע, איין אויגעל אַביסעל צוגעמאַכט, דאָס מויל האלב געעפענט, און געטומען מיר שנעלען אין נאָז אַריין — אָבער ווי אזוי, מיינט איהר, שנעלען? יערער שנעל האָט מיר געגעבען צו זעהן זיך מיט׳ן טאטען פון יענער

איך זעה, אלע יונגלעך שמייכלען, שטיקען זיך פאר געלעכטער, און פערשטעה נישט, וואס לאכט מען דא?

— זאג, נאַרעלע, אז דו ווייסט נישט, וואַרום מיר האָבען דאס נאך נישט געלערנט. — שעפטשעט מיר בעני אויפ'ן אויהער און שטורכעט כיך מיט'ן עלענבויגען. און איך פאלג איהם און זאג איהם נאך וואַרט ביי וואַרט, ווי א פאפוגאי, און אין חדר ווערד א געלעכטער ביז'ן הימעל.

„וואס לאכען זיי?" — טראכט איך מיר און קוק אויף די קינדער און אויפ'ן רבי'ן, ווי זיי קאטשען זיך פאר געלעכטער, און בשעת מעשה לעג איך איבער אונטען די קנעפלעך פון איין האנד אין דער אנדערער: דאַרט איז פונקט א האלב טוץ.

— אנו, ווייז נאר, בחור'על, אקאַרשט די הענטעלעך דיינע! וואס טהוסט דו דארטען מיט זיי? — מאכט צו מיר דער רבי און בויגט זיך אן צו מיר אונטער'ן טיש...

. . . . . .

איהר זענט דאך קלוגע קינדער, פערשטעהט איהר דאך שוין מהתמא אליין, וואס פאר א מין פסק איך האב געחאפט פון מיין רבי'ן אויפ'ן ערשטען ארויספאהר מיט די קנעפלעך!

ג.

שמיץ פערהוילען זיך, בזיונות פערגעסען זיך. איך מיט בעני'ן זענען מיר גיך געוואָרען גוטע ברידער, אבער וואס גוטע ברידער הייסט — נפש אחת, גאר ווי אנדערע צוויי. אט ווי אזוי די מעשה האט זיך געטראפען:

נעקומען אויפ'ן אנדערען טאג אין חדר אריין, מיט'ן חומש אין איין האנד און מיט'ן אנבייסען אין דער אנדערער האנד, האב איך געטראפען חברה שטארק האפערדיג, פרייליך, דאס, וואס ווערד

ד.

„דער אלמנה'ס יונגע" — קיין אנדער נאָמען האָב איך נישט געהאט אין חדר. וואָס עפּיס „דער אלמנה'ס יונג" ? מחמת מיין מאמע איז געווען א אידינע איין אלמנה, זיך דורכגעשלאָגען אליין מיט איהר אייגענער הארוואניע, געהאלטען א באקאלייניע קלייט, וואָס מעהר פון אלסדינג איז דאָרטען געווען, וועדליג איך נעדענק, קרייד און באקסערען — די צוויי מינים, וואָס האָבען א שארפען אָפּגאנג ביי אונז אין כתרילעווקע: קרייד בעדארף מען האָבען אויף שמירען די שטיבער, און באקסערען איז א נאשערייי, וואָס איז אי זיס, אי עס געהט א סך אויף דער וואָג, אי עס קאָסט וואָלוועל. חדר־יונגלעך ברענגען־אוים דערויף דאָס גאנצע נעלד פון די אָנ־ בייסענם מיט די מיטאָגס, און די קרעמער ביי אונז ציהען דערפון שען פרנסה. בשום אופן האָב איך נישט נעקאָנט פערשטעהן, פאר וואָס די מאמע קלאָגט זיך שטענדיג, זאָגט, אז עס טראָגט איהר קוים־קוים אויף קלייט־נעלד און אויף שכר־למוד. און וואָס עפּיס גראָר שכר־למוד? וואו זענען די איבערינע זאכען, וואָס א מענש בעדארף האָבען, למשל, עסען, א קלייד, א שוך, וכדומה? דער גאנצער קאָפּ איהרער איז נעלענגען אינ'ם שכר־למוד: „אז נאָט האָט מיך געשטראָפט, זאָגט זי, און האָט צוגענומען ביי מיר מיין מאן, אזוי מאן, און מיך נעלאָזט איין אלמנה, א יונענר, איינע אליין, וויל איך חאָטש, אז מיין זוהן זאל קאָנען גוט לערנען". וואָס זאָגט איהר אויף דעם משל? איהר מיינט אפשר, אז זי איז נישט נענאָנגען אלע מאל אין חדר אריין געוואָהר ווערען, ווי אזוי איך לערען? פון דאָוונען שמועסט מען נישט, אז זי האָט אכטונג נעגעבען אויף מיר, איך זאל דאָוונען אלע טאָג. זי האָט מיך נאָר געוואָלט איינרעדען, איך זאל זיין חאָטש חאלב, וויי מיין טאָטע, עליו השלום, איז געווען. און אלע מאל, וועז זי האָט זיך גוט צור־ נעקוקט צו מיר, פלעגט זי זאָגען, אז איך בין אינגאנצען „ער", מיר

וועלט. רוצחים! קוילערם! וואָם האָבען זיי געהאט צו מיין נאָז? וואָם האָט זי זיי געטהאָן? וועמען האָט זי געשטעהרט? וואָם האָבען זיי אויף איהר דערזעהן? א נאָז ווי אַלע נעזער!

— חברה, צעהלט! — קאָמאַנדעוועט יהושע־העשעל. — אַחת ואַחת! אַחת ושתים! אַחת ושלוש!

נאָר פּלוצים...

כמעט אַלע מאָל, זינט די וועלט שטעהט, טרעפען זיך אַלע נסים פּלוצים. למשל: סע טרעפט זיך חלילה איין אומגליק מיט א מענשען, גזלנים פּאַלען־אָן אויף איהם אין מיטען פעלד, בינדען איהם די הענד ארונטער, שארפען־אָן דאָס מעסער און הייסען איהם זאָגען ודוי; און כאמע דעמאָלט, וועז מע וויל שוין מאכען חיק, טראָגט עס אָן פּלוצים א סטאַנאָוואי מיט א גלאָק — די גזלנים צע־לויפען זיך, און יענער וועדר ניצול, הויבט אויף די הענד צו גאָט און בענשט נאָכדעם גומל.

מיט מיר און מיט מיין נאָז איז אויך אַזוי געווען. איך גע־דענק נישט אַקוראַט, צי ביי"ם פינפטען, צי ביי"ם זעכסטען שנעל האָט זיך געעפענט די טיר און ס'איז אַריינגעקומען בעני מאיר פּאַלקאָוואי"ס, און חברה האָבען מיך באַלד אָפּגעלאָזט פריי, גע־בליבען שטעהן, ווי די סטאַטקעס, און בעני האָט זיי גענומען אייני־ציגוויז צו דער ארבייט: ער האָט זיי אָנגענומען איטליכען בע־זונדער ביי די אויהערען, גוט אָנגעדרעהט, געמאַכט דערביי מיט א ניגון: „פּז---ר!" אַדער „שלשל-----ת!!!" און בשעת מעשה געזאָגט אַלעמען מיט'ן אייגענעם נוסח:

— נו? היינט וועסט דו שוין ווייסען, וואָם הייסט זאטשע־פּען איין אַלמנה'ס א יונגעל?

פון דעמאָלט־אָן האָבען שוין חברה מעהר נישט צוגעריהרט זיך, נישט צו מיר, נישט צו מיין נאָז; זיי האָבען מורא געהאט זיך אָנהויבען מיט איין אַלמנה'ס א יונגעל, וואָם בעני מאיר פּאַלקא־וואי'ס איז זיין חבר, זיין אויסלייזער, זיין בעשיצער.

וואכסען, און סע שעמערירען פון זיי אַרויס ווייסע און גראָע צוויק־לעך, און סע קוקט אויף אייך א גרינע פרישע וועלבע מיט ווייכע פרישע צווייגען, און איהר טהוט זיך א לאָז און פאַלט־אַריין מיט די הענד אין בלאָטע, און פאַליאַסקעט־פאַליאַסקעט מיט די פים פון יענער זייט, מע זאָל מיינען, אז איהר שווימט. וואָס פאר א טעם, פרעג איך אייך נאָך א מאָל, האָט דאָס זיצען אין שטוב אַרער אין חדר זומער פאר־נאכט, בשעת דער גרויסער רויטער הימעל־קוגעל לאָזט זיך אַראָפּ פון יענער זייט שטאַרט אויף דער ערד, צינדט־אָן דעם שפּיץ קלויסטער און בעלייכט אויך דעם רויטען שינ־דעל־דאַך פון באָד און, להבדיל, די גרויסע אלטע פענסטער פון דער גרויסער קאַלטער שוהל, און פון דאַרטען, פון הינטער דער שטאַרט, געהט די טשערעדע, ציענען לויפען, שפּעלעך מעקען, דער שטויב וואכסט, געהט ביז'ן הימעל, און זשאבעס קוואקען, זשאבעס גרא־נערען, סע רעש'ט, סע גרילצט — א טאַרראַם, א ירידּ, א האַרמי־דער! וועד האָט אין זינען איצטער דאוונען? וועמען קריכט אין קאָפּ אריין איצטער לערנען? נעהט־זשע רעדט אָבער מיט מיין מא־מען, — וועט זי אייך זאָגען, אז ער, עליו השלום, האָט נישט אזוי געטהאָן; ער, עליו השלום, איז נעווען נאָר איין אַנדער מענש. וואָס פאר א מענש איז ער געווען, זאָל ער מיר מוחל זיין, — ווייס איך נישט; איך ווייס נאָר, אז מיר דעקוטשעט די מאַמע זעהר שטאַרק, דערמאָנט מיר אלע מאָל, אז איך האָב נעהאָט א טאַטען, און וואַרפט מיר אויס צעהן מאָל א טאָג דאָס שכר־למוד, וואָס זי צאָהלט פאר מיר, און פערלאַנגט פון מיר נאָר צוויי זאכען, זאָגט זי: ג ו ט לערנען און ו ו ע ל ע ן דאוונען.

ה.

מע קאָן נישט זאָגען, אז „דער אלמנה'ס יוננעל" האָט זיך שלעכט נעלערנט. ער איז ניט אָפּגעשטאַנען פון זיינע איבעריגע חברים אויף קיין האָר. נאָר וועלען דאוונען — דאָס בין איך אייך

צו לאַנגע יאָהר. און בשעת מעשה זענען ביי איהר די אויגען נע־ווען ווי בענעצט, און מאַרנע פערזאַרגט איז געווען דאָס פּנים איהרס, בעצויגען מיט א שוואַרצען טרויער.

לאָז ער מיר מוחל זיין, דער טאַטע מיינער, אויף יענער וועלט. איך האָב איהם נישט געקאָנט פערשטעהן, וואָס איז ער געווען פאַר א מענש, וואָס, וועדליג די מאַמע דערצעהלט זיך אָן פון איהם, פלעגט ער כסדר אָדער לערנען אָדער דאַוונען? שוין זשע האָט איהם קיינמאָל נישט געצויגען, ווי מיך, אין דרויסען אַרויס זומער אין דער פריה, בשעת די זון ברענט נאָך נישט אזוי שטאַרק, הויבט ערשט אָן ארויסטרעטען אויפ'ן גרויסען הימעל, שפּאַציערט מיט א גרויס אייגענויש, ווי א פייערינגער מלאך אין א פייערינגער קאַרעטע מיט פייעריגע פערד, וואָס ס'איז אונמעגליך צו קוקען זיי אין זייערע שטאַרק לויטערע, ברענענדיגע, גין־גאַלדענע פנימ'ער? וואָס פאַר א טעם, פרעג איך אייך, האָט אין אזא געטליכען פריהמאָרגען דאָס וואַכעריגע דאַוונען? וואָס פאַר א טעם האָט נאָכדעם דאָס זיצען און לערנען אינ'ם ענגען וויסטען חדר, בשעת די גין־גאַלדענע זון האָלט אין רעכטען סמאַליען, אַנ־גליהענדיג די ערד, ווי אין אייזערנע סקאַוורעדע? דעמאָלט ציהט דאָס אייך גאָר אהין, אראָפּ־באַרג, צום טייך, צו יענעם שענעם טייך, וואָס איז בערעקט פון אויבען מיט גרינעם, און א מאַדנער ריח, א ריח פון שווייץ־באָד, לאָזט זיך הערען פון דער ווייטען; דעמאָלט גלוסט זיך אייך אויסטהון זיך אויף דער גיך און אריינ־שפרינגען העכער האָלב אין דעם אָנגעוואַרעמטען וואַסער, וואָס אונ־טען, ביי'ם דנא, איז דאָס קיהלבליך און מאַדנע גליטשיג און ווייך־בלאָטיג, און פערשידענע בעשעפענישען, וואָס ווידמענען זיך אין די אָפּגרונטען פונ'ם טייך, האָלב פישלעך, האָלב זשאבקעלעך, שוועב־בען, שוועבען אָהן א שיעור פאַר די אויגען, און מאַדנע פליענען, קאָמאַרעס מיט די לאַנגע פיס, גליטשען זיך, שליטלען זיך איבער'ן וואַסער פון אויבען; דעמאָלט גלוסט זיך אייך אריבערשווימען אויף יענער זייט, אהין, וואו די ברייטע, קיילעכיגע, גרינע בלעטער

אַנבייסענדס מיט די מיטאָגס? בעני. אויף שפּיעלען איז בעני געווען איין מזיק, דאָס הייסט: ער האָט אונז אַלעמען גע׳מזיק׳ט, אָפּגעוואונען ביי אונז וואו מיר האָבען געהאַט א גראָשען, און גע־קומען צו עפּים — אָפּגעווישט די ליפּען, שא, נישטאָ בעני! דאָס שפּיעלען איז ביי אונז געווען איינע פון די בעסטע זאַכען אין דער וועלט, און פּאַר׳ן שפּיעלען האָבען מיר אַלע מאָל געהאַפּט פונ׳ם רבי׳ן דעם גרעסטען פּסק; ער האָט געזאָגט, אַז ער מוז דאָס אויס־קאָרענען, ארויסרייסען ביי אונז מיט׳ן ווּאָרצעל.

— שפּיעלען וועט איהר ביי מיר? מיט׳ן מלאך־המות וועט איהר זיך ביי מיר שפּיעלען! — אזוי פלעגט זאָגען דער רבי און אויסטריילען אונז די קעשענעס, צונעמען וואָס ער האָט געפונען און איינטיילען אונז שמיז פון דער בריטער האַנד.

נאָר איין וואָך אין יאָהר איז געווען ביי אונז אַועלבע, וואָס מע האָט געמעגט שפּיעלען. וואָס זאָג איך, מע האָט געמעגט? ס׳איז געווען א מצוה צו שפּיעלען, א מצוה!

די וואָך איז געווען — די וואָך פון חנוכה, און געשפּיעלט האָבען מיר אין „דרײדעל".

1.

אמת, אין די היינטיגע שפּיעלען, וואָס מע שפּיעלט אין קאָר־טען, למשל: אָקע, סטוקעלקע, טערטעל־מערטעל, סטאָם וכדומה, שטעקט צודאי מעהר שכל, ווי אין אונזער אמאליגען דרײדעל; נאָר דאָרט, וואו מע שפּיעלט אויף געלד, איז קיין חילוק נישט. איך אַליין האָב געזעהן מיט מיינע אויגען, ווי צוויי שקצים זענען געזעסען און האָבען זיך געשלאָגען קאָפּ אין וואַנד. און אז איך האָב זיי געפרעגט: וואָס טהוט איהר דאָס? איהר זענט משוגע, צי חכר־דעה? האָבען זיי מיר געזאָגט, איך זאָל נעמען דעם וועג, וואָרום זיי שפּיעלען אויף געלד — ווער פון זיי וועט זיך גיכער איינמיעדען... היינט געהט טענה׳ט! דאָס שפּיעל פונ׳ם דרײדעל

נישט ערב. אלע קינדער האָבען איין נשמה, און א קונדס איז ער געווען גלייך מיט אלעמען; גלייך מיט אלעמען ליעב געהאט א שקאצעריי, גלייך מיט אלעמען ליעב געהאט א שטיקל־טהון: אנ־טהון דעם קהל'שען צאפ אויף די הערנער א שטרייכל פון דער רביצין'ס וויכט, וואם זי שמירט מיט איהם די ערד, און לאזען איהם איבער דער שטאדט; אנהענגען דער קאץ א פאפיערענע שלאנג אויפ'ן וויידל, זי זאל לויפען משוגענערווייז און כרעכצן טעפ אויף וואם די וועלט שטעהט; אויפהענגען א שלאם אויף דער וווייבערשער שוהל פרייטאג־צו־נאכטס פון דרויסען, מע זאל נאכ־דעם די וווייבער דארפען ראטעווען פון חלשות; צושלאגען דעם רבינ'ס פאנטאפל צו דער ערד מיט צוויעכעס, אדער צו'חתמ'ענען איהם מיט טריפוואכס די באָרד צום טיש בשעת ער שלאפט, און לאז ער פרובען אויפשטעהן, וכדומה. וויפיעל שמיץ דאם קאסט אונז נאכדעם, אז כע דערגעהט זיך, וועד דאם האט געטהאן — פרעגט שוין ניט! כע פערשטעהט זיך פון זיך זעלבער, אז יעדע זאך מוז האָבען אויף זיך איין עלטערען, איין אויבערהאר, וואם ער איז דער קאפ, דער פיהרער, דער וועגווייזער.

אונזער קאפ, אונזער פיהרער, אונזער וועגווייזער איז געווען בעני מאיר פאלקאוואי'ס. פון איהם האָבען זיך אלע זאכען אנגע־הויבען און צו אונזערע קעפ האט זיך דאם תמיד אויסגעלאזט. בעני, דער פעמפיקעוואטער רויטער בעני מיט די בולבעוואטע רוי־טע אויגען, איז תמיד פון אלע אומגליקען ארויס טרוקען, ווי פעפער, ריין, ווי א טרער, און נאט די נשמה שולדיג, ווי א טייבעלע. וואו ערגיץ א שענע תנועה, א מין העויה'לע, א שפיצל, איין אפשניצל, האָבען מיר דאם גענאשט פון בעני'ן. וועד האט אונז אויסגע־לעהרענט בגנבה רויבערען א פאפירל, ארויסלאזען דעם רויך פון ביידע נאזלעכער? בעני. וועד האט אונז ארויפגעפיהרט זיך גלי־טשען ווינטער מיט אלע גוויישע שקצימ'לעך אויפ'ן אייז? בעני. וועד האט אונז אויסגעלעהרענט שפיעלען אין קנעפלעך, אין קניפ־לעך, אין מ"ם־שי"ן־ה"א, אין „אום־צי־גראָד", און פערשפיעלען די

מיט'ן וואטענעם מיצעל אויף דער יארמעלקע און מיט'ן טלית ותפילין אונטער דער האַנד; דאָם קלויבט ער זיך געהן אין קלויזעל אריין דאוונען, נאָר דערזעהן די קינדער היצען זיך, האָט ער זיך אָפּגעשטעלט אויף א ווייַלע, א קוק טהון פון דער וויטען, ווי מיר שפּיעלען אין דרייִדעל. היינט מישט זיך נישט דער רבי; ס'איז חנוכה, זענען מיר פריי אכט טאָג כסדר און קאָנען שפּיעלען אין דרייִדעל וויפיעל מיר ווילען, אבי נישט שלאָגען זיך, נישט רייסען זיך ביי די נעזער. נאָר ניט אזא שלעכטער מענש דער רבי, כלעבען. אויך די רביצין האָט געהאָפט דאָם קליינע, קראַנקע ראובלי אויף די הענד, איהם פערשטופט דאָם מויל כעל מיט דער ברוסט, ס'זאָל נישט שרייען, האָט זיך אוועקגעשטעלט הינטער'ן רבינ'ס פליצעם און קוקט־קוקט, ווי די יונגלעך שטעלען נעלד. און בעני „ענטפערט" אלעמען, בעני ברענט, בעני פלאַמט, בעני פלאַטערט, בעני לאָזט דאָם דרייִדעל, און דאָם דרייִדעל דרעהט זיך, קאַטשעט זיך און פאַלט־אַנידער.

— ווידער אמאָל גימל? א טרעיאַטער מיט דעם בעני'ן!

און בעני האָט אונז אזוי לאַנג בעוויזען זיין בריה'שאפט מיט זיינע גרויסע קונצען, ביז ער האָט אונז מחילה אויסגערייניגט אלע־מען די בייטעלעך, צוגענומען וואו ס'איז געווען ערגיץ א פרוטה, אריינגעלעגט די הענד אין קעשענעס, ווי איינער רעדט: „נו, ווער ווייל נאָך?"... און מיר זענען זיך צענאַנגען אהיים, אוועקגע־טראַגען מיט זיך א וועהטיג אין הארצען און א בזיון פאר זיך אליין, און נאָך געמוזט אין דער היים אויסטראכטען „ליגינים" — דער אזא ליגען און דער אזא ליגען. איינער האָט זיך מודה געווען, אז ער האָט דאָם גאנצע חנוכה־גלעד פערנאשט, אויסגענעבען אויף באָקסערען! דער אנדערער האָט אויסגעטראכט א פזמון, אז מע האָט דאָם ביי איהם ארויסגע'גנבה'ט פון קעשענע נאָך ביי־נאכט. און דער דריטער איז געקומען אהיים מיט א געוויין. „וואָם איז? וואָם ווייַנסט דו?" — סטייטש, ער האָט זיך געקויפט פאר'ן חנוכה־

איז א היים, א מורא'דיג אזארטעם שפיעל. עם קאן ארויסטרייבען אייך אין אלף הששי ארין, איהר זאלט פערשפיעלען די נשמה. און נישט אזוי דאם געלה, ווי דער פערדראם: למאי געווינט יענער? למאי פאלט ביי יענעם דאם דריידעל אויף דער גימל, און ביי אייך אויף דער נון, אויף דער הא אדער אויף דער שין? און דאם וויסט איהר דאך מסתמא, וואם בערייטען די פיער אותיות פונ'ם דריידעל: נ מאכט ניין, ה מאכט הא לב, ש מאכט שלעכט און ג מאכט גוט. דאם דריידעל איז א מין לאטערי: וועמען די הצלחה שפיעלט, דער געווינט. אט נעמט, למשל, בעני מאיר פאלקאוואי'ס: וויפיעל מאל ער זאל נישט לאזען דאם דריידעל, מוז דאם פאלען ביי איהם אויף דער גימל.

— ס'איז דיר איין אנטיק מיט דעם בעני'ן! — זאגען אלע יונגלעך און שטעלען אלע מאל פריש געלה, און בעני „ענטפערט" אלעמען, וואורום וואם הערט ער דאם? „א נגיד'ס א יונגל"!

— גימל! וויעדער גימל! איין אנטיק מיט איהם! — שרייען־אוים אלע מיט א מאל און מע נעמט זיך צו די ביימעלעך און מע שטעלט פריש געלה, און בעני „ענטפערט" אלעמען, לאזט דאם דריידעל „קאזארעם", מיט'ן קעפעלע ארויף. דאם דריידעל דרעהט זיך, קאטשעט זיך אהין און אהער, ווי א שכור, און פאלט־אנידער.

— גימל! — זאגט בעני.

— גימל? גימל? וויטער גימל? חידושים מיט איהם! — שרייען־אוים חברה און קראצען זיך און נעמען זיך וויעדער צו די ביימעלעך.

דאם שפיעל ווערד וואם וויטער פייעריגער. די שפיעלערס היצען זיך, שטעלען געלה, שטופען זיך אלע צום טיש, קריגען זיך, דערלאננען איינער דעם אנדערען אין זייט ארין, זענען זיך מכבד מיט מארנע ווערטער: „דו סמארק איינער! דו פאנפאטש! שווארצער קאטער! צעקנייטשטע יארמעלקע! צעשפאלטענע קאפאטקע!" וכדומה אזעלכע קאמפלימענטען, בעמערקען גאר נישט, אז ביי דער זייט שטעהט דער רבי, אנגעטהאן אינ'ם וואורעמען טיזליק

ראשית חכמה, האָב איך זיך געזומען מאַכען געלט פון שוה־כסף, דאָס הייסט, עס זאָל אייך צו קיין חרפּה נישט זיין, פערקויפען אַלסדינג, וואָס איך האָב, איין חפּץ נאָכ'ן אַנדערן, פריהער דאָס מעסערעל, נאָכדעם דאָס ביטעלע, נאָכדעם די קנעפּלעך אַלע. און א קעסטעלע האָב איך געהאַט, וואָס פלעגט זיך עפענען און פערמאַכען, און עטליכע רעדעלעך פון אַיין אַלטען זייגער, גוטע, מעשענע, אז מע רייבט זיי אויס, גלאַנצען זיי מיט סכנת־נפשות, כמעט אזוי ווי גאָלד, — אַלסדינג אַוועקגעגעבען בחצי־חנם, געשניטען אויף וואָס די וועלט שטעהט, און געלאָפען אַלע מאָל מיט פריש געלד צו בעני'ן אהיים און פערשפּיעלט איהם ביז'ן לעצטען גראָשען, אַוועקגעגאַנגען אַלע מאָל פון איהם אָב וחפוי־ראש, מיט א האַרץ פול וואונדען, מיט א שרעקליכען פערדראָס, שטאַרק אויפּגעטראָגען — נישט אויף בעני'ן! חלילה! וואָס האָב איך צו בעני'ן? וואָס איז בעני שולדיג, אז סע געהט איהם אינ'ם שפּיעל? ס'זאָל ביי מ י ר, זאָגט ער, פאַלען דאָס דריידעל אויף דער גימל, וואָלט א י ך געוואונען; עס פאַלט ביי א י ה ם, זאָגט ער, אַלע מאָל אויף דער גימל, געווינט ע ר. אזוי זאָגט בעני און איז נעבאָך זעהר נערעכט... ניין, מיך פערדריסט אויף זיך, אויף מיר אַליין, למאי איך האָב צעטרענצעלט אזוי פיעל געלד, דער מאַמע'ס פערהאַרעוועט געלד, און צעפלאַכטען אַלע מיינע זאכען, געבליבען, ווי מע זאָגט, נאקעט, ווי די מאַמע האָט מיך געהאַט! אפילו דאָס סידור'ל אויך פערקויפט. אוי, דאָס סידור'ל! דאָס סידור'ל!... דערמאָן איך מיך אָנ'ם קליינעם סידור'ל, פערקלעהמט מיך ביי'ם האַרצען און דאָס פּנים ברענט מיר פּאַר בזיון! דאָס איז געווען א צאַצקע, נישט קיין סידור'ל! ביי פּתחיה דעם פּאַקענטרעגער האָט דאָס מיר די מאַמע געקויפט, אַקוראַט צום טאַטנ'ס יאָהר־צייט. און א סידור'ל איז דאָס געווען, — צוויישען סידורים'לעך א סידור'ל! א „כל־בו'ניקעל", איין אמת'־דיג כל־בו'ניקעל! א גראָבס, א געפּאַקטס. פון כל טוב האָט זיך דאַרטען געפּונען, פון פויגעל־מילך, פון וואָס א מויל קאָן רעדען:

געלד א מעסערל! — „וואָס זשע איז דער נעוויין?" — סטייטש, ער האָט דאָס נעהענדיג פערלוירען!

אויך איך האָב אויסגעטאָקט א גרויסען לינען, דערצעהלט דער מאַמען א גאַנצע מעשה פון טויזענד־איין־נאַכט און אויסגעבעטען ביי איהר נאָך א מאָל חנוכה־געלד — א האַרטען זעכסער מיט צוויי צווייערם, אוועקגעטראָגען זיי צו בעני'ן און אָפּגעטרייסעלט זיך אין פינף מינוט, און אויסגעטראַכט דער מאַמען א נייעם ליגען. בקיצור, קעפ האָבען געטראַכט, מוחות האָבען געארבייט און ליגענס, ליגענס זענען געפלויגען, אַזוי ווי האָלץ, און דאָס גאַנצע חנוכה־געלד אונזערם איז אוועק מיט'ן דרייידעל, אוועק צו בעני'ן אין קעשענע אריין, און פערפאַלען לעולם ועד!

נאָר איינער פון אונז האָט זיך אַזוי אריינגעלאָזט אינ'ם דרייידעל, אז ער האָט זיך נישט בענוגענט מיט'ן חנוכה־געלד אַליין און האָט נישט אויפגעהערט צו שפּיעלען און שפּיעלען מיט בעני'ן אין דרייידעל כמעט אלע טאָג, ביז'ן לעצטען טאָג פון חנוכה.

און דער דאָזיגער איינער בין געווען מאַקי, מחילה, איך אַליין, „דער אלמנה'ס יונגעל".

ז.

וואו האָט נענומען „דער אלמנה'ס יונגעל" געלד אויף צו שפּיעלען — דאָס זאָלט איהר נאָר נישט פרעגען. די גרויסע שפּיעלערם פון דער וועלט, די, וואָס האָבען געפרובט געווינען און פערשפּיעלען גאַנצע פערמעגענס און מאיאַנטקעס, — די ווייסען, די פערשטעהען!... אוי־וועה, די שעה זאָל נאָר נישט זיין, אז דער יצר־הרע פון שפּיעלען קומט אָן, איז נאָר נישטאָ קיין שוועריגע זאַך אויף דער וועלט! ער ברעכט־דורך כויערען, אַייזערנע וועגה, ער טהוט מעשים אשר לא יעשו — א ווערטעלע אויסצורעדען: דער יצר־הרע פון שפּיעלען!

— קום — זאָגט צו מיר די מאַמע אייִנמאָל אין א פּאַרנאַכט אוּן נעמט מיך אָן פּאָר א האַנד — קום מיט מיר אין בית־המדרש. מאָרגען, אם ירצה השם, האָסט דו יאָהר־צייט נאָכ'ן טאָטען, וועלען מיר שטעלען ליכט אוּן זיך זעהן אין איין וועג מיט פּתחיה'ן, וואָס איז ביי איהם פּאָר א כל־בו'ניקעל אזעלכעם?

איך וויים פּריהער, אז צום טאָטענ'ס יאָהר־צייט וועל איך ביי מיין מאַמען פּועל'ען, ווי מע זאָגט, דאָס טעלערעל פּונ'ם הימעל, אוּן עס קלאָפּט מיר שוין דאָס הארץ פּאָר פּרייד.

נעקומען אין בית־המדרש, טרעפען מיר פּתחיה'ן מיט'ן זאָק, נאָך נישט אויסגעפּאַקט די סחורה. פּתחיה איז, פּערשטעהט איהר מיך, א איד נישט קיין חאַפּענדיגער. ער וויסט גאָנץ גוט, אז ער איז אייִנער אויפ'ן יריד. זיינס וועט פּון איהם נישט אַוועק. אייִר־דער ער בינדט־אויף דעם זאָק אוּן צעלעגט די קראָם, געדויערט א יאָהר. איך ציטער, איך פּלאַטער, קוים וואָס איך האַלט מיך אויף די פּים, אוּן ער — גאָר נישט, גלייך ווי נישט צו איהם רעדט מען!

— ווייזט שוין דאָרטען, — זאָגט צו איהם די מאַמע — וואָס איז דאָרט ביי אייך פּאָר א כל־בו'ניקעל?

פּתחיה האָט צייט. דער טייך ברענט נישט. פּאַוואָלינקע, נישט געהאַפּט, בינדט ער אויף דעם זאָק אוּן לעגט־אויס די גאַנצע קראָם זיינע: חומשים אוּן קלייִנע חומש'לעך, מאַנסביל'שע סידורים אוּן ווייבערשע קרבן־מנחהם, תהלימס אוּן תהלימ'לעך, חק־לישראל'ס אוּן תקונימ'לעך, מחזורים, סליחות אוּן תחינות ובקשות אָהן א שיעור! אוּן ספורי־מעשיות, שבחי בעל־שם־טוב אוּן וויעדער א מאָל תחינות! עס דאַכט זיך מיר אויס, אז עס וועט זיך קיינמאָל ביי איהם נישט אויסנעמען — א קוואָל, א ברונען! קוים אמאָל דערלעבט צו זעהן דאָס קלייִנווארג, אוּן בתוכם האָט א שיין גע־טהאָן דאָס כל־בו'ניקעל.

— אָט דאָס איז גאָר? — רופט זיך אָן די מאַמע. — אזא קלייִניטשקע?

שיר־השירים און פּרק, און ברכי־נפשי, און די הגדה, און אַלע תּפלות, און אַלע דינים ומנהגים פון א גאַנץ יאָהר, און א תּהלים׳ל צום סוף. היינט די טעוועלעך מיט די גאַלדענע אותיות! דער שניט! דאָס רוקענדעל! א יצר־הרע, זאָג איך אייך, א שטן, נישט קיין סידור׳ל! אַלע מאָל, וועז פּתחיה מיט די בעלמעם און מיט די שטאַרק־אונטערגעשאַרענע וואָנסעם, וואָס דאָס מאכט דאָס פּערזאָרגטע פּנים זיינם שמייכלענדיג, אַלע מאָל, וועז דער פּתחיה האָט זיך צעלעגט מיט זיין קראָם אין בית־המדרש ביי דער טיר, האָב איך קיין אויג נישט אַראָפּגעלאָזט פון דעם כל־בו׳ניקעל.

— וואָס וועסט דו זאָגן, יונגעלע? — פּרעגט מיך כלומרשט פּתחיה, גלייך ווי ער ווייסט נישט, אז איך האָב געוואָרפּען איין אויג אויפ׳ן כל־בו׳ניקעל, שוין א מאָל זיעבעצעהן איבערגעטאַפּט מיט די הענד און איבערגעפּרעגט וואָס סע קאָסט.

— גאָר נישט, — זאָג איך, — גלאַט אזוי... — און געה־אַוועק פון איהם, איך זאָל נישט זעהן פּאַר זיך דעם יצר־הרע.

— אוי, מאַמע! זאָלסט זעהן, איז ביי פּתחיה׳ן פּארהאַן א כל־בו׳ניקעל!

— וואָס פּאַר א כל־בו׳ניקעל? — פּרעגט מיך די מאַמע.

— א סידור׳ל אַזעלכעם! וועז איך האָב אזא סידור׳ל, וואָלט איך — איך וויים אַליין נישט וואָס!

— האָסט דען נישט קיין סידור? און וואו איז דעם טאַטנס סידור?

— וואָס גלייכסט דו, מאַמע? יענס איז א סידור, און דאָס איז א כל־בו׳ניקעל!

— א כל־בו׳ניקעל! — זאָגט די מאַמע. — אין א כל־בו׳ניקעל איז דען פּארהאַן מעהר צו דאַוונען, צי סע דאַוועט זיך געשמאַקער?

געהט גיט צו פּערשטעהן א מאַמען, וואָס הייסט א כל־בו־ניקעל, איין אמת׳דיג כל־בו׳ניקעל, מיט רויטע טאַוועלעך, מיט א בלויען שניט און מיט א גרינעם רוקען!

גאָר נישט, צוליעב דעם, וואָס דו האָסט מאָרגען, אם ירצה השם, יאָהר־צייט נאָכ'ן טאָטען, עליו השלום, און דו זאָגסט נאָך איהם קדיש, האָב איך דיר צוליעב געטהאָן. טהו זשע מיר צוליעב, מיין זוהן, דו אויך, און זאָג מיר צו, אז דו וועסט חאָטש דאָוונען געטרייַ אַלע טאָג.

צי איך האָב טאַקי אַזוי געטרייַ געדאָוועט, ווי איך האָב צו־געזאָגט, צי ניין — פון דעם לאָמיר ניט רעדען. נאָר דאָס כל־בו'־ניקעל האָב איך ליעב געהאַט דאָס חיות! איהר קאָנט פערשטעהן, אז איך בין מיט דעם געשלאָפען, חאָטש — איהר ווייסט? — מע טאָר דאָס נישט. דער גאַנצער חדר האָט מיר מקנא געווען אויף דעם סידור'ל, ווי דאָס שוואַרצאָפּעל פונ'ם אויג האָב איך דאָס אָפּגעהיט, — און איצט, דעם דאָזיגען חנוכה, האָב איך דאָס — וועה נעשריגען! — אַליין מיט מיינע אייגענע הענד אַוועקגעטראָגען צו משה דעם סטאָליר'ס יונגל, וואָס האָט שוין לאַנג געווארט פען דערויף איין אויג, און נאָך געדארפט בעטען איהם, אויסשלאָגען א קניע ערד, ביז ער זאָל דאָס ביי מיר קויפען. כמעט אומזיסט אַוועקגעגעבען דאָס קליינע סידור'ל! אוי, דאָס סידור'ל, דאָס סידור'ל! און דערמאָן איך מיך אָן דעם קליינעם סידור'ל, פערקלעהמט מיך ביי'ם הארצען און דאָס פּנים פלאָמט מיר פאָר בזיון! פערקויפט, פערהאַנדלט, און צוליעב וואָס? צוליעב וועמען? צוליעב בעני'ן. בעני זאָל האָבען אויף צו געווינען ביי מיר נאָך עטליכע קאָפּיקעס. נאָר וואָס איז שולדיג בעני, אז סע געהט איהם אַזוי אין דריידעל?

— דערויף איז דאָס א דריידעל. — רעדט מיר אוים בעני דאָס האַרץ און לעגט־אַריין צו זיך אין בייטעלע מיינע לעצטע עטליכע גראָשענס. — ס'זאָל ד י ר אַזוי געהן, ווי סע געהט מיר, וואַלסט ד ו געוואונען! עס געהט אָבער מ י ר, געווין א י ך.

און בעני'ס בעקלעך פלאָמען, און אין שטוב איז ביי זיי ליכטיג און וואַרעם. און א זילבערן חנוכה־לעמפּעל שטעהט ביי זיי גרייט מיט'ן גוטען בוימעל, מיט'ן שענעם שמש און מיט אַלדאָם

— דאָס קליניטשקע — זאָגט פּתחיה — קאָסט טייערער פון
א גרויסעטשקע.

— וואָס קאָסט ביי אייך, גאָט זאָל נישט שטראָפן פּאַר די
רעד, דאָס דאָזיגע קליינע וועוריקעל?

— אויף א סידור זאָגט איהר וועוריקעל? — מאַכט צו איהר
פּתחיה און נעמט ביי איהר פּאוואָלינקע דאָס כל־בו'ניקעל פון די
הענד, און מיר רייסט זיך אָפּ אין הארצען.

— נו, זאָגט שוין, זאָגט, וואָס קאָסט דאָס? — בעט ביי איהם
די מאַמע. נאָר פּתחיה האָט זיך צייט און ענטפערט מיט א ניגון:

— דאָס סידור'ל וואָס קאָסט? אוי, סע קאָסט, סע קאָסט!
איך האָב מורא, ס'איז נישט פּאַר אייער בייטעל.

די מאַמע בענשט די שונאים מיט בייזע, וויסטע חלומות, און
הייסט זיך זאָגען א מקח.

פּתחיה זאָגט א מקח, און די מאַמע ענטפערט איהם נישט;
זי דרעהט זיך אוים מיט'ן פּנים צו דער טיר, נעמט מיך פּאַר א
האַנד און זאָגט צו מיר:

— קום, לאָמיר גיהן, מיר האָבען דאָ נישט וואָס צו טהון. דו
וויסט דען נישט, אז רב פּתחיה זענען א איד א יקרן?

מיט א ביטער הארץ געה איך נאָך דער מאַמע ביז דער טיר,
מיט א שטיקל האָפנונג, טאָמער וועט גאָט רחמנות האָבען און
פּתחיה וועט אונז אומקעהרען צורים. נאָר פּתחיה איז נישט אזא
איד. ער וויסט, אז מיר וועלען זיך אַליין אומקעהרען. והראיה,
מיר האָבען זיך טאָקי אומגעקעהרט, און די מאַמע בעט איהם, ער
זאָל זאָגען „ווי א מענטש". פּתחיה ריהרט זיך נישט, קוקט אויף
דער סטעל, און די וויסע בעלמע פּונ'ם לינקען אויג נלאַנצט, און
מיר געהען־אוועק און קעהרען זיך אום נאָך א מאָל צורים.

— א פּאָהאַנער איד אָט דער פּתחיה! — זאָגט צו מיר נאָכ־
דעם די מאַמע. — מכות מיינע שונאים וואָלט איך ביי איהם נע־
קויפט א סידור'ל! היינט קאָסט דאָס טאָקי א יקרות! איין עבירה,
כלעבען, דאָס גלעלר וואָלט צונוץ געקומען אויף שכר־למוד! נאָר

און חנוכה א י ה ר געבענשט חנוכה־ליכטלעך. וואָס פאַר א קידוש — צי איבער ווײַן, צי איבער ביער? וואָס פאַר א סדר — צי מיט חרעמזלעך, צי מיט צוגעפרישטע מצה מיט וואַסער? וואָס פאַר חנוכה־ליכטלעך — צי אין א זילבערן לעמפּעל, צי פון גע־שניטענע קאַרטאָפּלים? — גלויבט מיר, נישט אינ׳ם ווײַן, נישט אין די חרעמזלעך, נישט אין דעם זילבער שטעקט דער גאַנצער יחוס; דער עיקר איז נאָר עפּיס אַנדערש: דער עיקר איז דאָס מ א כ ע ן פונ׳ם קידוש, דאָס א פּ ר ע כ ט ע ן פונ׳ם סדר און דאָס ב ע נ ש ע ן פון די חנוכה־ליכטלעך. אָנקוקן, בשעת איך מאַך די ברכה, מיין מאַמע׳ס פּנים, ווי סע שיינט און סע לייכט און סע שמייכעלט, בעראַרף מען קיין סך וועלטער נישט רעדען און קיין גרויסע פּירושים נישט מאַכן! מע זעהט, אז דאָ איז דאָס רעכטע פערגעניגען, דאָס אמת׳ע גליק! איך בויג מיך אַן איבער די צעשניטענע קאַרטאָפּלים און מאַך די ברכה מיט א ניגון. איך זאָג, און זי זאָגט מיר נאָך שטילערהייד, וואָרט ביי וואָרט, מיט׳ן זעלבען ניגון, וואָס איך. איך זאָג, און זי קוקט מיר אין די אויגען אַריין און מאַכט מיט די לײַפּען. און איך וויים, וואָס זי טראַכט זיך בשעת מעשה אין הארצען. זי טראַכט: „אינגאַנצען ע ר ע ר מיט די ביינער, איהם צו לענגערע יאָהר!“... און איך פיהל, אז איך בין וועלטה, מע זאָל מיך נעמען און צעשניידען אויף שטיקלעך, אזוי ווי די צעשניטענע קאַרטאָפּלים: סטייטש, אָפּגע־גאַרט די מאַמע, און אזוי מיאום אָפּגענאַרט! פערקויפט דאָס קלייניע סידור׳ל און דאָס געלד פערשפּיעלט אין דרייִדעל! פער־קויפט, פערקויפט פון קאָפּ ביז פים!

די קנויטלעך אין די קאַרטאָפּלים, מיינע חנוכה־ליכטלעך, טשאַ־דען, טשאַדען אזוי לאַנג, ביז זיי וועלען פערלאָשען. און די מאַמע זאָגט צו מיר:

— געה וואַש זיך, וועלען מיר עסען קאַרטאָפּלים מיט שמאַלץ! לכבוד חנוכה האָב איך געקויפט א גלעזעלע גענזען־שמאַלץ, פרישע, מחיה׳דינע שמאַלץ!

גוטס, און פון קיך ביי זיי לאזט זיך הערען א ריח פון פרישע, נאר־וואס אויסגעפרענגלטע שמאלץ.

— מע באקט היינט ביי אונז לאטקעס. — זאגט מיר בעני אן א בשורה אויף דער טיר שוין, און מיר קלעהמט דאס הארץ פאר הונגער. און איך לויף מיט'ן צעריסען טולופע אהיים און טרעף די מאמע געקומען שוין פון קלייט, רויט די נאז, רויט די הענד, און אנגעדראלען, איבערגעפרוירען דורך און דורך, שטעהט און ווארעמט זיך ביי'ם אויוון. מיך דערזעהן, הויבט איהר דאס פנים אן צו שיינען.

— פון שוהל? — פרעגט מיך די מאמע.

— פון שוהל. — זאג איך איהר א ליגען.

— געדאוונט מעריב?

— געדאוונט מעריב. — זאג איך איהר א נייעם ליגען.

— ווארעם זיך אן, מיין זוהן, וועסט דו מיר בענטשען חנוכה־ליכטלעך. ס'איז היינט, דאנקען גאט, דאס לעצטע ליכטעל.

ח.

אודאי, א מענש זאל טראגען אויף זיך נאר צרות אליין און נישט האבען קיין פיצעל פערגעניגען, קיין ברעקעל נחת, וואלט ער דאס געווויס נישט איבערגעטראגען און וואלט זיך געווויס גע־נומען דאס לעבען. איך זאג עס אקעגען מיין מאמען דער אלמנה נעבאך, וואס האט טאג ווי נאכט גהארעוועט, געפרוירען, געהונ־גערט, נישט דערעסען, נישט דערשלאפען, און נאר צוליעב מיר, נאר פון מיינעטוועגען. פאר וואס זשע קומט דאס איהר, אז זי זאל נישט האבען טאקי אמאל קיין שטיקעל פערגעניגען אויך? איטליכער מענש פערשטעהט דאס ווארט „פערגעניגען" נאך זיין השגה נאך. ביי מיין מאמען איז נישט געווען נאר קיין גרעסער פערגעניגען אויף דער וועלט, ווי בשעת איך האב א י ה ר שבת און יום־טוב געמאכט קידוש, פסח א י ה ר אפגערעכט דעם סדר.

מעלקע. אויף אין פוס שטעהט פֿאר מיר דער רבי מיט'ן חומש און דרעהט זיך, דרעהט זיך, דרעהט זיך, ווי א דרייִדעל, און די שפּיצעביגע יאַרמעלקע אויפֿ'ן קאָפּ שעמעריט אין די אויגען, און די פּאות פֿליהען אין דער לופֿטען. ניין, ס'איז נישט קיין רבי, ס'איז נאָר א דרייִדעל! א מאָדנע דרייִדעל, א לעבעדיגס, מיט א שפּיצעביגער יאַרמעלקע און מיט פּאות. ביסלעכווייז, ביסלעכווייז הערט־אויף דאָס רבי'דיגע דרייִדעל אָדער דער דרייִדעלדיגער רבי זיך צו דרעהען, און אויף זיין אָרט וואַכסט־אויס פּרעה דער קעניג פון מצרים פון דער סדרה „מקץ", וואָס מיר האָבען געלערענט די וואָך וואָס פֿאר חנוכה; נאָקעט שטעהט פּרעה דער מלך פון מצרים פֿאר מיינע אויגען, נאָקעט, נאָר־וואָס פון טייך אַרויס, און האַלט אין האַנד מיין סידור'ל, מיין קליין כל־בו'ניקעל, און איך פּער־שטעה נישט, ווי קומט דאָס צו איהם, צו דעם דאָזיגען רשע, וואָס האָט זיך געבאָדען אין אידיש בלוט?... און איך זעה זיעבען קיה, מאָגערע, דאַרע, אויסגעדיוועטע הויט און ביינער, מיט גרויסע הערנער און מיט לאַנגע אויהערען, לאָזען זיך צו מיר אַלע מיט א מאָל, איינע נאָך דער אַנדערער, עפענען די מיילער און ווילען מיך איינשלינגען. פֿלוצים וואַכסט־אויס בעני, מיין חבר בעני, חאָפּט זיי פֿאר די לאַנגע אויהערען און דרעהט זיי א לאַנגען „פּזר" מיט א „שלשלת", און עמיצער ווייניט שטילערהייד, זיפּצט און חליפּעט, קרעכצט און פּייפּט און סווישטשעט און טשירעריקעט, און א מענש שטעהט נעבען מיר און מאַכט צו מיר שטילערהייד:

— זאָג נאָר, זוהנו, ווען האָסט דו נאָך מיר יאָהר־צייט? ווען זאָגסט דו נאָך מיר קדיש?

און איך שטוים מיך, אז דאָס איז דער טאַטע מיינער, פון יענער וועלט, מיין טאַטע, וואָס די מאַמע דערצעהלט זיך אָן פון איהם אזוי פיעל גוטע זאַכען. איך וויל איהם זאָגען, ווען איך האָב נאָך איהם יאָהר־צייט, ווען איך זאָג נאָך איהם קדיש, — האָב איך אָבער פערגעסען. גראָד אַצינד האָב איך פערגעסען! איך מוטשע מיך, איך רייב דעם שטערן, וויל מיך דערמאָנען, נאָר איך קאָן

מיט פערגענינגען נעה איך מיך וואשען, און מיר זעצען זיך צום טיש.

— ביי לייטען איז א מנהג, צום לעצטען טאָג חנוכה באקט מען לאטקעס. — זאגט די מאמע מיט א זיפץ, און עס קומט מיר ארויף אויף דער מחשבה בעני׳ס לאטקעס מיט בעני׳ס דריידעל, וואס קאסט מיך אזא פערמעגען, און עס טהוט מיר א שטאך אין הארצען, ווי מיט א נאדעל, און מעהר פון אלסדינג טהוט מיר וועה דאס הארץ און איך האב חרטה אויפ׳ן סידור׳על.

אויך ביי׳ם שלאפען לאזען מיך די געדאנקען נישט רוהען. איך הער אלץ דער מאמע׳ס קרעכצען מיט איהר קנאקען פון די פינגער. איך הער דאס בעטעל, ווי סע סקריפעט, און עס דאכט זיך מיר, אז דאס בעטעל איהרס נישט סע סקריפעט, נאר סע קרעכצט. און אין דרויסען בלאזט דער ווינד, קלאפט אין פענסטער, רייסט דעם דאך, פייפט אין קוימען, לאזט אויס מיט א לאנגען־לאנגען־ווי־ו־ו־ו! און א גרל האט זיך צו אונז פערנאדעט פון א צייט און טשערע־ריקעט פון דער וואנד ארויס: טשירערי־טשירערי! און די מאמע הערט נישט אויף צו זיפצען און צו קרעכצען און צו קנאקען מיט די פינגער, און יעדער זיפץ און יעדער קרעכץ רופט זיך אף ביי מיר אין הארצען. קוים־קוים וואס איך האלט מיך איין; אט־אט נעם איך, דאכט זיך, און שפרינג־ארא׳אף פון מיין געלעגער און געה־צו צו מיין מאמען און פאל איהר צו די פים און קוש איהר די הענד און בין זיך מודה ומתודה אויף אלע מיינע גרויסע זינד. נאר איך טהו דאס נישט; איך דעק מיך איין מיט אלע קלייד־לעך שטארקער־שטארקער, איך זאל נישט הערען, ווי דער מאמעס בע־טעל סקריפעט און ווי די מאמע זיפצט און קרעכצט. און די אויגען שליסען זיך ביי מיר, און דער ווינד פייפט און סווישטשעט ווי־ו־ו־ו! און די גרל מאכט: טשירערי־טשירערי! טשירערי־טשירערי! און סע דרעהט זיך עפים פאר מיינע אויגען, ווי א דריידעל, א מענש אזעלכער, א קענטיגער פארשוין. איך וואלט געמעגט שווערען, אז ס׳איז דער רבי מיט דער שפיצעכינגער יאר־

נאָך די שיטערע צייהן. אי֫ צייט נישט נעזעהן זיך, האָבען מיר זיך ארומנעחאפט קושען און צערעדט זיך פון אמאָליגע גוטע, ליע־בע, זיסע קינדער־יאָהרען, און דערמאָנט זיך אָן אלע נאָרישקייטען פון אמאָל.

— נעדענקסט, בעני, יענעם חנוכה, ווי ס'איז דיר נענאָנגען אין שפיעל, אינ'ם דרייִדעל? אלע מאָל איז ביי דיר געפאָלען נימל!

איך טהו א קוק אויף מיין בעני'ן — ער איז ברוין און בלוי פאָר נעלעכטער. ער האָלט זיך ביי די זייטען, ער קאָטשעט זיך, ממש ער עקט זיך.

— נאָט איז מיט דיר, בעני! וואָס איז אויף דיר אזא נעלעכ־טער פלוצים אָנגעפאָלען, בעני?

— אוי! — מאכט ער צו מיר מיט ביידע הענד. — געה שוין אוועק מיט דיין דרייִדעל! דאָס איז געווען דאָס גוטע דרייִדעל! שוין איין מאָל א דרייִדעל! דאָס איז געווען א קוגעל פון נאָלע שמאָלץ, א צימעס פון גאָלע ראָזינקעס! מיט אזא דרייִדעל איז שווער צו פארשפיעלען. ווי אזוי ס'זאָל ניט פאָלען, מוז עס פאָלען אויפ'ן, חא־חא־חא, אויפ'ן גימל!

— וואָס זשע איז דאָס געווען פאָר א מין דרייִדעל, בעני?

— דאָס איז נעווען, חא־חא־חא, א דרייִדעל פון נאָלע, חא־חא־חא, פון סאָמע גימל, חא־חא־חא!...

נישט! האָט איהר געהערט א מעשה? איך האָב פערגעסען, וועז איך האָב יאָהר־צייט נאָך מיין טאטען! גוואלד, אידישע קינדער! צי ווייסט איהר נישט, צי ווייסט איהר נישט, וועז איך האָב יאָהר־צייט נאָך מיין טאטען? וואָס שווייגט איהר? גוואלד! גוואלד! גוואלד!...

. . . . . .

— גאָט איז מיט דיר! וואָס שרייסט דו? וואָס גוואלדעווועסט דו? וואָס טהוט דיר, חלילה, וועה?

איהר פערשטעהט דאָך, אז דאָס זאָגט צו מיר די מאמע. זי שטעהט איבער מיר, האלט מיך ביי׳ם קאָפּ, און איך פיהל, ווי זי ציטערט און ווי זי פלאטערט. דאָס האלב־פערדרעהטע לעמפּעל נישט סע לייכט, נאָר סע טשאדעט, און איך זעה דער מאמע׳ס שאָטען טאנצט משונה אויף דער וואנד, און ווי צוויי הערנער זעהען־אויס די שפּיצען פון איהר נאכט־פאטשייל׳ע, און די אויגען איהרע גלאנצען שרעקליך אין דער פינסטער.

— וועז האָב איך יאָהר־צייט? מאמע, זאָג! וועז האָב איך יאָהר־צייט?

— גאָט איז מיט דיר! ערשט נישט לאנג געווען דער יאָהר־צייט! דיר האָט זיך עפּעס גע׳חלומ׳ט? שפּיי אויס דריי מאל: טפו־טפו־טפו! לאָז זיין צו גוטען! אמן, אמן, אמן!...

* * *

קינדער! איך בין אויסגעוואכסען, געוואָרען א גרויסער. אויך בעני איז אויסגעוואכסען, געוואָרען א גרויסער, א יונגער־מאן מיט א בערדעל א געלם. און א בייכעל האָט ער זיך פערלאָזט, און א קייט א גילדענע אויפ׳ן בייכעל טראָגט ער. ווייזט אויס, א נגיד בעני. געווען אמאל א נגיד׳ם א יונגעל, היינט איז ער אליין א נגיד.

מיר האָבען זיך בעגעגנט, פאהרענדיג אין באהן. איך האָב איהם דערקענט נאָך די בולבעוואטע אויגען, ווי ביי א פיש, און

אסתר

דערצעהלט לכבוד פורים.

געשריבען אין יאהר 1910.

אֶסתֵר

נישט קיין מעשה פונ׳ם חדר, נישט פונ׳ם רבי׳ן און נישט פון דער רביצין ווי׳ל איך אייך דערצעהלען אט דאָ. איך האָב אייך שוין פון דעם ענונג מאָל דערצעהלט. אפשר וועט מיר זיין ערלויבט איצטיגם מאָל, לכבוד פורים, צו דערצעהלען אייך א מעשה פון דעם רבינ׳ם טאכטער אסתר?

א.

אויב אסתר פון דער מגילה איז געווען אזא יפת־תואר, ווי די אסתר, וואָם איך דערצעהל אייך דאָ, איז קיין חידוש נישט, וואָם זי האָט אזוי אויסגענומען ביי׳ם קעניג אחשורוש. די אסתר, וואָם איך דערצעהל אייך דאָ, האָט אויסגענומען ביי אלעמען. אלע האָבען זי ליעב געהאט. אלע, אלע. אפילו איך, און אפילו מיין עלטערער ברודער מאָטעל אויך, חאָטש ער איז שוין לאַנג בר־מצוה, און מע רעדט איהם שוין לאַנג שידוכים, און ער טראָגט שוין לאַנג א זייגער מיט א קייטעל. (אויב איך האָב קיין טעות נישט, האָט זיך איהם שוין דעמאָלט געשיט א בערדעל אויך). און אז מיין עלטערער ברודער מאָטעל האָט זי ליעב געהאט — פרעגט מיך. איך וועל אייך זאָגען אקוראט. ער מיינט, איך וויים נישט, אז דאָס, וואָם ער געהט אלע שבת ביי־טאָג אין חדר אריין כלומרשט לערנען פרק מיט׳ן רבי׳ן, איז א נעכטיגער טאָג. דער רבי חראָפעט אויף וואָם די

ב.

מיין ברודער מאָטע׳ל, ווי כ׳האָב אייך נעזאָגט, איז שוין א גרויסער. אין חדר אַריין׳לערנען געהט ער שוין מעהר נישט. אין דער היים׳לערנען וויל ער אויך נישט. רופט איהם דעריבער דער טאָטע „פּראָ־אָדם". קיין אַנדער נאָמען האָט ער נישט פּאַר איהם, נאָר „פּראָ־אָדם". וויל דאָס די מאַמע נישט׳לייד׳ען. „וואָס פּאַר א תנועה, א בחור צו׳לייטען, שוין באַלד א חתן, רופען „פּראָ־אָדם?" זאָגט דער טאָטע: „אז ער איז פּאָרט א פּראָ־אָדם!" קריענען זיי זיך. איך וויים נישט, וויי אזוי אַנדערע טאָטע־מאַמעס. מיינע טאָ־טע־מאַמע האָל׳טען אין איין קריענען זיך; טאָג וויי נאַכט, טאָג וויי נאַכט נאָר מע קריענט זיך.

איך זאָל אייך דערצעהל׳ען פּון מיין טאָטע־מאַמע, וויי זיי קריע־נען זיך, וואָל׳ט איהר זיך נעהאָל׳טען ביי די זייטען. נאָר איך בין נישט אזעל׳כער...

הכלל, ל׳ערענט שוין מיין ברודער מאָטע׳ל מעהר נישט אין חדר. פּון דעסטוועגען פּערנעסט ער נישט דעם רבי׳ן שיקען אל׳ע פּורים של׳ח־מנות. פּאָרט אמאָל נעווען א תל׳מיד. שיקט ער איהם א שענעם שיר, אויף ל׳שון־קודש געשריבען, מיט א מגן־דוד אוים־געמאָהל׳ט, מיט צוויי פּאָפּיערענע קערבל׳ך א מתנה. מיט וועמען שיקט מען א רבי׳ן אזא מין של׳ח־מנות? פּערשטעהט זיך, מיט מיר. זאָגט צו מיר מיין ברודער מאָטע׳ל: „נא דיר, טראָג אָפּ דעם רבי׳ן של׳ח־מנות, און אז דו וועסט קומען צוריק, וועל איך דיר געבען צעהן גראָשען". צעהן גראָשען איז טאקי א מטבע, מע קאָן נישט זאָגען. נאָר וואָס דען? „איך וויל, זאָג איך, די מטבע באַל׳ד". זאָגט מיר מיין ברודער, אז איך בין א שייגעץ. זאָג איך: „סע קאָן זיין, זאָג איך, אז איך בין א שייגעץ, איך וועל זיך מיט דיר נישט קריענען; נאָר איך וויל זיך זעהן, זאָג איך, מיט געל׳ט". ווי מיינט איהר, וועט האָט אויסגעפּיהרט?

וועלט שטעהט. די רביצין שמועסט מיט די ווייבער אין דרויסען אויף דער פֿריזבע. און מיר, חדר־יונגלעך, שפּיעלען אין „מס־שין־הא". און מאָטעל מיט אסתר'ען קוקען מיט אויגען. ער אויף איהר און זי אויף איהם. און א מאָל מאכט זיך, אז מיר חדר־יונגלעך שפּיעלען גאָר אין „קוציבאבע". ווייסט איהר, וואָס דאָס הייסט „קוציבאבע"? אָט וועל איך אייך זאָגען וואָס דאָס איז. מע נעמט אייך און מע פערבינדט אייך די אויגען מיט א פּעטשייעל, מע שטעלט אייך אַוועק אין מיטען שטוב, און אלע דרעהען זיך ארום אייך, און מע זאָגט אייך: „גער־גער־גער, חאַפּ מיך!"

מאָטעל און אסתר שפּיעלען אויך מיט אונז. „קוציבאבע", זאָגען זיי, געפּעלט זיי. איך וויים פּאר וואָס סע געפּעלט זיי. וואָרום אז זיי שפּיעלען מיט אונז אין „קוציבאבע", האלטען זיי אין איין יאָגען זיך, אין איין חאַפּען זיך. ער זי, און זי איהם.

און נאָך א סך סמנים האָב איך, וואָס איך וואָלט אייך געקאָנט דערצעהלען און דערצעהלען. נאָר איך בין נישט אַזעלכער...

איינמאָל האָב איך זיי געחאַפּט, ווי זיי האָבען זיך געהאלטען ביי די הענד. ער זי, און זי איהם. דוקא נישט שבת. דוקא אין א וואָכעדיגען טאָג. פּארנאכטלעך איז דאָס געווען. בין מנחה למעריב. ער איז כלומרשט געגאַנגען אין שוהל אריין. פערבלאָנזעט צו אונז אין חדר. „וואו איז דער רבי?" — „דער רבי איז נישטאָ". און ער געהט און גיט איהר די האַנד. אסתר'ען הייסט עם. שטעה איך און קוק. נעמט זי צו איהר האַנד. גיט ער מיר א גראָשען, איך זאָל קיינעם נישט דערצעהלען. זאָג איך — צוויי. גיט ער מיר צוויי. זאָג איך — דריי. גיט ער מיר דריי. איהר מיינט וואָס? וועג איך זאָל זאָגען פיער. וואָלט ער מיר געגעבען פיער. און פינף, און זעכס? נאָר איך בין נישט אַזעלכער...

נאָך איין מאָל האָט זיך געטראָפען א מעשה... נאָר ענוג מעשות. לאָם איך אייך בעסער דערצעהלען די רעכטע מעשה, וואָס ב'האָב אייך צוגעזאָגט.

אביחיל — זי וועט דערפען חתונה האָבען, ותלקח אסתר — וועט ער נעמען אסתר'ען, וימליכה — און ער וועט מיט איהר געהן, תחת ושתי — אונטער דער חופה".

„וואָס זאָגט איהר אויף מיין ברודער, ווי ער האָט דאָס אויסגעטייטשט די מגילה? איך וואָלט א בעלן געווען הארכען, וואָס וואָלט זאָגען, למשל, דער רבי אויף אזא פירוש? נאָר ווי קומט די קאץ איבער'ן וואַסער? שא! ס'איז דא איין עצה, ווי איך בין א איד! איך וועל איבערדרעהען די יוצרות: דעם רבינ'ס שיר וועל איך אוועקגעבען אסתר'ען, און אסתר'ס מגילה וועל איך אוועקגעבען דעם רבי'ן, — לאָז ער זיך קוויקען. אי, ס'וועט נאָכדעם וועלען א חתונה? וואָס בין איך שולדיג? טרעפט זיך דען נישט, א מענש האָט אמאל א טעות? למאי דער בריעפטרעגער פון דער פאָסט — מאכט זיך דען נישט, אז ער גיט נישט אפ קיין בריעף? ביי מיר וועט זיך אזעלכע זאכען קיינמאל נישט טרעפען. איך בין נישט אזעלכער...

ד.

— א גוט יום־טוב, רבי! — פאל איך אריין אין חדר מיט איין אימפעט, אז דער רבי טהוט זיך אזש א וואַרף. — מיין ברודער האָט אייך געשיקט שלח־מנות און געווינשעוועט אייך, איהר זאָלט דערלעבען איבער א יאָהר.

און איך גיהע און געב־אַוועק דעם רבי'ן די מגילה. מיין רבי עפענט־אויף די מגילה, קוקט און טראַכט און זוכט און דרעהט די מגילה אויף אַלע זייטען. אַפנים, ער זוכט עפים נאָך. „זוך, זוך, — טראַכט איך מיר, — דו וועסט דאָרט עפים געפינען"...

און מיין רבי טהוט־זאָן די זילבערנע ברילן, לייענט־דורך די מגילה און — איהר זאָלט זאָגען, ער זאָל זיך דאָס אפילו פערקריימען. נאָר א זיפץ געטהאָן, נישט מעהר. נאָכדעם מאַכט ער צו מיר: „וואַרט־אויס, אָט וועל איך דיר אָנשרייבען א פאָר וואָרט

בעצאהלט מיר די צונעזאַמטע צעהן גראשען, ניט ער מיר דעם רבינ׳ס שלח־מנות, א פּער׳חתמ׳עט בריוועל, און אז איך האלט שוין ביי׳ם אוועקגאַנג, רוקט ער מיר ארײַן אין האַנד נאָך א בריוועל און זאַגט צו מיר שטיל און גיך: „און דאָס וועסט דו אָפּגעבן אסתר׳ען"... „אסתר׳ען?" „אסתר׳ען"... איין אַנדערער אויף מיין אָרט וואָלט זיך שוין הייסען בעצאהלען פּאַר אזא זאַך צוויי מאָל אזוי פיעל, נאָר איך בין נישט אזעלכער...

ג.

„רבונו של עולם! — טראַכט איך מיר, געהענדיג מיט׳ן שלח־מנות. — וואָס קאָן מיין ברודער אזעלכעם שרייבען צו מיין רבינ׳ס טאַכטער? מע דארף אומיסטנע א קוק טהון. מעהר נישט נאָר א קוק טהון. איך וועל דאָך זיי דערמיט נישט אָפּבייסען"... און איך עפענען־אויף דאָס בריוועל וואָס צו אסתר׳ען און איך לייען איבער א גאַנצע מגילה. וועט איהר הערען. איך געב זי אייך איבער וואָרט אין וואָרט:

פון מרדכי׳ן צו אסתר׳ען.

„איש — א מענש, יהודי — א בחור, היה — איז געווען, בשושן הבירה — ביי אונז אין שטעדטעל, ושמו מרדכי — זיין נאָמען איז מאָטעל. ויהי אומן — ער האָט ליעב געהאַט, את הדסה — דאָס הדס׳על, היא אסתר — דאָס איז אסתר. והנערה — און דאָס מיידעל, יפת — איז א שענע, תואר — א קראַסאַוויצע. ותיטב הנערה — און דאָס מיידעל איז איהם געפעלען. לא הגידה אסתר — אסתר זאַגט נישט אוים קיינעם, כי מרדכי — וואָרום מאָטעל, צוה עליה — האָט איהר אָנגעזאַגט, אשר לא תגיד — זי זאָל נישט אוים־זאַגען. ובכל יום ויום — אָבער טאָג, מרדכי מתהלך — געהט מאָטעל פערבײַ, לדעת שלום אסתר — חאַפּען א קוק אויף אסתר׳ען. ובהגיע תור אסתר — און אז ס׳וועט קומען די צייט פון אסתר׳ען, בת

אז ער וועט מיט איהר געהן אונטער דער חופה. — קומט דאָס שוין אויס גלאַט ווילה, אָהן אַ שום טעם. ערשטענס, געהט דער „וימליכה" אויף אחשורוש'ען, נישט אויף מרדכי'ן. און צווייטענס, איז אין ערגיץ נישט דערמאָנט אין דער מגילה, אז אחשורוש איז געגאַנגען מיט אסתר'ען צו דער חופה. אַ קונץ נעמען אַ פסוק און פערדרעהען איהם משוגענערווייז? יעדער פירוש דאַרף זיין מיט אַ גאַנג. פאַר־אַ־יאָהרען און פאַר צוויי יאָהרען האָסט דו מיר אַריינגעשיקט עפּים אַנדערש. היינטיגס יאָהר איז דיר נעפעלען שיקען דעם רבין אַ פּירוש אויף דער מגילה, און נאָך אַ פערדרעהטען פּירוש דערצו. נו, מהיבא־תיתי, מסתמא דאַרף אזוי צו זיין. לכן שיק איך דיר דיין מגילה אָפּ צוריק, און לאָז דיר נאָט געבען אַ גוט יאָהר, ווי עס ווינשט דיר דיין רבי"...

אָט דאָס הייסט נעריבען אַ מאָרדע! אַ מצוה אויף מיין ברודער! ער וועט שוין מעהר אזעלכע מגילות נישט שרייבען, מיין איך.

אָפּגעפּאַרטיגט זיך מיט'ן רבינ'ס בריעף, דאַרף מען שוין אין איינוועגס אַ קוק טהון, וואָס שרייבט זי, דעם רבינ'ס טאָכטער הייסט עס? איך עפּענ־אויף איהר בריעף — פּאַלען נישט ארוים די צוויי קערבלעך? וואָס איז דאָס פּאַר אַ שלאָק? איך לייען־איבער — איננאַנצען צוויי שורות:

„מאָטעל, איך דאַנק דיר פּאַר די צוויי קערבלעך. קאָנסט זיי נעמען צוריק. אזא שלח־מנות פון דיר האָב איך נישט ערוואַרט. קיין מתנות פון דיר פערלאַנג איך נישט, און קיין נדבה אודאי נישט"...

חאַ־חאַ, וואָס זאָגט איהר דערויף? קיין נדבה פערלאַנגט זי נישט! אַ שענע נעשיכטע, ווי איך בין אַ אידיש קינד! הכלל, וואָס טהוט מען ווייטער? איין אַנדערער אויף מיין אָרט וואָלט מסתמא ביידע בריעף צעריסען און דאָס נעלד אַריינגעלעגט אין קעשענע. צוויי פייגען וואָלט ער נעבראַכט אהיים, נישט קיין צוויי קערבלעך. נאָר איך בין נישט אזעלכער... איך האָב בעסער אָפּ־

טער". איך טהו מיך דערווייל א דרעה־ארום איבער'ן חדר, נעם ביי דער רביצין א לעקאַכעל און א פלאַדעל, און בינו־לבינו, אז קיי־נער זעהט נישט, טהוט איך א נעב־איבער אסתר'ען אין האַנד אריין דעם רבינ'ס שיר מיט'ן שלח־מנות. וועדר זי רויטליך, בעהאַלט זיך אין א ווינקעלע, עפענט־אויף פֿאַוואַלינקע דאַס בריוועל און וועדר אַנגעצונדען, ווי א ליכט, און די אויגען ברענען — סכנת־נפשות! „אַפּנים, נישט צופריעדען מיט'ן שלח־מנות". — טראַכט איך מיר און נעה־צו צום רבי'ן. גיט ער מיר די „פּאַר וועדטער", וואַס ער האַט אַנגעשריבען.

— א גוטען יום טוב אייך, רבי! — זאַג איך מיט'ן אייגענעם אימפּעט, וואַס ביי'ם אריינקומען. — דערלעבט איבער א יאָהר! — און איך לאַז מיך אהיים.

שוין אז איך בין נעווען אויף יענער זייט טיר, לויפט מיר נאַך אסתר מיט רויטע פערווייוונטע אויגען: „נא, — זאַגט זי צו מיר מיט כעס — אַט דאַס וועסט דו אַפּנעבען דיין ברודער!"

אויפ'ן וועג עפען איך אויף פריהער דעם רבינ'ס בריוועל — דער רבי איז בילכער. שטעהט דאָרט אזוי: „מיין ליעבער און נע־טרייער תלמיד מרדכי נ"י! איך דאַנק דיר פיעל מאָל פאַר'ן שלח־מנות, וואַס דו האַסט מיר אריינגעשיקט. פאַר־א־יאָהרען און פּאַר צוויי יאָהרען האַסט דו מיר אריינגעשיקט שלח־מנות טאַקי, שלח־מנות ממש... היינטיגם יאָהר האַסט דו מיר אריינגעשיקט א נייעם פּירוש אויף דער מגילה. דאַנק איך דיר פּאַר דער מגילה. איך דאַרף דיר אַבער זאָגען, מאַטעל, אז דער פּירוש דיינער הויבט מיר נישט אָן צו נעפעלען. ראשית, איז „שושן הבירה" די „חויפּט־שטאָדט", נישט, ווי דו זאָגסט, „אונזער שטערטעל". והשנית, וואַלט איך וועלען וויסען, וואו שטעהט דאַס, אז מרדכי איז נעווען א בחור? און וואַס רופסט דו איהם עפּים מאַטעל? וואַס פּאַר א מאַטעל? און פון וואַנען האַסט דו דאַס גענומען, אז „אומן" איז די טייטש „ליעב נעהאַט"? אומן איז די טייטש „הערצוויגען", פּונ'ם וואָרט „אמן פּדנוג". און וואַס דו טייטשט: „וימליכה תחת ושתי" —

און מיין ברודער מאָטע? אָהאָ! ער האָט נאָך פריהער חתונה געהאַט, נאָך איידער אסתר איז א כלה געוואָרן, און איז אַוועק־געפאָהרען אַהין, צום שוועהר. ער איז אָבער גיך געקומען צוריק. און דוקא אַליין. וואָס איז די כעשה? ער ווי׳ל זי גט׳ען. זאָגט איהם דער טאָטע: „ביזט א פֿראָ־אָדם!" ווי׳ל די מאַמע נישט לייִדען. קריעגט מען זיך. ס׳איז פֿרייליך! פון דעסטוועגען האָט זיך נישט געהאַלפֿען. ער האָט זיך מיט איהר גע׳גט און חתונה געהאַט פֿאר איין אַנדערע. ער האָט שוין צוויי קינדער׳לעך אַפֿילו. א יונגעלע מיט א מיידעלע. היימט דאָס יונגעלע הערצל, נאָכ׳ן דאָקטאָר הערצל. און דאָס מיידעלע היימט אסתר׳ל. דער טאָטע האָט אפֿילו געוואָגט, זי זאָל היימען גיטעל, נאָך זיין מאַמע, דער באָבע גיטעל. און די מאַמע האָט געוואָלט, גע׳חלש׳ט, זי זאָל היימען לאה׳צי, נאָך איהר מאַמע, דער באָבע לאה. איז ארוים צווישען טאָטע־מאַמע א מחלוקת. א גאַנצע נאַכט מיט א גאַנצען טאָג האָבען זיי זיך געקריעגט. איז געבליבען, דאָס קינד זאָל היימען לאה־גיטעל, נאָך ביידע מאַמעס. איין עק. האָט זיך דער טאָטע ארומגעקוקט, ער ווי׳ל נישט לאה־גיטעל. „וואָס איז דער שכל?" „אַווי. פֿאר וואָס קומט איהר, אז איהר מאַמע׳ס נאַמען זאָל געהן פריהער?" קומט צו געהן מיין ברודער מאָטע׳ל פון שוהל און זאָגט, אז ער האָט איהר גאָר געגעבען א נאָמען אסתר. זאָגט איהם דער טאָטע: „פֿראָ־אָדם! פון וואַנען האָט זיך צו דיר גענומען א נאָמען אסתר?" ענטפֿערט איהם מאָטע׳ל: „האָסט פֿארגעסען, אז מיר האָבען באַלד פֿורים?"... נו, וואָס וועט איהר איהם, אשטייגער, איצ־טער זאָגען? איין עק. מע הערט שוין מעהר נישט קיין „פֿראָ־אָדם" פון׳ם טאָטען. נאָר ביידע, אי דער טאָטע, אי די מאַמע, קוקען עפּים מאָדנע איינס אויף דאָס אַנדערע און מע חאַפּט א שווייג.

וואָס האָבען געהיימען דער דאָזיגער קוק מיט דעם דאָזיגען שווייג — וויים איך נישט. אפשר וויימט א י ה ר? . . .

געטהאן א שענערע זאך. וועט איהר הערען. איך האב מיך מיישב געווען אזוי: שכר־טרחה פאר'ן וועג האב איך דאך פון מיין ברוי־דער מאטעל שוין בעקומען — היינט וואס זשע דארף איך איהם? און איך נעה און געב־אפ ביידע בריעף נאר דעם טאטען. איך וועל הארכען, וואס וועט דער טאטע זאגען? ער וועט בעסער פערשטעהן די מגילה, ווי מיין רבי, חאטש דער טאטע איז א טאטע און דער רבי איז א רבי...

ה.

וואס איז געווען, אז דער טאטע האט איבערגעלייענט ביידע בריעף מיט דער מגילה און האט א נעם געטהאן מיין ברודער מא־טעל אויפ'ן צימבעל, ער זאל געבען צו פערשטעהן, וואס דא טהוט זיך? — פרעגט שוין נאר נישט. איך זאל וועלען נאכטהון מיין ברודער מאטעל, וואלט איך בעדארפט זאגען מיט'ן לשון און מיט'ן ניגון פון דער מגילה:

„והעיר שושן נבוכה"...

נאר נישט דאס איז דער עיקר. איהר ווילט דאך אודאי וויסען דעם סוף: וואס איז געווען דער סוף מיט'ן רבינ'ס טאכטער אסתר'ען און מיט מיין ברודער מאטעל? וואס זאל זיין? נאר־נישט. אסתר האט חתונה געהאט. איין אלמן האט זי גענומען. אך, האט זי געווינט! איך בין געווען אויף איהר חתונה. וואס, אייגענטליך, האט זי אזוי געווינט — וויים איך נישט. אפנים, דאס הארץ האט איהר געזאגט, אז זי וועט זיך מיט איהר זיווג לאנג נישט עלטערען. און כך הוה. זי האט אפגעלעבט מיט איהם אינגאנצען א האלב יאהר און איז אוועקגעשטארבען. פון וואס — קאן איך נישט זאגען. איך וויים נישט. קיינער וויסט נישט. דער רבי און די רביצין וויסען אויך נישט. נעזאגט האט מען, אז זי האט זיך גע'סמ'ט, פשוט, געגומען און אליין אוועקגע'סמ'ט זיך. נאר ס'א ליגען. „דאס האבען שונאים אויסגעטראכט". אזוי האב איך נעהערט פון דער רביצין אליין...

די ערב־פּסח'יגע עמיגראציע

געשריבען אין יאהר 1903.

די ערב־פּסח׳יגע עמיגראַציע

א.

ארויס פון גן־עדן.

— דאַנקען השם יתברך, גע׳פּטר׳ט דעם פּורים געזונטערהייד און מע קאָן שוין אָנהויבען אין זינען האָבען אַריינברענגען דעם פּסח אין א גוטער שעה!

אזוי האָט זיך אָנגערופען די מאַמע צו זיך אַליין אויף מאָרגען נאָך שושן־פּורים און אויסגעקוקט מיט די אויגען אלע ווינקעלעך אין זאַל, ארומגענאַנגען און געזוכט אַיין אָרט, ווי א הוהן בשעת זי דערפיהלט, אז זי בעדאַרף זיך לענען. אין עטליכע טעג אַרום איז בעשאַפען געוואָרען אַביסעל היי מיט צוויי קלעצלעך, און אויף די קלעצלעך — א שפּאָגעל־ניי דייזשקעלע, איבערגעדעקט מיט א גראָבען נאָר א ווייסען ציכטיגען ליינוואַנט, און מיך האָט מען צוגערופען אינאייניעם מיט׳ן טאַטען און אָנגעזאָגט א מאָל דרייסיג, איך זאָל זיך גאָרניט דערוועגען ניט צוגעהן פון דער נאָהענט, ניט א קוק טהון פון דערווייטען, ניט א שמעק טהון אפילו „אין יענעם ווינקעל אַריין". און טאַקי באַלד נאָכדעם איז צוגעמאַכט געוואָרען די טיר פון זאָל, און אונז ביידען, מיך מיט׳ן טאַטען, האָט מען געבעטען מחילה, מיר זאָלען זיך אָפּטראָגען פון דאַנען אין א גוטער שעה אין א מזל׳דיגער און מעהר נישט אַריינטרעטען אין זאָל אַריין ביז פּסח.

און אז די מאַמע קעהרט זיך אָפּ אין א זייט, דערזעה איך אויפ'ן מאַטענ'ס ליפּען א גרינג בעהאַלטען שמייכעלע; און קעהרט זיך אום צוריק די מאַמע, מאַכט ער וויעדער אַיין ערנסט פּנים. ער נעמט מיך פּאר א האַנד, זעצט מיך אַניידער נעבען זיך אויף א בענקעל און זאָגט מיר אָן, איך זאָל אַהינצו ניט קוקען — מע טאָר ניט!

— פון דער וויטען אויך ניט?

נאָר דער טאַטע הערט מיך שוין ניט. ער זיצט פערטיעפט אין א ספר און לערענט שטיל־ערהייה, און איך פער'גנב'ע מיך פּאַווא־לינקע צו דער טהיר און קוק־אַריין דורך א שפּעלטעל אַהין, אין זאָל אַריין, און זעה דאָרטען פון כל־טוב א גן־עדן: נייע טעפּ א סך מיט מאַקערטעם אויף דער ערה, און א האַקמעסער, א זאָלצבערעטעל, ציבעלעם צווויי קרענצלעך העננען אויף דער וואַנד און בעשענען די זאָל, — שוין פּסח'יג די זאָל, פּסח'יג, פּסח'יג, פּסח'יג!...

ב.

פון האַנד צו האַנד.

— טאָמער וואָלט איהר זיך מטריח געווען פון דאַנען מיט די ספּרים אַהין, אין גרויסען אַלקער אַריין?

אַזוי רופט זיך אָן צו אונז די מאַמע, אַנגעטהאָן אין ווייסען, מיט א וויים סערוועטעל אויפ'ן קאָפּ און מיט א לאַנגען שטעקען אין איין האַנד און מיט א נייעם פּלעדערווייש אין דער אַנדערער האַנד, פּערריייסט דעם קאָפּ ארויף און קוקט אויף דער סטעלי.

— סאָסיל! וואו ביזט דו ערגיץ מיט דער בארשט? נו, ריהר זיך שוין, מויד! באַווייז זיך!

און סאָסיל די מויד, אויך א פּארבונדענע מיט א ווייסער שמאַטע, בעווייזט זיך מיט א נאַסער בארשט און מיט א שעפּעל וויים לעהם, און ביידע זעהען־אויס, ווי לעבעדיגע סתים אין ווייסע

פון דער מינוט אָן האָט די זאַל בעקומען ביי מיר אין די אויגען דוקא נאָר א בעזונדער חן, און עס האָט מיך אהינצו נעצויגען, ווי א מאַגניט, און איך האָב בעקומען א שטאַרקען חשק א קוק טהון אהינצו, אין „יענעם ווינקעל אַריין", האָטש פון דערווייטען. אַוועקגעשטעלט זיך פון יענער זייט טיר, בשעת מעשה נעקייעט דעם אָנבייסען, ברויט מיט שמאַלץ, האָב איך אריינגעקוקט און געשפּיגעלט זיך אין אונזער שענער ליכטיגער זאַל מיט דער רויטער קאַנאַפּע פון פּיערעל־האַלץ, מיט'ן האַלב־קיילעכיגען טיש אויף דריי לאַפּעס, מיט'ן האַלב־קיילעכיגען שען־געשניצטען שפּיגעל און מיט'ן גרויסאַרטיגען מזרח, וואָס דער טאַטע אליין האָט איהם אויסגעמאַהלט בשעת ער איז נאָך, זאָגט ער, געווען א חתן. וועה־וועה, וואָס איז ניט געווען אויפ'ן דאָזיגען מזרח! בערגן, און לייבגן, און ווילדע קעץ, און אַרלערס, און פויגלען, און שופרות, און מנורות, און אתרוגים, און שיסעלעך מיט מגן־דוד'לעך, און בלעטלעך, און קנעפלעך, און רערלעך, און פּאַסיקלעך, און פּינטעלעך אָהן איין עק, אָהן א שיעור! ס'איז נעווען נישט צו גלויבען, אז א מענשלעכע האַנד זאָל דאָס אלסדינג קאָנען אויס־מאַהלען, קוים־קוים וואָס דאָס אויג קאָן חאַפּען! „א מושלם דער טאַטע מיינער! — טראַכט איך מיר. — א בריה! א מזיק!"

— פּאַרחאַפּט זאָלסט דו ניט ווערען! מיט'ן גאַנצען חמץ ביי דער טהיר, ברענען זאָלסט דו ניט אויפ'ן פייער?!

אזוי זאָגט די מאַמע, נעמט מיך אָן מיט צוויי דינע שאַרפע פינגערלעך פון איהר רעכטער האַנד ביי מיין לינקען אויהער און פיהרט מיך צום טאַטען:

— נא, זעה, קוק האָטש אָן דעם קדיש דיינעם! מיט'ן ברויט האָט ער זיך אַוועקגעשטעלט קוקען אהין, וואו דער פּסח'ינער בּאַרשטש!

דער טאַטע מאַכט כלומרשט אַיין ערנסט פּנים, שאַקעלט מיט'ן קאָפּ, שטעלט־אויף די ליפּען און קנאַקט מיט דער צונג:

— טץ־טץ־טץ! אַוועק, דו ימח־שמו'ניק איינער!

נ.

פון די אלקערס אין דער שפּיזאַרניע.

— זייט־זשע מוחל, בעל־הבית! די בעל־הבית'טע האָט געזאָגט, איהר זאָלט מוחל זיין אריבערטראָגען זיך פון דאַנען אינ'ם קליינעם אַלקערעל אַריין.

אַווי זאָגט צום טאַטען סאָסיל די מויד און קומט־אַריין מיט'ן גאַנצען קלאַפּערגעצייג, אויסגעשמירט, ווי א רוח, און כּיר טראָגען זיך מחילה אריבער מיט די ספרים פונ'ם גרויסען אַלקער אינ'ם קליינעם אַלקערעל אַריין. דאָס קליינע אַלקערעל איז גרויס, ווי א פייג; דאַרטען שטעהט מעהר ניט ווי איין בעטעל, שלאָף איך און, ניט אויסגערעדט זאָל זיין, סאָסיל די מויד. סאָסיל איז, פערשטעהט איהר, טאַקי אונזערע איין אייגענע און בייַ אונז איז זי שוין כּמה וכּמה יאָהרען; איך בין נאָך דעמאָלט, זאָגט זי, אויף דער וועלט ניט געווען. איך בין בייַ איהר, זאָגט זי, אויף די הענד אויסגעוואַכסען. וועז ניט זי, וואָלט איך שוין לאַנג, זאָגט זי, אָנגעשפּאַרט מי יודע וואו. וואָרום וואו ערגיץ איין אַנשיקעניש, א משולחת, א שלאַק־פּורעניות, איז דאָס בייַ מיר, זאָגט זי, געווען, און פון אַלע צרות האָט זי מיך, זאָגט זי, אַרויסגעשלעפּט; און היינט דאַנקט ער מיך, זאָגט זי, אָפּ מיט שטיינער, — נו? איז ער ניט וועהרטה קיין פּעטש?

אַווי לאַזט אוים סאָסיל און שענקט מיר א פּאָר סטופּאָקעס מיט א ריים בייַ די האָר פּאָר א צוגאָב. און — מערקווירדיג! — קיינער זאָגט איהר ניט קיין וואָרט. ניט די מאַמע, ניט דער טאַטע נעמען זיך אָן פּאָר מיר. וואָס סאָסיל וויל, דאָס טהוט זי מיט מיר, גלייך ווי איך בין סאָסיל'ס, ניט זייערע.

אין קליינעם אַלקערעל פערקלויב איך מיך אין א ווינקעלע, בעזעץ מיך אויף דער ערד און קוק אויפ'ן טאַטען, ווי ער רייבט דעם שטערן, קייעט די באָרד און שאָקעלט זיך און ציהט־אוים יענעם

תכריכים. און סאָסיל מיט'ן נאָסען בערשטעל פּליאָסקעט איבער דער סטעלי הין און צוריק: פּליאָק — פּליאָק! און ביידע זענען זיי אין כעס, בייז, ווי די ביענען.

לאָנג אָבער שטעהן און קוקען אויף דער דאָזיגער זעלטענער קאָמעדיע לאָזט מען מיך ניט. פּריהער הויבט מען מיר אָן געבען אָנצוהערענישׂ, אז א יונגעלע בעדאַרף ניט שטעהן בשעת מע שמירט די שטוב אויף פּסח. נאָכדעם הויבען זיי ביידע שוין אָן אביסעל האַרבער:

— הער נאָר, טאָמער וואָלסט דו געגאַנגען אהין, אין אלקער אריין?

און בשעת מעשה נעמט מיך אָן די מאַמע פּאַר א האַנד און בעווייזט מיר, וואוהין איך זאָל גיהן. איך בין אָבער קיין בעלן ניט אַוועקגענהן, טרעט איך אָפּ אביסעל אויף א זייט און בעגעגען זיך מיט סאָסלען; טהוט מיך סאָסיל א שטויס־אָפּ פון זיך: „אומעדום אָבער פּלאָנטעט ער זיך אונטער די פּיס!"

— גיה שון גיה צו אלרי גוטע יאָהר אהין, צום טאָטען! — זאָגט מיר די מאַמע און טהוט מיך א ווארף צו סאָסלען, און סאָסיל חאָפּט מיך אונטער און טהוט מיך א שליידער צוריק צו דער מאַמען: „אויף מיין לעבען האָב איך אזא מין איינגענעסען יונגעל ניט געזעהען!"

— סע נעמט איהם גאָר קיין קויל ניט! — זאָגט די מאַמע און דערלאָנגט מיר א סטוסאָק פון הינטען, און סאָסיל חאָפּט מיך אונטער און פערליאָפּעט מיך מיט ווייסען לעהם, און איך פּאַל־אריין, ווי א קיטשקע, צום טאָטען אין אלקער אריין און פערגעה זיך פון געוויין.

דער טאָטע רייסט זיך אָפּ פון די ספּרים, נעמט מיך איין מיט וואָס ער קאָן, זעצט מיך אַנידער אויף די קניהעם און פערטיעפּט זיך צוריק אין די ספּרים.

— קוקאריקו! — האָב איך אויסגעשריגען אויף א קול, געוואלט בעוויזען דעם טאטען מיין גרויס בריה'שאפט, און האָב אויפגעהויבען דעם קאפ אין זיך דערלאנגט א זעץ אין דער סטעלי, אז די צייהן זענען מיר שיער ניט ארויסגעפאלען פונ'ם מויל. האָט זיך דער טאטע איבערגעשראקען און געמאכט א גוואלד. איז געקומען צו לויפען פריהער סאסיל און נאכדעם די מאמע, און ביידע האָבען זיי מיר אריינגעלעגט וויפיעל ס'איז אין מיר אריין.

— א קינד זאל האָבען אין זיך אזעלכע קינדערשע תנועות! — טענה'ט די מאמע.

— א קינד איז דאָס? א שה, ניט קיין קינד! — העלפט איהר אונטער סאסיל, און איז מודיע, אז מע וועט אונז באלד לאָזען בעטען, מיר זאלען זיך אריבערטראָגען פון דאנען, מחילה, אין קיך אריין, וואָרום אין שטוב איז שוין כמעט העכער האלב פסח'יג.

ד.

פון דער שפיזארניע אין קיך.

דאָרטען טרעף איך משה־בער'ן מיט די גרויסע ברעמען זיצען מיט'ן טאטען אויף דער מילכיגער באנק. איצט לערנען זיי ניט; זיי רעדען זיך אוים איינם פאר דאָס אנדערע זייערע ביטערע הערצער. דער טאטע קלאָגט זיך פאר איהם אויפ'ן גלות פונ'ם ערב־פסח, וואָס מע טרייבט איהם ארום שוין פון עטליכע טעג. „א מין נע־ונד, א גלות, א מין עמיגראציע פון איין ארט אויפ'ן אנדערען!" און משה־בער זאָגט, אז דאָס איז נאָך בלאָטע; איהם איז, זאָגט ער, נאָך א סך ערגער.

— מיך — זאָגט ער — האָט מיינע גאָר דורכגעטריבען פון שטוב.

איך קוק אויף משה־בער'ן מיט ד גרויסע ברעמען און קאָן מיך בשום אופן ניט פארשטעלען, וואָס הייסט, מע האָט איהם,

שענעם לאנגען „און יא — — — —". נאר אט קומט אריין סאסיל מיט'ן קלאפערגעציינ און לאזט אונז בעטען, מיר זאלען זיך ארוים־פעקלען פון דאנען ווייטער אביסעלע.

— וואוהין נאך? — פרענט זי דער טאטע, איין איבערגע־שראקענער.

— איך ווייס וואוהין? — זאגט סאסיל און שטעלט זיך צווישן מיט'ן בערשטעל אין מיטען אלקערעל.

— אין קעמערעל אריין! אין דער שפיזארניע אריין! — זאגט די מאמע און קומט־אריין מיט'ן לאנגען שטעקען און מיט דעם נייעם פלעדערווויש, זעהט־אוים ווי איין אנגעווואפענטער שונא, וואס פאלט־אן אויפ'ן לאנד מיט געוועהר אין די הענד.

— אין שפיזארניע איז איצטער קאלט, ווי אין א פוסטקע. — פרובט זיך דער טאטע אפבעטען מיט גוטע ווערטער.

— א ווילדע קעלט אויף איהם! — זאגט די מאמע.

— מע גיפינט נעפרוירענע אין דרויסען! — האפט־אונטער סאסיל און הויבט־אן פליאסקען מיט דער נאסער בארשט איבער די טרוקענע וועגה. און מיר מוזען זיך, במחילת כבודנו, אריבערפעקלען פונ'ם קליינעם אלקערעל אין קליינעם קעמערעל אריין, און ביידע חאפען מיר דארט א רעכטען ציטער. מע קאן ניט זאגען, אז פאר'ן טאטען זאל דא זיין גוט צו זיצען און אריינקוקען אין א ספר: די שפיזארניע איז א קליין ענג קעמערעל און א פינסטערס, קוים וואס צוויי מענשען קאנען זיך דארט אויסדרעהען. דערפאר אבער איז דאס פאר מיר א גאנצער גן־עדן. סטייטש, עס איז דא פאלעצעם, און מע קאן אויף זיי קלעטערען. אמת, דער טאטע לאזט מיך ניט קלעטערען. ער זאגט, איך קאן חלילה זיך הרג'ענען. נאר ווער הערט איהם? ער האט זיך נאר פערטיפט אין זיינע ספרים, בין איך שוין — אהא! — געווען אויף דער ערשטער פאלעצע, פון דער ערשטער — אויף דער צווייטער, און פון דער צווייטער — אויף דער דריטער.

ניש, אז זי פערשטעהט ניט, וואָס ער דרעהט זיך דאָ אַרום ערב־פּסח? דאָכט זיך, ס'איז נלייכער, זאָגט זי, זיצען ביי זיך אין דער היים, און ניט אַרומדרעהען זיך אין אַזא צייט אין פּרעמדע הייזער! משה־בער שטויסט זיך, וועמען זי מיינט, נעזונענט ער זיך אָפּ, און מיר לאָזען זיך אַראָפּ אין קעלער אַריין „אָפּעסען"...

ה.

פון קיך אַראָפּ אין קעלער.

איך פערשטעה ניט, וואָס קרימט זיך אַזוי דער טאַטע און וואָס קנייטשט ער מיט די פּלייצעס און בורטשעט אונטער דער נאָז: „נא דיר אַיין עמיגראַציע!"... אַשטייגער, וואָס פּאַר אַיין אומגליק איז דאָס, אַז מען עסט איין מאָל אין קעלער? וואָס קאָן שאַדען דער ריח פון נעזויערטע אוגערקעס, פערשטונקענע קרויט, מילכיגע קרינלעך? וואָס איז אַזוי ביטער, אַז מע נעמט צווויי איבערגע־קאָכטע פעסלעך און מע לעגט־איבער א לאָקשענבערעס, און אַליין זעצט מען זיך אויך אויף איבערגעקאָכטע פעסלעך און מען עסט? אדרבה, מיר דאָכט, אַז אַזוי איז נאָך פיעל בעסער און א סך פּרייליכער. מע קאָן זיך בשעת מעשה קאָטשען מיט'ן פעסל איבער'ן גאַנצען קעלער. אי, מע פאַלט? שטאָהט מען אויף און מע קאָטשעט זיך נאָך א מאָל. דער גאַנצער חסרון איז, וואָס סאָסיל גיט אַכטונג, מע זאָל זיך ניט קאָטשען.

— ער האָט זיך שוין געפונען — זאָגט זי — א ניי שפּיעלעכען; ער וויל זיך א האַנט אַדער א פוס אויסברעכען...

מיינע שונאים זאָלען אַזוי לעבען, ווי איך וויל זיך אויסברעכען א האַנד אַדער א פוס! איך וויים ניט, וואָס די סאָסיל וויל האָבען פון מיינע יאָהרען און טעג? שטענדיג רודפ'ט זי מיך, און אַלסדינג לעגט זי אוים צום ערגסטען. לויף איך — זאָגט זי, אַז איך וועל בלייבען אָהן א קאָפּ. ריהר איך זיך צו צו עפּים א זאַך — זאָגט זי,

משה־בער'ן, אזא גרויסען אידען מיט אזעלכע נרויסע ברעמען, נענומען און דורכגעטריבען? ביסלעכווייז נעהען זיי אריבער אויף זייערע שטענדיגע ענינים, מאדנע דבורים: „רמב"ם", „כוזרי", „פילוסופיא", „שפינאזא" וכדומה, וואס קריכען מיר ניט אין דער לינקער פאה.

א סך מעהר אינטערעסאנט איז די גרויע קאץ, וואס זיצט אופ'ן פריפעטשיק און וואשט זיך. סאסי' זאגט, אז א קאץ וואשט זיך, איז א סימן אויף נעסט. פערשטעה איך ניט, פון וואנען וווייסט די קאץ, אז ס'וועט זיין א נאסט? איך נעה־צו צו דער קאץ און הויב זיך אן מיט איהר אונטערשפיעלען. פריהער פרוב איך איהר אנטרעטען מיט'ן פינגער אויף דער לאפקע — ווי' זי ניט. נאכדעם לעהרען איך זי, זי זאל „דיענען", שטעהן אויף די צוויי הינטערשטע פיסלעך — ווי' זי אויך ניט. „סטאי! סלוזש!" — זאג איך צו איהר און שענק איהר אלע מאל א שנעל אין נעזעל ארויין. פערמאכט זי די אויגען און דרעהט־אוים דאס קעפעל, שטעלט־ארויס דאס ציננעל און מאכט א מאדנע פנימ'ל, ווי אייגער רעדט: „וואס האט זיך צוגעטשעפעט צו מיר דאס דאזיגע בחור'ל? וואס ווי' ער האבען פון מיין לעבען?" מיך פערדריסט די מעשה: „א קאץ זאל זיין אזא מין עקשן'טע!" און איך מוטשע זיך מיט איהרע אזוי לאנג, ביז זי דערלאנגט מיר א קרעל מיט איהרע שארפע נעגעל איבער דער האנד, און איך לאז־ארויס א מורא'דיגען קוויטש: „אוי, מא־א־מע!" קומט צו לויפען די מאמע מיט סאסלען מיט א געפילדער, און איך בעקום א רעכטען פסק פון זיי ביידע, איך זאל דאס אנדערע מאל וויסען, ווי אזוי צו שפיעלען זיך מיט קעץ! (סך־הכל איין קאץ — הייסט ביי זיי „קעץ"!)

— נעה נאר וואש זיך, — רופט זיך אן די מאמע צום טאטען — וועלען מיר אראפגעהן אין קעלער ארויין „אפעסען"...

סאסי' חאפט די קאטשערע און נעמט זיך צום אויווען מיט די טעפלעך, לעגט נישט קיין כבוד ניט אויף מיר, ניט אויפ'ן טאטען און ניט אויף משה־בער'ן. אדרבה, משה־בער'ן גיט זי אנצוהערע־

פֿאמעליכען!" וואָס מיר פֿאוואָלינקע? וועט מיר פֿאמעליכען? איך פּיהל, אז ביי מיר זענען אויסגעוואכסען פֿליגלען, איך פֿליה, איך פֿליה!

1.

פון קעלער אויפֿן בוידעם — און א סוף.

וואָס ווייסט איהר, וואָס ביי אונז אויפֿן בוידעם טהוט זיך? — אוצרות! גאנצע אוצרות!

צעברעכענע גלעזלעך פון לאָמפּען, שאַרבענס פון טעפּ, אלטע כלבושים, וואָס ס'איז שוועך צו דערקענען, צי איז דאָס ווייבערשע, צי מאַנסבילשע תחתונים. און פוטער א שטיקעל וואלגערט זיך, וואָס אז מע ריהרט זיך צו צו דעם, ווערד דאָס צעקרעכצן, אַווי ווי שניי, און בלעטער פון ספרים, צעריסענע שמות, און א דורכ־געברענטער קוימען פון א סאמאָוואר, און פּערערען, און א צערי־סענע זיפּ, און איין אלטער לוליב ליגט אויסגעצויגען, ווי א בעל־הבית. היינט די לעזשנים! היינט די קראָקוועס! היינט דער דאָך! דער דאָך איז פון גאָלע שינדלען, און איך קאָן איהם דערלאַנגען מיט די הענד! א קלייניגקייט — האלטען דעם דאָך מיט די הענד!

דער טאַטע זעצט זיך אוועק אויף א באלקע, נעמט־צענויף די שמות־בלעטלעך, לענט־צענויף א בלעטל מיט א בלעטל, קוקט אריין אין זיי און פערטיפט זיך דערווייל אין די שמות־בלעטלעך. און איך שטעל מיך אוועק ביי'ם קלייניעם פענסטערל וואָס אין דאָך און דערזעה פּאר זיך די גאנצע שטאָדט, גאנץ כתרילעווקע, ווי אויף א טעלער! אלע הייזער מיט אלע דעכער — שווארצע, גרויע, רויטע און גרינע דעכער. און די מענשען, וואָס געהען, זעהען אויס קלייניע מענשעלעך, און מיר דאכט זיך אויס, אז קיין שענערס און קיין בעסערס פון אונזער שטאָדט קאָן שוין, דאכט זיך, גאָר ניט זיין אויף דער וועלט. אויך צו אונז אין הויף אריין חאַפּ איך א קוק, און דערזעה, ווי ביי אונז און ביי אלע איבעריגע שכנים וואשט מען

אז איך וויל דאָס צעברעכען. האלט איך אַ קנעפּל אין מויל — מאכט זי אַ גוואלד: „דער שלים־מזל וויל זיך וואַרגען!" דערפאר רעכען איך זיך מיט איהר אָפּ דעמאָלט, ווען איך בין שלאָפֿ. ווער איך עפּעס נישט מיט אַלעמען, אַזוי לעגט זי איין די וועלט, מאכט אַ געפּילדער.

— אַצינד נעם דאָס קינד און גיה מיט איהם אַרויפֿ. מע דאַרפֿ אויסרייניגען דעם לעצטען חמץ פון׳ם קעלער אויך.

אַזוי זאָגט די מאַמע נאָכ׳ן בענשען, און אייידער דער טאַטע פרעגט זי, וואוהין מיר זאָלען גיהן, פערחאַפּט זי אַליין און טהוט אַ זאָג:

— אויפֿ אַ פּאָר שעה אויפ׳ן בוידעם.

— וואָרום אין שטוב האָט מען נאָר־וואָס אָפּגעוואַשען די בריקען. — חאַפּט־אונטער סאָסיל. — נאָר זעהט, דער שלים־מזל זאָל דאַרט ניט אַראָפּקאַטשען זיך פון׳ם בוידעם און ניט ברעכען זיך ריס און לענד.

— בייס זיך אָפּ די צונג! — זאָגט איהר די מאַמע, און סאָסיל שטופּט מיך אונטער, איך זאָל געהן אַביסעל גיכער.

— נו, קריך שוין, קריך, שלים־מזל!

דער טאַטע געהט הינטער מיר, און איך הער, ווי ער בורטשעט אונטער דער נאָז: „אויפ׳ן בוידעם גאָר! אזא מין עמיגראַציע! נ־נ־אַ!"

אַ מאַדנער מענש דער טאַטע מיינער! מע זאָגט איהם: אויפ׳ן בוידעם — איז ער אויך ניט צופריעדען! איך וויים? מיר דאַכט, איך וואָלט אַ בעלן געווען, ס׳זאָל זיין אַלע וואָך ערב־פּסח און מע זאָל אַלע וואָך דאַרפען קריכען אויפ׳ן בוידעם. ערשטענס, איז דאָס קריכען אַליין עפּעס אויך אַ שטיקעל עסק. אַשטייגער, אין מיטען וואָך איך זאָל זיך אויסציהען, וועט מען מיך דען לאָזען קריכען אויפ׳ן בוידעם? און איצט שפּאַנט איך אויפֿ די טרעפּ, ווי אַ מזיק. הינטען שפּאַנט מיר נאָך דער טאַטע און זאָגט מיר: „פּאַוואָלינקע!

* * *

וואָס ווייטער איז געווען — נערענק איך ניט. איך וויים נאָר, אַז פּונ'ם פּאַל האָב איך צוגעקרענקט נאָכדעם א היבש שטיקעל צייט. איך בין, זאָגט מען, געווען גאָר פּאַרביי. און, ווי איהר זעהט, בין איך געבליבען געזונד און שטאַרק, הלואי ווייטער ניט ערגער, בלתי־נאָר דער איינער שראַם, וואָס ביי מיר אויפ'ן פּנים, און וואָס דער אָטהעם איז מיר געוואָרען פון דעמאָלט אַן קורצליך, און וואָס אַז איך רער, פּינטעל איך מיט די אויגען עד היום הזה.

און מע רייבט און טע שאָבט און מע רייניגט און מע כשר׳ט טיש און בענק, און מע טראָגט גרויסע טעפּ מיט היים זודיג וואסער, מיט ברענענדיגע פּרעמלעך, מיט גליהענדיגע שטיינער, און א פּאָרע זעצט ארויף, א ווייסע פּאָרע; די פּאָרע קייקעלט זיך, קייקעלט זיך, און ווערד צעגאַנגען, אזוי ווי רויך. און אין דרויסען שמעקט מיט ווע־ נע. ריטשקעם לויפען, ציענען מעקען, און עפּיס א אידעל מיט גרויסע אונטערגעבונדענע שטיוועל און מיט א ווייס פערדעל שלעפּט זיך אין דער בלאָטע. דאָס איז נעבאָך עוריאל דער בעל־ענלה. עוריאל שמייסט דאָס ווייסע פערדעל, דאָס פערדעל קוים וואָס עס שלעפּט די פיס פון דער בלאָטע. דאָס פיהרט מען עמיצען א וועגעלע מיט מצות. און איך דערמאָן מיך, אז מיר האָבען שוין לאַנג מצות, שוין לאַנג פערשלאָסען אין שאָפע און פערהאַנגען מיט א ווייסען לייַלעך. און אייער אין שאָפע איז אַנגעקומען א פולע מאָקערטע, און שמאַלץ פּסח׳יגע א נאַנצער סלאָי, און ציבעלעס צוויי קרענץ העננען אויף דער וואַנד, און נאָך א סך גוטע זאכען פונ׳ם ליעבען זיסען יום־טוב. און איך דערמאָן מיך אָן די נייע מלבושים׳לעך, וואָס מע האָט מיר צוגעזאָגט ברענגען אויף יום־טוב. און דאָס האַרץ וואכסט מיר, וואכסט, ווי אויף הייוועז.

— בעל־הבית! — לאָזט זיך הערען איין אויסגעצויגען קול פון אונטען. — זייט זיך מטריח אראָפּ אין הויף אריין איבער־ לופטערען די ספּרים!

דער מאַטע שטעהט־אויף, שפּייט־אויס מיט כעס: „טפו זאָל דאָס ווערען! נא דיר איין עמיגראציע!"

איך הויב ניט אָן צו פערשטעהן דעם טאַטען, פּאַר וואָס ער איז ניט צופריעדען? וואָס קאָן דען זיין נאָך בעסער און ליעבער, ווי שטעהן אין דרויסען און לופטערען ספּרים? און איך ריים מיך אָפּ פון פענסטערעל און טהו מיך א לאָז צו דער טהיר פונ׳ם בוידעם און... טראָך־טאַראַראָך מיט׳ן קאָפּ אראָפּ, מיט די פיס ארויף, איבער אלע טרעפּ!